Den dansk-norske Sømagts Historie 1535—1700. Af H. G. Garde. 1861.

Den
dansk-norske Sømagts
Historie
1535—1700.

Af

H. G. Garde.

Udgivet

af

den danske historiske Forening.

Kjøbenhavn.

Bianco Lunos Bogtrykkeri ved F. S. Mahle.

1861.

Den dansk-norske Sømagts Historie 1535—1700

H. G. Garde, 1861.

Den

dansk-norske Sømagts Historie 1535—1700.

Af
H. G. Garde.

Udgivet
af
den danske historiske Forening.
Kjøbenhavn.
Bianco Lunos Bogtrykkeri ved F. S. Muhle.
1861.

Forord

Nærværende Fremstilling af den dansk-norske Sømagts Historie fra 1535—1700 slutter sig umiddelbart til det i 1852 udgivne senere Afsnit 1700—1814 og støtter sig fornemmelig deels paa det i 1832—1835 udgivne Skrift »Efterretninger om den danske og norske Søemagt«, og deels paa det Udbytte, som de fortsatte Archivundersøgelser have ydet. Hvor andre Kilder ere benyttede, ere disse anførte. Aaret 1535 er valgt til Udgangspunkt, fordi Kanonernes Brug tilsøes dengang hos os blev almindelig, ligesom det først er fra dette Tidspunkt, at man har nogenlunde sammenhængende Archivefterretninger om Sømagten.

Tidsangivelsen er indtil Aaret 1700 efter den dengang hos os gjældende julianske Kalender.

Kjøbenhavn i April 1861.

Forfatteren.

Indhold

Side

I. Grevens Feide (1534—36).

Kong Frederik I's Død. Partierne i Danmark og Norge. Fremmedes Indgreb. Lybek og Jørgen Wullenwæver. Nederlænderne i Østersøen. Hertug Christian, Ambrosius Bogbinder og Jørgen Kock. Krig med Hanseforbundet. Grev Christoffer af Oldenborg; han overrumpler Holsten; Hertug Christian driver ham tilbage. Greven lander paa Sjælland; Tilstanden der. Indbyrdes Splid. Kjøbenhavns og Flaadens Overgivelse. Greven behersker Øerne og Skaane. Lybsk Strid med Sverrig; Krig mellem dem. Forbund imellem Danmark og Sverrig. Herr Mogens Gjøe. Hertug Christians Valg til Konge; jydsk Forsikkringsbrev til ham. Aftale om danske og svenske Angreb. Opstand i Fyen. Hylding i Horsens. Skipper Clement i Jylland. Fred mellem Holsten og Lybek. Clements Nederlag og Henrettelse. Den skaanske Adels Frafald fra Greven. Slaget ved Helsingborg. Skaane, Halland og Bleking hylder den valgte Konge. Johan Rantzau lander paa Fyen. Seiren ved Øxnebjerg. Fyen i Kong Christians Magt. Sømagtens Deeltagelse i Krigen. Peder Skram. Flaadens Samling og Styrke. Slaget under Bornholm. Erobring af 10 lybske Skibe. Mytteri mod Skram. Borgerlige Uroligheder i Sjælland. Den kongelige Hærs Landing paa Sjælland. Kjøbenhavn indesluttes. Kongevalgsstridigheder i Norge. Kong Christian vælges søndenfjelds. Norsk Eskadre støder til Flaaden. Kjøbenhavns nærmere Indslutning. Hanseatisk Bistand. Peder Skram saares. Kjøbenhavns Undsætning. Uenighed paa den hanseatiske Flaade. Hanseaterne ile hjem. Mangel paa Proviant i Kongens Leir. Lolland, Falster og Landskrona undertvinges. Flaadens Oplægning. Ophævelse af Kjøbenhavns Blokade tilsøes. Krogen og Kallundborg overgives. Fred med Lybek. Flaaden 1536. Kjøbenhavn blokeres igjen tilsøes. Malmø og Varberg overgives. Markus Meyers Henrettelse.

Side VI

Alliancen imellem de nordiske Riger svækkes. Pfalsgreve Frederik. Nederlandsk Flaades Udrustning. Nøden i Kjøbenhavn. Stadens Underkastelse. Fredsforanstaltninger. Oluf Engelbrechtsens sidste Kamp. Treaarig Vaabenstilstand med Keiseren. Norges Underordnelse under Danmark. Wullenwævers Endeligt ..... 1—42.

II. Sømagtens Tilstand og Brug 1537—59.

Sømagtens Nødvendighed. Peder Skrams Belønning. Disciplinsreglementer. Bremerholms Anlæg. Sømagtens Dannelse. Udrustninger mod Fribyttere. Udrustninger til Island og mod Tydskland. Hyldingsreise til Norge. Skibenes Værdi. Tilbageblik. 42—51.

III. Ditmarskerfeiden og Krigen mod Sverrig til Freden i Stettin, 1559—70.

Søetatens Bestyrelse og Officerer. Pengemidlerne. Flaaden. Ditmarskerfeiden. Spænding mellem Sverrig og Danmark. Fjendlige danske og svenske Instructioner. Svensk Overfald paa 3 danske Skibe. Forbund med Lybek. Krig mod Sverrig. Elfsborgs Erobring. Peder Skram ud med Flaaden.

Fægtning under Øland. Skram Herre i Østersøen. Kongernes ugrundede Utilfredshed med Admiralerne. Flaaden under Herlof Trolle i Østersøen. Den allierede og den svenske Flaades Styrke. Slagene under Øland 1564. Makaløs Ødelæggelse. Bagges Fangenskab. Den allierede Flaade Herre i Østersøen i en Maaned. Falkens heltemodige Forsvar. Slag under Øland den 14de August. Erobring af 3 danske Skibe. Svenske Elephants Forlis. De fangne svenske Admiraler overgives til Danmark. Krigsbegivenheder i Norge og tillands. Fremmed Mægling. Mangel paa Folk 1565. Tabet af Huitfelds Skibe. Danske og lybske Skibe under pommersk Seqvester. Den svenske Flaade paa Kjøgebugt. Slaget den 4de Juni 1565. Trolle saares. Herluf Trolles Død. Otto Rud. Slaget den 7de Juli; Tabet i dette. Otto Rud svigtes af sine Underhavende. Videre Krigsbegivenheder 1565. Søudrustninger og svenske Planer 1566. Svensk og dansk-lybsk Flaade paa Kjøgebugt. Fægtning den 26de Juli 1566. Skibbrud paa Gulland og dets Følger. Clas Horns Død. Uenighed i Sverrig. Fredsmægling, Krigsfore-

Side VII

tagender 1567. Uvillighed til Søtjenesten. Erik XIV's Afsættelse og Johans Fredsforslag. Vaabenhvile og Fredstraktat i Roeskilde. Krigsbegivenheder 1568. Forgjæves Fredsmægling. Nye Fjendligheder. Varberg erobres. Flaadens Foretagender 1569. Tilstanden 1570 i de nordiske Riger. Krigsbegivenheder 1570. Freden i Stettin. 51—92.

IV. Fra Freden i Stettin til Frederik II's Død, 1571—88.

Bestyrelsen. Holmens Chef. Civilbestyrelsen. Holmens Disciplinsreglement. Skibsbyggeriet. Krigsskibene. Pengemidlerne. Fribytterne og Udrustninger mod disse. Udrustninger til Høihedsrettens Hævdelse. Forsøg til Grønlands Opdagelse. Mogens Heinesen. Tidsrummets øvrige vigtigste Expeditioner. Søfolk i Borgerleie, Officerer i fremmed Tjeneste. Tilbageblik ..... 92—104.

V. Christian IV's Mindreaarighed, 1588—96.

Formynderregjeringen. Sømagtens Bestyrelse. Pengemidlerne. Skibsbygmestere. Udrustninger mod Fribyttere. Andre Udrustninger ..... 105—8.

VI. Christian IV's Regjeringstiltrædelse og Freden i Knæred, 1596—1613.

Christian IV's Egenskaber og Overtagelse af Regjeringen. Bestyrelsen. Pengemidlerne. Skibsbyggeriet. Flaadens Skibe. Defensionsskibene. Udrustninger mod Fribyttere. Christian IV i Nordlandene. Høihedsrettens Overholdelse. Grønlandske Opdagelsesreiser. Convoier. Mindre Expeditioner. Spænding med Sverrig. Krigsforberedelser. Neutrale Flags Beskyttelse.

Kalmarkrigens Udbrud. Kalmars Erobring 1611. Elfsborgs Blokade. Erobring af 7 Skibe. Carl IX's Død. Gøteborgs Ødelæggelse. Landkrigen. Rustning. Eskadre i Nordsøen. Guldborgs og Gøteborgs Erobring [usikker: Guldborgs]. Hovedflaaden. Ølands Erobring. Toget mod Jønkjøbing. Sygdom paa Flaaden. Kongen ud med den. Christian IV ængster Stokholm. Lybsk Flaade jages paa Land. Skotske Leietropper i Norge under Mønnickhaven og Sinklar. Svenske Kapere og danske Defensionsskibe. Freden i Knæred ..... 109—33.

Side VIII

VII. Fra Freden i Knæred til Freden i Lybek, 1613—29.

Bestyrelsen. Pengemidlerne. Den faste Stok. Holmens Kirke og Skole. Udskrivning af Søfolk. Skibsbyggeriet. Defensionsskibene. Sømagtens europæiske Betydning. Disciplinsreglementer. Udrustninger mod Fribyttere. Høihedsrettens Opretholdelse. Convoiering. Expeditioner til Ostindien og de nordlige Have. Kongens Reiser. Vagtskibe. Flaaden i Beredskab. Udrustninger i politiske Øiemed. Spænding med Sverrig. Krig med Keiseren. Krigsskibestationer for at afskjære Fjenden Tilførsel. Saadanne paa Veseren og Elben. Kamp med dynkerker og andre Fribyttere. Forsvarsanstalter efter Slaget ved Lutter. Forsvarsanstalter tilsøes efter Fjendens Indfald i Landet. Halvøens Erobring. Wallensteins Planer. Femerns Erobring og danske Landgangsexpeditioner. Begivenheder paa Elben og i Østersøen. Stralsunds første Beleiring. Eskadrer i Østersøen. Stades og Krempes Capitulation. Fredsunderhandlinger. Danske Landgange i Slesvig. Søudrustninger 1629. Freden i Lybek ..... 133—64.

VIII. Fra Freden i Lybek til Christian IV's Død, 1630—48.

Bestyrelsen. Pengemidlerne. Skibsbyggeriet. Masteskove i Norge. Flaadelister. Det faste Mandskab. Udrustninger mod Fribyttere og norske Krydsstationer mod disse. Convoiering. Høiheds- og Toldfordringer. Forskjellige Udrustninger. Krig med Hamborg. Hamborg falder endelig tilføie. Svenske Anslag. Torstensohns Indfald. Forhold med Holland. Louis de Geer. Forsvarsanstalter. Begivenheder i Vesterhavet. Kongen for Gøteborg. Christian IV og Marten Thiessen ved List. Videre Begivenheder ved List. Forholdene ved Kongens Hjemkomst. Christian IV tilsøes med Flaaden. Slaget paa Colbergheide. Kongen saares. Den svenske Flaade blokeres i Kielerfjord. Den svenske Flaade undkommer fra Kielerfjord. Galts Henrettelse. Forholdene efter den svenske Flaades Hjemkomst. De svenske Hollænderes Ankomst til Sverrig. Protz Mundt, Wrangel og Anckarhjelm. Følgerne af det tabte Slag. De sidste Krigsforetagender 1645. Fred i Brømsebro. Christian IV's Død. Tilbageblik. 164—212.

Side XI

IX. Fra Frederik III's Thronbestigelse til Enevoldsmagtens Indførelse, 1648—60.

Bestyrelsen. Holmen. Pengemidlerne. Skibsbyggeriet. Ringe Beskyttelse af Handelssøfarten. Foranstaltninger mod Fribyttere. Kongens norske Reiser. Lindenov til Danzig. Mindre Expeditioner. Krig med England. Fred med England. Svenske Forhold. Sverrig erklæres Krig. Flaadens Bemanding og Brug. Kongen til Danzig. Halvøen erobres. Øerne dækkes af Sømagten. Slaget ved Falsterbo. Fjenden gaaer over Isen. Freden i Roeskilde. Bredals Eskadre. Svensk Fredsbrud. Kjøbenhavn beleires. Halvøen og Fyen i svensk Magt. Fremmed Bistand. Opdam undsætter Kjøbenhavn. Dansk-hollandsk Forening. Landskronas Blokade. Stormen paa Kjøbenhavn. Bredal ødelægges. Erobring af Svanen. Slaget ved Rødsand. Fremmede Flaader i Beltet. Møen, Falster, Lolland og Langeland erobres. De svenske forjages fra Fyen. Fred med Sverrig. Enevoldsmagten indføres ..... 212—239.

X. Fra Enevoldsmagtens Indførelse til Frederik III's Død, 1660—1670.

Admiralitetet og dets Instrux. Holmens Bestyrelse. Pengemidlerne. Skibsbyggeriet. Udrustninger. Krig mellem England og Holland. Engelsk Angreb paa hollandske Skibe i Bergen. Alliance med Frankrig og Holland. Udrustninger. Brud med England. Heldt i Skagerrakket og tre af hans Skibes Forlis. Fred i Breda. Tilbageblik ..... 239—249.

XI. Fra Christian V's Regjeringstiltrædelse til Freden i Lund, 1670—79.

Admiralitetet. Generalcommissariatet. Holmen. Pengemidlerne. Uoverensstemmelse mellem Adelaer og Juel. Flaaden 1674. Udrustninger. Christian V's Krigslyst. Adelaer i Østersøen. Søudrustninger. Griffenfeldt forekommer endnu Krigen. Svensk Flaade under Gulland. Adelaers Død. Griffenfeldts Fald. Krigens Udbrud. Udrustninger. Niels Juels Eskadre erobrer Charitas. Constantias Brand. Gulland erobres. Juel forlader Gulland og forstærkes. Svensk Hovedflaade. Slagene 25de og 26de Mai 1676 mellem Bornholm og Rygen. Juels mesterlige Tilbagetog. Tromp bliver General-

Side X

admiral. Flaaden under Tromp og hans Instrux. Slaget under Øland 1ste Juni 1676. De Allierede Herrer i Østersøen. Ystad erobres. Gøteborgs Blokade. Krydstogter. Hollænderne hjem. Flaaden oplagt. Eskadrer i Østersøen. Forholdet mellem de Danske og Hollænderne. Rustninger i Vinteren 1676—77. Dansk og fransk Krigserklæring. Udrustninger 1677. Niels Juel og Erik Sjöblad. Slagets Udfald og Krigsret. Flaaden paa Kjøgebugt. Slaget paa Kjøgebugt 1ste Juli 1677. Følgerne af Slaget. Flaadens videre Foretagender. Tromp overtager Commandoen. Smaaland og Øland hærges. Tromp fører Christian V med Tropper til Rygen. Vesterviks Ødelæggelse. Fjenden ængstes lige til

Stokholm. Udrustninger 1678. Klager over Tromp; dennes Afskedigelse. Niels Juel overtager Commandoen af Flaaden og foruroliger Sverrigs Kyster. Rygens og de svensk-tydske Provindsers Erobring. De Allierede svigte. Flaaden 1679. Barfods heldige Forsvar. Fred mellem Frankrig, Sverrig og Brandenborg. Wachtmeister jages tilbage til Kalmar. Laxens Erobring. Nyckelens Ødelæggelse. Tilstanden ved Fredsunderhandlingerne. Fred med Frankrig og Sverrig. Søfolkenes Belønning ..... 250—308.

XII. Fra Freden i Lund til Christian V's Død, 1680—99.

Admiralitetet og dets Instrux. Bestyrelsen. Pengemidlerne. Civilbestyrelsen og dens Instrux. Gjælden. Holmens Bestyrelse. Nyholms Anlæg. Skibsbyggeriet. Flaaden. Defensionsskibene. Dok. Søofficerernes Rangfølge. Lærlinger. Faste Mandskab. Marinere. Vagttjenesten paa Holmen. Proviantvæsenet og Spisetaxt. Skipperboder og Nyboder. Qvæsthuset. Mislykkede Indrulleringsforsøg. Byttedelingslov. Krigsartikler. Cristiansøes Anlæg. Opmaalinger. Søkorts Forfærdigelse. Udrustninger ved de gottorpske Stridigheder og Orlogsdemonstrationer. Udrustninger. Troppeoverførsel til England. Convoiering i den fransk-engelske Krig. Engelske Angreb paa Linieskibene Gyldenløve og Lindormen. Evolutioner og Beseilinger. Bielkes, Spans, Niels Juels og Christian V's Død. Tilbageblik. 309—332.

Den dansk-norske Sømagts Historie,

1535—1700.

---

side 1

I. Grevens Feide.
1533—36.

Ved Kong Frederik den Førstes Død paa Gottorp Slot, den 10de April 1533, var ingen Thronfølger valgt. Vel havde det danske og norske Rigsraad forpligtet sig til at vælge en af den afdøde Konges fire Sønner; men man var uenig om, hvem af disse det skulde være. Det katholske Parti i Rigsraadet, i hvis Spidse de rige og mægtige Biskopper stode, ønskede Frederiks næstældste Søn, Prinds Hans paa Thronen; thi han opdroges i Danmark og kunde, som et tolvaars Barn, muligen vindes for

Katholicismen. Det af den høitansete Rigshofmester Herr Mogens Gjøe (Goije) ledede protestantiske Parti erklærede sig derimod for den ældste Søn, Hertug Christian, der strax efter Faderens Død havde overtaget Regjeringen i Slesvig og Holsten paa sine egne og tre umyndige Halvbrødres Vegne, og ved hvis Valg den ønskelige Forening med Hertugdømmet Slesvig og Hertugdømmet Holsten vedligeholdtes. Tillige bød han som regjerende Herre allerede over en af Europa anerkjendt Magt og var desuden en erklæret Tilhænger af Reformationen.

I Norge var der ogsaa to Partier. Vel kaldte Hertug Christian sig Arving til Riget, men der var Splid i det norske

side 2

Rigsraad, som var forpligtet til i Forening med det danske at vælge en fælles Konge, hvortil ogsaa flere Møder bleve berammede. Men ogsaa her stode den gamle Troes Tilhængere med Norges første Rigsraad, Erkebiskop Oluf Engelbrechtson af Trondhjem, i Spidsen lige overfor de danske Rigsraader, der ønskede Reformationens Fremme.

Imidlertid forandrede Fremmedes Indgreb Forholdene. Hanseforbundet, der ikke alene havde Handelsmagten, men ogsaa en stor politisk og materiel Magt i Norden, greb nemlig snart ind i disse. Hertil blev Forbundet især tilskyndet af dets Hoved, det dengang paa Høidepunktet af sin Vælde staaende Lybek. Kampen om den gamle og nye Lære havde her ogsaa udstrøet Tvedragtens Sæd mellem de rige og stolte Borgere, hvorved de gamle aristokratiske Forhold vare blevne mere demokratiske. Den kløgtige og rænkefulde Jørgen Wullenwæver var derved bleven Stadens mægtigste Borgermester, og hans krigerske Aand og høitstræbende Planer styrtede Lybek fra sin Magts Tinde, hvorpaa Staden aldrig siden naaede op igjen.

Allerede før Wullenwæver kom til Roret i Lybek, havde Nederlænderne lagt sig efter Handelen paa Østersøen og vare derved blevne farlige Medbeilere til Lybeks vigtigste Kilde til Rigdom og Magt. Flere tildeels blodige Sammenstød havde allerede fundet Sted, da Wullenwæver kort før Frederik den Førstes Død indviklede Lybek i aabenbar Krig med Nederlandene og søgte at inddrage de tre nordiske Riger i denne. Men hverken den kloge Gustav Vasa eller Frederik I. vilde deeltage i en Kamp, der let kunde lede til aabenbart Brud med Nederlandenes Overherre, den mægtige Keiser Carl den 5te, med hvem de nordiske Monarker allerede stode paa en spændt Fod paa Grund af hans Svogerskab med Kong Christiern. Det ven

side 3

skabelige Forhold, som hidtil havde bestaaet mellem de nordiske Konger og Lybek, blev saaledes nu forstyrret.

Efter Frederik den Førstes Død optraadte Hertug Christian endnu kraftigere end Faderen mod Lybekkernes utaalelige Aag. Han sluttede først for Slesvig og Holsten en tiaarig fredelig Traktat med Keiseren, der ogsaa skulde indbefatte Kongerigerne, saafremt den fælles Regjering vedligeholdtes med disse. Senere, den 9de September 1533, indgik han i Gent tilligemed det danske Rigsraad en 30aarig Forbundstractat med det burgundiske Hof, dog uden at deeltage i den Krig, som Nederlandene da førte med Lybek. Paa Herredagen i Odense den 21de November blev den den 1ste Juli mellem Danmark, Norge, Slesvig og Holsten sluttede Forbundsakt stadfæstet for evig Tid, hvorved Hertug Christians Valg til den dansk-norske Throne maatte ansees sikkret. Skjøndt Wullenwæver ikke var tilfreds med hiins Optræden, var det ham dog saa magtpaaliggende, at det lutherske Parti seirede i Danmark, at han i Forening med de lybsksindede, antikatholske Borgermestre, Ambrosius Bogbinder i Kjøbenhavn og Herr Jørgen Kock i Malmø, samt det lutherske Parti i Rigsraadet tilskyndede Hertugen til at gribe kraftigt ind i Valgsagen, hvilket dog dennes samvittighedsfulde Opfattelse af det danske og norske Rigsraads frie Valgret afholdt ham fra at gjøre.

Denne vistnok personlig agtværdige, men næppe politisk kloge Samvittighedsfuldhed gav Anledning til store Ulykker for Danmark, hvor Regjeringsmagten hvilede hos det uenige, adsplittede Rigsraad, og hvor et kraftigt Overhoved var høist nødvendigt; thi nu udsattes Kongevalget stadigt, især fordi det danske og norske Rigsraad under den indbyrdes og religiøse Kamp ikke kunde enes om at samles

side 4 ·

dertil. Ogsaa fulgte heraf, at de lybske Magthavere, der ingenlunde vare til Sinds at opgive deres herskesyge Planer, valgte andre for Danmark uheldbringende Midler til at udføre disse. Nu tog nemlig Lybekkernes Politik en modsat Retning af den, de tidligere havde fulgt, da de væsentligt bidroge til at hjælpe Gustav Vasa paa Sverrigs Throne og bryde det Kong Christiern i Norge tilsagte Leide, idet de besluttede Krig med Kong Gustav, Hertug Christian og Danmark. For imidlertid ikke at have for mange Fjender paa engang søgte de først Forlig med det burgundiske Hof. Men da dette ei passede til den engelske Kong Hendrik den 8des Politik, og Wullenwæver ønskede dennes Hjælp til sine krigerske Planers Udførelse, ja endog gjennem en af sine Tilhængere, Markus Meyer, havde givet ham Udsigt til de nordiske Kroner, saa søgte han nu at holde gode Miner med begge Parter og foranledigede derfor, at den i Hamborg sluttede 4aarige Vaabenstilstand med Nederlandene ikke blev fuldstændig ratificeret af Lybek, medens Underhandlingerne derom forskaffede en Vaabenhvile, der gav Raadet frie Hænder mod Holsten og Danmark. Endeligt kronedes Værket derved, at man opstillede den forraadte sønderborgske Fange som den, for hvis Gjenindsættelse paa hans tabte Throne man nu optraadte.

En dygtig og anseet Anfører i den besluttede Krig mente man at finde i Grev Christoffer af Oldenborg, der af sin Fader bestemt til den katholsk-geistlige Stand dog tidligt havde sluttet sig til den lutherske Lære, og hvis Hu stod til Krigslivet, i hvilket han nu var en tidligt forsøgt Mand. Da Oldenborg beherskedes af Grevens yngste Broder, maatte han selv erhverve sig den Høihed, hvorefter hans høitflyvende Ærgjerrighed higede, og han var dristig nok til at tragte efter Danmarks og Norges Kroner. Som

Siden 5

Forkæmper for den ulykkelige Kong Christiern haabede han at erhverve sig Adkomst til at blive den nu sønneløse Konges Arving. Ved at tjene, formodentlig som Anfører for Krigsfolkene, paa den nederlandske Flaade, der i Sommeren 1533 var i Østersøen mod Lybekkerne, havde han knyttet Forbindelser med Jørgen Kock i Malmø, med hvem han villig deeltog i Wullenwævers Planer. Hans Forbindelser med de betydeligste Herskere og Krigsmænd i Nordtydskland samt med Christierns Tilhængere hjalp ham til snart i lybsk Sold at samle 3000 krigsvante Leiesvende, hvormed han først i Mai 1534 overrumplede Hertug Christian, der i Tillid til nylig aabnede venskabelige Underhandlinger med den regjerende Greve af Oldenborg ikke ventede noget fjendtligt Skridt af dennes Broder.

Det lykkedes Grev Christoffer i Forening med lybske Tropper under Markus Meyer endnu i Mai Maaned at overraske Slottene Trittau og Eutin samt at afbrænde Byen Segeberg. Medens han beleirede Slottet der, tvang han endog det omkringliggende Land til at frikjøbe sig for Plyndring ved at betale ham Brandskat. Dog snart samlede den rigtignok religiøse og fredselskende, men derfor ingenlunde modløse Hertug Christian sin stridbare Adel og Almue under sit Banner og sendte den tappre Johan Rantzau mod de grevelige Horder, der iilsomt maatte ophæve Beleiringen af Segeberg Slot, opgive Eutin og efter en heftig Fægtning trække sig tilbage til Travemynde. uden for hvilken Hertugen leirede sig med sin Hovedmagt,

Her laae imidlertid 14 store og 7 mindre Skibe seilklare til det hidtil hemmeligholdte Hovedtogt. Med nogle Fænniker Landsknægte og enkelte Ryttere indskibede Greven sig nu paa disse Skibe den 19de Juni og var dermed den 21de ved Dragør, hvor han strax satte sig i Forbin-

Side 6

delse med Malmø. Her havde Jørgen Kock under Paaskud af at sikkre den nye Læres Tilhængere mod Katholikkerne allerede tre Uger i Forveien gjort sig til fuldstændig Herre ved at fange Slotsherren og bemægtige sig Slottet tilligemed flere adelige Gidsler og skyndte sig nu at opfylde det Greven tidligere givne Løfte at aabne ham Staden strax ved Ankomsten til Øresundet. Kong Christierns Tilhængere, den fra Sverrig fordrevne Erkebiskop Gustav Trolle og Ambrosius

Bogbinder sluttede sig ogsaa snart til Greven, som efter deres Tilskyndelse landsatte sin Skare den 22de ved Skovshoved. Dagen efter var han i Roeskilde, og den 24de befæstede han sig i Kjøge, som han udkaarede til Hovedqvarteer, indtil Kjøbenhavn var vundet.

Paa Sjælland var Alt i den største Forvirring ved dette uventede Anfald. Befalingsmanden over Krigsmagten, Herr Anders Bilde, opholdt sig paa Møen, som han længe tøvede med at forlade, og da han endelig tog til sin Gaard i Stevnsherred, beleirede Greven ham der. Ikke alene overgav han sig da snart, men hyldede endog Voldsmanden, hvis ivrigste Talsmand han blev hos sine Landsmænd. De øvrige Rigsraader vare i deres forskjellige Lehn eller paa deres Gaarde. Rigskansleren, Biskop Joachim Rønnow, overraskedes i Roeskilde af Efterretningen om Fjendens Landgang og kunde ikke med den fornødne Hurtighed samle Rigsraadet eller forsyne den blottede Hovedstad med hvad den manglede. Med unyttig Skriveri og Budsenden spiltes den kostbare Tid, som Fjenden forstod anderledes at benytte. Flaaden, der kunde have forhindret den fjendtlige Landgang, hvis den i Tide havde været udrustet, laa selv værgeløs i Kjøbenhavn, og nogle til Holsten bestemte Hjælpetropper, som endnu vare i det vestlige Sjælland, kunde under den almindelige Forvirring og Raadvildhed

side 7

ikke naae Hovedstaden, før Fjenden havde afskaaret dem Veien dertil.

Men værst af Alt var den indbyrdes Splid, som søndersled det allerede med Frederik den Førstes tydske Regimente misfornøiede Danmark, hvor kun Johan Rantzaus rastløse Sværd havde undertvunget de for Kong Christierns Gjenindsættelse af hans trofaste Tilhænger, Herr Severin Norby, stiftede Oprør. Ikke alene Kampen mellem den katholske og lutherske Lære, men ogsaa de i høieste Grad af Adelen undertrykte Stæders og Landboers Utilfredshed foranledigede, at den i Kong Christierns Navn optrædende Greve blev modtagen af Borgere og Bønder med aabne Arme som Befrier fra det utaalelige Adelsaag. Det lader sig heraf forklare, hvorledes Greven, understøttet af de hos Borgerne høit anseete Ambrosius Bogbinder og Jørgen Kock, med sin ringe Magt kunde vove sig ind i Kjøbenhavn den 16de Juli. Vel gjorde Slotsherren der, Herr Johan Urne, først nogen Modstand, men lod sig dog af Anders Bilde overtale til mod Tilsikkring af personlige Fordele allerede den 24de at overgive Slottet, Flaaden og Arsenalet i Grevens Hænder, og nu skyndte de fleste af Sjællands Stormænd sig, enten godvillig eller overtalte ved gyldne Løfter, at slutte sig til denne. Ogsaa den skaanske Adel, der tidligere havde erklæret sig for Hertug Christians Valg, svigtede Fædrelandet mest af Egennytte og lod sig snart overtale af Anders Bilde og Jørgen Kock til at hylde Greven som den fangne Konges Statholder. I dennes Navn beherskede han nu Sjælland og Skaane samt efter kort Tids Forløb tillige Møen, Falster, Lolland, Langeland og Fyen.

Lykkeligviis havde imidlertid de overmodige Lybekkere skabt sig en mægtig Fjende i den kløgtige Gustav

side 8

Vasa. Allerede da denne ikke vilde deeltage i Krigen mod Nederlandene, var der som tidligere omtalt indtraadt Kulde mellem dem. Denne forøgedes hos Kong Gustav ved Stridigheder om Betalingen af den Gjæld, han havde paadraget sig til Lybekkerne, da disse understøttede ham mod Kong Christiern, og ved det trykkende Handelsmonopol, som maatte indrømmes dem, da han ikke kunde betale Gjælden. Endmere spændtes Forholdene, da det Wullenwæverske Parti søgte at stifte Oprør i Sverrig, og endelig kom det saa vidt, at Kongen i Begyndelsen af Juli 1533 tog Repressalier i lybsk Eiendom, efterat man i Lybek havde anholdt nogle svenske Produkter, han sendte derhen, til Afdrag paa Gjælden. Da Wullenwæver med sine Tilhængere høirøstet vedblev at tale om at styrte ham fra det Høisæde, hvorpaa Lybek havde hjulpet ham op, sluttede Gustav den 2den Februar 1534 et Forbund med Danmark og Norge mod Hansestæderne. Paa Grund af Regjeringsmagtens Adsplittelse i Danmark blev dette vel ikke ratificeret af det danske Rigsraad, men dannede dog Grundlaget for den Understøttelse, som Sverrig ydede Danmark mod Grev Christoffer, efter hvis Angreb Krigen derfor ogsaa udbrød mellem Sverrig og Lybek.

Iblandt de danske Adelsmænd, som væsentligt bidroge til at frelse Fædrelandet, fortjener Herr Mogens Gjøe at erindres. Han undlod ikke, uagtet Hertug Christian nægtede at bemægtige sig Kronen uden lovligt Valg, at vedligeholde en saa nær Forbindelse med denne, at de mødtes i Ugen før Paaske 1534 udenfor Kolding, hvor upaatvivlelig vigtige Aftaler have fundet Sted. Han overbeviste Adelen og Rigsraadets evangeliske Parti om Nødvendigheden af Hertugens snarlige Valg til Konge paa samme Tid, som Wullenwæver forberedte Angrebet paa

side 9

Danmark. Han opmuntrede de jydske Biskopper til at sende deres Ryttere til Holsten, da Hertugen ifølge Unionsakten forlangte Bistand mod Grev Christoffers Angreb, og da han indsaae Vanskeligheden af at sætte Hertug Christians Valg igjennem uden at have en Modvægt imod de katholsksindede jydske og fyenske Rigsraader, tilveiebragte han en saadan ved at bringe den menige Adel ind med i Valgsagen. Han prisgav sine store Besiddelser i Sjælland, Skaane og paa Øerne, da disse faldt i Grevens Magt, og vedblev ufortrødent at virke i Jylland for Kongevalgets hurtigste Afgjørelse. Ved Mødet i Rye, den 4de Juli 1534, benyttede han snildt Grevens Angreb paa Sjælland til at befordre Kongevalget og havde væsentlig Deel i, at dette faldt paa Hertug Christian). Han vidste at give det katholske Parties halvtvungne Samtykke et legalt og frivilligt Udseende ved at bevirke, at to af de fire Deputerede, som strax afsendtes til Hertugen, der endnu førte Krig med

Lybekkerne ved Traven, vare katholske Biskopper, hvilke den 17de Juli i Preetz underskreve Forsikkringsakten til denne at blive hyldet som Konge, naar han kom ind i Riget.

Skjøndt det ikke kan nægtes, at dette Forsikkringsbrev fra enkelte Rigsraader og nogle af den menige Adel ikke kan ansees som et lovligt Kongevalg, hvortil alene det danske og norske Rigsraad var berettiget, maa det dog billiges, at Hertug Christian nu tragtede efter de Kroner, som alene han kunde bære, naar Unionsakten mellem Kongerigerne, Slesvig og Holsten skulde opretholdes, og som en saa anseet og redelig Patriot med et talrigt og vigtigt dansk Parti tilbød ham. Det var nemlig nu vitterligt, at efter Fjendens Indtagelse af den østlige Deel af Danmark med Hoved-

---

Fodnoter

*) Ved Mødet i Hiallese sluttede flere af den menige Adel i Fyen sig til Valget i Rye.

side 10

staden, kunde ingen lovmæssig Herredag komme til at afgjøre Kongevalget, og at Riget kun kunde befries fra det tydske Voldsherredømme ved Vaabenmagt, hvilken han, saavel ifølge Unionsakten som paa Grund af det hans Familie af Rigsraadene givne Tilsagn om de to Kroner, maatte være berettiget til at anvende. At han derfor strax efter Forsikkringsbrevets Udfærdigelse traf Aftale med sin kongelige Svoger Gustav Vasa om i Forening at bekæmpe de fælles tydske Fjender, maa vist ansees overeensstemmende med hans Ret og Pligt. Herefter enedes man om, at medens Hertugen angreb Fjenden fra Vest, skulde Kong Gustav fordrive denne fra de danske Provindser Øst for Øresundet.

Med al den Krigsmagt, der kunde undværes i Leiren ved Travemynde, og de danske Deputerede, drog Hertugen derefter Nord paa, men standsede i Kolding i det Haab at kunne gjenoprette den lovlige Orden i Fyen, hvor den længe gjærende Uvillie mod Adelsherredømmet havde bevirket en fra Svendborg udgaaet Opstand. For en kort Tid bragtes sidst i Juli vel Borgere og Almue igjen til Lydighed; men allerede i de første Dage af August landede grevelige Tropper fra Sjælland paa Fyen, dræbte, fangede eller adsplittede den hertugelige Krigsmagt der og bragte hele Øen i Grevens Magt. Imidlertid forhindrede dette Uheld ikke, at Hertug Christian blev hyldet i Horsens af Jyllands samtlige Indbyggere den 18de August, hvorefter Krigen mod Lybek tvang ham til at vende tilbage til Holsten og overlade Jylland til sin egen Beskyttelse og de faa Leietropper, han kunde hjælpe det med.

Efterat Greven havde undertvunget Skaane og de danske Øer, tragtede han efter ogsaa at underkaste sig Jylland; men da hans Stridskræfter behøvedes mod den

side 11

mod Skaane fremrykkende svenske Hær og til at beherske Øerne, kunde han fra Sjælland kun sende faa Tropper derhen. Han benyttede derfor en af Kong Christierns ivrigste Tilhængere, Skipper Clement, til med sine Staldbrødre fra tidligere Togter at oprøre Bondealmuen mod Adelen). Da denne den 14de September kom til Aalborg med to smaa Skibe og en lille Skare, fik han strax Byen og kort efter ogsaa Slottet i sin Magt. Derefter var det let for ham at reise Vendelboerne, blandt hvilke han skal have været født, og hvis Forbittrelse mod Adelen ikke var mindre end den, der herskede hos den øvrige danske Almue. I kort Tid blev Bondehæren saa stærk, at Clement den 16de October kunde tilføie Adelsmagten, der i Forening med de tydske Leietropper rykkede mod ham, et stort Nederlag ved Svenstrup, 1 Miil Syd for Aalborg, hvorefter hele Vendsyssel, Viborg Stift og den største Deel af Nørrejylland hyldede Greven paa Kong Christierns Vegne.

Før der imidlertid skrides videre frem, maae vi see, hvorledes den nyvalgte Konge forskaffede sig frie Hænder til med sin hele Magt at ordne Forholdene i Danmark. Da Lybekkerne havde sendt Grev Christoffer til Sjælland, kunde Holstenerne gaae angrebsviis frem mod Travestaden; men de vare ikke stærke nok til at udrette noget Afgjørende, efterat de til Fyen sendte Tropper vare tabte og Jylland maatte understøttes. Den udvalgte Konge søgte derfor Bistand hos de med ham forbundne tydske Fyrster, og da han derved havde samlet en efter daværende Forhold betydelig Hær, truede han saa alvorligt Lybek, at man der blev tilbøielig til Fred, som Fyrsterne og Stæderne i det schmalkaldiske Forbund tilveiebragte den 18de No

---

Fodnoter

*) Clement anførte K. Christierns Skibe ved Angrebet paa Norge 1531. (»Danmark under Adelsvælden« af Professor Fr. Hammerich, II, 68).

side 12

vember. Ved denne sattes Alt paa samme Fod som før Krigen, og blev det tilladt begge Parter at bekæmpe eller understøtte Grev Christoffer. Om Kong Christierns Frigivelse og Danmarks Anliggender skulde ny Mægling finde Sted.

Nu kunde den nyvalgte Konge bruge hele sin 14—15000 Mand stærke Hær mod Fjenderne i Danmark. Først sendte han Johan Rantzau mod Skipper Clement og Bondealmuen i Jylland, som led et fuldkomment Nederlag ved Stormen paa Aalborg den 18de December, hvorefter Clement med sine vigtigste Tilhængere blev fangen og senere henrettet. Bønderne underkuedes og holdtes i Ave med Jernhaand; hele Jylland blev undertvungen og Kongehyldingen fornyet.

I Begyndelsen af Oktober havde imidlertid den svenske Hær erobret Halmstad og var draget ind i Skaane, hvor Adelen var misfornøiet med Greven. Denne Misfornøielse brød ud til aabenbart Frafald, da det paalagdes Adelen at hylde Hertug Albrecht af Meklenborg som Christoffers Medregent. Man tilbagesendte den grevelige Fane, idet man opsagde Greven Lydighed og forenede sig med den rask fremrykkende svenske Hær. Denne seirede derefter den 13de Januar 1535 ved Helsingborg, hvorefter Skaane, Halland og Bleking, paa Malmø, Landskrona og Varberg) nær, aflagde Troskabseed til den udvalgte Konge.

Da denne havde bragt Jylland til Lydighed og paany var bleven almindeligt hyldet i Viborg den 8de Marts 1535, vendte han sine Vaaben mod Fyen. For at sikkre sig mod

---

Fodnoter

*) Malmø og Landskrona vare som tidligere berettet komne i Grevens Magt ved Jørgen Kocks og den skaanske Adels Overgang til ham. Varberg Slot bemægtigede den i Slaget ved Helsingborg fangne Markus Meyer sig ved i Forening med Byens Borgere at overliste sin Bevogter, Slotsherren Truid Ulfstand.

side 13

Angreb fra Jylland havde de Grevelige her anlagt Forskandsninger ved Middelfart og opbudt Almuen til i Forening med Tropperne at holde Strandvagt langs Beltet, der desuden beherskedes af 7—8 Smaafartøier fra Kjøbenhavn og et lignende Antal hanseatiske Krigsskibe. Dog satte den utrættelige Johan Rantzau midt i Marts med 2—3000 Mand over fra Als til Fyen, manoeuvrerede de tydske Tropper ud af Stillingen ved Middelfart og nødte dem efter en Fægtning den 20de Marts ved Faureskovbanker til at kaste sig ind i det befæstede Assens og overlade den af dem vildledte Almue til sin strenge Straffedom. Herefter spærrede han Middelfartsundet for de fjendtlige Skibe ved at anlægge Batterier og sikkrede den kongelige Hær Samqvemmet med Fyen, hvis østlige og sydlige Dele imidlertid forbleve i tydsk Magt, som nu forøgedes fra Sjælland og Tydskland.

Efter megen Nølen var Hertug Albrecht endelig i April ankommen til Sjælland med nogle Tropper og af Grev Christoffer indrømmet nogen Deeltagelse i Regjeringen, hvis Virksomhed imidlertid hæmmedes ved indbyrdes Uenighed og lunken Understøttelse af Lybekkerne, der meer og meer bleve kjede af Krigen, eftersom denne ikke lovede noget heldigt Udfald. Den tydske Hær paa Fyen anførtes af Gustav Vasas fra Sverrig forjagede Svoger, Grev Johan af Höya, og den af Grev Christoffer til Biskop i Fyen indsatte Gustav Trolle. Ved Øxnebjerg stødte de to fjendtlige, hver omtrent 5000 Mand stærke Hære sammen, og den 11te Juni seirede Johan Rantzau fuldstændigt over Tydskerne; hvis Anførere omkom. Snart herefter kom hele Fyen aldeles i den udvalgte Konges Magt, der nu anerkjendtes som Kong Christian den Tredie.

Efter saaledes at have anført Begivenhedernes

side 14

Hovedtræk, skulle vi nærmere omtale Sømagtens Deeltagelse i Krigen.

Allerede længe havde de forenede Monarker indseet, at det ikke alene var paa Landet, men ogsaa tilsøes, at Fjenden maatte bekæmpes; thi saalænge Hanseaterne beherskede de danske Farvande, vare de søomkrandsede Ølande stadigt udsatte for Angreb fra de tydske Østersøekyster. Kong Gustav havde derfor alt tidligere holdt sin Flaade i god Stand, og efterat Christian III. forgjæves havde søgt at fragte Skibe til Krigsbrug i Nederlandene, England og Skotland, bestræbte han sig for at forskaffe sig saadanne i Danmark. Dette var imidlertid vanskeligt; thi skjøndt Datidens Krigsskibe mest bestode af armerede Koffardiskibe, behøvedes der dog større Skibe, end der paa denne Tid fandtes i Landet, til at bære det svære Skyts, der var nødvendigt for at maale sig med de velarmerede hanseatiske Skibe. Handelen havde nemlig hidtil saa godt som udelukkende været i Hansestædernes Hænder, og Rigets Flaade var som tidligere berettet ved Hovedstadens Overgivelse næsten ganske kommen i Grevens Magt, medens Kongen manglede Midler til at kjøbe større Skibe i Udlandet. Det var derfor et Held, at den i Aaret 1532 imellem Frederik den Første og Hertug Albrecht af Preussen paa 10 Aar sluttede Tractat forpligtede Preussen til nu at hjælpe Danmark, Slesvig og Holsten med al sin Magt, og at Hertugen var i Besiddelse af nogle gode Skibe, som han efter sin Svoger Kong Christians og Kong Gustavs Opfordring forenede med deres Sømagt.

Men det var ikke tilstrækkeligt at have Skibe armerede med grovt Skyts, der behøvedes ogsaa søkyndige Anførere, som forstode at lede Skibenes Bevægelser saaledes, at Skytset kunde anvendes paa den fordeelagtigste Maade, og paa

side 15

saadanne var der i denne Overgangsperiode Mangel; thi tidligere vare Søslagene afgjorte næsten udelukkende ved Entring, medens nu Skytsets Brug tilsøes gjorde dette til det Afgjørende. Det kom altsaa an paa at finde Mænd, som kunde fatte den i Søkrigen indtraadte Forandring og tillige lære deres Underhavende dette. Gustav Vasa havde i Sverrig ikke en saadan Anfører; derfor forlangte han en dertil skikket af sin kongelige Svoger, og det kom altsaa an paa Kong Christian at vælge den rette Mand hertil. At dette lykkedes ham ved at lade Valget falde paa Peder Skram, og at ikke alene hele Krigens Udfald, men tillige den dansk-norske Sømagts Udvikling derved væsentlig fremmedes, ville vi her forsøge at fremstille, saavidt muligt i Henhold til autentiske Aktstykker.

Peder Skram til Urup i Aarhus Stift, af en gammel jydsk, dog først ved ham navnkundig Adelsslægt, kom efter en meget tarvelig Børnelærdom i Læsning, Skrivning og Religionsunderviisning tidligt i

Vaabenlære efter de Tiders Skik som Dreng hos Hendrik Gjøe til Skjørringe, og deeltog med ham i Christian den Andens Toge i Sverrig 1518—20, hvor han allerede udmærkede sig ved Tapperhed. Han tjente derpaa Biskoppen af Aarhus samt Erkebiskopperne af Bremen og Maintz og var ved sin Hjemkomst fra Tydskland, hvor han havde været med paa forskjellige Valpladse, en saa prøvet Kriger, at Frederik den Første optog ham blandt sine Hofsinder. I Aaret 1532 blev han Anfører for Krigsfolkene paa den dansk-lybske Eskadre, der under Tille Giseler og Frederik Bruns afgik fra Kjøbenhavn den 4de Marts og undsatte det af Kong Christiern beleirede Aggershus. Da derefter den i Mai fra Kjøbenhavn sendte Hovedflaade under Knud Gyldenstjerne nødte Christiern til Underhandlinger, sendtes Peder Skram og

side 16

Wilken Steding til Frederik den Første for at indhente dennes Samtykke til at give Christiern frit Leide, men vendte snart tilbage med Afslag paa denne Begjæring. Ikkedestomindre tilstod Knud Gyldenstjerne Leidet, og da frasagde Skram og Steding sig enhver Deeltagelse i Overeenskomsten, der den 1ste Juli sluttedes med den ulykkelige Konge. Paa dette Tog viste Peder Skram sin paa de Tider sjeldne Uegenyttighed og Paalidelighed ved at aflægge fuldstændigt Regnskab for den Brandskat, han havde inddrevet af de norske Distrikter, der havde sluttet sig til Christiern. At overalt Kong Frederik har været tilfreds med hans Færd fremgaaer deraf, at Skram den 17de November samme Aar, altsaa efterat Kong Christierns Skjæbne var afgjort, forlehnedes paa 10 Aar med Skye-Syssel i Norge).

Med sine Standsfæller hyldede han 1534 Hertug Christian som Konge og brugtes af denne ved Overførelsen af Tropperne til Fyen) samt sandsynligviis ogsaa til at samle og udruste de Krigsfartøier, der vare saa nødvendige mod de tilsøes mægtige Fjender. Vel haves ingen historisk Vished om, hvem Christian III. overdrog at skabe en Flaade; men da han valgte Skram til sin Admiral, synes det rimeligt, at dette Hverv har været denne betroet.

Peder Skram var paa denne Tid i sin kraftigste Alder, noget over tredive Aar gammel). Skjøndt ikke af meget

---

Fodnoter

*) »Danske Magazin« 3die Række, III, 85 og 98.

**) Naar Peder Skram er født, vides ei med Sikkerhed. I Klevenfeldts Register i Geheimearchivet angives hans Fødselsaar til 1503—4?; men den af hans Datter forfattede Levnetsbeskrivelse, som findes meddeelt i »Danske Magazins« 3die Række, III, 81—100, af Professor Kall-Rasmussen, der allerede har gjort opmærksom paa Vildfarelsen, angives hans Død til den 11te Juli 1581, 90 Aar, 4 Maaneder og 10 Dage gammel, hvilket imidlertid ikke stemmer med hvad der sammesteds anføres, at han var 4 Aar, da han mistede sin Moder, Anne Margrethe Reventlau, som endnu var i

side 17

høi Vext var han dog kraftig bygget, muskelstærk og begavet med ualmindelige Armkræfter; fra sin tidligste Ungdom hærdet til at udholde Krigslivets Besværligheder saae han med uforfærdet Mod Døden under Øinene. Var hans Aand end kun lidet theoretisk dannet, havde den dog i et daadrigt Liv udviklet sig praktisk, hvorved hans sunde Sands sjeldent lod ham forfeile den rigtige Vei i nye ham forekommende Tilfælde. Hans livsfro og opbrusende Charakteer var modnet i Erfaringens Skole, og ligesom han derved havde lært at lyde, var han nu skikket til at byde; med en ærlig, trofast og paa oprigtig Gudsfrygt grundet Charakteer omfattede han Fædrenelandets Sag og var stedse rede til at offre Alt for dette. Vel strakte hans Sømandserfaring sig ei langt tilbage i Tiden, da han ikke alene kaldtes til at styre mod erfarne Fjender, men tillige til at opdrage sine Underhavende til en tildeels ny Krigsførelsesmaade; men Udfaldet lærte, at han forstod dette med ringe Hjælpemidler og derved væsentligt bidrog til at redde Fædrelandets Selvstændighed og afkaste Hansestædernes trykkende Aag, hvilket med Rette har forskaffet ham Udødelighedens Heltekrands.
Peder Skram havde nyligt paa Helsingborgslot holdt sit Bryllup med Marsk Tyge Krabbes Datter Elsebe, da han efter Christian III.'s Befaling den 2den April 1535 reiste til Stokholm for at overtage Commandoen over den svenske og senere over den forenede dansk-svensk-preussiske Flaade, der skulde samles under Gulland. Denne Øes Nærhed ved den svenske Kyst og ved det af Frederik den Første til Lybekkerne pantsatte Bornholm, gjorde det

---

Fodnoter
Live i October 1504, eller med, at han var i sit 15de Aar, da hans Fader, Christen Skram til Urup, døde, om hvem det vides, at han endnu levede i Begyndelsen af 1511.

side 18

især vigtigt for Kong Gustav, at den ikke faldt i Grevens Hænder, hvorfor han fra Begyndelsen af Feiden opmuntrede Lehnsmanden, Henrik Nilsøn Rosenkrantz, til at holde fast ved Christian III.'s Sag, hvilket denne som en tro Undersaat, ei heller undlod, skjøndt han var forlovet med den frafaldne Anders Bildes Datter.

Ti danske Smaaskibe ankom sidst i April til Gulland; de vare midt i Maaneden samlede ved Sønderborg og den 16de under Langeland. Den 30te April afseilede den svenske Flaade fra Stokholm), og sidst i Mai var hele Flaaden samlet. Den bestod af 18 danske), 11 svenske og 10 preussiske Skibe foruden Brandere og Proviantskibe. Peder Skram førte Commandoen fra Flaadens største Skib, den svenske Store Kravel ogsaa kaldet den svenske Koe, som foruden 300 Søfolk skal have havt 1000 Soldater ombord. Under Skram commanderede Måns Svenson (Some) den svenske

Flaade, paa hvilken tillige Herr Erik Flemming befandt sig som kongelig Commissair; Johan Peine eller Preen anførte den preussiske Flaade.

Først i Juni forlod Flaaden Gulland og forstærkede sig med 4 overysselske Skibe). Den 9de Juni, altsaa

---

Fodnoter

*) Tornquist's »Utkast till Swenska Flottans Sjö-Tåg«, I, 18.

**) Elleve danske Skibe vare stillede af Mogens Gjøe og af Biskopperne i Jylland, eet af Henrik Rosenkrantz, eet var bygget af Rentemester Christiern Hviid i Aarhus, to vare stillede af Sønderborg, eet var tidligere erobret fra Lybekkerne ved Aalborg, eet, ført af Skotlænderen Carl Morri, var fragtet, og en Jagt var leveret af Claus Bilde paa Bahus. Cheferne (»Hoffuitsmendene«) vare: Mikel Brockenhuus, Marquor Tydemand, Erik Uggerup, Peder Hansøn, Jep Tordsøn, Jens Splijd, Jørgen [usikker: Steensøn], Hartvig Tommisøn, Josep Falster, Christoffer Huitfeld, Arved Jensøn Ulfstand, Nils Marquorsøn og Nils Pedersøn Halfweg.

***) Disse Skibe anholdtes efter den Ret, Danmark da tiltog sig over de Handelsskibe, som passerede Øresundet, mod billig Godtgjørelse at forlange Tjeneste mod Fjender, der foruroligede Østersøen;

side 19

2 Dage før Seiren ved Øxnebjerg, stødte den i haardt Veir under Bornholm paa 12 store fjendtlige Skibe med endeel Smaafartøier). At Fjendens Flaade ikke var stærkere, hidrørte vist fra den Opløsningstilstand, hvori det lybske Herredømme allerede da befandt sig; thi der manglede ingenlunde Forstærkningsmidler. Men indre Splid og Raadvildhed hindrede det saavel i at angribe de Allierede i Tide, før disses Flaade blev samlet, som da dette var skeet, i at møde denne med større Styrke. Det var imidlertid ingen let Opgave at føre den af ulige Kræfter og forskjellige Nationaliteter sammensatte allierede Flaade mod Fjender, der saalænge havde behersket Østersøen og nøie kjendte hverandre indbyrdes. Peder Skram maatte især stole paa den svenske Flaade, der talte de største Skibe og var bemandet med flere Folk end de vel tre Gange talrigere, men langt mindre danske og preussiske Skibe). Men hvor lidt de Svenske vare disciplinerede, ville vi i det følgende erfare. Det var derfor beundringsværdigt, at vor Helt allerede ved dette første Sammenstød forstod at tvinge Fjenden til Flugt og at forskaffe de Allierede Herredømmet tilsøes saa godt som for hele den øvrige Deel af Krigen, hvis Skikkelse derved blev ganske forandret. Ved dette

---

Fodnoter

de maatte finde sig i, at man udlossede deres Ladninger og armerede og bemandede dem fra Flaaden.

*) Iblandt de fjendtlige Skibe skal der have været fire store, som vare tagne ved Kjøbenhavns Overgivelse, 6 hanseatiske og 2 anholdte nederlandske. Flaaden kom fra Øresundet, hvor den havde hævet Told og halvt udplyndret en dertil ankommen nederlandsk Handelsflaade.)
**) Paa de danske og preussiske Skibe vare 2768 Soldater (»Knechte«), Constabler (»Bösseschuttere«) og Matroser (»Bodtzmendt«), medens den svenske Flaade var bemandet med 3000 Mand foruden Søfolkene. Hele Flaaden bestod af 41 bevæbnede Skibe foruden Proviantsfartøier. »Efterretninger o. d. d. og n. Sømagt«, I, 26, og 27.

side 20

første fjendtlige Møde mellem den allierede og den grevelige Sømagt kom det ikke, som i Almindelighed tidligere, til Entring, men der manoeuvreredes for virksomst at beskyde hverandre, især paa de 2 Admiralskibe og disses Secundanter; Kampen maa imidlertid have været alvorlig nok, da Skram mistede 74 Mand paa sit Skib. At han kæmpede med Dygtighed og Held viste Udfaldet, da det fjendtlige Admiralskib Michael), paa hvilket Admiralen faldt, led saameget, at det senere ei kunde bruges og kun undgik Erobring ved et heldigt Skud, der bragte den store Kravels Storseil til Dæks, hvorved det tilligemed de øvrige grevelige Skibe fik Leilighed til at undflye til Øresundet. Her fandt Fjenden Beskyttelse under Kjøbenhavns Kanoner, og det besluttedes i et Krigsraad, at Flaaden ikke maatte vove sig ud igjen, før den var forstærket.

Denne Forstærkning skulde nærmest erholdes af de i Lillebelt værende Skibe, som, efterat Fyen var tabt for Greven, ikke vare til Nytte der. For imidlertid at forekomme Foreningen med disse, forfulgte Skram ikke Fjenden til Øresundet, men vendte sig ifølge Kongens under Bornholm modtagne Ordre imod Skibene i Beltet. De Allierede vogtede sig saaledes for den Feil, de Grevelige havde begaaet ved ikke i Tide at forhindre Fjendens Forening. Skram afskar først Fjenden Veien til Lybek og til Øresundet Syd fra ved at spærre Farvandet mellem Lolland og Femern, hvorved han tillige bemægtigede sig endeel fjendtlige Handelsskibe. Derefter angreb han de fjendtlige Skibe i den sydlige Deel af Lillebelt, hvorfra disse søgte at undkomme igjennem Svendborgsund, da de ikke kunde passere Middelfartsund paa Grund af de tidligere omtalte, af Johan

---

Fodnoter
*) Michael var kommet i Grevens Magt med Kjøbenhavn.

side 21

Rantzau anlagte og endnu vedligeholdte Batterier. Men ei heller der var Udvei for Fjenden, da en Deel af Flaaden var posteret østen for Svendborgsund, og da Skram den 16de Juni kraftigt brugte sit Skyts mod de indespærrede Fjender, kunde disse ikkun redde Besætningerne fra Fangenskab ved at sætte Skibene paa Grund, søge at brænde dem og med Baadene flygte til Sjælland. Skram besatte

imidlertid saa hurtigt de grundsatte fjendtlige Skibe og slukkede saa virksomt Ilden i disse, at kun en Jagt brændte, og de øvrige 9 Skibe, hvoraf 3 vare meget store, og som alle vare vel udrustede, faldt i de Danskes Hænder. For at undgaae al Tvist om Priserne havde Skram nemlig ladet de svenske og preussiske Skibe spærre Farvandene østen og sønden for Svendborgsund og brugte de Danske, som vare bekjendte i Farvandet her, mod Fjenden. Herved forøgedes saaledes vor Flaade betydeligt; kun et mindre fjendtligt Fartøi undkom fra Svendborgsund, men blev erobret af de allierede Skibe under den tydske Kyst. Nogle af de i Baadene flygtende Fjender lykkedes det vel at undkomme til Sjælland; men den største Deel af dem maatte lande paa Fyen, hvor de kongelige Tropper dræbte eller fangede dem.

Nu kunde Skram erobre Langeland og aftvinge det i Grevens og lybsk Magt værende Lolland, Falster og Møen saa megen Brandskat af Penge og Proviant, at han dermed underholdt Flaaden og saaledes skaanede Kong Christians allerede haardt trykkede Finanser for at udrede det dertil Fornødne.

Dog plettedes desværre Flaadens Bedrifter ved den tidligere antydede Mangel paa Disciplin, der viste sig ved et Mytteri i det svenske Admiralskib imod Skram, hvilket nær havde kostet ham Livet. Efter den Undersøgelse, som

side 22

Kongen paa Skrams Begjæring desangaaende lod anstille, erklærede Erik Flemming og Frederik Kyszell, »att the haffue samme leylighed forfarett bode paa then swenske amerall oc anderstes wdi floden, Sza att per skram haffuer schicke seg emod thennom alsammen som en erlig mand oc kunde indthet andett schylle hannom, end han wille icke tilstede thennom att pluster laaland, møøen).

Om de Skyldiges Afstraffelse vides Intet; men det er rimeligt, at dette Optrin gav Anledning til, at Skrams Flag flyttedes fra den svenske Store Kravel til det i Svendborgsund erobrede store Skib Løven.

Det er tidligere oplyst, hvorledes Adelens Undertrykkelser fremkaldte voldsomme Optrin af Borgerne og Almuen i Jylland og Fyen. Lignende Uroligheder, hvorved flere Mord udøvedes og mange Herregaarde bleve plyndrede, vare allerede udbrudte i Sjælland, paa Falster og Lolland i Begyndelsen af Aaret 1535. Vel var Grevens Stridsmagt paa disse Øer ikke meget stærk, men den kunde dog vist have forekommet flere beklagelige Voldsgjerninger, hvis man havde villet det. Da de imidlertid udførtes, uden at den bevæbnede Magt anvendtes mod Urostifterne, synes man berettiget til at antage, at den sjællandske Adelsmagts Svækkelse ikke har været Greven uvelkommen, efterat han af den jydske Adels kraftige Modstand og den skaanske Adels Frafald havde lært at frygte Adelen. Vist synes det i det Mindste, at han lod flere høitstaaende Adelsmænd,

endog Anders Bilde, hvem han dog skyldte saa meget, fængsle og samtykkede i, at de fangne sendtes til Tydskland.

Under den Opløsningstilstand, hvori den borgerlige

Fodnoter

*) »Danske Magazin. Tredie Række«, III, 98, efter »Tegnelser over alle Lande,» Nr. 1, Fol. 70 a.

side 23

Tvist satte Sjælland, blev det ikke vanskeligt for den Beltet beherskende allierede Sømagt at erobre Korsørslot og henimod Midten af Juli Maaned at overføre kongelige Tropper til Sjælland. Herpaa rykkede Hæren mod Kjøbenhavn uden synderlig Modstand, skjøndt Greven og den meklenborgske Hertug i et heftigt Opraab opfordrede Almuen til at reise sig. Den 17de Juli havde Christian III. allerede sit Hovedqvarteer i Kjøge, den 18de ankom Flaaden til Øresundet, og den 24de slog Hæren Leir Nord for Hovedstaden, hvis Indesluttelse baade til Lands og Vands nu begyndte. I Skaane var endnu Malmø og Landskrona, paa Sjælland Slottene Krogen (Kronborg) og Kallundborg, paa Falster Nykjøbing og paa Lolland Aalholm i Hertug Albrechts og Grev Christoffers Vold; paa Varberg herskede Markus Meyer dog uden fuldstændigt at erkjende Hertugens og Grevens Overherredømme. At erobre disse Stæder og Slotte var den Opgave, som maatte løses, før Kong Christian kunde komme i rolig Besiddelse af Danmarks Krone, og det skal nu oplyses, hvorledes han ved klog Anvendelse af sin Krigsmagt endelig naaede at rense Riget for Fjender.
Før der imidlertid skrides videre frem i Beretningen om Begivenhederne i Danmark, vende vi Blikket til Norge. Vel led dette Rige ikke saameget ved det ulykkelige Interregnum som Danmark, da der ingen fremmede Voldsmænd vare at bekæmpe, og Adel, Borger og Almue ikke stode saa fjendtlige mod hinanden som hos os. Men dog forstyrredes den borgerlige Rolighed ogsaa i Norge ved den tidligere omtalte indre Kiv og Familiesplid mellem de norske Stormænd.
Efterat Grev Christoffer havde bemægtiget sig Skaane og de danske Øer, opfordrede han Norge til ogsaa at slutte

side 24

sig til den fangne Konges Sag, og skjøndt Erkebiskop Oluf Engelbrechtsøn ikke besvarede denne Opfordring, gjorde hans rænkefulde Charakteer og tidligere aabenbare Hengivenhed for Kong Christiern og dennes Slægt dog det danske Parti saa mistænksomt mod ham, at det besluttede at aftvinge ham en bestemt Erklæring om Christian den Tredies Valg, hvilken han dog ved alleslags Rænker undgik at afgive. De søndenfjeldske Rigsraader, som i Februar 1535 vare samlede i Oslo, lovede derfor Kong Christian den af ham forlangte Hjælp af Sømagt, saasnart Farvandet blev aabent,

uden dertil at indhente den fraværende Erkebiskops Samtykke, og ved at underrette ham herom opfordrede de ham til at sammenkalde en Herredag for at kaare en Konge. Før denne samledes, besvarede imidlertid disse Rigsraader, under 5te Mai, Christian III's Opfordring til at erkjende ham som Norges Konge med det bestemte Løfte at hylde ham som saadan paa den forestaaende Herredag i Trondhjem og imidlertid at staae ham bi af al Magt mod Lybekkerne, der nu begyndte at forurolige de norske Kyster og opbringe Landets Skibe. Erkebiskoppen undskyldte sig derimod, saavel hos Kong Christian som hos det danske Rigsraad, for at sende Skibe fra det Nordenfjeldske og henviste i øvrigt til den udskrevne Herredag. Men denne blev ikke samlet paa Grund af den indbyrdes Uenighed, og da Christian den Tredies tiltagende Magt gjorde hans Parti søndenfjelds dristigere, udfærdigede dette den 13de Mai et fuldstændigt Valgbrev for ham og forlangte, at Erkebiskoppen og de nordenfjeldske Rigsraader skulde underskrive det. Oluf Engelbrechtsøn nølede imidlertid hermed; men da Christian III. stod paa Sjælland og blandede sig kraftigt i de norske Anliggender, tvang Frygten for dennes Vrede ham endelig til den 10de Sep

side 25

tember skriftlig at slutte sig til de Søndenfjeldskes Valg og for sin Person at erkjende Christian III. som Norges Konge, paa det Danmark og Norge kunde forblive forenede. Dog sørgede Erkebiskoppen for, at den bindende Valgakt ikke blev lovformeligt udfærdiget og vedblev bestandig sit rænkefulde Spil, alene lurende paa en passende Leilighed til at afkaste Masken og undgaae at hylde den forhadte Kjætter som Konge.

Imidlertid bevirkede disse Begivenheder, at de søndenfjelds udrustede 9 Krigsskibe, anførte af Slotsherren paa Aggershus, Erik Gyldenstjerne, og Christoffer Hack, stødte til Flaaden i Øresund, imod hvilken den grevelige Sømagt i Kjøbenhavn Intet vovede at foretage, og som ødelagde de Skibe af denne, der vovede sig udenfor Stadens Kanoner.

De Kongelige kunde saaledes tildeels indeslutte Kjøbenhavn og Amager fra Land- og Søsiden, men de vare ikke stærke nok til at gaae beleiringsmæssigt tilværks mod Stadens Fæstningsværker, der bleve forsvarede af det veludrustede Borgerskab og nogle tydske Leietropper. Ved Indeslutningen blev imidlertid Fjendens Stilling stedse betænkeligere, da den Tilførsel, der kunde snige sig forbi Blokadekrydserne, langtfra var tilstrækkelig til at erstatte Forbruget, og Forraadene i Staden saaledes dagligt formindskedes. Under disse Omstændigheder undlode Hertug Albrecht, Grev Christoffer og Kjøbenhavns Magistrat ikke at benytte alle deres Forbindelser i Udlandet til at forskaffe Undsætning. Denne maatte da fornemmelig søges hos Hansestæderne; men Krigspartiet i Lybek og Jørgen Wullenwævers Anseelse der var nu svækket, saa at det kun gik langsomt med Udrustningen af den Flaade, som skulde hjælpe de Betrængte. Disse søgte derfor ogsaa Bistand

---

side 26

hos flere udenlandske Magter, der imidlertid indskrænkede Hjælpen til diplomatisk, undertiden truende Mægling.

De Beleirede kunde kun hjælpes ved en saa stærk Sømagt, at den kunde aabne Tilførslen til Staden for alt Fornødent. I dette Øiemed sendte da endelig Lybek, Rostok, Vismar og Stralsund atten veludrustede og stærkt bemandede store Krigsskibe foruden en Deel Smaafartøier og en betydelig Convoi med alle Slags Fornødenheder. Denne Flaade ankrede den 8de November 1535 mellem Dragør og Kastrup i Sigte af den allierede Flaade, hvis Brandvagter allerede havde underrettet Admiralen om Fjendens Ankomst.

De Allierede maatte først og fremmest forhindre den hanseatiske Flaades Forening med de i Kjøbenhavn værende Krigsskibe, hvorved Fjenden vilde blive 30 store Skibe stærk. Derfor maatte Skibene i Hovedstadens Havn blokeres tilstrækkeligt; thi om end Farvandet kan have været vanskeliggjort ved de af de Allierede i Sænk skudte Skibe og nogle sænkede Fartøier, var det dog ikke ufremkommeligt indenfra), og at der i Kjøbenhavn skulde have manglet Folk til at bemande Skibene, synes ikke sandsynligt, da disse nogle Maaneder tidligere havde været slagfærdige i Søen, og der i den beleirede Stad maa have været mange ledige Personer, som kunde erstatte det i Slaget under Bornholm og senere mistede Mandskab. Men efterat have afgivet de fornødne Skibe til Blokaden, har Skram ikke været stærk nok til at angribe Hanseaterne, da den allierede Flaade, efter hvad tidligere er oplyst om dens Styrke, kun kan have havt 25—26 store Skibe. Skram

---

Fodnoter

*) Ifølge »Tegnelser over alle Lande« (»Danske Magazins« 3die Række, V, 282) beordredes ved Flaadens Oplægning yderligere Forsænkning af Farvandet.

side 27

maatte saaledes forholde sig defensivt mod den fjendtlige Flaade og søge at hindre eller vanskeliggjøre Convoiens Losning paa Amager. Dette kunde han paa den flakke Kyst kun gjøre ved armerede Fartøier, medens hans store Skibe truede den hanseatiske Hovedmagt i det dybe Farvand. Hvor rigtig denne Fremgangsmaade var, viste sig derved, at Krigsskibene ved Kjøbenhavn intet Forsøg vovede paa at forlade Havnen, og at den tydske Flaade ikke turde binde an med de Allierede, medens Peder Skram med Flaadens armerede Fartøier uforfærdet søgte at forhindre Convoiens Losning, der paa Grund af uroligt Veir først begyndte den 12te). Men her svigtede Lykken Vovehalsen for Danmark, idet en fjendtlig Kugle saarede ham saa alvorligt i Benet, at han maatte

bringes i Land, hvor Kongen omhyggeligt sørgede for hans Cuur og Pleie i Leiren. Hanseaterne benyttede sig heldigt af Skrams Utjenstdygtighed til over Amager at føre betydelige Forraad til Staden, der saaledes foreløbig var undsat. At Kongen alene tilskrev sin Admirals Fraværelse dette Uheld, tilkjendegav han ved et Besøg hos denne, da han klagende udbrød: »Min Søn, havde Du været oven Senge, da havde denne Ulykke ikke vederfaret os«).

Fodnoter

*) Denne Opfattelse af Stillingen og det Forefaldne stemmer ogsaa med Skrams Levnetsbeskrivelser, uden for saavidt der anføres, at det var for at forhindre Convoiens Indtrængning i Kjøbenhavn, at han førte sine Fartøier mod den; men dette kan let være feilagtigt forstaaet af ikke localiserede og usøkyndige Forfattere.

**) Hovedsagen i denne Begivenhed var dog Kjøbenhavns Undsætning, og der kan saaledes næppe være Tvivl om, at det var hertil Kongen ved ovenanførte Yttring sigtede, hvilket ogsaa Levnetsbeskrivelserne angive. At det preussiske Admiralskib kom paa Grund uden at tage videre Skade, efterat Undsætningen havde fundet Sted, kunde han dog næppe betegne som en Ulykke, især da det vist har været betænkeligt paa den sildige Aarstid og med det herskende urolige Veir at forlade den vigtige Station ved Kjøbenhavn for at

side 28

Det paa denne Tid i Lybek herskende Parti var saa træt af Krigen, at det kun havde udrustet Flaaden til Kjøbenhavns Undsætning for at tilfredsstille Ærens og de endnu ikke aldeles underkuede Krigslystnes Fordringer. Man havde derfor væltet Omkostningsbyrderne saa meget som muligt paa disse og tildeels bemandet Skibene med dem og deres Tilhængere, som man gjerne vilde have af Veien. For imidlertid at dæmpe deres Iver medsendte man to Raadsherrer, valgte af det herskende Parti Claus Warnov til Admiral og medgav dem en Instrux, der bød at forsyne Kjøbenhavn og Malmø med de manglende Fornødenheder, men at sørge for, at ingen af Proviantskibene faldt i Beleirernes Hænder. Kunde de tillige gjøre Fjenden Afbræk, var dette Raadets høieste Ønske, dog saaledes at de selv vogtede sig for Skade. Stralsunderne skyndte sig ei heller med at støde til Flaaden, og Rostokkerne tilligemed Vismarerne deeltoge kun i Toget for at afhjælpe deres Hertugs Trang. Det var saaledes kun de lybske Krigslystne blandt Hanseaterne, som viste Iver for at slaaes. Disse havde strax ved Ankomsten til Sundet villet angribe den allierede Flaade, men Raadsherrerne og Admiralen modsatte sig dette, fordi Flaaden manglede Folk, der vare tilstrækkeligt bekjendte med Farvandet, og Hertug Albrecht havde anbefalet dem at gaae forsigtigt tilværks og ikke stole paa Hjælp af de i Kjøbenhavn værende Skibe. Derfor blev Angrebet udsat til den næste Dag, paa hvilken det forhindredes af Stormveir, hvorved Skibenes Ankere og Touge led meget; et Skib kom endog paa Grund og

---

Fodnoter

forfølge den frivilligt bortseilende Fjende, der skjøndt lammet ved Partihad, dog var ligesaa stærk som de Allierede og ved en Kamp vist vilde have tilsidesat den indbyrdes Tvist.

side 29

hindredes ved de Allieredes Baadeangreb fra at komme af Grunden før den 12te.

Efterat Undsætningen var lykkedes, ansaae Raadsherrerne og Admiralen Flaadens Hverv for opnaaet og hastede med at benytte den første gunstige Vind til at komme hjem, medens Krigspartiet først vilde forsøge sig mod den allierede Flaade. I det desangaaende holdte Krigsraad meddelte Raadsherrerne Instruxens Indhold og lagde især Vægt paa, at Flaaden kun maatte forsøge paa at gjøre Fjenden Afbræk, naar dette kunde skee uden at udsætte den for selv at lide Skade. Admiralen foreslog derfor, at man for at samle Flaaden bedre strax skulde holde ned til de sletteste i Læ værende Seilere. De andre Skibschefer ansaae dette som en Flugt for en Fjende, der endnu ikke havde angrebet, og raadede derfor at blive liggende, indtil de Allierede gik under Seil, da at holde ned til de sydligste Skibe, og naar de Alle vare i Slagorden udenfor Grundene at forsøge sig en Gang eller to mod Fjenden. Næste Morgen den 13de lettede imidlertid først den stralsundske Admiral og derefter Claus Warnov, der fortsatte Coursen Syd efter uden at give det aftalte Angrebssignal paa den dem forfølgende allierede Flaade, hvis Høistcommanderende, den preussiske Admiral, endog kom paa Grund under Forfølgelsen. Følgen heraf blev, at den hanseatiske Flaade passerede Møen, efterat der var vexlet enkelte Skud imellem 3—4 Lybekkere og de Allierede. Da Hanseaterne vare komne tilsøes, lede de saa betydelige Havarier ved Stormveir, at de maatte søge de nærmeste Havne, hvorfra de ikke mere kom i Søen dette Aar. Saaledes endte Togtet, hvorved Kjøbenhavns Fald vel forhaledes, men de Allierede dog beholdt Herredømmet i Østersøen. Ved de i Stralsund foretagne Undersøgelser oplystes, at Raadsherrerne og Claus

side 30

Warnov havde ladet de stralsundske Skibschefer sige, at hvis Fjenden var for stærk, skulde Enhver gjøre sit Bedste for at naae Møen og derfra søge hjem. Det synes saaledes at have været deres Hensigt ved denne Ordre og det undladte Angrebssignal at prisgive de krigslystne af deres Landsmænd).

Imidlertid havde det været meget vanskeligt at tilveiebringe Fornødenhederne til Krigsmagten for Kjøbenhavn. Omegnen var nemlig plyndret af de Beleirede, og Sjælland var ved den usalige Borgerkrig ogsaa udtømt, saa at de fornødne Levnetsmidler mest maatte hentes fra de andre Provindser, hvor de under den almindelige Elendighed vare knappe nok, og hvorfra Transporten ei heller var let. Kongen beholdt derfor kun saamange Folk i Leiren, som behøvedes til at tilbagedrive

Fjendens Udfald og forhindre Samqvem med Staden fra Landsiden, og sendte de øvrige Tropper til Egne, hvor de lettere kunde ernæres og tillige bemægtige sig de faste Pladser, som foruden Hovedstaden endnu vare i Fjendens Magt. Saaledes erobredes Nykjøbing paa Falster og Aalholm, hvorved Falster og Lolland, som ikke vare saa medtagne af Krigen, kom til at bidrage til Troppernes Forsyning. Ogsaa underkastede Landskrona sig den 11te October, da Kongen paa Grund af dens Vigtighed som Vinterhavn for Flaaden tilstod den meget gunstige Vilkaar. Skibene bleve oplagte der, saasnart den hanseatiske Flaade i Slutningen af November var kommen hjem; en Deel af Mandskabet meddeltes

---

Fodnoter

*) I Hans Reckemanns lybske Krønike findes en omstændelig Beskrivelse af dette Togt af en Deeltager, Geert Korffmacker, der oplyser den Splid, som fandt Sted mellem de Commanderende. Denne er ogsaa optaget som Bilag i Professor Paludan-Müllers »Grevens Feide«, 2den Deel.

side 31

Reisepas til forskjellige Steder, og der beholdtes i Landskrona kun de til Skibenes Bevogtning nødvendige Folk. 760 Mand henlagdes i Vinterleie i Byerne paa Sjælland, Falster og Lolland, hvor Borgerne maatte forpleie dem til Foraaret, og til at istandsætte Skibene udskreves Tømmermænd og Materialier af Kjøbstæderne).

Manglen paa de fornødne Midler til at underholde Flaaden tvang saaledes til at ophæve Kjøbenhavns Blokade tilsøes en Maaned, før Farvandet frøs til; thi de 4 Recognosceerfartøie, der beholdtes i Aktivitet, kunde ikke hindre Tilførslen. Imidlertid søgte man ved den tidligere omtalte Forsænkning af Farvandet ud fra Staden at afholde de derværende store Skibe fra at komme tilsøes, og lykkeligviis afholdt de lidte Havarier og Hanseaternes Lunkenhed for Krigen disses Flaade fra at vise sig i Søen. Desuden mægledes der stærkt af de protestantiske Fyrster og Stæder i Tydskland samt af Frankrig og England for at ende en Krig, som det styrtede Wullenwæverske Parti havde begyndt, og som de nu herskende Magthavere i de vendiske Stæder indsaae ikke kunde endes til Hansestædernes Fordel. Indtil Vinteren ved Nytaarstid forhindrede Samfærslen mellem Tydskland og Kjøbenhavn, var denne imidlertid levende, især ved mindre meklenborgske Fartøier, der tilførte Hertug Albrecht endeel Proviant; men der haves ingen Efterretning om, at større militaire Foretagender fandt Sted. Vel findes i det kongelige Geheimearchiv en Optegnelse, hvorpaa Flaadens Skibe ere anførte, og hvor der er tilføiet, at Greven ødelagde eet større og fem mindre Skibe, men uden at angive, hvor dette fandt Sted. Vi antage imidlertid, at dette er skeet ved Johan Rantzaus

---

Fodnoter

*) »Danske Magazin«, 3 Række, V, 279 efter »Tegnelser over alle Lande«.

side 32

Landgang paa Fyen midt i Marts, hvor det vides, at Skibene bleve ødelagte, og der findes, hverken i de fuldstændige Aktstykker til »Grevens Feide«, eller noget andet os bekjendt Sted Spor af, at dette Tab er lidt andetsteds).

Ved Juletid var Peder Skram saavidt helbredet, at han igjen kunde overtage Commandoen over Flaaden, der efter den preussiske Admirals Uheld havde været overdraget, først til den danske Viceadmiral Mikel Brockenhuus og derefter til den norske Admiral Erik Gyldenstjerne. Da Isen tillagde Øresundet, førtes svært Skyts fra Skibene over til Sjælland, hvor det anvendtes saa vel mod Krogens Slot, at dette kapitulerede den 11te Januar 1536; ogsaa Kallundborgslot overgav sig den 16de Februar, saa at paa Sjælland nu kun Hovedstaden nægtede Kong Christian Lydighed.

Imidlertid bragte Mæglerne ved Hamborgermødet det til, at Freden med Lybek blev sluttet den 14de Februar, hvorved Christian den Tredie anerkjendtes som Danmarks og Norges Konge, og Alt i øvrigt sattes omtrent paa samme Fod, som det havde været før Krigen. Hertug Albrecht og Grev Christoffer lovedes personlig fri Bortreise fra Danmark, og fuldstændig Amnesti tilstodes Kjøbenhavn og Malmø, hvis de inden 6 Uger tiltraadte Freden; men undlod de dette, da skulde de overlades til deres egne Kræfter. Stralsund gik strax ind paa Forliget, men Rostok og Vismar vilde ikke forlade deres Hertugs Sag.

Da Isen i Marts Maaned kom i Drift i Øresundet, forsøgte Skram efter Kongens Befaling forgjæves at ise nogle Skibe ud af Landskrona Havn for at hæmme den

---

Fodnoter

*) Optegnelsen er aftrykt i »Efterretninger o. d. d. o. n. Sømagt«, I, 28—30.

Side 33

Krogen og Kallundborg overgives. Fred med Lybek. Flaaden 1536.33

Tilførsel, som sendtes Kjøbenhavn fra de meklenborgske Stæder, hvorved en Kamp fandt Sted paa Isen om et i denne siddende Skib, der med sin Ladning faldt i de Kongeliges Hænder.

Endelig aabnedes Farvandet sidst i Marts 1536, og nu kunde Peder Skram føre Flaaden ud fra Landskrona[1].

[1] I »Danske Magazin«, 3die Række, V, 272—74, efter »Tegnelser over alle Lande«, findes et Register over de danske og preussiske Skibe, saalydende:

		Skibs-folk.	Krigs-folk.	Konstbl.
1.	Thend danske amerall med	80	200	14
2.	Thend bruggerske krawell	60	150	10
3.	Thend engelske krawell engelen	40	100	6
4.	Her Henrick Rosenkrantz krawell	40	80	6
5.	Her Vincentius krawell	30	60	6
6.	Erick Erichsen krawell	25	60	6
7.	Her Mogens Gøyes holck	25	60	6
8.	Erick Gyldenstjerne galeon	25	40	4
9.	Erick Gyldenstierne barck	20	40	4
10.	Peter van Alckmers bøyert	20	40	3
11.	Jørgen van der Wisks boyerth	20	30	3
12.	Karll Skottes boyert.	20	30	3
13.	Thend slij boyert, haffuer. mester Christiern Huidt loffuit att wil(le) lade ferdhe, och ther paa skall	20	30	3
14.	Her Henrick Rosenkrantz seydensk(ib)	15	15	3
Ialt 14 Skibe med		**440**	**935**	**77**
Hertugen af Preussens Skibe:				
1.	Thend prysk amerall	100	200	20
2.	Thend narren holck	70	150	10
3.	Item froszen en holck	70	150	10
4.	Vgelen en holck	50	100	10
5.	Melusina en jacktt	30	40	6
6.	Høyer barck	30	40	6
7.	Tho myszaner barck	30	40	6
8.	Kunsze barcken	30	40	6
9.	Lawyken, jackt	20	15	4
10.	Seyden Skybeth	15	15	3
Ialt 10 Skibe med		**445**	**790**	**81**

Transskriptionsbemærkning: Opstillingen følger kildens navnekolonne og tre talkolonner. Historisk stavning og parenteser er bevaret. Orddeling og linjeskift i løbende tekst er samlet; kildens stjerne som fodnotetegn er her erstattet med tallet 1.

side 34

Først krydsede han mellem Lolland, Femern og den tydske Kyst, hvor 16 til Kjøbenhavn bestemte Proviantskibe bleve tagne; Flaaden vendte derefter tilbage til Øresundet, og først i Mai blokeredes igjen Kjøbenhavn og Malmø. Her erobredes 18 meklenborgske Proviantskibe, medens det lykkedes 3 at slippe ind igjennem Kallebodstrand og 3 andre at flygte tilbage til Rostok.

Overeenstemmende med Hamborgerfreden opfordrede Kongen og Lybekkerne Kjøbenhavn og Malmø til at underkaste sig; men skjøndt Magthaverne i Hovedstaden begyndte at fatte deres farlige Stilling, stolede de dog endnu stedse paa fremmed Hjælp og lod Fristen udløbe uden at opgive Staden. I Malmø kunde man imidlertid ikke vente at drage Nytte af den Understøttelse, som Hertug Albrecht og Grev Christoffer stolede paa, hvorfor Fredspartiet voxede der, og da Jørgen Kock var taget til Kjøbenhavn for at træffe Aftale om, hvad der skulde foretages, sendtes Deputerede til Christian III, der indrømmede Staden billige

---

Fodnoter

Sammesteds anføres at være udskrevet Skibslæger (»bartskerer«) for Flaaden, og til at møde Fastelavns Søndag i Landskrona fra Skaane, Halland, Bleking, Sjælland, Lolland, Falster, Fyen, Jylland og det søndenfjeldske Norge: 39 Styrmænd, 40 Tømmermænd, 1 Kok og 460 Matroser; behøvedes flere Folk, da skulde disse udskrives blandt Bønderne paa Falster, Lolland og Langeland. Til at være Skibschefer bestemtes (S. 272): Michel Brockenhuus, Per Nørby, Hartuig Thamsen, Arild Jensen, Peder Hansen og Josef Falster.En Mands Proviant fra Vor Frue Dag purificationis (2den Februar) til St. Michaelisdag (29de September) 1538, altsaa i 34 Uger eller 238 Dage, angives til: 4½ Tde. haardt Brød eller dagligt lidt over 3 ℔; 9 Tdr. Øl (dagligt noget over 5 Potter); 4½ Side Flesk (omtrent 6½ ℔ ugentligt); 1 Tde Kjød (6½ ℔ ugentligt); 4½ Kroppe Faarekjød (omtrent 6½ ℔ ugentligt); 1½ Otting Smør (1 4/7 ℔ ugentligt); ½ Tde Sild (3 ℔ ugentligt); 1 Tde salt Fisk (6 ℔ ugentligt); 128 Hvillinger (noget over 3 Stkr. ugentligt); 1½ Otting Erter; ½ Fjerding Gryn; 1½ Otting Eddike og 1 Fjerding Salt. (»Danske Magazin«, 3 Række, VI. 200, efter »Tegnelser over alle Lande«.

side 35

Malmø og Varberg underkastes. Tvis mellem Kongerne.

Vilkaar, paa hvilke den aabnede sine Porte for ham den 7de April og hyldede ham, da han nogle Dage efter holdt sit Indtog der.

Efter Malmøs Underkastelse kunde Arild Jensen med 6 Skibe sendes mod Varberg Slot, hvor han den 13de og 14de Mai ødelagde de Skibe, hvormed Markus Meyers Broder, Gert Meyer, havde drevet Søreveri i Østersøen. Da Byen var indtaget, og Slottet nu blev strengt blokeret fra Søsiden, medens Beleiringen tillands ivrigt fortsattes, samt dertil den engelske Hjælp, hvorpaa Markus Meyer havde stolet, udeblev, nødtes han til at overgive Slottet den 29de Mai og blive den hevnfnysende Truid Ulfstands Fange. Han blev da ogsaa tilligemed flere af sine Medhjælpere af en Krigsret dømt til Døden og henrettet. Kjøbenhavn var nu altsaa den eneste By, der ikke havde anerkjendt Christian III.

Allerede i længere Tid var Venskabet mellem de to nordiske Konger kjølnet, og skjøndt Gustav Vasa var medindbefattet i Hamborgerfreden, var han dog utilfreds med Vilkaarene. Denne Utilfredshed forøgedes derved, at Christian III da han kunde undvære svensk Bistand, undlod at opfylde de Løfter, som han paa sin eventyrlige Stokholmerreise i Efteraaret 1535 næppe ganske frivilligt havde givet om Pant for de forstrakte Penge i flere norske Slotte. Derved svækkedes Alliancen, uden at det dog, saalænge de to Svogre levede, kom til noget aabenbart Brud. Imidlertid tilbagekaldtes den svenske Flaade fra Øresundet i April).

Fodnoter

*) Alt, hvad der under Krigen var udrettet af den allierede Sømagt, tilskriver Tornquist den svenske Flaade og nævner end ikke Peder Skrams Overanførsel. Skjøndt vi villigt anerkjende vore svenske Allieredes hæderlige Andeel i Krigen, have vi dog ikke kunnet

side 36

Det var især fra det burgundiske Hof, at Hertug Albrecht og Grev Christoffer ventede Hjælp, da de ikke vilde antage Hamborgerfreden. Keiser Carl V havde nemlig allerede i Aaret 1535 betalt sin Gjæld til Pfalsgreve Frederik, som havde anført Rigshæren mod Osmannerne og understøttet ham ved det romerske Kongevalg, ved at skaffe ham Kong Christierns Datter Dorothea til Ægte og ved at love at forhjælpe ham til de nordiske Kroner. Dette Løfte søgte Keiseren først at opfylde ved Underhandlinger, der, efterat han seirrigt var kommet tilbage fra sit afrikanske Togt, førtes i et truende Magtsprog. Da herved imidlertid Intet opnaaedes, befalede han Udrustningen af en nederlandsk Flaade for dermed at undsætte Kjøbenhavn og indsætte Pfalsgreven til Danmarks Hersker. Mod Løftet om at erholde Godtgjørelse for, hvad de havde tilsat i Krigen, efterkom Hovedstadens Magthavere Keiserens Opfordring til at holde sig til det Yderste. Men foruden Pfalsgrevens personlige Ulyst til en nordisk Krig, vare Nederlandene ogsaa uvillige til en saadan af Frygt for deres Østersøeshandel; det gik derfor kun langsomt med Flaadens Udrustning. Tillige forstod Christian III ved at understøtte et Angreb med nogle Tropper, af hvilke vel den største Deel gik tabt, og ved sine Forbindelser med Hertugen af Geldern, snildt at beskjæftige de til Flaaden samlede Krigsfolk med Nederlandenes eget Forsvar. Desuden gav den med Frankrig udbrudte Krig

Keiseren saameget at gjøre, at han ikke kunde tænke paa Danmarks Erobring, og det trak sig derfor i Langdrag med Kjøbenhavns Undsætning.

Fodnoter

tiltræde Tornquists Opfattelse, men ansee den her givne Fremstilling beviist ved de af Paludan-Müller offentliggjorte Aktstykker, ved Skrams Levnetsbeskrivelser samt ved Erik Flemmings og Frederik Kyszells tidligere omtalte Erklæring.

side 37

Imidlertid blev Staden meer og meer indesluttet saavel tilvands som tillands. For at forlede de Beleirede til en uforsigtig Bevægelse, hvorved der kunde tilføies dem et afgjørende Nederlag, benyttedes Rygterne om den forventede nederlandske Flaade til at foranstalte en Skinfægtning imellem endeel i Øresundet stoppede Koffardiskibe og den danske Flaade. Vel opnaaedes ikke Hensigten, da de ulykkelige Indbyggere i Tide opdagede Krigspudset; men den blandt dem dagligt tiltagende Modløshed fik yderligere Næring, da Amager, deres vigtigste Forsyningssted, den 18de Juni blev besat af de Tropper, der havde været brugte mod Malmø og Varberg. Herved opstod en indvortes Gjæring, der udartede til aabenbar Modstand mod Magthaverne, som dog ved Landsknægtene blodigt underkuede de ulykkelige Borgere, hvis Fortvivlelse paa Grund af Hungersnød steg til det Høieste.

Da derfor den saalænge lovede nederlandske Undsætning stadigt udeblev, formaaede endelig Hertug Albrecht sin Slægtning, Hertug Vilhelm af Brunsvig-Lyneborg, til personligt at bede Kongen om i Naade at modtage Stadens Underkastelse. Skjøndt Christian III unægtelig havde Anledning til at være forbittret paa Ophavsmændene til al den Elendighed, de havde bragt over Danmark, og alt det danske Blod, der ved deres Skyld var udgydt, bragte dog Medlidenhed med de vildledte Indvaanere, blandt hvilke Hungersnøden dagligt fordrede flere og flere Offre, samt Ønsket om snarest muligt at bringe det udmattede Land til Rolighed, Kongen til at bevilge denne paa Vilkaar, der vel ikke vare saa gunstige, som de, Landskrona og Malmø havde erholdt, men som dog efter Omstændighederne vare meget milde.

Ved den Overeenskomst, som den 28de Juli sluttedes med Kjøbenhavns tre Borgermestere samt et Udvalg af Raa

side 38

det og Borgerskabet, tilsagdes nemlig Beskyttelse for den protestantiske Religion og Bekræftelse paa Stadens Privilegier, dog saaledes at Kongen blev Herre over Forsvarsvæsenet og fik Ret til at

indsætte Borgermester og Raad. Iøvrigt tilstodes almindelig Amnesti, hvorfra dog de, der havde Deel i Mordet paa den gamle Adelsdame Anne Holgers, udelukkedes).

Den næste Dag kom Hertugen og Greven med Jørgen Kock og Magistraten Kongen imøde udenfor Staden, hvor de, som alle paa Hertugen nær vare tilfods, knælende bade om Naade. Derefter blev et i ydmygende Form affattet Forligsdocument udfærdiget af Hertugen af Brunsvig og Kongens Befuldmægtigede, hvorefter Hertug Albrecht med sin Familie, Hoftjenere og det Gods, de selv havde indført i Riget, paa kongelige Skibe bleve overførte til Tydskland, hvorimod Kongen beholdt de Skibe og det Skyts, Hertugen havde medbragt; to Fyrster valgtes til at dømme imellem Kongen og Hertugen. Hvo, som vilde drage bort med Hertugen, erholdt Tilladelse dertil, undtagen Jørgen Kock, Ambrosius Bogbinder) og Jørgen Møntmester; dog maatte de Bortdragne ikke vende tilbage uden Kongens Tilladelse. Grev Christoffer aflagde Ed paa ikke at ville foretage sig Noget til Skade for Kongen, dennes Arvinger, Brødre, Forbundsvenner eller Tilhængere, ei heller mod Danmark, Norge, Slesvig eller Holsten, og aldrig mere at komme til noget af disse Lande. De hvervede Ryttere og Landsknægte maatte drage bort med nedlagt Fane, naar de havde betalt deres Qvarteerværter; men

---

Fodnoter

*) »Tegnelser over alle Lande« i »Danske Magazin«, 3die Række, V, 183—87.
**) Da Ambrosius Bogbinder senere blev anklaget for Drabet paa Jens Kammersvend, aflivede han sig ved Gift.

side 39

ved Ankomsten til Tydskland skulde de edeligt forpligte sig til i de næstfølgende 4 Maaneder ikke at tjene mod de 3 nordiske Riger eller Kongens Forbundsfæller. Jørgen Kock og Ambrosius Bogbinder maatte kun opholde sig i Kongens Lande, hvor denne vilde taale dem, og skulde edeligt forpligte sig til at være Kongen huld og tro. Alle Fanger løslodes uden Løsepenge, og de danske Adelsmænd, som vare bortførte til Tydskland, maatte Hertugen og Greven overgive til Kongen, der, til dette var skeet, beholdt 12 Gidsler. Kjøbenhavns Slot og Stad samt alle Skibe med Tilbehør, alt kongeligt Huusgeraad, alle Brevskaber, Klenodier m. m., der tilhørte Riget og dets Indvaanere, skulde overleveres uskadte, saaledes som Greven havde modtaget det).

Da Hertugen og Greven havde forladt Staden, holdt Kongen og Dronningen den 6te August deres Indtog i denne, der strax efterat Forliget var sluttet, var bleven forsynet med de fornødne Levnetsmidler.

Herefter aftakkedes Krigsmagten, og da Kongen til Krigens Førelse havde tilsat Alt, hvad han eiede, maatte de anseteste Adelsmænd gaae i Borgen for Krigsfolkenes tilbagestaaende Lønning.

Saaledes erobrede Christian III endelig Danmark, hvis Constitution fastsattes paa den dertil indkaldte Herredag den 15de October, hvor ogsaa Reformationen fuldførtes.

I Stokholm havde Christian III maattet love Gustav Vasa Aggershus, Bahus og Vigens Slotte til Pant for de ham laante Penges Betaling, og da den svenske Konge trængte paa Opfyldelsen heraf, maatte Christian III tage

---

Fodnoter

*) »Grevens Feide«, II, 361—66. Rostok og Vismar fik senere Fred med at betale en Pengesum.

side 40

virksommere Deel i de norske Anliggender, end han egentlig ønskede, saalænge Krigen i Danmark forhindrede ham i at gjøre dette med Anseelse og Kraft. Han sendte derfor i October 1535 Lehnsmanden paa Bahus, den baade danske og norske Rigsraad Claus Bilde, til Norge for at paaskynde Valgsagen og skaffe nogen Pengeunderstøttelse til Krigens Fortsættelse. Med flere norske kongeligsindede Rigsraader kom Claus Bilde ved Juletid til Trondhjem, hvor Kongevalget nu skulde afgjøres. Men Erkebiskop Oluf vedblev at forhale dette og opæggede imidlertid Almuen til et Opløb mod Rigsraaderne, under hvilket den anseteste af disse, Rigshofmester Vincentius Lunge, blev myrdet og de øvrige fængslede. Nu afkastede Oluf Engelbrechtsøn Masken, søgte med Vaabenmagt at bemægtige sig Norges Hovedslotte og at vinde Almuen for Pfalsgreven. Hans Planer strandede imidlertid paa flere Stormænds Troskab, og nu begyndte Prælaten atter sit svigfulde Underkastelsesspil, frigav de fængslede Rigsraader efterat have overtalt dem til Mægling og tilbød sig at hylde Christian III som Norges Konge, hvis denne vilde tilgive ham Alt og stadfæste Rigets Friheder. Kjøbenhavns fortvivlede Modstand og Frygten for Pfalsgrevens Angreb bevægede først Kongen til at indlade sig paa Underhandlinger og give Erkebiskoppen frit Leide til den i Bergen berammede Herredag; men efterat Hovedstaden var erobret, var der ingen Anledning mere til at frygte den troløse Papist. Derfor sendtes allerede i August Maaned 1536 Jens Split med en Kravel og en Bøiert, tilligemed 150 Jægere (»skyttther«) og 50 Knægte til den trofaste Lehnsmand paa Bergenshus, Eske Bilde), der nu bragte hele det vestlige

---

Fodnoter

*) »Danske Magazin«, 3die Række, VI, 49—50, efter »Tegnelser over alle Lande«.

side 41

Oluf Engelbrechtsøns Fald. Stilstand med Keiseren

Norge til at følge den søndenfjelds alt tidligere skete Hylding af Christian III og til med Vaabenmagt at optræde mod Erkebiskoppen. Denne havde allerede fragtet fire nederlandske Skibe, i hvilke nu alt hans rørlige Gods, og hvad der kunde udpresses af Landet, indladedes, hvorpaa han den 1ste April 1537 forlod Norge, efterladende Besætninger i Steenvigsholm og Nidarholms Kloster.

Imidlertid blev, ved Landgreven af Hessens og Hamborgs Mægling, den 3die Mai 1537 i Bryssel sluttet en treaarig Stilstandstraktat mellem Christian III og Keiseren, hvorved alle Fjendtligheder mellem dem ophørte, og Handelsforbindelserne igjen bleve oprettede. Ogsaa Sverrig, Preussen, Hertugerne af Meklenborg og Grev Christoffer af Oldenborg bleve optagne i denne Traktat, ved hvilken det tillige tillodes de landsforviste Danske og Norske at vende tilbage til Fædrelandet og tage deres Eiendomme i Besiddelse. Pfalsgreven var ikke omtalt i Traktaten og maatte lade sig nøie med at erholde sine Udlæg til Toget mod Danmark erstattede af Keiseren.

Oluf Engelbrechtsøn ankom først til Nederlandene, efterat Traktaten var sluttet; da han saae, at Intet mere var at udrette for ham, bosatte han sig der og døde Aaret efter.

I Foraaret 1537 sendtes fjorten Krigsskibe under Josep Falster til Norge, paa hvilke Truid Ulfstand og Christoffer Huitfeld anførte Krigsfolkene. Ved Eskadrens Ankomst til Trondhjem fandt den allerede Staden i Eske Bildes Magt og en Capitulation sluttet med Steenvigsholm, saa at dens Hverv kun blev at befæste den kongelige Magt i Norge, hvor nu alle underkastede sig Christian III uden Betingelser om Haandfæstning eller Bekræftelse af Norges Friheder, men som en naadig Konge og Haandhæver af

side 42

de norske Sæder og Skikke. Saaledes forspildtes Norges Ret som et selvstændigt Rige lige overfor Danmark, hvis Rigsraad nu ogsaa blev gjældende for Norge.

Før Grevefeiden sluttes, bør endnu denne sørgelige Krigs Ophavsmands Endeligt omtales. Efterat Jørgen Wullenwævers Sol var i Dalen i Lybek, blev han paa en Reise igjennem det bremiske Stift for at forskaffe Kjøbenhavn Undsætning, anholdt af Erkebiskoppen i Efteraaret 1535 og ført til det faste Slot Rothenburg, hvor man paa Pinebænken aftvang ham alleslags Bekjendelser og efter et halvt Aars strengt Fængsel overgav ham til Erkebiskoppens Broder, Hertug Henrich af Brunsvig, og de erkebiskoppelige Raader. Efter gjentagne lignende Forhør holdtes han derefter først i haardt Fængsel paa Borgen Steinbrück og senere i Wolffenbüttel, indtil han i September 1537 blev henrettet.

II.
Sømagtens Tilstand og Brug 1537—1559.

Hvor nødvendig for Danmarks Forsvar mod Tydskland, Sømagtens gode Vedligeholdelse var, havde den nylig endte Krig tilstrækkeligt godtgjort. Vel var Hansestædernes Magt svækket ved Krigen; men Lybek, Stralsund og Danzig havde beholdt deres gamle Handelsrettigheder i Danmark og Norge og kunde derved gjenvinde Midlerne til at erstatte det Tabte. Tillige maatte man kunne møde et Angreb fra Nederlandene, naar den treaarige Vaabenstilstand med Keiseren var udløben, og hertil behøvedes et kraftigt Søværn, uden hvilket Forbindelsen og den gjensidige Un

side 43
Norges Underkastelse. Wullenwævers Død. Sømagtens Vigtighed.

derstøttelse mellem Rigerne ikke kunde sikkres; endelig behøvedes en stærk Sømagt til Forsvaret mod Sverrig, med hvilket desværre, som forhen omtalt, den tidligere Alliance ikke længere bestod. Der var saaledes al Anledning for Christian III til at sørge herfor, og det maa anerkjendes, at han ydede Sømagtens Fremme, Flaadens Forøgelse og gode Vedligeholdelse samme Klogskab, Kraft, Udholdenhed og Maadehold, som han viste ved at læge de dybe Saar, den ulykkelige Krig havde bibragt Landet. Sømagtens Historie i den øvrige Deel af Christian III's Regjering og de Foranstaltninger, som havde Indflydelse herpaa, fortjene derfor her en kort Fremstilling.

Forinden bør imidlertid den Anerkjendelse, Kongen ydede Peder Skrams Fortjenester fra Krigen, omtales. Ved Kroningen den 12te August 1537 tildelte han ham Ridderværdigheden med de Ord: »Du dyre Helt! Du est det vel værd, at jeg skal slaae dig til Ridder.« Paa Herredagen den 15de October blev han Medlem af Rigsraadet, og Aaret efter forlehnedes han med Helsingborgslot og Lehn, som hans Svigerfader i mange Aar havde været i Besiddelse af.

Saasnart Kjøbenhavn var overvundet, blev St. Ægidie Dag 1536 udstædt en »Ordenantz« for Admiral og »Aarlauffuisskibe«, hvorved gaves almindelige Regler for Disciplinen ombord i Krigsskibene, hvilken tidligere havde været overladt Skibscheferne at bestemme. Foruden de almindelige Forbud mod og Straffe for Opløb, Insubordination og Overtrædelser af den daglige Skibsorden, fastsattes ved dette Reglement, at Slotsloven (»Gaardsretten«) skulde være gjældende paa Flaaden, og at der ugentlig skulde holdes Ret paa Krigsskibene. Til Opsynet med Provianten valgte Mandskabet det halve Antal Qvarterme

side 44

stere; 25 Mand tilstodes en Tønde Øl daglig). Ingen maatte forlange Løn udbetalt, naar Skibet var udenfor Kongens Lande. Uden Tilladelse maatte Ingen forlade Skibet, og Alle skulde forblive ved dette, indtil det var kommet tilbage til den Havn, hvorfra det var udløbet. Dersom det skortede paa Proviant, skulde Alle finde sig i, at Forbruget blev indskrænket. Endvidere fastsattes Krigsbyttets Deling; foruden alt Skyts, Krudt, det bedste Anker og Toug samt al Skibsprovianten skulde Kongen have den halve Værdi af Skibet, og det øvrige deles imellem Besætningen efter derfor bestemte Portioner. Hver Charge skulde have den tilsvarendes erobrede Klæder, Kostbarheder, Harnisk, Vaaben og det, som fandtes i dens Kister og Kahytter; Artilleristerne tilstodes desuden Godtgjørelse for det Krudt, som fandtes i opslagne Tønder. Dersom Nogen aabnede noget Lukke uden Tilladelse, havde han derved forbrudt sit Bytte. Hvo, som stjal af Byttet, straffedes paa [usikker: Livet]. Forsaae Nogen sig mod Loven, skulde Misdæderen holdes fængslet, indtil Skibet kom til Land, hvor han kunde faae sin fortjente Straf.

I Aaret 1555 udstædtes nye Skibsartikler, hvorved Straffene ombord i Krigsskibene skærpedes, idet derved bestemtes, at de, som kastede Vrag paa Kongens Proviant, spildte eller kastede denne overbord, Enhver, som forsømte eller »forsov« sin Vagt, laae i Land, efterat Skibet var udlagt eller paa noget Togt, og de, som stjal saa Meget som af 4 Skillings Værdi, skulde ligesom de, der stiftede Mytteri, begik Landsforræderi eller søgte at gjøre Bytte uden deres Foresattes Vidende eller Villie, lide Livsstraf.

Fodnoter

*) 1555 forandredes dette til, at 30 Landsknægte og 24 Matroser skulde have 1 Tde. Øl daglig.

side 45

Disciplins Reglementer. Bornholms Anlæg.

Dens Haand, som drog Værge eller Kniv imod en Anden med vred Hu, skulde nagles til Masten. Gjorde Nogen betydelig Skade eller saarede en Anden med Sværd eller Kniv, da skulde han lide Liv for Liv, Øie for Øie, Haand for Haand. Ogsaa indførtes dette Aar Edsaflæggelsen paa, at Enhver vilde efterkomme Skibsartiklerne og i Almindelighed opføre sig som tro og ærlig Krigsmand efter Eden, som han havde svoret Kongen).

Snart efter Fredens Gjenoprettelse erholdt Flaaden det for den saa nyttige eget Værft paa Gammelholm. I Schlegels Anmærkninger til Slanges Christian IV's Historie siges, at det fik Navnet Bremerholm deraf, at der indkaldtes Skibsbyggere dertil fra Bremen; men tidligere Archivefterretninger kalde allerede den Holm, hvor de bremiske Fartøier laae, saaledes, saa at det er rimeligt, at Navnet kommer derfra. Det nye Krigsværft hørte under Kjøbenhavnsslot, hvis Statholder førte Commandoen over de derværende Skibe og Værftsfolkene; alle Ordrer om Skibes Udrustninger ere udstædte til Statholderen.

Den kongelige Flaade, der dannede Sømagtens Kjerne, forøgedes i dette Tidsrum med mange anseelige Skibe, der vare vel forsynede med Skyts og Ammunition; de Skibe, som Resen roser fra hiin Tid, ere næsten alle anskaffede eller byggede i disse Aar). Imidlertid bibeholdtes den gamle Skik at udskrive Skibe og Søfolk af Rigerne; ligeledes forlangtes Provianten af Lehnene, naar Udrustninger skulde finde Sted. De specielle, bekjendte Ud

---

Fodnoter

*) Disse Disciplinreglementer findes fuldstændigt anførte i »Efterretninger om den danske og norske Sømagt«. I, 41—51.

**) Disse Skibe findes anførte i »Efterretninger om Sømagten«. I, 52.

Side 46

skrivninger i Danmark i denne Periode ere anførte i »Efterretninger om Sømagten« (I., 32—41). For Norge bragtes den 18de Januar 1557 ved aabent Brev den tidligere Lov, som i nogen Tid ikke var overholdt, at hvert Skibsrede skulde holde et Skib til Krigstjenesten, i Erindring, og det befaledes, at der strax skulde udrustes et Seil- og Rofartøi af hvert til Orlogsbrug, forsynet med Folk, Skyts og Proviant, samt at disse Fartøier hvert Aar skulde inspiceres af den kongelige Befalingsmand. Skibet skulde commanderes af Lehnets Foged; naar der ingen Orlogsbrug var for det, turde Stillerne selv bruge det, men skulde stedse holde det i god Stand[1].

[1] Efter dette aabne Brev skulde holdes:

Nordenfjelds af:

Dalleren, Jederen og Ryfylken	1 Egeskib paa 60 Læster, med	70 Mand;
Sydhordeland	1 Ro- og Seilskib —	60 —
Nordhordeland	1 — - — —	60 —
Sogn	1 — - — —	80 —
Hardanger og Voss	1 — - — —	40 —
Sunds- og Nordfjord	1 — - — —	40 —
Helgeland	1 — - — —	70 —
Sennen	1 — - — —	70 —
Vester Aaland	1 — - — —	70 —
Loffoden	1 — - — —	70 —
Andenæs og Trunsze	1 Skib —	40 —

Romsdal og Sundmør	1 — —	40 —
Bergen, Trondhjem og Stavanger med Finmarken	1 Egeskib paa 60 Læster —	70 —
Nordmør	1 Skib —	60 —
Fossens Lehn	1 — —	70 —
Nummedals Lehn	1 — —	70 —
Trundelaugen med alle Indreder, som ligge indenfor Auffdenæs	2 Skibe, hver med 60 Mand	120 —
Sønderfjelds:		
Bahus Lehn	1 Egeskib paa 60 Læster med	60 —

Transskriptionsbemærkning: Distrikter, skibe og mandskab følger kildens spalteopstilling. Historisk stavning og gentagelsesstreger er bevaret; priklinjer og orddeling er udeladt. Kildens stjerne som fodnotetegn er erstattet med tallet 1. Tabellen fortsætter på næste side.

Side 47

Sømagtens Dannelse. Udrustninger mod Fribyttere.

Om Pengemidlerne, som i dette Tidsrum anvendtes til Sømagten, savnes desværre enhver paalidelig Efterretning.

Det var paa disse Tider et vigtigt Hverv for Flaaden at rense de danske og norske Farvande for Fribyttere. Disse, oprindeligt Kapere, vare under de europæiske Krige autoriserede mod deres nationale Fjender, men fortsatte efter Freden hyppigt deres Kaperier ikke alene mod disse, men tillige mod alle andre Søfarende og bleve saaledes til Sørøvere. Nordsøen var især Tumlepladsen for saadanne Fribyttere, som hidrørte fra Krigene mellem Keiseren, Frankrig, England og Skotland, og som ikke blot forstyrrede Kystfarten under Norge, men ogsaa undertiden plyndrede i Land. De indjoge endog saa megen Skræk, at Kastellet i Flekkerø anlagdes for at være et Tilflugtssted for Kystfarerne, og for at sikkre dette maatte oftere Krigsskibe,

Vigens Lehn med Uddevalle	1 Egeskib paa 80 Læster, med 80 Mand				
Skibsrederne Tune, Sjøborg, Ryges, Børges, Ingedals, Yde, Aabygge, Ræædes, Fjølands med Sarpsborgs By	1	—	— 70 —	—	70 —
Oslo og Tønsberg	1	—	— 70 —	—	70 —
Tønsberg Lehn	1	—	— 40 —	—	40 —

Skiesyssel Lehn og Brunlaug Lehn	1	—	— 70	—		70 —
Nedernæs Lehn og Raabygden	1	—	— 60	—		60 —
Lister Lehn og Mesyssel Lehn	1	—	— 70	—		70 —
Eger og Lire	1	—	— 60	—		60 —
Indrederne og Folde	1	—	— 60	—		60 —
I Alt 28 Skibe					**med 1740 Mand.**	

Størrelsen af de Skibe, som ei vare angivne, skulde bestemmes af Lehns- og Laugmændene. (»Tegnelser over alle Lande«, V., 123—25).

Paa Forestillinger om Uformuenhed til at stille de bestemte Skibe modificeredes Bestemmelserne ved særskilte Resolutioner for Nedernæs og Brunlaugs Lehn samt Tønsberg og Sarpsborg (»Efterretninger«, I., 40—41.)

Transskriptionsbemærkning: Tabellen fortsætter fodnoten fra side 46. Historisk stavning, tal og gentagelsesstreger er bevaret. Priklinjer og orddeling er udeladt. Summen 28 Skibe med 1740 Mand gælder hele tabellen på side 46–47. Den løbende hovedtekst fortsætter på næste side.

side 48

holdes der. Ja i Aarene 1554 og 1555 krydsede endog imellem Norge og Skotland en anseelig Flaade under Herr Mogens Gyldenstjerne, der vel tillige havde det politiske Hverv at imponere Nederlænderne, men dog hovedsagelig skulde sikkre Skibsfarten mod Fribytteroverlast, hvorfor Kjøbmændene maatte tilveiebringe Skibe dertil). Det ansaaes endog nødvendigt at oplægge flere Skibe om Vinteren i Bergen for tidligt paa Foraaret at haves i Beredskab. Paa diplomatiske Forespørgsler hos Kongen af Frankrig erklæredes de Fribyttere, som vare udsendte fra franske Havne, og som angaves til 36 Skibe), at være uden Kaperautorisation mod Danmark og Norge, og der tilføiedes, at hvor de øvede Vold mod Danske og Norske, havde man Intet imod, at de behandledes som Sørøvere. Der haves imidlertid kun Efterretning om, at et af disse velseilende, tildeels smaae Fartøier blev opbragt; thi de vare desværre i Almindelighed ikke uden Forbindelser paa Kysterne, hvorfra de i Tide fjernede sig, naar de mod dem udsendte Krigsskibe kunde ventes der. Skjøndt ikke i den Grad plaget som Nordsøen, var Østersøen i dette Tidsrum ei heller fri for Fribytteruvæsenet, der saavidt bekjendt dog ikke foraarsagede større Ulemper, end at nogle Udrustninger maatte foretages.

Foruden de næsten aarlige Expeditioner mod Fribytterne vare flere Krigsskibe ved Island for at dæmpe de ved Reformationens Indførelse der forefaldne borgerlige Uroligheder. I Aaret 1551 udsendtes endog 4 Skibe med nogle Tropper for at fængsle den for fredløs erklærede Biskop

Fodnoter
*) »Efterretninger om den danske og norske Sømagt«, I., 52.
**) Disse vare: 4 Skibe fra Honfleur, 2 fra St. Malo og 20 fra Djeppe samt 8 fra Havre de Grâce og 2 fra Cancale. (»Tegnelser over alle Lande« IV, 573.)

side 49
Udrustninger til Island og mod Keiseren

Jon Aresøn. Men da denne allerede før Skibenes Ankomst var henrettet, det katholske Parti undertvunget og den kongelige Magt fuldstændigt befæstet, vendte disse Skibe snart hjem igjen).

Sømagtens gode Vedligeholdelse gavnede især Fædrelandet under dets mislige Forhold til Tydskland. Keiseren opgav nemlig endnu ikke sine Fordringer paa de nordiske Kroner og truede Danmark ved Rustninger i Nederlandene, saa ofte hans Krige med Frankrig tillode ham dette. Derfor maatte der foretages flere Udrustninger for at være beredt paa Angreb; dog forefaldt ingen fjendtlige Sammenstød. Saaledes blev Flaaden i Aaret 1538 holdt i Beredskab og var i det paafølgende Aar udrustet for i Forening med den preussiske Flaade at spærre Øresundet for Nederlænderne; 1542 krydsede 26 Skibe i Nordsøen, og 1543 udsendtes Mogens Gyldenstjerne med 40 Skibe, besatte med 10,000 Mand, endog med Planer til Angreb paa Nederlandene. Endelig sluttedes 1544 Fred med Keiseren i Speier; men det paafølgende Aar truedes Danmark fra Meklenborg, hvorfor Flaaden under Christoffer Trundsen sendtes til Østersøen for at optage de derværende meklenborgske Skibe. Flere Kongebreve beordrede 1552 Flaaden atter klargjort, da Pfalsgreven endnu bestandig fastholdt sine Fordringer. 1554 og 1555 vare, som tidligere omtalt, stærke Flaader under Mogens Gyldenstjerne atter i Nordsøen, og det sidste Aar indskærpedes Befalingsmanden paa Krogens Slot, Peder Skram, og Statholderen i Kjøbenhavn Aarvaagenhed med de fra Tydskland udsendte »Orlogsskibe»,

---

Fodnoter

*) I det kjøbenhavnske Selskabs Skrifter, 5te og 7de Deel, findes 2 Afhandlinger af Ludvig Harboe om Reformationens Indførelse paa Island, hvori disse Begivenheder ere fortalte overeensstemmende med Archivefterretningerne.

side 50

som mulig kunde forsøge at overrumple Krogen, Landskrona eller Kjøbenhavn, hvis Besætninger derfor forstærkedes). At det ikke kom til Fjendtligheder ved disse Leiligheder, maa vist især tilskrives Flaadens gode Tilstand og betimelige Udrustning.

Endnu fortjener en Udrustning at omtales, der for saa vidt har politisk Betydning, som den viser, at Regjeringen følte Nødvendigheden af at undgaae al Tvist om Kongevalget, naar Thronen blev ledig, ved, medens Kongen levede, at lade Thronfølgeren hylde. Denne, Christian III's ældste Søn Hertug Frederik, sendtes derfor i Aaret 1548 med 9 af Peder Skram commanderede Krigsskibe til Norge for der at blive hyldet som udvalgt Konge, hvilket allerede 1542 var skeet i Danmark.

For sluttelig at give et Begreb om, hvad Værdi Skibene i hiin Tid ansloges til, skulle vi anføre, at den store Samson, som Kongen ansaae for et af sine bedste Hovedskibe, og Bremer Samson i Aaret 1546 sendtes til Portugal for fuldrustede, om ikke som Krigsskibe saa dog som Koffardiskibe, at sælges til Kongen der, det første for 77,000 Rd. R. M. (20,000 ungerske Gylden) og det sidste for 54,000 Rd. (14,000 ungerske Gylden). Om dette Salg er kommet istand, vides for øvrigt ikke.

Betragtes Begivenhederne fra Frederik I.'s Død 1533 til Christian III's Død, Nytaarsdag 1559, sees, at i Begyndelsen var Danmark næsten opløst, ikke saameget ved Fremmedes Indblanding som ved indvortes Splid saavel i religiøs som borgerlig Henseende. Den ulykkelige politiske Feil, ikke itide at sørge for Thronfølgen, fremkaldte i Forbindelse med Reformationsstriden svare Kampe, hvori Geistligheden,

---

Fodnoter

*) »Tegnelser over alle Lande«, IV., 541—43.) Geheimearchivet, »Danske Kongers Historie« Fasc. Nr. 22.

side 51
Hyldningsreise til Norge. Tilbageblik.

Adelen, Borgerstanden og Almuen stode fjendlig mod hverandre, og alle Fædrelandets dyrebareste Interesser tilsidesattes af Partihad og for personlige Fordele. Vi see endvidere nogle tydske Eventyrere dristigt benytte sig af disse sørgelige Forhold og tragte efter at tilintetgjøre Danmarks og Norges Selvstændighed. Dette bedrøvelige Billede oplives imidlertid ved Rigernes retmæssige Arvings kløgtige og kraftige Optræden, idet han igjennem haard Kamp uddriver Voldsmændene og bevarer Fædrelandets ældgamle Selvstændighed, med Dygtighed og Udholdenhed befæster denne, kraftigt ender den religiøse Kamp til Velsignelse for Efterkommerne, samt kløgtigt læger de dybe Saar, hvoraf Danmark nær havde forblødt sig. Vi see først Søværnet ved uklog Ørkesløshed blive et Bytte for Fjenden, der benytter det mod Danmarks Forsvarere, indtil endelig den nyskabte Flaade erobrer det tilbage og bliver et kraftigt Værn for Fædrelandet. Alt dette udførtes af danske Mænd, anførte af en dygtig Fyrste; dog bør derved ikke glemmes den Bistand, vore svenske Allierede, om end mest for egen Sikkerheds Skyld, ydede os, ligesom besynderligt nok den Magt, der i vore Dage optræder saa fiendligsindet imod os, dengang kom os godt til Hjælp.

III.
Ditmarskerfeiden og Krigen med Sverrig til Freden i Stettin.
1559—70.

Der findes endnu i dette Tidsrum intet Sikkert om Sømagtens særskilte Bestyrelse. Vel blev Herr Herlof

side 52

Trolle den 11te Nov. 1559 udnævnt til Admiral, og det blev paalagt ham med Christoffer Trundsen at undersøge Manglerne ved Skibene samt derover indgive »Register« til Kongen, ligesom det fremgaaer af flere Kongebreve i Aaret 1560 og 61, at Herlof Trolle da havde Commandoen over Flaaden. Derimod tyde Skrivelser til Statholderen paa Kjøbenhavnsslot hen paa, at Holmen endnu har sorteret under denne, og at ingen selvstændig Chef har været ansat).

I Almindelighed holdtes paa denne Tid ingen Admiraler, men kun Capitainer (»Skibshøvitsmænd«) og Lieutenanter i fast Tjeneste. Skjøndt Skipperne ofte førte kongelige Skibe, især naar disse vare i Handelsbrug, bleve de dog ikke henregnede til Officeersklassen. Commandoen over flere Skibe tildeltes i Almindelighed kun Adelsmænd, der da udnævntes til Eskadrechefer (»Admiraler«) for Togtet. Under hele Frederik II.'s Regjering bleve kun Herlof Trolle og Peder Munk udnævnte til Admiraler uden tillige at have særlig Skibscommando; dog hverken disse eller Peder Skram kalder Kongen »Rigsadmiraler« i de Skrivelser, der ere udstedte til dem). Resen nævner allerede 1563 Peder Skram med denne Titel, som i »Danske Magazin« (III., 212) ogsaa tillægges Herlof Trolle; men som Admiraler staae de ei anførte i Rigsraadslisterne.

»Rigens Regnskaberne«, der opbevares i Indenrigsministeriets Archiv, give for dette Tidsrum ingen fuldstændig Oversigt over Bekostningen ved Sømagten, idet en stor Deel fuldt udrustede Skibe og Provisioner (ved »Madskat«) endnu erholdtes ved Udskrivninger fra Rigernes forskjellige

---

Fodnoter

*) »Tegnelser over alle Lande«.) »Tegnelser over alle Lande«. Peder Munk rykkede i et senere Tidsrum op i Rigsraadet til Admiralspladsen deri.

side 53

Bestyrelsen og Officererne. Pengemidler. Flaaden

Dele. Derfor kan deraf kun meddeles, at en Capitain for hele Aaret 1563 erholdt fra 40—60 Rd. R. M. (»60—90 Mark«) og en Matros fra 2—2½ Rd. (3—3½ Mark 4 Skilling) maanedligt. I Aaret 1667 ere en Overkanoneer (»Archelimester«) og en »Krudtmager« anførte med 33 Rd. 32 Sk. (50 Mark) og en Konstabel med 4—20 Rdlr. (6—30 Mark) halvaarligt. I Krigens 3 sidste Aar (1568—70) udbetaltes efter Rentemestrenes Extracter til Skippere, Styrmænd, Matroser, Konstabler og Skibsbyggere samt »paa anden Maade paa Kongens Vegne« i Alt næsten 183,000 Rdlr. (1650 nye Dalere, 100 gamle Dalere og 269,378 Mark 1½ Sk) eller i Gjennemsnit 61,000 Rdlr. R. M. aarligt.

Ved Frederik II.'s Thronbestigelse var Flaaden, som tidligere bemærket, i god Tilstand. Den bestod, som Resen udtrykker sig, »aff mange oc anseelige Skibe«). Ved den langvarige og blodige Krig med Sverrig og især ved Skibbruddet under Gulland 1566 led Flaaden vel store Tab; men der sørgedes dog stedse for igjen at anskaffe og bygge gode Skibe saavel i Danmark som i Norge, saa at der ved Frederik II.'s Formæling 1572 var, efter Resen, »en ofvermaade herlig oc velbygget Skibs-Flode« paa Kjøbenhavns Rhed).

Fodnoter

*) De fornemste iblandt disse vare: Fortuna, Mercurius, Venus, Solenn, Hector, Achilles, Hercules, Løffuen, Koenn, Engellenn, David, Gabriel, Michael, then sorte Hund, lybske Ommeral, hamborger Gallionn og mange andre, som vare meget vel forsynede med Folk, Kanoner og Ammunition.

**) Skibene vare: Admiralskibet Fortuna, Jegeren, Morian, den svenske Jomfru, Krabat, Leoparden, Løffuen, Hercules, tvende Achilles, Jonathan, Bjørnen, Gabriel, Elefanten, den flyvende Geist, Engelske Gabriel, Griben, Pelicanen, Lange Hercules, den danske Hane, Jason, Renholt, Nactergalen, Strudtzen, Svalen, den danske Svale Rostocker David, den store Hjort, den forgylte Maage, Meermand, Sancte Peder, Isack, den vilde Mand, Fyerblasen, Bullen, den

side 54

I den korte, seirrige Feide mod Ditmarsken 1559 sendtes Christoffer Trundsen med 4 Krigsskibe, der vare udrustede til at holde Farvandet under Norge frit for Sørøvere, til Elben for i Forening med Hertugernes Krigsfartøier at understøtte Landtroppernes Operationer. Disse Skibe dækkede fra Elbsiden Angrebet mod Brunsbyttel den 7de Juni og bidroge saaledes til at aabne Hæren under den gamle Johan Rantzau Adgang til Syd-Ditmarsken.

Allerede i Gustav Vasas sidste Leveaar oprippedes den gamle Splid om de siden Calmarunionen i det danske Vaaben optagne tre Kroner, der saalænge han regjerede dog ikkun førte til skriftlig Strid mellem Kongerne og fra svensk Side til nogle Grændsedemonstrationer. Men da han var død Mikkelsdag 1560, fortsattes Tvisten af hans Søn og Efterfølger paa Thronen, den voldsomme Erik XIV, som endog optog hele det danske og norske Vaaben i sit Skjoldmærke, hvilket naturligviis ikke kunde være Frederik II. ligegyldigt. End mere forøgedes Spændingen mellem de to unge

Monarker derved, at Kong Erik traadte fjendtlig op imod Frederik II.'s Broder, Hertug Magnus, i Esthland og bemægtigede sig Reval. Frederik II's Correspondance i disse Aar viser stadig Frygt for et Brud med Sverrig, hvorfor han ogsaa holdt sin Flaade krigsberedt. Der udskreves dertil hyppigt Skibe og Søfolk, ligesom ogsaa kongelige Krigsskibe udrustedes. I Aaret 1562 maatte endog Søfolkene ligge hjemme indtil det fornødne Antal var udtaget til Kongens Tjeneste, og der blev udskrevet »Madskat« til Flaadens Proviantering. En Deel af de ud

---

Fodnoter

forlorne Søn, Rosen, danske Jomfru, Meer-Fruen, Flasken, foruden Galeier, Koffardiskibe, Jagter, Pinker og mange Fartøier. Flere andre Skibe vare dengang udsendte paa forskjellige Togter, hvoriblandt et »Orlogsskib« efter Fribyttere.

side 55
Ditmarsken. Spænding mellem de nordiske Riger.

rustede Skibe brugtes vel til at sikkre Handel og Søfart i de danske og norske Farvande; men det største Antal var dog samlet for at holde Øie med de Eskadrer, som Erik XIV brugte til sine Frierier i England og Skotland).

Det kom efter flere frugtesløse Gesandtskaber og Møder endelig saa vidt, at begge Konger rustede sig og søgte Forbund mod hinanden. I Foraaret 1563 var Forholdet saa fjendligt, at Frederik II den 21de Mai paalagde Jacob Brockenhuus, som dengang udsendtes med 7 eller 8 Skibe), »at Øster-Sjøen motte bliffue foruaret thet allermeste muligtt er, saa att ther icke schulle komme noget flere schibe 'vd eller ind wdj Suerrige,« og den 26de Mai at have flittigt Tilsyn med, at intet Skib, stort eller lille, løber ud fra eller ind til Sverrig, uden at han faaer at vide, hvem de ere, hvor de ville hen, og hvad de have inde; at paasee, at hverken Provisioner eller Krigsmaterialier komme til svenske Havne og at anholde de Skibe, der føre saadant. Han beordredes tillige at holde sine Skibe samlede. Christoffer Trundsen og Henrik Bellinghusen, der hver med 2 Skibe sendtes til Nordsøen, paalagdes det ogsaa at paasee, at ingen Skibe løbe ud eller ind i svenske Havne). Erik XIV befalede endog

---

Fodnoter
*) »Tegnelser og Registre over alle Lande«.
**) Resen angiver Eskadren, S. 84, til 8 og Tornquist (I., 31) til 12 Skibe. I Geheimearchivet haves i »ausländische Protocol Nr. 52, S. 99—104, Afskrifter af Frederik II.'s Skrivelser af 9de Juni 1563 til Hertug Ulrik af Meklenborg og Prindsen af Oranien, som meddele, at over 20 svenske Skibe sidste Pintsedag havde overfaldet 7 af hans Skibe under Bornholm, skudt 2 i Sænk og erobret samt bortført eet, paa hvilket Eskadrechefen (»Admiralen«) Jacob Brockenhuus var. Imidlertid findes

foruden Brockenhuus's Skib, Hercules, baade Hjorten og Hector som tilbagegivne i Freden til Stettin.
***) »Tegnelser over alle Lande«, VII., 362b, 370b, 371 og 372.

side 56

Admiral Jacob Bagge, som med 22 Krigsskibe i Rostok skulde hente Kongens Brud, en Prindsesse af Hessen, »at søge og angribe« de danske Skibe og ingen Flid spare for at gjøre dem al mulig Skade og Afbræk, paa hvad Maade skee kunde).

Under de spændte Forhold, som desværre da bestode mellem begge Nabofolk, og med saadanne Instructioner kunde et fjendtligt Sammenstød ikke undgaaes, da de danske og svenske Skibe den 30te Mai fik hinanden i Sigte. Brockenhuus laa til Ankers under Rønne, da den svenske Flaade kom Øster fra. Han gik denne imøde med sit Skib Hercules, Hector ført af Malthe Jensen og Hjorten af Albert Beck, for at forskaffe sig de Efterretninger, som hans Instructioner paalagde ham at indhente, og lod som Tegn paa, at intet Fjendligt, men kun Kundskab søgtes, de øvrige Skibe forblive til Ankers. Da han Kl. 1 E. M. var kommet de Svenske paa en Kabellængde nær, tilkjendegav han sit Ønske at tale med dem ved at skyde det danske Løsen, 3 Skud, hvorved en Kugle, efter dansk Forklaring ved et Vaadeskud, traf i Seilene paa et af de svenske Skibe. Nu flokkedes disse om de 3 danske Skibe og nødte dem efter 4 Timers Modstand, under hvilken Stormasten paa Hercules var gaaet overbord, til at overgive sig, uden at deres under Land liggende Landsmænd kunde komme dem til Hjælp. Efter Tornquist beløb Fangernes Antal sig til 7 Adelsmænd foruden Brockenhuus samt 800 Mand, som maatte bidrage til Forherligelse af det Triumftog, der blev foranstaltet for Bagge ved hans Tilbagekomst til Stokholm.

Fodnoter
*) S. 84 angiver Resen den svenske Flaade til 22 Skibe, hvilket stemmer med Frederik II.'s ovenanførte Skrivelser; men Tornquist navngiver kun 12 af disse.

side 57
Fjendtlige Instructioner. Erobring af 3 danske Skibe.

Der var dog næppe Anledning til en saadan Udmærkelse ved denne Leilighed, da Overmagten afgjort var paa svensk Side. Thi at der, om de Svenske endog kun havde de af Tornquist indrømmede 12 Skibe, ja selv om, som han anfører, alle 7—8 danske Skibe deeltoge i Kampen, dog behøvedes »4 Timers skarp Fægtning«) til at erobre 3 af de danske Skibe, synes ikke at have været en Heltedaad, der fortjente en Triumfprocession igjennem Hovedstadens Gader, hvorved man haanligt medslæbte danske Fanger, der hæderligt havde forsvaret sig. Dette Optog afgiver derfor kun et umiskjendeligt Vidnesbyrd om Erik XIV's Forfængelighed og hadefulde Sindelag mod Danmark.

Skjøndt alle danske Beretninger stemme overeens i, at kun 3 danske Skibe kæmpede mod den svenske Flaade, og saaledes Brockenhuus's Forsvar maa kaldes hæderligt, er der dog Anledning til at tvivle om, at Frederik II. har været tilfreds med hans Færd ved denne Leilighed, da han udtrykkelig undtoges fra den almindelige Fangeudløsning, som aftaltes ved Freden i Roeskilde 1568. At Grunden hertil har været, »at han var rig nok til at betale Løsepenge«, synes ikke rimeligt, især da Udløsningen ikke kostede Kongen Noget, derimod synes det rimeligere, at denne har været utilfreds med, at han ikke havde fulgt Ordren at holde sine Skibe samlede, men kun mødt den svenske Flaade med tre af disse.

Efter Angrebet paa Brockenhuus kunde ingen diplomatisk Mægling længer holde Sværdet i Skeden. Allerede i længere Tid havde Erik XIV forholdt sig fjendligt mod Lybekkerne, som derfor søgte Bistand hos Frederik II. Denne havde alt tidligere stadfæstet deres Handelsprivilegier

---

Fodnoter
*) Tornquist, I., 31.

side 58

og forbandt sig nu med dem mod Erik XIV. Den 9de Juni erklærede derpaa Lybekkerne Krigen mod Sverrig, og den 21de Juli udstedte Frederik II sit Feidebrev. Saaledes udbrød den Krig, der i over 7 Aar tærede paa Skandinaviens bedste Kræfter. Det var det første aabenbare Udbrud af den skinsyge og fjendlige Stemning, der som en halvskjult Ild ulmede under Asken siden Calmarunionens Tilintetgjørelse og nu blussede op til en heftig Flamme, der med faa Mellemrum hærgede de nordiske Riger i næsten to Aarhundreder.

Frederik II aabnede Krigen med en Hær af henimod 30,000 Mand, mest tydske Leietropper, ved at falde ind i Sverrig og erobre Elfsborg. Dette Angreb besvarede Erik XIV. med at hærge Halland og beleire Halmstad.

Uagtet Peder Skram paa Grund af tiltagende Alder og Skrøbelighed allerede i Aaret 1555 efter sin Begjæring var entlediget som Admiral, foretrak Frederik II dog at betroe ham fremfor nogen Anden Udrustningen og Commandoen af den Flaade, der nu skulde værge for Fædrelandet. Om denne siger Resen (S. 95), at den var en saa »kaastelig, mangfoldig oc vel berøsted Søe-Armade, huis Ligemand ikke veed, eller Nogen mindis tilforn at være seylet her aff Riget.«

Med 27 Hovedskibe og en Deel mindre Fartøier, bemandede med 4,600 Mand), seilede Skram den 5te August

---

Fodnoter
*) De fornemste Officerer paa Flaaden vare: Jens Juul, Frants Bille, Peder Lycke, Albret Skeel, Hartvig Skram, Erik Uggerup, Peder Daa, Eskild Oxe, Christen Juel, Jacob Skeel, Hendrik Høeg, Christoffer Rosenkrantz, Oluf Daa, Erik Hansøn, Frants Dyre, Christoffer Basse, Peder Huitfeld, Otte Galskyt, Mourits v. Berlin, Enevold Kruse, Iver Juel, Jørgen Prip, Hans Norby, Torbiørn Daa, Jørgen Jensøn, Claus Skeel, Christoffer Trundsen, Frants Iversøn, Jacob Jyde og Jacob v. Meckelborg.

side 59
Fægtning undr Øland. Skram Herre i Østersøen

fra Kjøbenhavn til Østersøen, hvor han forenede sig med 6 lybske Skibe under Frederik Knebel. Svenske Kapere forstyrrede allerede dengang Handelen der, og den forenede Flaades første Hverv var derfor at forjage disse, der især holdt sig under de tydske Kyster. Da dette var lykkedes, holdt Flaaden over til Gulland, hvor Svenskerne under Jacob Bagge havde gjort et mislykket Forsøg paa at proviantere. Skram landsatte 7 Faner Landsknægte paa Øland, hvor de med Ild og Sværd bemægtigede sig en Deel Qvæg; men da den svenske Flaade viste sig, skyndte de sig ombord igjen. Enkelte af dem faldt imidlertid i Bøndernes Hænder, der mishandlede og dræbte dem. Den 11te September kom det til en 2 Timers Fægtning mellem 13 af de i Søen værende 42 svenske Skibe og den forenede Flaade). Den danske Viceadmiral Frantz Bille faldt i denne Træfning, som endte med, at Bagge søgte Tilflugt i Skjærgaarden, hvorfra han ikke kom mere ud i dette Aar. Chefen for Mercurius, Albert Skeel, blev anklaget for ikke at have forholdt sig tilbørlig i Slaget; men det synes, som om Sagen atter er falden bort). Skram forblev i Søen, indtil Vinteren nødte ham til at søge Kjøbenhavn, hvor Flaaden blev oplagt.

Begge Konger vare utilfreds med, at deres Flaader istedetfor Orlogsmænd kun havde erobret nogle Koffardiskibe, og Admiralerne maatte føle dette. Erik XIV fratog Flaadens Flagmænd et Aars Gage og befalede Statholderen i Stokholm at drive Bagge tilbage med Fiskerbaade og andet »Prackery«, naar han nærmede sig Staden). Frederik II. var ogsaa utilfreds; han paalagde Skram under

---

Fodnoter
*) Rapport fra den lybske Lehnsmand paa Bornholm, Sweder Ketting, til Regjeringsraadet i Kjøbenhavn, dateret 24de September 1563, (Geheimearchivet, »Danske Kongers Historie,« Fasc. 54).) Geheimearchivet, »Domme og Tingsvidner,« Nr. 79.) Tornquist, I, 33.

side 60

25de September af al Magt at forhindre, at den svenske Flaade, der 28 Skibe stærk skulde være i Søen, overførte brunsvigske Tropper til Sverrig, og tilkjendegav ham den 30te samme Maaned sin

Misfornøielse med, at svenske Skibe havde viist sig i Søen, uden at han havde forhindret deres Seilads, og at han Intet havde ladet høre fra sig). Det synes imidlertid, at begge Monarker have forlangt for meget af deres Admiraler. At Bagge ikke erobrede noget Skib fra den ham overlegne dansk-lybske Flaade, og at han søgte Ly indenfor Skjærene samt forblev der, saalænge den fjendlige Overmagt var udenfor, synes dog ikke at fortjene den haanlige Behandling som Erik XIV i sin Heftighed tiltænkte ham. Denne ilsindede Herre har vel ogsaa senere indseet dette, eftersom han igjen gav Bagge Commandoen det paafølgende Aar. Skram har paa sin Side næppe kunnet afværge Fjendens Flugt ind i den farlige svenske Skjærgaard, men har været nødt til at indskrænke sig til der at blokere den fjendtlige Flaade hele den øvrige Deel af Aaret. Dette lader ogsaa til fuldstændigt at være lykkedes ham. I det Mindste indeholde hverken danske eller svenske Beretninger Noget om, at den svenske Flaade dette Aar har været i Søen efter Slaget den 11te September; men derimod omtales de Allierede som Herrer i Østersøen efter Slaget. Frederik II. har derfor sandsynligviis været feil underrettet, da han yttrede sig utilfreds til Skram. At denne under hine Omstændigheder ikke har kunnet indberette Noget om Seirvindinger, som dog vel var det Kongen forlangte, laa jo nemlig kun i Forholdene. Imidlertid brugte Frederik II dog ikke Skram oftere tilsøes, men sendte ham til Laholms Slot i Halland, hvor den gamle Helt endte

---

Fodnoter

*) »Tegnelser over alle Lande,« S. 544—45 og 551. »Danske Magazin« 3die Række, III, 99.

side 61

Kongernes Utilfredshed. Flaaden under Herlof Trollr.

sin hæderlige Krigerbane ved tappert at afslaae Angreb i Aarene 1565 og 68.

I Løbet af Vinteren anstrengte Danmark og Sverrig sig for at møde saa stærke som muligt i Søen, naar denne blev seilbar. Den 8de Mai 1564 seilede den nu til høistcommanderende Admiral udnævnte Herlof Trolle med 26 Skibe fra Kjøbenhavn. For at forhindre den Uorden, som ved de tidligere Søslag havde fundet Sted i de talrige Flaader, anviste Trolle hvert Skib den Plads, det skulde indtage i Slaget. Han delte Flaaden i flere Træfninger med et svært Skib i Midten og et mindre paa hver Side, saa at det Hele i 3 Colonner dannede en kileformet Orden, ført af Admiralskibet, saaledes:

Venstre Fløj	Midten	Høire Fløj
	Fortuna, Herlof Trolle.	
Dansk Christoph, Nils Trolle.		Lybsk Christoph, Hans Lauritsen.
	Mercurius. Peder Huitfeld.	
Arcken, Jørgen Brahe.		Elefanten, Vincentius Juel.
	Byens Løffue, Otto Rud.	

David, Arild Ugerup.		Solenn, Frederik Brockenhuus.
	Kindt Gaades, Jacob Skeel.	
Falck van Aalborg, Jørgen Jensen.		Papegøye, Christoffer Rosenkrantz.
	Jegern, Erik Lycke.	
Engelsk Ketze, Claus Skeel.		Jonas, Tyge Kruse.
	Morian, Enevold Kruse.	
Hogen, Niels Matsøn.		Grif af Kongsberg, Christian Juel.
	Biørnen, Iver Juel.	
Normand, Blok van Mønster		Gjestenn, Otte Galskyt.

[Transskriptionsbemærkning: Kolonneoverskrifterne er tilføjet. Placeringen i de tre kolonner følger den trykte slagorden.]

side 62

St. Jørgens Bøiert, Jørgen Grøn; Skotte Pinken, Asmus Storm; Hertug Olufs Pinke, Math Damfertt; Jomfru Pinken, Arvid Olsen og Gjøgen, Jacob Meydingborg, brugtes som Recognosceerfartøier. I Rapporten, hvori Trolle indberetter denne Inddeling af Flaaden, tilføier han: »Første Gud will, at ieg kommer til die Lybske, tha achter ieg at sette thennom y thend siette Rege bland Jegern og Morian, saa at wy haffuer nogen af wore Skiib bag thennom«).

Desværre fulgte man ikke den befalede Orden nøiagtig nok. Man kunde endnu ikke frigjøre sig fra den gamle Krigsbrug, at Skibene toge den Plads, hvor Chefernes Dygtighed til at manoeuvrere Skibet og Lysten til at slaaes førte dem hen, hvorved, som det senere viste sig, megen Forvirring opstod.

Under Bornholm stødte Knebel med sine 6 lybske Skibe og 3 Jagter til Flaaden, der, iberegnet et til Krigsbrug udrustet Koffardiskib (Achilles), derved blev 36 Skibe stærk. Af disse brugtes imidlertid de 5 danske Smaafartøier og de 3 lybske Jagter som Recognosceerfartøier, saa at den kampdygtige Styrke kun har bestaaet af 28 Skibe, naar hele den allierede Flaade var samlet.

Den svenske Flaade under den os fra forrige Aar bekjendte Admiral Jacob Bagge var ikke alene overlegen i Antallet af Skibe, men ogsaa i Styrke). Det svenske

---

Fodnoter

*) »Danske Magazin«, III, 213—14. »Efterretninger om den danske og norske Sømagt«, I, 55—56Svenske Jomfru, ført af Erik Rud, og Krabatt af Poul van Sara, der vare erobrede med Elfsborg, kom tilligemed Meyert aff Dansken, Oluf Trundsøn, først senere til Flaaden.

**) Resen angiver den svenske Flaade til 50, Tornquist kun til 35 Skibe; Trolle anfører i Skrivelse af 7de Juni til Statholderen i Kjøbenhavn, Mogens Gyldenstjerne, de svenske Skibes Antal til 38, hvoraf 16 vare »besynderlige Hoffuit-Skyff«, som ere saare vel

side 63
Den svenske Flaade under Bagge

Admiralskib Mars med Tilnavnet Jutehateren eller Makaløs var dengang Nordens største Skib. Det havde omtrent Nutidens 70 Kanonseilskibes Størrelse, 800 Mands Besætning og var armeret med 173 Stykker Skyts).

Trolle var den 11te Mai ved Dragør og den 24de s. M. under Gulland). Bagge kom omtrent paa denne Tid tilsøes), og den 30te mødtes de fjendlige Flaader mellem Øland og Gulland. Kjækt angreb Trolle Kl. 3 E. M. med sit langt mindre Flagskib Fortuna samt Byens Løffue og Arcken det svenske Makaløs, der secunderedes af flere Landsmænd). Med sine tappre Staldbrødre tragtede

---

Fodnoter

forsynede med Skyts og gode Skibe, hvorpaa de fuldkomment stole; men hvis det er Guds Villie, at vi skulle komme sammen, og vi kunne faae Luven fra dem, da haaber jeg med Guds Hjælp, at det maa og blive godt, og vi ville faae Overhaand. Men de kan troe, hvilken Magt Fjenden har tilsøes, men Gud skal styrte dem og give os Seir«. (Geheimearchivet, »Dania« Nr. 50.
)Ogsaa skriver Trolle: »Vi holde ikke Fjenden ringe, men for en Djævel og søge ham, som var han gjort af Halm og Straa«. (»Danmark under Adelsvælden«, II, 51.))
Skytset bestod af
2 hele Kartouffer med... 48 ℔ Kugle;
4 treqvart —
8 halve —
3 Nodtslanger ..... 6 - —
16 Feltslanger..... 3 - —
14 treqvart do.
20 halve do.
18 dobbelte Falkonetter .. 2 - —
24 enkelte do..... 1 - —
60 »Falkuner«..... 1 - —
4 Jern »Skjerbrekere«.
I Alt .. 173 Stykker.
**) Trolles Rapporter. (»Danske Magazin«, III, 213—15.))
***Tornquist, I, 34

****.) Tornquist mener, at kun Elephanten og Finska Svanen vare Makaløs's Secundanter, og at Flaadens øvrige Skibe vare adsplittede ved Storm. Men da han ogsaa beretter det Samme om Slaget

side 64

han efter at entre Admiralskibet, men kunde ikke komme det tilstrækkeligt nær paa Grund af de paa Siderne udlagte Bjelker. Først Mørket endte Kampen; et lybsk Skib var da sunket, Fortuna havde mistet Roret, og dets Takkelage var meget forskudt.

Om Natten søgte man paa begge Sider at istandsætte den lidte Skade og begyndte næste Morgen Kl. 6 Slaget med fornyet Heftighed udenfor Nordpynten af Øland. Begge Flaader laae tæt ved Vinden med Styrbords Halser. Med den østlige Vind søgte de Svenske at forcere Lybekkerne i Læ af Øen for saaledes at adskille den allierede Flaade; men heldigviis sprang Vinden til Nordvest. Nu kom altsaa de Svenske i Læ, saa at Trolle, der med Jörgen Brahe og Otto Rud kæmpede haardt mod Makaløs, Svenska Hector, Elephanten og Finska Svanen, fik Bistand af Lybekkerne. Det svenske Admiralskib kunde nu ikke undgaae Entring agter fra af den kjække Otto Rud, og da Bagge forcerede Seil for at slæbe ham efter sig, blev det ogsaa entret paa luv Side af det lybske Admiralskib Engelen og dettes Secundant Fuchsen, medens det haardt medtagne Fortuna maatte trække sig ud af Kampen for at reparere. Det svenske Admiralskib var allerede erobret af Otto Rud og Lybekkerne, da en Granat satte det i Brand, saa at det kort efter sprang i Luften med næsten hele Besætningen og tre hundrede Danske og Lybske, der havde taget Skibet i Besiddelse. De Reddede, Admiral Jacob Bagge, Viceadmiral Arved Trolle og Borgermester i Stokholm Matz Person, der var Overskipper ombord, samt

---

Fodnoter

den næste Dag, medens han indrømmer, at den svenske Flaade forcerede Seil for at adskille den forenede Flaade, og at Fleming forlod Slagpladsen med 34 Skibe, er det øiensynligt, at hans Beretning ikke er paalidelig. Desværre mangle de specielle Omstændigheder om Slaget i de danske Beretninger.

side 65

Makaløs Ødelæggelse og Bagges Fangeskab.

100 Mand toges til Fange af den lybske Admiral og Otto Rud. Efter denne Begivenhed samlede Admiral Claes Fleming de øvrige svenske Skibe og søgte dermed til Stokholm. Den allierede Flaade gik til Bornholm for at reparere og Lybekkerne tillige for at forsyne sig med Proviant). Hvor stort Folketabet var i disse Slag er ikke angivet; men det har vist været meget betydeligt, især paa svensk

Side (med Makaløs omkom alene 700), da Kampen varede 5—6 Timer den 30te og atter 6 Timer den næste Dag.

Efter 11 Dages Ophold ved Bornholm var den forenede Flaade atter slagfærdig, skjøndt den endnu manglede Proviant og ei heller havde erstattet Tabet af Mandskabet, som den deels i Slagene og deels ved Sygdom havde mistet). Ikkedestomindre krydsede Trolle en Maaned mellem Sverrig og den tydske Kyst og var fuldstændig Herre i Farvandet. Et Uheld indtraf imidlertid alligevel der, idet nemlig en feilagtig Efterretning fra den lybske Admiral forledte ham til den 11te Juli at styre hen imod Nydyb under Pommern for der at søge den en Uge tidligere i Søen komne svenske Flaade. Næppe var imidlertid den forenede Flaade afseilet, før den svenske Flaade ankom og indtog den samme Ankerplads under Bornholm, som Trolle netop havde forladt. Dette gav Anledning til, at 14 rigtladte lybske Koffardiskibe antoge den svenske Flaade for den dansk-lybske og løb Fjenden lige i Armene. Besætningerne bleve

---

Fodnoter

**) Trolles Rapport af 1ste Juni, »Danske Magazin«, III, 216.
**) Ifølge Trolles Rapport af 19de Juli var der faa Skibe i Flaaden, hvor ikke mindst Trediedelen af Besætningen var død eller paa Sygelisten. (»Danske Magazin«, III, 249.) At det ikke stod bedre til paa de lybske Skibe, melder Trolle flere Gange og anfører endog paa en, i »Danske Magazin«, III, 253 aftrykt, løs Seddel: »ieg frychter, att the Lybske haffuer intet Mod mere«.

side 66

saa grusomt behandlede, at Admiral Bagge med sine fornemste Medfanger anraabte Erik XIV. i et paatrængende Bønskrift om at forekomme saadan Mishandling af danske og lybske Krigsfanger, eftersom de selv behandledes vel. Denne Begivenhed er feilagtigt af Resen (S. 108) henført til før Slagene under Øland; thi saavel efter Tornquist (I, 34) som af Trolles Rapporter) er det klart, at den svenske Flaade for første Gang dette Aar kom til Bornholm i Juli.

Den 12te Juli forefaldt ved Varnemynde en Fægtning mellem det der stationerede svenske Skib Falken, Capitain Anders Bjørnson, og de 3 danske Skibe, Byens Løffue, commanderet af Peder Daa, Morian af Torbiørn Daa og David med sin tidligere Chef Arild Ugerup. Bjørnson forsvarede sig heltemodigt og foretrak tilsidst at sprænge Skibet i Luften for at overgive det. Hele Besætningen omkom, og Skibet gik aldeles tabt; kun noget af Skytset blev bjerget.

Efter næsten i 6 Uger forgjæves at have søgt hinanden) og i denne Tid paa begge Sider taget endeel Koffardipriser, mødtes den forenede og den svenske Flaade atter den 14de August. Commandoen over den sidste havde Feltherren Clas Christenson Horn, Friherre af Åminne, nyligt overtaget, da de

tre svenske Admiraler Fleming, Grip og Baner, der efter Bagges Tilfangetagelse havde commanderet, ikke kunde enes. Da Horn angreb, laa den dansk-lybske Flaade til Ankers paa Sydostkysten af Øland).

Fodnoter

*) »Danske Magazin«, III, 274—284.

**) Resen mener vel, at en heftig Træfning har fundet Sted i denne Tid; men hverken Trolles Rapporter eller Tornquist omtale nogen saadan.

***) Resen anfører, at den forenede Flaade før Slaget den 30te Mai og nu igjen hærgede Øland, hvilket sidste Tornquist, formodentlig

side 67

Falkens heltemodige Forsvar. Slag under Øland d. 14 Aug.

Paa Grund af stiv Kuling og Mangel paa Folk ventede de Allierede efter afholdt Krigsraad Fjenden til Ankers, klar til at afslaae Entring. Da imidlertid ingen saadan forsøgtes, og Vinden noget efter Middag gav Haab om at kunne vinde Luven, gik Flaaden under Seil, hvorpaa en løbende Fægtning fandt Sted, indtil Mørket faldt paa. Der udrettedes imidlertid intet Afgjørende, eftersom de Svenske vare overlegne i Seilads og ei vilde holde Stand. En Deel svenske Skibe holdt ind i Skjærene, heftigt forfulgte af de Allierede. Et af de svenske Skibe strandede ved denne Leilighed).

Om Natten holdt Trolle sig under Gulland, og Horn med den øvrige Deel af sin Flaade nærmere den svenske Kyst. De tre danske Skibe, som havde kæmpet med Bjørnson og nu søgte den forenede Flaade, tilligemed Svenske Jomfru, ført af Erik Rud, lokkedes om Natten, ved at Svenskerne skjød det danske Løsen, ind i den fjendlige Flaade, som erobrede de tre Skibe, medens Erik Rud i Tide opdagede Snaren og slap tilsøes. Derpaa holdt den svenske Flaade ind ad Calmarsund for at reparere den i Slaget lidte Skade, hvorved Admiralskibet Elephanten for

---

Fodnoter

efter denne, ogsaa beretter. Men herom melde Trolles Rapporter Intet, hvorimod der den 28de Juni siges deri: »Jeg haffuer icke willet røre nogid wed Ølant, førend ieg kunde gjøre ther nogid, som bestandig kand were. Well staar thet till att tage ther Brandskatt eller att komme Bønderne till att suerge, mens thet er vbestandig, vden ieg haffuer nogid Folck att lade hosz them, tha hobis meg met Gudz Hielp att beholiet, och the Suenske skulle icke kunde faa thet igien. Ieg will mett thett første haffue mitt Bud til Ølant och scriffue them till« etc. (»Danske Magazin«, III, 19).

*) Resen og Tornquist angive, at Slaget forefaldt den 12te og 13de August. Her er fulgt Trolles Rapport til Kongen af 15de August, som haves i Geheimearchivet og er trykt i »Danske Magazin«, 3die Række, II, 82—83; denne slutter med Beklagelse over, at Fjenden undveg en afgjørende Kamp.

side 68

liste. Fjenden kom derefter ei mere i Søen paa dette Togt; men Trolle vendte først henimod Mikkelsdag tilbage til Kjøbenhavn, og hermed endte Krigsbegivenhederne tilsøes dette Aar.

Om de ved Makaløs's Erobring gjorte Fanger opstod der Tvist, da baade de Danske og Lybske mente at kunne gjøre Fordring paa dem. De fangne Admiraler landsattes først paa Hammershus hos den derværende lybske Befalingsmand, men overgaves endelig den 26de Juli til Trolle, der sendte dem til Kongen.

Under det svenske Indfald i Trondhjems Stift dette Aar sendtes Erik Munk med 3 Krigsskibe derhen for at understøtte Eske Bilde ved Gjenerobringen af Stensvigsholm. I Norge blev til Kystforsvaret udskrevet nordenfjelds 18 og søndenfjelds 12 Skibe, hvoraf nogle skulde være bemandede med 100 til 150 Mand, og ingen have mindre end 60 Mands Besætning).

Iøvrigt førtes Krigen tillands ved gjensidig Røven og Plyndren i alle tre Rigers Grændselande, hvis Beboere, trods Kongernes Utilfredshed dermed, indgik den endog senere fornyede saakaldte Bondefred.

Raseriet med Ild og Sværd vakte selv fremmede Fyrsters Opmærksomhed, og der haves i Geheimearchivet) Skrivelser fra Keiser Ferdinand II, Philip II. af Spanien og Regentinden i Nederlandene, Margrethe af Parma, hvori de, ligesom flere mindre tydske Fyrster Aaret i Forveien, indstændigt anbefale Fredsunderhandlinger. Ogsaa holdtes dertil Møder i Rostok, men uden at føre til noget Resultat.

Uagtet der i Aaret 1564 var udskrevet over 3000 Mand

Fodnoter
*) Geheimearchivet, »Danske Kongers Historie«, Fasc. 52.
**) »Sverrig«, 246—48; 40de Skab.

side 69
Landkrigen. Mangel paa Folk. Tabet af Hultfelds Skibe.

til Søværnet foruden flere bemandede Skibe, og der i Løbet af Aaret var sendt Flaaden 800 Mand, havde Folketabet ved Slagene og især ved Sygdomme været saa betydeligt, at den alligevel manglede mange Folk. Ogsaa behøvede Armeen flere Rekruter end forhen, da de modvillige og til Mytteri saa tilbøielige tydske Leietropper vare afskedigede. Det blev derfor vanskeligt at bemande

Flaaden, skjøndt de fremmede Skibe, der kom igjennem Øresundet, maatte afgive alt det Mandskab, de kunde undvære), hvilket den voxende Finansnød dog fordrede indskrænket saa meget som muligt. Paa Grund af disse Forhold gik det i 1565 kun langsomt med Udrustningerne.

For imidlertid at vanskeliggjøre Transporterne fra Tydskland over Stralsund til Sverrig sendtes først i Maimaaned Peder Huitfeld, ombord paa Arcken, med Claus Skeel paa Nactergalen, Lawe Westmand paa Bjørnen og Peder Stigge paa Hamborger Jegeren til de pommerske Kyster for at blokere Nydyb. Her blev Eskadren den 22de Mai jaget af 9 Skibe fra den svenske Flaade, som henimod 50 Seilere stærk under Clas Horn) havde forladt Daleröen den 5te Mai og nu kom under den tydske Kyst for at sikkre Transporterne derfra. Da det ikke vilde lykkes Huitfeld at komme tilsøes, satte han Skibene paa Land ved Jasmund, bragte de 500 Mand Besætning, den største Deel af Skytset og saa meget som muligt af Inventariet i Land samt brændte Skibene, da de ikke længere kunde forsvares. Paa den

---

Fodnoter

*) »Tegnelser over alle Lande.«

**) Horns Instruction bød, at Flaaden ligesom tidligere den dansk-lybske skulde inddeles i Træfninger, hvor hvert større Skib secunderedes af to mindre. Endvidere tillodes det ham vel at skaane de Fjender, som frivillig overgave sig, men det befaledes ham at nedlægge dem, som erobredes. (Tornquist, I, Bilag A.)

side 70

rygenske Landfogds Forestillinger om sin Herres neutrale Territorium afstod den mod Huitfeld sendte svenske Admiral Berent Ræffen fra videre Angreb, mod at Skytset blev lagt under Hertugen af Pommerns Seqvester; dog blev dette efter Freden i Stettin igjen udleveret til Danmark). Huitfeld kom med sit Mandskab senere tilbage til Kjøbenhavn.

Paa samme Tid Huitfelds Eskadre blev ødelagt, laa ved Gripsvalde to danske Recognosceerfartøier, Enkhusiske Jungfrau, Torben Bille, og Danske Falk, Arnold Olufsen, samt de lybske Brandvagter, Syrig, Henrick Zirick, Lybsche Trotz, Hans Budde, og Pinken Fuchsen, Claus Greiffenkerl. Den svenske Admiral vilde nu bemægtige sig disse Skibe, men overlod dog paa Autoriteternes Forestillinger ogsaa dem til pommersk Seqvester paa Pinken nær, som uagtet den nedlagte Protest bortførtes med Magt. Dette Seqvester gav Anledning til en vidtløftig Correspondance mellem Frederik II. og Hertugen af Pommern, som helst vilde beholde de seqvestrerede Skibe; men paa en i den Anledning afsendt Gesandts alvorlige Forestillinger bleve de dog udleverede, efterat Freden var sluttet).

Imidlertid ventede Lybekkerne under Falsterbo) den danske Flaade og søgte Tilflugt i Øresundet, da Horn, Søndag den 27de Mai, forstyrrede Kjøbenhavnernes Kirketjeneste ved at vise sig paa Kjøgebugt uden dog at forfølge de lybske Skibe. Tornquist mener, at Horn ikke vovede sig igjennem Drogden af Mangel paa Kjendskab til Far

---

Fodnoter

*) Geheimearchivet, 40de Skab, »Sverrig 249—52, Langebeks Diplomatarium« 1565.

**) Sammesteds.

**) Efter Tornquist (I. 44) skal det lybske Admiralskib her være blevet ødelagt ved Vaadeild.

side 71

Pommersk Sequestr. Svensk Flaade paa Kjøgebugt.

vandet. Det forekommer os imidlertid rimeligere, at han undlod dette, fordi han med sine svagt bemandede Skibe frygtede en Kamp med den ved Kjøbenhavn liggende Flaade, hvilket ogsaa bekræftes deraf, at han forlod Kjøgebugt, da Vinden blev føielig for de Danske. Tornquist beretter ogsaa, at Horn ved denne Leilighed hævede Told af 250 hollandske Skibe og bemægtigede sig 4 store danske Koffardiskibe. Da al Fart gjennem Øresundet var forbudt, saalænge Krigen varede, uden mod speciel Forpligtelse til ikke at beseile svenske Havne), synes det imidlertid lidet rimeligt, at saamange hollandske Skibe saa tidligt paa Aaret skulde være komne ud fra Østersøen i Tider, hvor Skibene holdtes hjemme om Vinteren. Men saadanne maatte det være, hvoraf de Svenske kunde hæve Told Syd for Drogden, da Skibe nordfra vist næppe have faaet Tilladelse til at passere Kjøbenhavn, saalænge Fjenden var paa Kjøgebugt.

Resen beretter, at Horn paa Veien til Sundet brændte 3 Kirkesogne paa Møen og plyndrede Stege, hvor man uklogt afviste den Bistand, som Huitfelds fra Rygen hjemvendede Mandskab tilbød. Tornquist henfører derimod denne Begivenhed til den 25de Juni efter Slaget mellem Femern og Vismar; men Rigtigheden af Resens Angivelse synes beviist ved det, der anføres om den af Huitfelds Folk tilbudte Bistand, da disse paa den Tid, den svenske Flaade kom fra den tydske Kyst efter Begivenhederne under Jasmund og ved Gripsvalde, maae have været paa Møen. Desuden melder Trolles Rapport af 6te Juni (»Danske

---

Fodnoter

*) Skrivelse til Borgermester og Raad i Thisted af 29de Marts 1565. (Geheimearchivet, »Langebeks Diplomatarium«, 1565).

side 72

Magazin«, III., 228), at Horn efter Slaget den 4de Juni holdt ad Bornholm og ikke ad Sundet til.

Efterat den svenske Flaade havde forladt Kjøgebugt, begav den sig til den tydske Kyst, som Tornquist mener for at bemægtige sig et nyt lybsk Skib, der imidlertid frelstes ved at bringes tæt op til Landet. Det synes imidlertid ikke rimeligt, at dette Skib har bevæget Horn til at forlade Sundet, men snarere, som ovenfor bemærket, at det er skeet for at undgaae den danske Flaade.

Den 11te Juni kunde Herlof Trolle endelig paa det nye 84 Kanonskib Jægermesther med 28 danske Skibe) forlade Kjøbenhavn og under Femern forene sig med 5 Lybekkere. Den 4de samme Maaned stødte han paa Fjenden mellem denne Ø og Vismar. Skjøndt den svenske Flaade var overlegen, benyttede han dog den for de Allierede gunstige Vind til at angribe. Ligesom stedse tidligere opmuntrede Trolle før Kampen sine Underhavende ved Bøn og kraftige Ord til at opfylde deres Pligt og seilede derpaa, fulgt af de øvrige Skibe, kjækt ind mellem de mest til Luvart liggende af den fjendlige Flaade.

Snart lykkedes det ham at tilrede Finska Svanen saaledes, at den maatte holde for Vinden ned til de andre svenske Skibe. Jørgen Brahe kæmpede heldigt med det svenske Admiralskib, men det lykkedes ikke Trolle at entre Hercules, Engelen og Pelicanen paa Grund af deres paa Siderne udstukne Rundholter. Det mindre Troilus kunde

---

Fodnoter

*) Viceadmiralen Jørgen Brahe havde sit Flag paa Mercurius; Lybske Christoph førtes af Hans Lauritsön; Svenske Jomfru af Erik Rud, Achilles af Peder Munk, Krabatt af Otto Rud, og blandt de andre Skibschefer vare Niels Trolle og Sylvester Francke, hvilken sidste Aaret i Forveien førte Kaperen Dragen, der var udrustet af Amtmanden i Gottorf, Moritz Rantzau.

side 73
Slaget 4de Juni 1565. Trolle suares

imidlertid ikke forhindre, at Jægermesthers Entredræg fik fat i dets Mesansreisning; men dens Chef Nils Schenck værgede sig kjækt, skjøndt hans lille Skib ved Trækket fra det langt større danske Admiralskib krængede saameget over, at Vandet styrtede ind ad de læ Stykporte, indtil det lykkedes ham at komme bort fra sin overlegne Fjende ved at kappe Mesansreisningen fra sig og faae Hjælp af sine tililende Landsmænd. Nu blev Kampen almindelig og varede uden andet Resultat end gjensidig Ødelæggelse fra Kl. 1½ E. M. til det Kl. 8 stillede saameget af, at der ingen Skibsmagt var. Om Natten buxerede de svenske Skibe sig bort fra den forenede Flaade for at sikkre sig mod Entring, og om Morgenen vare de fjendlige Flaader langt fra hinanden.

Skjøndt den modige Herlof Trolle allerede under Kampen med Troilus var bleven saaret i Armen og Laaret af »nogitt Hagelt Skud«), lod han sig dog ikke forbinde, førend alle farligt Saarede vare

hjulpne, og fortsatte sin anstrengende Commando, idet han skjulte sin Tilstand for sine Underhavende. I flere Dage manoeuvrerede den svenske Flaade for at faae nogle Skibe med en Deel i Tydskland hvervede Folk ud af Nydyb, hvilket Trolle forgjæves søgte at forhindre. Herefter holdt Horn med sine 48 Skibe ad Bornholm til, hvorpaa Trolle søgte tilbage til Øresundet for at reparere og landsætte de Saarede).

Fodnoter

*) Saaledes udtrykker Trolle sig i Rapport af 6te Juni (»Danske Magazin«, III., 288). Tornquist anfører (1., 46) feilagtigt, at Saaret hidrørte fra et Pileskud, som Captn. Schenk afskjød paa Trolle, da denne foragteligt raabte til ham, at han skulde overgive sig.

**) Tornquist fortæller (I., 47), at den dødelig saarede Trolle den 5te retirerede til Sundet, forfulgt af den svenske Flaade, som holdt sig mellem Falsterbo og Stevns, og den 25de gjorde rigt Bytte paa Møen. Trolles Rapport af 6te Juni taler imidlertid saavel mod hiint

side 74

Den 8de Juni landede Trolle i Dragør. Hans fra først af næppe farlige Saar vare i de forløbne 4 Dage, hvor han bestandig havde anstrengt sig over sine Kræfter, blevne saa alvorlige, at han ei længer kunde fortsætte Commandoen. Imidlertid naaede han tilfods, selv bærende sit tunge Sværd, sin Gaard i Kjøbenhavn, hvor han dog strax maatte søge Sengen, som han ikke mere skulde forlade. Uagtet hans trofaste Hustru, Birgitte Gjøe's) ømme og omhyggelige Pleie forværredes nemlig dagligt Saarene, og den 25de Juni mistede Fædrelandet en af sine ædleste, meest dannede og begavede Adelsmænd, hvis fromme, patriotiske og modige Sindelag udtaler sig i Svaret til Vennen, Mester Niels Hemmingsen, da denne yttrede Bekymring over de Farer, Trolle udsatte sig for: »mister jeg Liv, jeg faaer det vel igjen. Men hvi hedde vi Herremænd, bære Guldkjeder, eie Jordegodser og ville være ypperligere end Andre? Mon ikke derfor, at naar Kongen og Riget har det Behov, vi da skulle af al Magt og Formue beskjerme vort Fædreland? Ville vi have det Søde, maae vi have det Sure med.« Som kjæk og dygtig Admiral tilkommer ham en høi Hæderspiads i den dansk-norske Søkrigshistorie, og i den af ham og hans ligesindede Hustru stiftede Herlofholms Skole er der reist ham et Minde, der for stedse vil bevare hans Navn i taknemmelig Erindring.

Efter den venlige, almindeligt elskede Herlof Trolle, hvem hans Undergivne tillidsfuld fulgte i alle Farer, overgaves Commandoen over Flaaden til den vel ligesaa kjække, men ingenlunde saa afholdte, strenge og stolte Otto Rud,

---

Fodnoter

som, hvad ovenfor er paaviist, mod Rigtigheden af Tornquists Tidspunkt for Landgangen paa Møen.

*) Birgitte Gjøe var en Datter af den fra Grevens Feide berømte Mogens Gjøe.

side 75
Herlof Trolles Død. Otto Rud. Slaget 7de Juli 1565.

der tidligere havde udmærket sig i fremmed Tjeneste og Aaret i Forveien været med at erobre Makaløs). Han heisede sit Flag paa Jægermesther først i Juli Maaned og forlod kort efter med hele Flaaden Kjøbenhavn for at fravriste Horn det Herredømme i Østersøen, som han i den sidste Maaned havde ført.

Den 7de Juli mødtes de fjendlige Flaader mellem Nydyb og Bornholm. Svenskerne vare 13 Skibe stærkere end de Dansk-Lybske. Ikkedestomindre angreb Rud Kl. 12½ E. M. modigt Horns Admiralskib, St. Erik, paa 90 Kanoner, der secunderedes af Finska Svanen, Svensk Hector, David, St. Jöran, Troilus, Gripen, Gyllende Leijonet og Calmar Barcken. Rud understøttedes af sin Broder Erik Rud paa Svenske Jomfru, den lybske Admiral paa Josva med et andet lybsk Skib, Nils Trolle paa Danske Christoph, Peder Huitfeld paa Mercurius og Jørgen Skeel paa Kindt Gaades. Slaget begyndte heldigt for de Allierede. St. Erik blev haardt medtaget; paa Finska Svanen faldt Viceadmiralen Sten Swanteson Sture og Skibschefen Pehr Axelson Baner; Gripen sank, Gyllende Leijonet brændte og St. Jöran blev erobret, ja Resen vil endog vide, at endnu 6 andre Skibe vare tagne ved Entring, men kunde ikke besættes af Mangel paa Folk, medens paa de Allieredes Side kun Danske Christoph, hvis Chef havde mistet begge Benene, blev skudt i Sænk, som Resen mener, ved en Feiltagelse af det danske Admiralskib. En Deel af Danske Christophs Mandskab blev dog reddet, idet de entrede og erobrede St. Jöran, hvormed de undslap ved under svensk Flag at seile igjennem den fjendtlige Flaade.

Fodnoter
*) Trolles tappre Viceadmiral Jørgen Brahe døde 3 Dage før sin Chef af en Forkjølelsesfeber.

side 76

Dog de Svenske gave ikke de Dansk-Lybske noget efter i Tapperhed. Det brændende Gyllende Leijonet tvang de Allierede til at sprede sig, og derved blev Otto Rud isoleret. Nu angreb Fjenden ham fra alle Sider, saa at han behøvede en Bistand, som hans nærmeste Skibe ikke kunde yde ham paa Grund af deres forskudte Tilstand og deres Beskjæftigelse med at slukke den ogsaa hos dem opstaaede Brand, og som de fjernere Skibe ved en beklagelig Mangel paa Orden eller, hvad der var endnu værre, paa god Villie undlode at bringe ham. Heraf fulgte, at Admiralskibet blev saa medtaget, at det af 1100 Mand kun havde 100 Tjenstdygtige tilbage; Pomperne vare ubrugelige og Skibet synkefærdigt, saa at Otto Rud, der var saaret over Øiet, Kl. 9½ om Aftenen maatte stryge og lade sig føre fangen til Sverrig. Her maatte han og Medfanger følge med i det barokke Triumfindtog, som Erik XIV efter Sædvane beredte sin hjemvendende Admiral. Da Rud derefter blev fremstillet for Kongen og frimodig besvarede dennes ugrundede Bebreidelser for sit udholdende Forsvar, reddede

kun Clas Horns Mellemkomst ham fra at falde for Eriks voldsomme Raseri. Aaret efter døde Rud i Fangenskabet af Pesten.

Foruden Danske Christoph skal endnu et lybsk Skib være skudt i Sænk, og de Allierede saaledes med Jægermesther have mistet 3 Skibe, hvorimod de Svenske tabte 5 Skibe, nemlig: Svenske Hector med 535 Mand, Gyllende Leijonet, 191 Mand, Gripen, 168 Mand, St. Jöran, 126 Mand, og Calmar Barcken, 97 Mand). Strømme af Blod flød i

Fodnoter

) Den anførte Bemanding er taget af et »Register« over den svenske Flaade, som 1565 udsendtes og forefindes i Geheimearchivet (»Danske Kongers Historie«, Fasc. 53). Tornquist omtaler ikke Svenske Hector og Calmar Barckens Tab, men anfører disse Navne

side 77
Otto Rud svigtes af sine Underhavende.

dette Krigens mest morderiske Søslag; i Alt over 7,000 tilsatte Liv eller Lemmer, og uagtet Beretningerne paa begge Sider søge at formindske eget Tab og forstørre Fjendens, skjønne vi ved at sammenholde disse ikke rettere end, at Folketabet omtrent har været lige stort paa hver Side). Begge Flaader havde lidt meget. Horn kom den 14de Juli til Daleroen, og den forenede Flaade seilede fra Bornholm til Kjøbenhavn, saasnart den havde faaet Underretning om, at de Svenske vare komne i Havn.

Det maa desværre antages, at Otto Rud ikke erholdt den Understøttelse af sine Underhavende, som disse kunde have ydet ham, da han blev angrebet af en saa stor Deel af den svenske Flaade. Dette fremlyser tydeligt af Erik Ruds

---

Fodnoter
iblandt de 1566 udsendte Skibe uden at angive dem som ødelagte eller nybyggede. De anføres imidlertid udtrykkeligt som ødelagte i Erik Ruds Rapport, som vi tilligemed Mogens Gyldenstjernes Skrivelse til Hans Skovgaard ansee for de paalideligste af de Documenter om denne Begivenhed, som endnu haves. Derimod beretter Tornquist, at med Jægermesther erobredes endnu 2 danske Skibe, men hverken E. Rud eller andre danske Beretninger omtale dette.
*) I Geheimearchivet opbevares en Skrivelse fra Mogens Gyldenstjerne til Kongens Secretair, Hans Skovgaard, med den til Kongens Meddelelse vedlagte Rapport fra Erik Rud om Slaget, som er aftrykt i »Danske Magazin«, 3die Række, II., 83—86. Heri anføres, at de Svenske havde »fanget større skade en wij, dij haffue mest 5 met dij beste af teres skijb, oc (af) worre ere icke vden 2 bortte, oc dij haffue miist fijrdobelt falck mer enn wij, ter for er tet radelijgt, at fladen blyffuer ude«. Sweder

Ketting melder under 2den October (Geheimearchivet, »Danske Kongers Historie«, Fasc. 54), at de fra Sverrig undløbne Fanger berettede, at de Svenske havde mistet 3,000 Mand i Slaget og kastet dem overbord paa de Adelige nær, af hvilke der skal have været mange, som bleve førte til Stokholm og der begravne med stor Prunk. Resen angiver de Svenskes Tab til 3,000 Døde foruden 1500 Saarede og Syge, hvorimod Tornquist (I., 50) anslaaer de Dansk-Lybskes Tab til 4,000 Døde og Druknede, de Svenskes derimod kun til 362 Døde og 523 Lemlæstede foruden nogle Hundrede Druknede.

side 78

Udtalelse i Rapporten »thj hand ingin wndsettning (fik), huad Orsage ther war thiil, thet spør ij wel med tidin«, og derom vidner ogsaa Resens Beretning om, at Rud ved Sylvester Francke og et eget Fartøi forgjæves opfordrede dem til at komme til Hjælp. At de nærmeste Skibe havde nok at gjøre med at bjerge sig selv, viser Erik Ruds Rapport tilstrækkeligt. Da imidlertid Vinden efter Resens Fremstilling var føielig for de fjernere Skibe til at komme ham til Undsætning, og det saavel af Knud Gyldenstjernes som af Erik Ruds senere Rapporter synes rimeligt, at de ogsaa dengang) vare i kampdygtig Stand, bliver det kun altfor sandsynligt, at Resen har Ret, naar han paastaaer, at Selvraadighed, Uenighed og personlig Uvillie have forledet dem til at lade deres Admiral i Stikken og derved ikke blot svigte deres Pligt mod denne, men tillige mod Konge og Fædreland. For at forekomme Sligt i Fremtiden skal Frederik II. ogsaa efter Resens Beretning den 31te Juli have udstedt: »Den Danske Søe Ræt, de Søfarende saavel udi Freds som Orlogs Tid til Efterrættelse.« Om denne Søret har man imidlertid ingen Kundskab, da den ikke existerer trykt og heller ikke forefindes hverken i »Register« eller »Tegnelser«. Alle fra Aarene 1560—70 bekjendte »Sjörette« angaae udelukkende Koffardifarten.

En svensk Eskadre af 9 Skibe skal kort efter Slaget have været i Østersøen, og først i September jog 38 svenske Krigsskibe 10 dansk-lybske Skibe under Hans

---

Fodnoter

*) E. Rud siger saaledes blandt Andet i sin Melding til Kongen efter Slaget: »wii ville løffue her saa vndir Borinholm aff en Bouff oc paa en andin, saa lenge wii fange widere Beskied fran kongel. Matt. ellir oc wii kunde faa kvndskaff aff thi Suenske, att di erre dragin ad skerrin Kerther mom«.

side 79

Videre Krigsbegivenheder 1565. Udrustninger 1566.

Lauritsøn ind i Øresundet og forsøgte derpaa en imidlertid mislykket Landgang paa Bornholm). Iøvrigt forefaldt tilsøes intet videre Mærkeligt dette Aar, skjøndt Flaaden under Erik Rud skal have været i Søen.

Landkrigen førtes især under den tappre Daniel Rantzau med Held paa dansk Side fornemmelig ved Svarteraa, hvor de Danske vandt en glimrende Seir.

Sverrig var i Aaret 1566 atter tidligere færdig med Søudrustningerne end Danmark. Erik XIV. havde nemlig allerede i Krigens første Aar indseet, hvorledes han uden et kraftigt Søværn var afskaaren fra den Forbindelse med Tydskland, som han behøvede for at erholde de Sverrig manglende Fornødenheder, og benyttede nu med sin heftige Charakteers hele Virksomhed det paa Krigsmaterialier saa rige Lands Kræfter til at forøge og udruste Sømagten, medens den hos os tiltagende Finansnød lammede vore Søudrustninger. Det dybere Farvand gjorde det muligt for Sverrig allerede i de Tider at bygge større Krigsskibe end Danmarks flakke Omgivelser tillode. De Danske maatte derfor bemande deres mindre Skibe stærkere end de svenske og tragte efter ved Entring at bringe det til personlig Kamp, hvilket de Svenske imidlertid søgte at afværge ved at udstikke de tidligere omtalte Rundholter eller Bjelker paa Siderne.

Allerede i April vare 68 fuldt bevæbnede svenske Skibe udrustede. Den 28de i denne Maaned afseilede Admiral Horn med Flaaden fra Stokholm og kom den 23de Mai tilsøes fra Elfsnabben. Det forrige Aars Held og den tilveiebragte større Sømagt havde udklækket mægtige Planer i

---

Fodnoter

*) Sweder Kettings Rapport af 18de September i Geheimearchivet. (»Danske Kongers Historie«, Fasc. 54).

side 80 ·

Kong Eriks fantasirige Sind. Først skulde nemlig Hovedflaaden sikkre sex af Skibenes Fart igjennem Beltet, bestemte til at understøtte Beleiringen af Bahus; naar Horn derpaa havde sikkret sig Herredømmet i Østersøen, skulde syv andre Skibe detacheres til de norske Kyster, og 8 Skibe krydse paa den tydske Side af Østersøen). Disse stolte Planer strandede imidlertid. Vel ængstede Horn den 26de Juni Kjøbenhavnerne ved at ankre 1 Miil udenfor Dragør, hvor Tornquist ligeledes beretter, hvad der imidlertid af lignende Grunde som ovenfor synes tvivlsomt, at han hævede Told af nogle hundrede Koffardiskibe. Men da endelig den østlige Vind sprang om den 29de, kom Admiral Hans Lauritsön med 36 dansk-lybske Skibe) ud af Drogden, og nu skyndte Horn sig saameget med at komme bort fra Kjøgebugt, at 6 af hans Skibe ragede fast paa Revet udfor Kaasund. Disse mente flere af de danske Skibschefer, at man strax burde angribe; men hertil vilde Hans Lauritsøn ei beqvemme sig, før Viceadmiralskibet Hannibals Last, der havde forskudt sig, var bleven omstuvet. Imidlertid kom de svenske Skibe af Grunden, og Horn seilede nu med hele sin Flaade uforstyrret til Dalerø efterat have bemægtiget sig endeel fremmede Saltskibe, som med den vestlige Vind kom ud af Øresundet, hvor alle Koffardiskibe havde været stoppede, indtil den forenede Flaade var kommen

tilsøes. Tornquist mener, at det var saa vigtigt at forsyne Sverrig med det manglende Salt, og at Flaaden trængte saa meget til Proviant, at Horn havde god Grund

---

Fodnoter

*) Tornquist, I., 52—53 og Bilaget Litra B.

**) Disse ere navngivne i »Efterretninger om den danske og norske Sømagt«, I. 59—61.

side 81

Svensk og allieret Flaade paa Kjøgebugt. Fægtning 26de Juli 1566.

til at opgive de ovenfor omtalte, høitflyvende Planer, saasnart den allierede Flaade lod sig see. Rimeligviis har imidlertid den dygtige Horn havt bedre Grunde til saa ilsomt at trække sig tilbage for den dansk-lybske Flaade og søge svensk Havn. I det Mindste ligger den Formodning nær, at de 6 Skibe, der havde været paa Grund, have lidt saameget, at Horn, der da kun skal have havt 40 Skibe samlede), ikke har fundet sig stærk nok til at indlade sig i Kamp med de Allierede, især da Pesten vist allerede dengang anrettede Ødelæggelser paa den svenske Flaade.

I næsten en Maaned vare de Dansk-Lybske nu Eneherrer i Østersøen, idet Horn først den 25de Juli igjen kom i Søen. Den 26de manoeuvrerede de fjendtlige Flaader mellem Øland og Gulland hele Dagen mod hinanden for at beholde Luven. Derved kom det til en undertiden heftig Fægtning, under hvilken dog intet Skib tabtes paa nogen af Siderne, og der var saaledes intet egenlig Resultat opnaaet, da endelig Natten adskilte de Kæmpende.

For at begrave den i Slaget faldne Chef for Achilles, Christoffer Mogensen, ankrede den forenede Flaade derefter under Visby paa Gulland, og her forliste i en Natten mellem den 28de og 29de Juli opkommende Storm 11 danske og 3 lybske Skibe med næsten samtlige Besætninger). De øvrige 21 danske og 5 lybske Skibe undgik

---

Fodnoter

*) Tornquist, I, 54. Hvor de øvrige Skibe da vare, omtales ikke.

**) De forliste Skibe vare: det danske Admiralskib Samson med 1100 Mand; Viceadmiralskibet Hannibal, 943 Mand; Mercurius, 700 Mand; Engelen, 300 Mand; Flores, 200 Mand; Svalen, 250 Mand; Kjøgehøgen eller Høyenhald, 200 Mand; Papegøye, 200 Mand; Griffen, 200 Mand; Den engelske Fortuna og Hertug Olufs Pinke. Det lybske Admiralskib Morianen med 1,000 Mand; Josva, 600 Mand; Havfruen, 300 Mand, samt endnu nogle mindre lybske Skibe, hvis Navne ere ubekjendte.

side 82

Skibbruddet ved i Tide at staae tilsøes). Fra de forliste Skibe reddedes kun 2 af de danske Skibschefer og 59 Mand, og af de lybske Besætninger Viceadmiral Jonas Lamferbeck og 20 Mand, saa at der i Alt omkom af Danske: 2 Flagmænd, Hans Lauritsøn og Jens Truidsøn Ulfstand, 9 Skibschefer og over 4100 Mand, samt af Lybekkere: Borgermester og Admiral Bartholomæus Thinnappel, 3 Skibschefer og over 2,000 Mand.

Der er desværre ingen Tvivl om, at dette sørgelige Skibbrud kunde og burde have været undgaaet. Resen beretter, at Lehnsmanden paa Gulland strax fraraadede Ankringen paa den aabne klippefulde Kyst i dette Aars meget urolige Veir, og at Flaadens Skippere efter den første stormfulde Nat opfordrede Admiralen til at holde tilsøes; men at denne mente, »det stormede ikke hver Nat.« Der hviler saaledes et forfærdeligt Ansvar paa de Commanderende for at have ved dumdristig Uforsigtighed foraarsaget denne store Ulykke.

Den svenske Flaade led ogsaa en Deel i Stormen, men kom dog i Havn uden at miste noget Skib. De fra Skibbruddet reddede dansk-lybske Skibe kom lykkeligt hjem, og man begyndte strax at bygge og kjøbe nye for at erstatte det lidte Tab.

I Efteraaret skal en svensk Eskadre have været i Østersøen; men der forefaldt iøvrigt tilsøes intet mere af Betydning i dette Aar.

Pesten, som især hærgede Sverrig, og for hvilken ogsaa Clas Horn blev et Offer, efter at han var afgaaet fra

---

Fodnoter

*) De frelste danske Skibe vare: Gabriel, Høgen, Koen, svenske Jomfrue, Kinte Gaades, Achilles, Jonas, Borgermesteren, Jomfruen, Krabatt, Elefanten, Svanen, Falken, Nerven, Venus, Giesten, Solenn, Engelske Ketze, Den hamborger Galion og 1 Pinke.

side 83

Skibbrud paa Gulland. Clas Horns Død. Uenighed I Sverrig.

Flaaden for at anføre Hæren, medførte dog det Gode for de ulykkelige Grændselande, at der ikke rasedes saameget med Ild og Sværd som i de foregaaende Aar.

Regjeringssorger, Uenighed med Brødrene og mislykkede Giftermaalsplaner bidroge i Aaret 1567 til, at Erik XIV's heftige Sindsstemning endnu hyppigere end tilforn skaffede sig Udbrud ved voldsomme Handlinger. Herved forøgedes den i Sverrig almindelige Utilfredshed og svækkedes Regjeringsmagten, hvoraf fulgte, at Krigsførelsen ikke dreves med samme Kraft som tidligere, dog

uden at de paany virksomme Fredsmæglinger førte til nogen egenlig Forbedring af Nordens ulykkelige Tilstand).

Skjøndt Peder Oxes kloge Bestyrelse begyndte at tilveiebringe Orden i Danmarks Finanser, og man den 8de Marts 1567 udskrev alle Tømmermænd fra Skaane »Jlige Dag och Natt vspartt« at møde med deres Redskab til Arbeidet paa Værftet i Kjøbenhavn, da der »er merckelig stor Brøst« for dem til Krigsskibene), holdt det dog haardt at erstatte det ved Gulland lidte Tab. Vel var Admiral Effuert Bilde med 12 »gevaltige« danske og lybske Skibe i August Maaned i Østersøen, hvor ogsaa svenske Skibe krydsede; men Fjendligheder forhindredes ved Modvind, Storm og Uveir). Da Skibene i Slutningen af August kom tilbage til Kjøbenhavn, bleve de større oplagte,

---

Fodnoter*

) Af flere i Geheimearchivet opbevarede Breve fra Frederik II's Moder, Dronning Dorothea, sees, at hun stadigt arbeidede paa at stifte Forlig mellem de Krigsførende og i den Anledning endog corresponderede med Erik XIV. Ogsaa fra Keiser Maximilian haves flere Breve med Mæglingsforslag.

**) »Tegnelser over alle Lande«, S. 223.

***) »Tegnelser over alle Lande«, S. 331, samt Frederik II's Breve til Churfyrsten og Churfyrstinden af Sachsen samt til Raadet i Lybek. (Geheimearchivet »Ausländische Registrant«, Nr. 59. 1567—68.)

side 84

og 4 danske samt 3 lybske mindre Krigsskibe udsendte under Sylvester Franckes Commando, og da denne Eskadre i October vendte hjem igjen, holdtes flere Recognosceerfartøier i Østersøen, hvor dog intet Mærkeligt forefaldt). Enkelte Skibe hentede ogsaa fra Gulland, hvad der bjergedes af Vragene.

Saaledes indskrænkedes Krigsbegivenhederne i dette Aar til det uheldige svenske Tog mod Aggershus, hvorved vel Byen Oslo gik op i Luer, men som dog mislykkedes især paa Grund af den Undsætning, Frantz Brockenhuus og Biörn Kaas bragte med de i Nordsøen værende Skibe). Peder Huitfeld blokerede Varberg og de der udrustede Skibe).

Hvor uvillige endog »Skibshøvitsmændene« vare til at møde til Krigstjenesten, vise flere til dem udstedte Trudselsbreve. Ogsaa sees af flere aabne Breve til Lehnsmænd, at Søfolkene maatte tvinges til Krigstjenesten, og at man derfor maatte hyre fremmede Matroser af de Skibe, der passerede Øresundet til den i hiin Tid ualmindelig høie Hyre af 8—16 Rdlr. R. M. maanedlig).

I October foretog Daniel Rantzau sit seirrige 4 Maaneders Indfald i Sverrig, hvorved et rigt Bytte gjordes, og Hæren høstede stor Berømmelse. Kun langsomt fulgte Erik XIV bag efter, da de danske Tropper midt i Februar 1568 trak sig tilbage til Skaane. Efterat de vare gaaede i Vinterqvarteer, afbrændte han vel 4 Kirkesogne i Gynge Herred; men da Daniel Rantzau ilede imod ham, og de Norske faldt ind i det vestlige Sverrig, trak han sig skyndsomst tilbage.

Fodnoter

*) »Tegnelser over alle Lande«, S. 389 og 410.

**) Sammesteds, S. 289.

***) Ligeledes, S. 349

****.) Ligeledes, S. 316 b, 331 og 350 b.

side 85

Krigsforetag 1567 – 68. Uvillighed i Søtjenesten. Erik XIV's Afsættelse.

Tidligt i Foraaret 1568 førte 6 svenske Pinker nogle Tropper til Esthland, som indtoge Sonnenborg paa Øsel og plyndrede mange af Hertug Magnus's Undersaatter. I April Maaned erobrede derimod Sylvester Francke med 3 Krigsskibe en Krigspinke og fem Koffardiskibe i Varbergs Havn, som havde tilført den svenske Besætning paa Slottet alleslags Fornødenheder, brændte et stort engelsk Krigsskib, der satte sig til Modværge, og ødelagde alle i Havnen liggende Skibe og Fartøier).

Den danske Flaade under Peder Munk, hvormed nogle lybske Skibe atter vare forenede, havde iøvrigt frie Hænder i Østersøen, hvor ingen svensk Flaade lod sig see, og saaledes ingen videre Krigsbegivenheder fandt Sted. Mandskabet paa Flaaden led dette Aar meget af Sygdomme, hvorfor den allerede i August Maaned blev hjemkaldt og oplagt, dog forbleve Recognosceerfartøier paa den pommerske Kyst for at have Øie med de svenske Skibe i Stralsund).

Da Erik XIV havde ægtet sin Frille, Karen Mogensdatter, og endog kronet hende som Dronning, brød den i Sverrig længe ulmende Gjæring ud til aabenbart Oprør. I Skrivelse af 6te August 1568 underrettede Hertug Johan af Finland Frederik II og det danske Rigsraad om, at han med de svenske Stænder havde afsat sin Broder og selv overtaget Regjeringen, fordi Kongens Sindsvildelse, Grusomhed, Mordene paa Svante Sture og dennes to Sønner samt andre gode Herrer og Riddere gjorde ham uskikket til at bære Kronen. Hertugen vilde nu gjenoprette

---

Fodnoter

*) Geheimearchivet, Skrivelse til Churfyrsten af Sachsen, dateret 29de April 1568 i »Ausländische Register«, Nr. 59. 1567—68

**.) »Tegnelser over alle Lande«, S. 145—46.

side 86

Freden med Naboerne og begjærede derfor Leide for Befuldmægtigede dertil samt foreslog 3 Maaneders eller længere Vaabenstilstand. Den 21de samme Maaned udstedte Frederik II Leidebrevet, men afslog Vaabenstilstanden, fordi han endnu ei ansaae sig sikker for Erik. Herpaa sendte Hertugen Jörgen Gyldenstjerne og Ture Bielke med Secretairen Niels Jensen til Danmark for at underhandle om Fred og paalagde dem i en Instrux af 14de September: »flittigen at undskylde Os og vor kjære Broder, Carl af Södermanland, samt menige Sverrigs Rigsraad og Adel, at det aldeles havde været og er imod vor Villie, at den langvarige og fordærvelige Krig og meningsløse Blodsudgydelse mellem de tre Riger nogentid skulde have fundet Sted«. Og kunde denne Undskyldning nok antages, efterdi »Vi have (Gud bedre) været udi Undertrykkelse og Fængsel, dog uforskyldt og uden al retlig Aarsag den meste Tid, siden Krigen begyndte, og aldrig have givet Raad eller Samtykke til denne.« Den 12te October meddelte Johan III, at Stænderne havde valgt ham til Konge, og at han holdt Erik fængslet, saa at Kong Frederik kunde være sikker for denne, hvorpaa han igjen forlangte Vaabenstilstand eller Løfte, at de danske Krigsfolk intet Angreb skulde foretage, da han saa vilde give sine Befalingsmænd lignende Ordrer. Den 12te November underrettede Frederik II Kong Johan om, at han havde paalagt Marsken Frantz Brockenhuus, som stod i Halmstad, ikke at foretage noget Fjendligt, og at Fredsunderhandlingerne havde god Fremgang).

Den 18de November undertegnedes i Roeskilde en Traktat, som Frederik II og det danske Rigsraad ratificerede den

---

Fodnoter

*) Geheimearchivet 40de Skab, »Sverrig« 266—70 og 255—65, 41de Skab.

side 87

Johan III' s Fredsforslag. Vaabehvile. Trekant i Roskilde.

24de samme Maaned, men som Johan III vægrede sig ved at anerkjende, idet han i et Manifest af 31te December erklærede, at de svenske Gesandter havde overskredet deres Fuldmagter, og at de danske Fordringer vare ubillige og uretfærdige, samt opfordrede de svenske Stænder til at erklære sig herover).

En stor Deel af Aaret 1569 gik hen med Brevvexlinger mellem Kongerne, Hertug Carl og Rigsraadene samt med Møder i Knæred og Ulfsbek om Traktaten i Roeskilde, hvorved Keiseren, Kongerne af Polen og af Frankrig ved sin Gesandt, Carolus Danzæus, optraadte som Mæglere, uden at man dog kunde blive enige. Frederik II udsetdte derfor den 21de September fra Helsingborg en trykt Proklamation, hvori han udviklede sine Bestræbelser for at tilveiebringe Fred og erklærede sig nødt til atter at gribe til Vaaben; tillige lovedes der de Svenske Beskyttelse, som godvillig

underkastede sig og forsynede den danske Hær med Proviant, hvorimod Alle, der satte sig til Modværge, truedes med Rov, Brand og Mord. Endnu den 5te October tilbød han fra Leiren ved Halmstad Eftergivelse af de Krigsomkostninger, som Traktaten i Roeskilde tilsagde ham efter Voldgiftskjendelse, og forlangte kun Godtgjørelse for Krigsomkostningerne under de af Sverrig begjærede Underhandlinger. Vilde man nu ikke gaae ind paa disse Betingelser, hvorved der ikke forlangtes nogen Landaftrædelse, maatte Vaabnene afgjøre Striden. Herpaa svarede Johan III den 24de October fra sin Feltleir i en undvigende og uforsonlig Tone), saa at Fredsunderhandlingerne dermed foreløbig ophørte.

Fodnoter

*) Geheimearchivet 40de Skab »Sverrig« 266—70 og 255—65, 41de Skab.) Sammesteds, Nr. 271—77.

side 88

Under den uvisse politiske Stilling vare allerede tidligt paa Foraaret 7 lybske Skibe stødte til den danske Flaade, som midt i Juni, da 10 svenske Skibe havde viist sig paa Kjøgebugt, sendtes til Østersøen under Peder Munks Commando. Den 9de Juli bemægtigede denne sig i Reval 50 større og mindre Koffardiskibe, tildeels ladede med Jern, Kobber, Hør, Hamp, Tjære, Vox og Talg, hvilket samledes i de sødygtige Priser og førtes dermed til Kjøbenhavn, medens de øvrige Skibe brændtes. Da de danske Fartøier udsendtes mod de i Havnen liggende Skibe, skjød een af de fire paa den revalske Bugt liggende Danziger Fribyttere paa dem, hvorfor den anholdtes. Tillige opbragtes senere til nærmere Retsforfølgelse 3 polske Fribyttere, som havde skudt et af Flaadens Fartøier i Sænk. Frederik II anslaaer de den 23de August af Flaaden hjembragte 4 Fribyttere og 40 Koffardipriser til en Værdi af nogle hundrede tusinde Daler). Iøvrigt foregik i dette Aar intet Mærkeligt tilsøes.

I Aaret 1570 gjorde de Danske ved Fastelavn et Indfald i Smaaland, men vendte atter tilbage til Skaane, da Johan III lagde Fredstilbøielighed for Dagen.

Man traf ogsaa tidligt paa Aaret Anstalter til Søudrustninger og udskrev saavel Folk som Proviant). Med 14 store Skibe sendtes Sylvester Francke til Østersøen for at forhindre Tilførsler til Sverrig. I en Storm mistede

Fodnoter

---

*) Geheimearchivet. »Ausländische Register«, Nr. 63, 1569—70. Peder Munks Skrivelse til Hans Skovgaard, dateret Sandø paa Gulland, 30te Juli 1569. »Sverrig« 38—50, 1561—82.

**) »Madskatten« bestemte, at hver 10 Bønder og menig Almue skulde levere inden Midfaste i Kjøbenhavn: ¼ Tønde Smør, 5 Sider Flesk, 5 Faarekroppe, 10 Gaasekroppe, 10 Tdr. godt Øl, 5 Tdr. haardt Brød, og at den Rige hertil skulde hjælpe den Fattige. »Tegnelser over alle Lande«, S. 26.

side 89
Krigsbegivenheder 1569 og 70. Tilstanden i de nordiske Riger.

han vel et Skib, men erobrede dog Orlogspinken Fliegende Geist og gjorde endeel Koffardipriser. I Juli Maaned jog imidlertid Admiral Claes Fleming med 40 Skibe ham ind i Øresundet, hvorved det danske Skib Björnen blev erobret. Men ligesom den danske Hovedflaade ikke kom tilsøes af Mangel paa Folk, saaledes maatte Fleming ogsaa snart seile hjem igjen, fordi han manglede Proviant, og nu blev Francke atter Herre i Østersøen den øvrige Deel af Aaret, hvorved de Danske fik Leilighed til at tage en Deel Koffardiskibe).

Imidlertid vare de nordiske Rigers Kræfter saa udtømte, at Fred blev en Nødvendighed. Grændselandene vare ødelagte efter 7 Aars Hjemsøgelse af fremmede Leietropper; de dygtigste Anførere vare døde eller i Fangenskab; der gaves faa ansete Familier, som ikke begræd et eller flere Offre for Krigen eller for Pesten, der især hjemsøgte Sverrig. Tusinder af Nordens Mænd vare bortrevne i deres kraftigste Alder af det fjendtlige Frændesværd eller af de voldsomme Sygdomme, som al denne Elendighed medførte, og det allerede svagt befolkede Skandinavien blev herved end mere blottet. Handel og Søfart vare næsten tilintetgjorte eller gaaede over i Fremmedes Hænder. Landet laa udyrket, deels af Mangel paa Arbeidere, deels paa Grund af fjendtlige Overfald. Krigsudgifterne havde snart opslugt Fædrenes sammensparede Midler, og for at skaffe Penge til at betale de fremmede Leietropper med, vare alle Midler, endog Prægning af slet Mynt (»Klipinge«),

Fodnoter
*) Geheimearchivet. »Ausländische Register«, Nr. 63, 1569—71. Skrivelse af 22de Mai og 6te September til Hertug Georg af Liegnitz og Churfyrsten af Sachsen.

side 90

benyttede. Finansnøden var lige stor i begge Riger). Johan III havde ved sin Thronbestigelse fundet Alt rystet i Sverrig; han gjorde derfor de første Forslag til Fred, som Danmark ogsaa sukkede efter). Da Fredsunderhandlingerne i Roeskilde havde været forgjæves, og det forrige Aars Felttog ikke havde medført noget Resultat, lyttedes nu villigere til de Forsoningsformaninger, som stadigt indløb fra Keiser Maximilian, Kongerne af Frankrig

Fodnoter

*) Ved Nytaarstid 1570 var der kun 1500 Speciesdaler i den danske Rigskasse. (»Danmark under Adelsvælden«, II., 87.)
**) Nytaarsdag 1570 sendte Frederik II en Skrivelse til Rigsraadet, som opbevares i Geheimearchivet og tilligemed Rigsraadets Svar er aftrykt i »Danske Magazins« 3die Række, V, 1—8. Denne Skrivelse viser, hvor nødvendig Freden var for Danmark. Kongen søger først, dog uden synderligt Held, at retfærdiggjøre Krigens Begyndelse uden det samlede Rigsraads Samtykke ved at kaste Hovedskylden for Krigen paa den styrtede Kong Erik; mener at have viist sig villig til strax at gaae ind paa Kong Johans Fredsforslag og aldeles at have fulgt Rigsraadets Villie og Samtykke ved Forhandlingerne desangaaende, skjøndt han troer, at der nu var Fred, hvis han havde fulgt sit eget Hoved. For at ingen Befæstning, hverken i Danmark eller Norge, naar Fredsunderhandlingerne aabnedes, skulde være i Fjendens Hænder, havde han selv indtaget Varberg. Af Mangel paa det dertil Fornødne havde han ikke gjort Felttoget med ind i Sverrig for at erobre Freden, men var sig iøvrigt bevidst ikke at have sparet sin Person, naar Rigsraadet havde tilladt ham at være med i Felten. Dernæst fralægger han sig at have forødet nogen af de til Krigen sammenbragte Midler og erklærer, tvertimod at have opoffret Alt, hvad han eiede af Penge og undværlige Klenodier samt pantsat sine Eiendomme og en Deel af Lehnene; Resten var han villig til at anvende efter Rigsraadets Villie. Da han nu imidlertid ikke paa egen Haand kunde gjøre flere Udveie, kunde han ikke vedblive Regjeringen, naar Rigsraadet og Landenes Indbyggere ikke vilde staae ham bi, men var rede til af Fattigdom at nedlægge Kronen, og kunde de da vælge til Konge, hvem de ansaae bedst skikket.Rigsraadet bad ham imidlertid, under 18de Januar, indstændigt ikke at tænke paa at frasige sig Regjeringen og forsikrede ham om sin Bistand til det Yderste baade med Raad og Daad.

side 91
Freden i Stettin.

og Polen samt mange tydske Fyrster, og endelig berammedes Fredscongressen i Stettin til den 1ste Juli.
Her sluttedes da ogsaa omsider Freden den 13de December under keiserlig, fransk, polsk og sachsisk Mægling. Ved denne blev Elfsborg tilbagegivet Sverrig i samme Tilstand, som det havde været i ved Erobringen, mod at Danmark erholdt 300,000 Rd. R. M. (150,000 Daler) udbetalt i 2 Terminer, og at de i Krigen af de Svenske erobrede 8 Skibe med alt Tilbehør paa 2—3 Kanoner nær, som tidligere havde tilhørt Sverrig, tilbagegaves). Frederik II beholdt de to med Elfsborg erobrede nybyggede Skibsskrog, som af de Danske vare forsynede med Takkelads og Armatur og under Navnene Svenske Jomfrue og Krabatt indlemmede i den dansk-norske Flaade, tilligemed de i Aaret 1565 i Pommern seqvestrerede Skibe og Skyts samt de Kanoner, som vare erobrede i Felten, hvorimod den erobrede Pinke Fliegende Geist tilbageleveredes. Sverrig skulde overgive til Keiseren og denne igjen til Frederik II Alt, hvad der var erobret i Esthland og Lifland. Alle Fanger løslodes uden Løsepenge. Den narvaiske Fart blev fri for Danske og Norske. Sverrig opgav enhver Fordring paa Norge, Skaane, Halland, Bleking, Gulland, Jemteland og Herjedalen tilligemed den i de 2 sidste

Provindser omtvistede geistlige Jurisdiction. Striden om de tre Kroner skulde afgjøres ved Voldgiftskjendelse, som dog aldrig blev afgivet, og saaledes føre begge Konger endnu

Fodnoter
*) Jægermesther, Hercules, Byens Löffue, David, Hiorten, Morian og Biørnen modtog Jørgen Daa den 2den Mai 1571 af Stadholderen i Stokholm, derimod ikke Hector, uden at det er oplyst, hvor dette Skib, som efter Traktaten ogsaa skulde tilbagegives, er blevet af. (Geheimearchivet. »Sverrig« Nr. 38—50, aabent Brev fra Jørgen Daa med dermed følgende »Register«, hvori ogsaa Betalingen af de lovede Penge er anført.)

side 92

tre Kroner i deres Vaabener, dog ingen af dem den andens øvrige Skjoldmærker, og uden at nogensomhelst Rettighed knytter sig dertil. Lybek indbefattedes ogsaa i Freden, som iøvrigt satte Alt paa samme Fod som før Krigen).

IV.

Fra Freden i Stettin til Frederik den Andens Død.

1571—1588.

Sømagten havde endnu i dette Tidsrum ingen særskilt Bestyrelse. »Tegnelser« og »Registre« vise, at Alt desangaaende udgik directe fra Kongen. Vel var Peder Munk allerede 1571 bleven Admiral og Medlem af Rigsraadet, ligesom flere til Skibenes Udrustning henhørende Hverv vare ham overdragne; men dette skete stedse ved specielle Ordrer, og uden at Holmens Bestyrelse var underlagt ham. Værftets Detail lededes endnu af Statholderen paa Kjøbenhavns Slot, skjøndt Peder Munk 1576 rykkede op til den Rang i Rigsraadet, som Rigsadmiralen senere erholdt i dette. Den 10de Juni 1578 blev imidlertid Lauritz Kruse til Balle udnævnt til Befalingsmand paa Holmen med Alt dertil hørende, derunder indbefattet det faste Mandskabs Bespisning i »Boden« paa Holmen). I denne Stilling stod han directe under

Fodnoter
*) Peder Bilde, Holger Rosenkrantz og Nils Kaas's Indberetning af 2den December 1570 (»Sverrig« 283, 40de Skab) samt den originale Traktat i Geheimearchivet.) Han tillagdes den da anseelige Lønning af 700 Rd. R. M. (350 Daler) og endog Aaret efter 1100 Rd. R. M. (550 Daler) aarlig Gage foruden fri Bolig, sædvanlig Uniform (»Hofklædning«) for sig selv tredie, 1½ Læst og det paafølgende Aar 2 Læster Rug, 2 Læster

side 93

Bestyrelsen. Holmens Chef. Disciplinreglement.

Kongen, indtil han ligesom Alt i Kjøbenhavn ifølge Rescriptet fra Haureballegaard af 30te November 1579 og Befalingen af 1ste December s. A.) i Kongens Fraværelse underlagdes Christoffer Walchendorfs Commando, der tillige skulde antage og afskedige Søfolkene. Da Erik Wognsøn den 28de Februar 1585 afløste Kruse paa Holmen, blev han ligeledes strax underlagt Walchendorf, der saaledes bestyrede Sømagtens indre Anliggender efter de ham af Kongen tillagde Ordrer).

Den 20de November 1587 udstedtes den første bekjendte kongelige Anordning for Disciplinen paa Holmen, hvilken endnu haves med Frederik II's egenhændige Underskrift i Geheimearchivet. Ved den ordnedes Vagtholdet paa Holmen; det forbødes Koffardiskibe og Fiskerbaade at komme indenfor de for Krigsskibene satte Pæle. En af Capitainer, Skippere og Styrmænd sammensat Ret paa Holmen skulde dømme i alle Sager mellem de i Tjenesten værende Søfolk og i al Tiltale mod disse; men Anklage af Folk i Tjenesten mod Nogen udenfor denne skulde henhøre under Borgermester og Byfoged, og Holmens Chef sørge for, at Kongens Folk ikke bebyrdedes med frem

---

Fodnoter

og Aaret efter et Tillæg af endnu 1 Læst Byg, 2 Tdr. og 1579 5 Tdr. Smør, først 6 Tdr. og Aaret efter 1 heel Læst Sild, 4 Tdr. og næste Aar 1 Læst Torsk, først 3 og 1579 dobbelt saa mange Oxer, 12 og næste Aar 24 Lam, først 24 og siden 40 Gjæs, 2 Skpd. Flesk, som Aaret efter forøgedes til 80 Sider, 100 Læs Brænde og Fourage til 3 Heste. Endvidere erholdt han fra 1579 af aarligt: 100 Høns, 20 Oldensviin, 12 Vog. Bergefisk, 1000 Hvillinger, 1500 Flyndere, 5 Vog. Kabeljou, 30 Rocker, 1½ Tdr. Lax, 2 Tdr. Aal, 6 Tdr. Gryn, 6 Tdr. Erter, 2 Tdr. Lyneborger Salt og 1 Læst grovt Salt. (»Sjællandske Register« for 1578, S 384 og 390 b, samt for 1579, S 8—9.)

*) »Sjællandske Tegnelser«, S. 280—81.

**) Wognsøn erholdt samme Gage og Emolumenter, som 1579 vare tillagte Kruse. (»Sjællandske Register«, S. 388.)

side 94

mede Rettergangssager. Denne skulde ogsaa paasee, at der handledes tilbørligt og ærligt med den til Mandskabets Bespisning paa Holmen værende Proviant; Klager over denne skulde skee med Sømmelighed, og de, som klagede uden skjellig Anledning, straffes efter Sølovene).

Skjøndt de tidligere Forpligtelser, at Rigernes forskjellige Dele skulde stille Skibe til Orlogsbrug, ikke vare hævede, haves dog ingen Efterretning om, at andre end kongelige Skibe ere brugte i dette

Fredstidsrum. Vel bleve enkelte fremmede Skibe kjøbte, ligesom der i Provindserne og især i Norge byggedes adskillige; men det var dog Værftet paa Bremerholm, der leverede de største og bedste Skibe. Skibsbyggeriet, der i de Tider udførtes næsten alene ved praktiske Kundskaber, forestodes af en som oftest fremmed Skibsbygmester, og den 28de Juni 1574 antoges dertil Hollænderen Hans Katlin med en efter Datiden anselig Lønning; den var endog større end den, Capitainerne erholdt).

Skibene byggedes til at armeres, men dog saaledes, at de kunde benyttes til Koffardifart, naar de ikke brugtes til Orlogs. Denne dobbelte Anvendelse lod sig benytte med Fordeel, saalænge man kun brugte Smaaskyts), og

Fodnoter

) En udførligere Extract af denne Forordning er aftrykt i »Efterretninger om den danske og norske Sømagt«, I., 65—72.) Skibsbygmesteren erholdt 300 Rdlr. R. M. (150 Daler) Gage, 2 Oxer, 8 Lam, 12 Gjæs, ¾ Td. Smør, 1 Td. Sild, ½ Td. Gryn, 1 Td. Torsk, 8 Tdr. 3½ Skpr (2½ Pund) Rug, 12 Tdr. 3 Skpr. (3 Pund) Malt, 8 Tdr. Øl, 6 [usikker: Skovsviin] og fri Bolig. (»Sjællandske Register«, S. 121).) Det da tilsøes brugte sværeste Metalskyts var: 18, 16, 12 og 8 Punds Kartover, 6, 4 og 2 Punds Nodslanger, 2 og 1 Punds Feltslanger, ¾ og ½ Punds Falkonetter og ¼ Punds Hager. Ogsaa havdes noget Jernskyts, som kaldtes: Apostle, Skjærbrækkere, Slanger, Falkuuer, Skærpentiner, Basser og Hager, samt Steenmorterer. (Efter Tornquist, I., 13, 61—62 og »Efterretninger om den danske og norske Sømagt«).

side 95
Skibsbyggeriet. Krigsskibene. Pengemidlerne.

Artilleriets Brug var saa ufuldkomment, at der ikke udfordredes sværere Tømmerforbindinger, end et almindeligt Koffardiskib behøvede. Efterhaanden som Kanonernes Størrelser tiltoge, maatte imidlertid ogsaa Krigsskibenes Dimensioner og Tømmerførligheder forøges, saa at disse Skibe bleve for kostbare til almindeligt Handelsbrug. Datidens Krigsskibe havde et høit med Hytte forsynet Agterskib, der benyttedes som et Kastel saavel til Angreb som til Forsvar. I Almindelighed havde større Skibe 3 Master med Underseil, Mersseil og undertiden Bramseil samt et [usikker: et] Raaseil under Bovsprydet og et Skublindeseil paa en lille Mast paa Enden af dette. Hovedskibene benævnedes efter Salingernes (»Mersenes«) Antal og bleve derefter inddelte i 3, 4 og 5 »Merseskibe«; tomastede mindre Krigsskibe kaldtes »Pinker« og eenmastede »Jagter«; Barker vare i Almindelighed Lystfartøier. Desuden byggedes i dette Tidsrum de allerede i Sverrig 1540 Syd fra indførte Galeier, der ogsaa kunde bevæges ved Aarer. I Aaret 1576 overdroges det Hugo Bedan at bygge 3 Galeier i Norge), og 1581 byggede Skibsbygmester Bertell en Galei i Bahus. Ved Frederik II's Død 1588 bestod Flaaden i Alt af 22 Skibe med 624 Kanoner).

Af de i Indenrigsministeriets Archiv opbevarede Rentemesterregnskaber fremgaaer det, at der i dette Tidsrums 18 Aar (1571—88) udbetaltes 895,474 Rdlr.), eller i Gjennemsnit 49,749 Rd. R. M. aarligt til Søfolkene og

---

Fodnoter

*) Geheimearchivet. »Efterretninger om den danske og norske Sømagt«, I., 63 og 64.

**) »Danmark under Adelsvælden«, II, 113.

***) 6,375½ Nye Dalere, 32½ Sk.; 99 Rosenobel; 64 Englotter; 122½ Mk. i Klipinge; 123,841 Mk. 26 Sk. 2 à 3 Mk. pr. Daler; 243,939 Mk. 52 Sk, à 2 Mk. for Daleren og 278,372 gamle Dalere 22 Sk.

Side 96

Holmen. Derimod mangler Oplysning om, hvad der iøvrigt er medgaaet til Skibsbyggeriet og Udrustningerne, da dertil er brugt en stor Deel af Rigerne og Domainerne udskrevne Materialier og Provisioner. Endvidere ere flere Pengeudgifter ikke specificerede i Regnskaberne, men blandede med andre Udgifter, hvortil Bilagene mangle.

Under den langvarige nordiske Krig havde Kaperiet været en fordelagtig Næringsvei, som Freden gjorde ulovlig. Danziger Kapere havde alene tilføiet danske Undersaatter en til 256,012 Rd. R. M. (124,570 Daler, 1455 [usikker: Mark] lybsk og 160 Gylden) anslaaet Skade, og Raadet i Danzig maatte til Erstatning deraf udrede 200,000 Rd. R. M. (100,000 Daler)). En Deel af de vilde Skarer, der hidtil havde levet af Kaperiet, kunde efter Freden ikke finde sig i et roligere Liv, men fortsatte den vante Haandtering som Sørøvere. Handel og Søfart led derved store Ulemper, og det blev derfor et vigtigt Hverv for Sømagten især i de første Aar efter Freden at forhindre dette Uvæsen i Nord- og Østersøen.

I den Anledning krydsede saaledes 1571 en Eskadre bestaaende af 5 Skibe og 3 Galeier, commanderet af Hendrik Gyldenstjerne, i Nordsøen under de norske Kyster). 1572 sendtes nogle Krigsskibe til Østersøen især efter den berygtede Sørøver, Thomas Danske, der i længere Tid havde været polsk Fribytter. Medens det ikkun lykkedes at forjage denne fra de danske Farvande, bemægtigede man sig derimod en svensk Sørøver, som udleveredes Sverrig til Afstraffelse). Efter disse Expeditioner blev der nogen Ro

---

Fodnoter

*) Geheimearchivet. Pakken »Danzig« Nr. 9. 1569—70.

**) »Tegnelser over alle Lande«, S. 293.

**) »Sjællandske Tegnelser«, S. 45 og 46 og »Register«, S. 263.

side 97
Udrustninger mod Ffibyttere.

i Farvandene, indtil det i Aaret 1576 igjen blev nødvendigt at holde 5 Skibe og 1 Galei i Østersøen mod russiske Fribyttere). Det Samme var Tilfældet Aaret efter; nogle Krigsskibe og Galeier vare da atter der under Erik Munk, og hjalp ogsaa paa Opfordring til Polakkernes Fordrivelse fra det af disse indesluttede Danzig). Senere indløb baade fra engelsk og hollandsk Side forskjellige Klager over Erik Munk og hans Skibschefer, hvilket foranledigede Nedsættelsen af en Undersøgelsescommission, med hvad Resultat er imidlertid ubekjendt). 1580 tog Jörgen Daa med 4 Skibe og 1 Galei nogle Fribytterfartøier i Nordsøen og [usikker: tilegnede] sig noget af det erobrede Skyts, men maatte atter udlevere det, da Kongen ansaae det for at tilkomme Kronen). 1581 sendtes 6 Galeier, commanderede af Alexander Durham, til Østersøen, hvorfra de dog allerede hjemkaldtes i April som unødvendige der; 4—5 af dem afgik derpaa til Nordsøen. Midt i Sommeren viste der sig imidlertid Sørøvere i Østersøen, mod hvilke da atter 2 Galeier maatte udsendes†). 1587 foruroligedes ligeledes Nordsøen af Fribytteruvæsenet, hvorfor Alexander Durham krydsede der med 8 Skibe. Især paalagdes det ham at bemægtige sig alle »Dynqverker Orlougschibe«, som fandtes i Kongens Farvande, da der var klaget over, at de havde plyndret Søfarende. Da Eskadren uden at være stødt paa Nogen hjemkaldtes i August, forbleve 2 Galeier og 1 Pinke i Nordsøen med Ordre at søge Vinterhavn i Flekkerø††).

Fodnoter

*) »Sjællandske Tegnelser«, S. 149.**) Sammesteds S. 282, 326, samt Pakken »Danzig«, Nr. 13, 1575—78.) »Sjællandske Tegnelser«, S. 357.
***) Sammesteds S. 320—21; 340 og 358.†
****) Ligeledes S. 456 og 475, samt »Sjællandske Register«, S. 147.††) »Sjællandske Tegnelser«, S. 210, 217 og 223, samt »Registeret«, S. 614.

side 98

Medens Søfarten saaledes sikkredes i de Farvande, som omgave Rigernes Kyster, tiltog Kongen sig der en fuldstændig, ei heller omtvistet Høihedsret og fordrede, at hans Krigsskibe skulde hilses af de dem mødende Skibe ved at stryge de øverste Seil. Til Farvandene omkring Finmarkens og Nordlandenes Kyster tilstedtes kun de Handelsskibe Adgang, som vare forsynede med kongeligt Pas. Endog fremmede Skibes Fart paa det nordlige Rusland modsatte man sig som skadelig for Sundtolden; men for at undgaae Stridigheder desangaaende med den mægtige Dronning Elisabeth af England erholdt et engelsk Compagni i London Adgang til denne Fart mod en aarlig Afgift af 100 Rosenobler.

For at opbringe de Skibe, der overtraadte de mod denne Fart udstedte Forbud, udsendtes i Aaret 1580 fem Galeier) og 1582 atter 3 under Erik Munks Commando). To af de sidste Galeier kom i August Maaned tilbage til Sundet med en Prise, hvorimod Erik Munk begav sig med sin Galei og en anden Prise til den ham tilhørende Gaard i Aggershus Stift. Dette foranledigede en Undersøgelse, hvoraf det fremgik, at der havde været Uenighed mellem Cheferne, uden at den dog havde videre Følger, da der mægledes mellem de stridende Parter. Paa ovennævnte Togt [usikker: toges] i Alt 4 Priser, hvilke Kjøbenhavns Magistrat tilkjendte Kronen som forbrudt Gods; de 2 bedstseilende af disse bleve indrettede til Krigspinker, og de to Andre solgte). I Aarene 1583, 84 og 85 vare atter flere mindre Krigsskibe, det sidste Aar endog med 100 »Knechte« ombord,

---

Fodnoter

*) »Sjællandske Tegnelser«, S. 320—21.

**) Sammesteds S. 98 b og »Registeret«, S. 221.

***) »Sjællandske Tegnelser« S. 50, 105 og 116. Paa denne Reise tilstodes 1 Td. Øl daglig til 34 Mand, istedetfor at ellers 40 Mand maatte lade sig nøie med en saadan.

side 99

sendte til Vardøhus for at krydse mellem Kola (»Malmis«) og St. Nicolai (paa Grændsen mellem norsk og russisk Lapland), uden at der forøvrigt haves Efterretning om, at der er forefaldet noget videre paa disse Togter). Slange anfører i sin Christian den Fjerdes Historie (I, 21—22), at Admiral Lauritz Kruse og Underadmiral Christen Munk i Aaret 1587 vare udsendte med »8 Orlougs — og 5 lette Skibe« for at forhindre de Engelskes Seilads under Nordpolen og forekomme den engelske Handel paa Rusland; men om en saadan Expedition haves ingen Archivefterretning.

I Aarene 1579 og 81 skeete to mislykkede Forsøg paa at opdage det i det femtende Aarhundrede forsvundne Grønland. Det første foretoges med 2 Pinker under Capitain Jacob Allday, som vel kom i Sigte af, men ikke i Land paa Grønland og kom tilbage til Kjøbenhavn i den sidste Halvdeel af October Maaned). Da han angav som Grund til, at Intet udrettedes paa denne Reise, at han var bleven opholdt forlænge i Bergen til, at han havde kunnet naae de grønlandske Farvande paa den rette Aarstid, befalede Kongen, hvem de grønlandske Opdagelser laae meget paa Hjerte, at han igjen skulde udsendes det paafølgende Aar; men der haves ingen Efterretning om, at dette er skeet. Den anden Reise foretoges og bekostedes af den bekjendte, dengang i Bergen bosatte Mogens Heinesen med to ham tilhørende Skibe. Ogsaa han kom i Sigte af Grønland, men kunde ikke naae Landet paa Grund af Driviis, Taage, Storm og Modstrøm. I Aaret 1583 meddeltes Oliver Brunel i Antverpen og Arnt Meler i Bergen Søpas til at opdage Grønland; men det vides ikke, om de have

---

Fodnoter

*) »Sjællandske Tegnelser« S. 212, 340, 476 og 77.

**) Besætningerne erholdt paa denne Reise dobbelt Lønning.

side 99

benyttet dette. Ogsaa synes det, at Peder Huitfelt og Christoffer Walchendorf have erholdt Bevilling til at foranstalte en Opdagelsesreise til Grønland; men det er ligeledes ubekjendt, om de have gjort Brug deraf).

Ovennævnte Mogens Heinesen var en Præstesøn fra Færøerne og foer først imellem sin Hjemstavn og Bergen som Handelsmand. Senere skal han have udmærket sig i hollandsk Tjeneste, samt være bleven brugt mod Fribytterne af Frederik II og ved denne Leilighed have udført store Bedrifter); derpaa blev han Borger i Bergen) og tilsidst selv Fribytter. Som saadan lod Christoffer Walchendorf ham, paa meget løse Beskyldninger af den engelske Dronning Elisabeth, henrette i Kjøbenhavn den 8de Februar 1589. Men da det senere oplystes, at han havde været forsynet med et lovligt Kaperbrev fra Hertugen af Parma, blev hans Lig opgravet og derpaa hæderligt begravet. Hans Hustru og Børn fik Æresopreisning, Dommen udslettedes af Raadstuprotocollen, og Walchendorf dømtes til at betale hans Efterladte 6000 Rd. R. M. (3000 Daler) Skadeserstatning samt Sagens Omkostninger). I Lunden ved Jægerspriis findes endnu et Mindesmærke for denne Mand†).

Iblandt de øvrige Udrustninger, der fandt Sted i dette Tidsrum, vare følgende de vigtigste. Med 4 Skibe tvang Jörgen Abildgaard 1573 ved Blokade de mod deres Hertug ulydige Rostokkere til at underkaste sig††). Peder Munk førte 1574 med 8 Skibe, der vare udrustede i Anledning

---

Fodnoter

*) »Grønlands historiske Mindesmærker«, III, 639—666.
**) Nogle af hans Bedrifter ere omtalte i »Danmark under Adelsvælden« II, 136 og 137.
***) »Grønlands historiske Mindesmærker«, III, 650—51.) C. P. Rothe's »Chr. Walchendorf's Levnetsbeskrivelse«, S. 54—57.
†) Conf. Wegeners »Vandring gjennem Jægerspris's Have og Lund« S. 32.
††) »Sjællandske Tegnelser« S. 103, 201.

Side 101
Mogens Heinesen. Øvrige vigtigere Expeditioner.

af flere fremmede Krigsskibes Ankomst til Østersøen, den fra Wallachiet fordrevne Fyrste til Reval). 1578 overførte Alexander Durham til Øsel med en Deel Skibe et stort til Rusland bestemt Gesandtskab, i hvis Spidse Jacob Ulfeld stod). Jørgen Daa anholdt 1579 flere hamborgske Skibe, som dog igjen frigaves, da Hamborg frafaldt den Høihedsret paa Elben, som Danmark ikke vilde

indrømme det, og erlagde en Bøde af en Tønde Guld). Foruden de tidligere mod Fribyttere omtalte Skibe holdtes i Aaret 1580 endnu fem andre Skibe seilklare i Kjøbenhavn, der dog imidlertid ikke kom til at forlade Sundet). 1581 førte Holmens Chef Lauritz Kruse med 2 Barker og 5 Galeier Dronningens Moder fra Varnemynde til Gjedser. Grunden til at hertil brugtes saa mange Skibe var, at Sverrig kort forinden havde overført Prindsen af Meklenborg og Gemalinde med et lignende Antal; Kongen vilde derfor ikke lade sin Svigermoder hente med mindre Pragt, heller ikke saae han gjerne et overlegent Antal svenske Skibe i danske Farvande†). Da det 1583 truede med Uroligheder i Europa, udrustedes i Kjøbenhavn 3 større Skibe og 3 Galeier under Lauritz Kruses Commando, af hvilke dog kun Galeierne brugtes til at overføre 100 Mand med Proviant og Ammunition til Piltchen i Kurland. Et Par Jagter blokerede Rostok, der atter havde gjort Oprør mod Kongens Svigerfader Hertug Ulrik af Meklenborg††). Med 4 Skibe var Christen Munk 1586 i England i Anledning af de Understøttelser, som de protestantiske Fyrster

---

Fodnoter

*) »Sjællandske Tegnelser« S. 235, 268, 271—72.

**) Ligeledes S. 68.

***) Sammesteds S. 208 og 217.

****) Ligeledes S. 320.

†) Ligeledes S. 477 og 78.

††) Sammesteds S. 180, 245, 248 og 262.

side 102

havde i Sinde at yde de Reformerte i Frankrig, og hjemførte efter sin Tilbagekomst derfra Hertug Ulrik af Meklenborg fra Gjedser). Der holdtes desuden næsten stadigt et Vagtskib i Øresundet og et i Storebelt, ligesom der oftere sendtes disse Forstærkning af flere Skibe for at forhindre de ikke sjeldne Forsøg af Handelsskibe paa at passere uden at erlægge Told).

Til alle disse Udrustninger tilsagdes Officererne, som dengang ikke havde stadigt Standqvarteer i Kjøbenhavn, 'til at møde der til en bestemt Tid. De europæiske Forhold og Danmarks politiske Stilling vare paa de Tider af den Art, at krigerske Rygter kunde tvinge til at holde Krigsskibe, ja undertiden hele Flaader i Beredskab. Til disses Bemanding manglede da undertiden Artillerister, hvorfor man, som f. Ex. i Aarene 1576 og 1587, sendte Officerer til Udlandet for at hverve Konstabler). Iøvrigt udskreves Søfolkene i Rigernes forskjellige Dele til at møde paa en bestemt Dag. Naar denne kom, havde Forholdene ikke sjelden atter forandret sig, saa at Folkene ikke behøvedes; men for da ikke strax at sende dem tilbage til deres ofte fjerne Hjem indqvarteredes de i Kjøbstæderne paa Øerne, i Skaane og Halland »i Borgerleie«. Borgerne maatte i saa Tilfælde mod en ringe Godtgjørelse underholde dem, og ikke sjelden foraarsagede disse ledige, som oftest raae Folk Uordener, navnlig paa Grund af Utilfredshed med Forpleiningen. Derfor fastsattes nogle Regler

for denne, og hvor store Fordringer de undertiden gjorde, kan sees af den Bestemmelse, at en Mand ei kunde gjøre Paastand paa mere end 6—7 Potter Øl i Døgnet, og at

---

Fodnoter
*) »Sjællandske Tegnelser«, S 29, 64 og 91.
**) Ligeledes 1585, S. 492 og 1588, S. 322.
***) Ligeledes 1576, S. 124 og 1587, S. 291.

side 103
Søfolk i Borgerleie. Officerer i fremmed Tjeneste. Tilbageblik.

de, naar de selv holdt sig med Kost, dertil kun skulde have 1 Rdl. R. M. (1/2 Daler) ugenlig, og dette blot for en Uge ad Gangen).

For at give dem Leilighed til at samle Kundskaber i Udlandet, erholdt tre i fast Tjeneste staaende Capitainer 1578 Tilladelse til at søge Krigstjeneste i Nederlandene med Bibeholdelse af deres Gage hjemme).

Idet vi herved forlade dette Afsnit, ville vi sluttelig kaste et samlet Blik paa Frederik II's Regjering med nærmest Hensyn til Sømagten. Strax efter sin Thronbestigelse tvang den unge Konge de gjenstridige Ditmarskere til Underkastelse efter en kortvarig Kamp, hvorved Sømagten lettede Hæren Adgang til Landet. Med Hensyn til de arvede Stridigheder med Sverrig maa det vel indrømmes, at Frederik II viste større Maadehold end sin voldsomme Modstander; men man kan ikke frikjende ham for at have krænket Haandfæstningen ved at begynde Krigen uden Rigsraadets Samtykke og heller ikke frigjøre ham for den Mistanke, at Haabet om at samle de tre nordiske Kroner paa sit Hoved har forledet ham dertil). Man kan imidlertid ikke Andet end anerkjende det personlige Mod, han udviste under denne sørgelige Krig, og skjøndt man maa beklage dennes forfærdelige Ødelæggelser, maa man dog tillige indrømme, at Tidsaanden mere end personlig Grusomhed var Skyld i hans Andeel deri. Uagtet han ikke personlig deeltog i

---

Fodnoter
*) »Sjællandske Tegnelser« for 1574, S. 204, for 1577, S. 290, 292 335—36, og for 1579, S. 446.
**) Sammesteds, S. 67, 68 og 70.
***) I sin Rapport af 28de Juni 1564 (»Danske Magazin«, III, 190) hentyder Herlof Trolle, der vist har kjendt Kongens personlige Ønsker, til dennes Attraa efter at erobre Sverrig ved at haabe, »at thisse try Konge-Riige motte were och bliffue et Riige vnder Etthers Kongl. Maytts. Regemente«.

side 104

Kampen tilsøes, saaledes som han gjorde det tillands, bar han dog god Omsorg saavel for med ringe Midler at holde Flaaden i brugbar Stand som for at vælge dygtige Anførere til den.

Man maa beundre Peder Skrams, Herlof Trolles, Otto Ruds og deres kjække Staldbrødres Dygtighed, Tapperhed og den Fædrelandskjærlighed, hvormed de under haarde Sygdomme og trykkende Mangel paa alle Fornødenheder gik Døden imøde; og skjøndt det er meget beklageligt, at Hans Lauritsøn af misforstaaet Pietetsfølelse for en falden Kammerat tilsidesatte fornuftigt Sømandskab, hvorved saa mange kjække Mænd omkom, og en kostbar Deel af Flaaden gik tabt, maa det dog indrømmes, at ogsaa han i flere Slag og tilsidst som Høistcommanderende under Øland baade viste Kløgt og Mod.

Hvad der ligeledes særligt fortjener at fremhæves er den Udholdenhed, hvormed man saa hurtigt tilveiebragte de fornødne Midler til at erstatte de store Tab, Søværnet ved forskjellige Leiligheder led under Krigen. Fortjenesten herfor tilkommer foruden Kongen, især i Krigens sidste Aar, Rigshofmesteren Peder Oxes dygtige Finansbestyrelse og Admiral Peder Munks kraftige Virksomhed.

Uagtet Antallet af Krigsskibene aftog under Freden, maa man dog med Glæde see Sømagten i Stand til at yde Handel og Søfart den skyldige Bistand. I det Hele fortjener saaledes Frederik II's Andeel i Bestyrelsen vistnok al Roes, ihvorvel han kun utilstrækkeligt formaaede at kue den Indflydelse og Magt, som Adelen paa den Tid tilegnede sig, og som derfor ogsaa for Sømagtens Vedkommende havde sine skadelige Virkninger.

V.
Christian IV's Mindreaarighed.
1588—96.

Da Frederik II døde den 4de April 1588, var hans ældste Søn og Thronfølger, Christian IV, kun 11 Aar gammel. Efterat Rigsraadet havde formaaet Enkedronningen og den afdøde Konges Farbroder til at frasige sig Formynderskabet, proclamerede det Rigskansleren Niels Kaas, Rigsadmiral Peder Munk, Rigsraad Jørgen Rosenkrantz samt Rigsraad og Rentemester Christoffer Walchendorf til at styre Rigerne, indtil Kongen blev myndig).

Som Rigsadmiral anførte Peder Munk siden Aaret 1576 Flaaden tilsøes, og Christoffer Walchendorf vedblev i dette Tidsrum den ham 1579 overdragne Civiladministration, derunder tillige Holmens Overbestyrelse. Sømagtens Anliggender deltes saaledes allerede da i to Afdelinger, en for

Commandoen (Admiralitetet) og en for Commissariatet. Der kan for denne dobbelte Bestyrelse vel anføres, at de til Com

Fodnoter
* Efter »Danmark under Adelsvælden«, II, 171, blev ved Niels Kaas's Død, den 29de Juni 1594, Jacob Seefeld Regjeringsraad. Sammesteds berettes (S. 170—71), at Munk udtraadte af Formynderregjeringen 1592 tilligemed den i Christoffer Walchendorfs Sted 1590 indtraadte Hak Ulfstand, og at de fik Steen Brahe og Manderup Parsbjerg til Eftermænd. Hverken Slange, Holberg eller C. P. Rothe omtale imidlertid disse Forandringer, men berette ved at melde Niels Kaas's Død, at Rigsraadet vedtog, at de tre andre Regjeringsherrer alene skulde styre Rigerne. Flere i »Danske Magazin« anførte Regjeringsskrivelser ere undertegnede af de af Professor Hammerich anførte Mænd, hvilke ogsaa anføres som Regjeringsherrer af Schlegel i Anmærkning S. 166 i Oversættelsen af Slanges Christian IV; muligen have de kun været constituerede for kortere Tid. Jørgen Rosenkrantz døde kort før Kongen blev myndig.

side 106

mandoen skikkede Officerer i de Tider sjeldent egnede sig til at forestaae det Finansielle og Materielle; men Historien lærer dog tilstrækkeligt, at den indbyrdes Tvist mellem Sømagtens Autoriteter skadede Tjenesten, og at dette først ophørte, da Commandoen og Civilbestyrelsen forenedes. Allerede i dette Tidsrum beviste Rigsadmiralens og Rentemesterens Uenighed dette. Den første ansaae sig nemlig forurettet ved den sidstes Civilbestyrelse og gav ham Skyld for, at Skibene i Aaret 1589 vare saa slet udrustede, at Reisen til Skotland ikke kunde fuldføres med dem; ligesom den Andeel Munk havde i, at Klagen mod Walchendorf reistes for Mogens Heinesens Henrettelse, viser, at Munk ønskede at skade Walchendorf). Imidlertid beholdt dog Rentemesteren til sin Død den Civilbestyrelse af Sømagten, som Frederik II havde betroet ham, og Christian IV gjorde heller ingen Forandring i denne dobbelte Bestyrelse af Marinen.

I Tidsrummets 8 Aar (1589—96) udbetaltes i Lønninger til alle ved Sømagten Ansatte, samt desuden i de sidste 6 Aar til Skibskjøb og Materialier paa Holmen og Tøihuset, efter »Rigens Regnskaber«, i Alt 540,718 Rdl. 48 Sk. R. M.), eller i Gjennemsnit næsten 67,590 Rdl., hvoraf aarligt Noget over 13,000 Rdl. brugtes til Materialier.

Da der til Formynderregjeringen valgtes Frederik II's fornemste ældre Raadgivere, fulgtes i Alt det samme Sy

---

Fodnoter

*) C. P. Rothes »Levnetsbeskrivelse af Christoffer Walchendorf,« S. 53.

**) De udbetalte Summer vare 260,471 gamle Daler, 1 Ort., 2,441 Rosenobel, 11 dobbelte Millerees og 102 Guldgylden. En Hofklædning beregnedes til 20 Rdl. R. M. aarligt, og de høiere Officerer erholdt 2—3, de lavere 1 saadan hvert Aar. 1 [usikker: Skp (muligvis forkortelse for Skippund)] svensk Jern kostede 14 Rdl.; 1 [usikker: Skp] engelsk Jern 20 Rdl.; 1 [usikker: Skp] Hør 20 Rdl.; 1 Læst Tjære 60 Rdl.; 1 Centner Salpeter 28 Rdl.; 1 Læst Steenkul 7—8 Rdl. (Alt beregnet til 2 Rdl. R. M. for hver gammel Daler.) Tøihuset var fælles for Sø- og Landmagten.

side 107
Pengemidlerne. Flaaden. Udrustninger.

stem efter Thronskiftet, som før dette. Derfor gik det ei heller fremad med Flaadens Forøgelse, saa at denne ved Christian IV's Kroning kun bestod af 22 Skibe), der endog førte 36 Kanoner færre end ved Frederik II's Død.

Ved Holmen skete i denne Periode kun den Forandring, at Skibsbygmester Katlin afløstes den 13de Januar 1592 af Hans Matzen).

Flaadens Hovedhverv i dette Tidsrum var at beskytte Handelen og Søfarten i de dansk-norske Farvande navnlig i Nordsøen, som under Krigen mellem Spanien, Nederlandene og England foruroligedes især af spanske og nederlandske Kapere. Capitain Børge Trolle krydsede derfor 1588 paa Gedeon med 4 andre Skibe under de jydske og norske Kyster og forekom Uorden der. Atter i Aarene 1592 og 93 vare flere Skibe i samme Øiemed i Nordsøen, og Slange og Hammerich berette, at Adelsmanden Jakob Rostrup 1594 blev halshugget i Kjøbenhavn for at have drevet Sørøveri og begaaet flere andre Forbrydelser. 1595 og 96 udsendtes igjen nogle Krigsskibe til Nordsøen for at holde Farvandet rent.)

Ogsaa for at vedligeholde Høihedsretten over Farvandene omkring Nordlandene og Finmarkens Kyster brugtes 1592 Krigsskibet Struszen under Capitain Normand de la Navette, og 1595 sendtes Børge Trolle paa »Lifskibet« Josaphat med den blaa Due, Hector og en Jagt Nord om Norge

---

Fodnoter
*) Disse vare Fortuna, 80 Kanoner; Prindsebarken, 64; Samson, 62; Josaphat, 52; Josva, 48; Dragen, 42; Hercules, 42; Gedeon, 30; Raphael, 22; Barken, 18; Duen, 18; Løven, 16; Hector, 14; Gabriel, 12; St. Michel, 12; Jonas, 8; Den gotlandske Grif, 6; Den røde Løve, 6; Christoffer, 6; Galeierne David, Salomon og Jacob hver 10 Kanoner.
**) »Sjællandske Register«, XIII, 234
***) »Sjællandske Register«, XIII, 5, 259, 263, 293, 361, 390, 422.

side 108

med »Sendebud« til Rusland og for at rense Farvandene der for Fribyttere.)

I September 1589 skulde Rigsadmiral Peder Munk med 11 Krigsskibe) overføre Kongens Søster, Jakob den VI's Dronning Anna til Skotland, men maatte paa Grund af Stormveir, under hvilket Skibene bleve lække, søge Havn i Oslo). Hertil kom derefter Jakob VI selv med 6 af sine Skibe. Om Vinteren reiste det unge Kongepar til Kjøbenhavn, og Aaret efter bragte Admiral Munk dem endelig til Skotland med 12 Krigsskibe, der tillige havde Ordre til paa Hjemreisen at bemægtige sig de Sørøvere, der maatte findes paa deres Vei i danske Farvande. Med 6 Krigsskibe og 3 Galeier førte Munk det paafølgende Aar Kongen til Norge for der at hyldes og havde paa denne Reise ogsaa det Hverv at bemægtige sig de Sørøvere, han traf paa underveis); men der haves ingen Efterretning om, at han paa disse Reiser stødte paa nogen.

Endvidere brugtes i dette Tidsrum nogle Skibe til enkelte Sendelser til Skotland og til at overføre fremmede Fyrster fra og til Tydskland. Ogsaa holdtes Vagtskibe i Øresundet og i Beltet.

Fodnoter

*) »Sjællandske Register«, XIII, 259 og 388.

**) Sammesteds S. 100—6.

***) Dette Uheld gav Anledning til en efter Datidens Overtro ikke ualmindelig Anklage af Peder Munk mod tre Qvinder i Kjøbenhavn, som vare beskyldte for »at forgjøre og omkomme Kongens Skibsflaade«, og til en Proces mod Feiøs Præst og Indbyggere, i hvilken en Kone beskyldtes for at have forhexet Skibene. (Geheimearchivet, Skab 15, Nr. 117. og »Danske Magazin«, 3die Række, 1—52. »Udvalg af gamle danske Domme«, IV. Samling, 226—27.

****) »Sjællandske Register«, Nr. 13, 144, 146 og 182—191.

side 109

Christian IV' s Egenskaber og Overtagelse af Regjeringen.

VI.
Christian IV' s Regjeringstiltrædelse og freden i Knæred.
1596 – 1615

Omhyggeligt opdragen af sin forstandige Moder og sine brave Formyndere tørstede den unge Konges fyrige og videbegjærlige Aand tidligt efter Indsigter i alle Regjeringsfag, hvori han ogsaa opnaaede en for sin Tid ualmindelig Kundskab. Vel bevandret i Datidens Viden og fuldkommen i alle ridderlige Øvelser, lærte han paa Skanderborg Sø at tumle en som Skib taklet Baad, medens Niels Kaas's Lærdomme om Sømagtens Vigtighed for Danmark og Norge forøgede hans Iver for at

danne sig til Sølivet. Begavet med en Heltesjæl i et tidligt hærdet Legeme, var han saaledes i sit tyvende Aar moden til den dobbelte Krone, som den 29 August 1596 sattes paa hans Hoved. Med stor Nøiagtighed og Sparsommelighed bestyrede han Statens Finansvæsen lige til den mindste Detail, sluttede Contracter om Materialiers Anskaffelse, ledede som kyndig Skibsbygger Arbeiderne paa Holmen, ofte efter Modeller forfærdigede af ham selv. Han førte Krigsskibene i Fredens Dage ikke alene til Rigernes fjerneste Egne, men ogsaa til fremmede Kyster, og under Krigsperioderne commanderede han Flaaden i Slagenes vildeste Tummel med urokkeligt Mod og Dygtighed.

Allerede i April 1593 erklærede Keiseren Christian IV myndig i Holsten, og den 10de Juni 1596 overtog han med Rigsraadets Samtykke Danmarks og Norges Regjering.

Blandt de Udnævnelser, som skete ved Kroningen

side 110

for at gjøre det under Mindreaarigheden ved Dødsfald svækkede Rigsraad fuldtalligt, blev Christoffer Walchendorf Rigshofmester og Peder Munk Rigsmarsk, dog med Bibehold af deres tidligere Stillinger ved Søetaten. Ved Walchendorfs Død i Begyndelsen af Aaret 1601 overdroges Sømagtens Civilbestyrelse til Statholderen paa Kjøbenhavns Slot, Rigsraad Breide Rantzau, medens Kongen selv med sine Rentemestere bestyrede Pengesagerne.) Paa Grund af Alder og Svagelighed trak Peder Munk sig efter Herredagen i Januar 1609 tilbage til sit Gods Estvadgaard, hvor han døde 1623, 80 Aar gammel. Mogens Ulfeld fulgte ham som Rigsadmiral. Hos Slange anføres (I, 253), at dette Embede havde været ubesat, siden Munk blev Rigsmarsk; men dette er feilagtigt, da Munk, som Slange selv anfører, var med som Admiral paa Kongens engelske Reise 1606.)

Under Breide Rantzau ansattes, den 23de Februar 1610, Capitain Godske Lindenov som Holmens Chef med en aarlig Gage af 1200 Rdl. R. M. (600 gamle Daler), 3 Hofklædninger og Foder til 2 Heste, men iøvrigt hverken de Naturalpræstationer eller den frie Bolig, som hans Formænd havde havt).

I Tidsrummets første 14 Fredsaar (1597—1610) brugtes efter Rigsregnskaberne til Søetaten i Alt 483,955½ gamle Daler eller omtrent 967,911 Rdl. Rigsmynt, der i Gjennemsnit udgjør 69,136½ Rdl. aarligt. Dette er i det Hele kun lidet over 1500 Rdl. mere end under Formynderregjeringen, hvorimod Forholdet mellem de faste Udgifter til Lønninger og det til Materialier Anvendte er høist for-

---

Fodnoter

*) »Sjællandske Tegnelser«, XIX, 327.

**) »Sjællandske Register«, XV, 118.
***) Sammesteds, S. 284—86.

side 111
Bestyrelsen. Pengemidlerne. Skibsbyggeriet.

skjelligt, idet det aarlige Beløb til disse er over dobbelt saa stort, nemlig 32,250 Rdlr.

I de 2 Krigsaar 1611 og 12 brugtes til Sømagten i Alt 131,293 gamle Daler og 60 Sk. omtrent 262,590 Rdlr. eller i Gjennemsnit 131,295 Rdlr. R. M.), hvoraf omtrent 56,300 Rdlr. aarligt anvendtes til Materialier samt til Skyts og Ammunition til Tøihuset i Kjøbenhavn, som endnu var fælles for Sø-og Landmagten, uden at det kan oplyses, hvorledes Tøihusmaterialiet har været fordeelt mellem Flaaden og Armeen. Men foruden disse Pengeudgifter udskreves af Rigerne og leveredes af Domainerne en Deel Tømmer og Provisioner, hvis Værdi imidlertid ikke kan angives, da det intetsteds findes fuldstændig specificeret.

Vel vise Regnskaberne, at der ogsaa i dette Tidsrum holdtes faste Tømmermænd og andre Haandværkere, men dog langt fra et saa stort Antal som forhen. Derimod har der ikke været ansat nogen fast Skibsbygmester, men fra 1599 til 1602 findes anført en accorderet Betaling til David Balfour for hans eget og hans Tømmermænds Arbeide ved nye Skibe). I Regnskaberne for denne Periodes

---

Fodnoter
*) Heriblandt vare 12,285 Rdl. til Provisioner og 1,131 Rdl. udbetalte Prispenge for erobrede Skibe.
**) De paafølgende Aar i dette Tidsrum nævnes Balfour ikke som Skibsbygmester. Han har rimeligviis da været i Unaade. I »Sjællandske Tegnelser«, Nr. 21, findes nemlig en Skrivelse, dateret den 13de Juni 1616, hvorved han frigives af Fængslet paa Draxholm og beordres til Kjøbenhavn. I en Skrivelse fra Carl I. af Storbritannien, dateret Edinborg 1629, der beviser hans adelige Herkomst, anføres, at han da var dansk øverste Skibsbygmester. (Geheimearchivet, Reg. 60, Fasc. 15.) Schlegel angiver i Anmærkningerne til Oversættelsen af Slanges Christian IV's Historie (I, 476), at Balfour i Danmark har bygget 20 Krigsskibe, af hvilke nævnes: Tre Kroner, Recompens, Argo, Justitia, St. Anna, Penitents, Makarel, Jupiter, St. Peder, Trost, den lange Galei, Hummeren, Postillionen, Sælhunden, Flyvende Fisk, Haren, Mynden, Oldenborg og Prammen Scheltudtz.

side 112

øvrige Aar er vel anført Udgifter hertil, men uden at Mestrenes Navne ere angivne. I næste Tidsrums Regnskaber navngives igjen Skibsbygmesterne og deriblandt Balfour. Det synes saaledes, at de faste Haandværkere under den i Aaret 1604 antagne Mester Robert Peitterson) have været brugte til

Reparationsarbeiderne, og at de nye Bygninger ere fuldførte efter derom afsluttede Accorder. Der hørte imidlertid derved Kundskaber til at bedømme Arbeidet og utrætteligt Tilsyn med, at dette skete forsvarligt, og det, at Kongen var i Besiddelse heraf og tidlig og sildig var tilstede hos Arbeiderne med Tommestokken og Passeren ved Haanden, skyldes vist det forbausende Resultat, som opnaaedes ved hans Bestyrelse fremfor de tidligere, og vi kunne næsten tilføie, de paafølgende Administrationer. Imedens nemlig Flaaden lige siden Freden til Stettin, som vi have seet, stadigt var gaaet tilbage, bragte han det uden synderlig Forøgelse af Pengeudgifterne til, at den ved Kalmarkrigens Udbrud 1611 bestod af 50—60 store og velforsynede Skibe). De franske Officerer, som tjente i denne Krig, sige om disse, at de kunde kaldes Oceanets Vidundere, at de mere lignede flydende, mægtige befæstede Slotte end Skibe, idet enkelte af dem førte 80 skjønne og ypperlige Metalkanoner; at Besætningerne bestode af prægtige Folk

---

Fodnoter

*) »Sjællandske Register«, XIV, 493.

**) Af nye Skibe findes i »Register og Tegnelser« at have været brugte: Papegøien, Victor, Charittas, Lillien, Pertit, Neptunus, Angelika, Raabokken, Argo, Trost, Penitens, Trekroner, Markatten, Grønlandske Bark, Leoparden, St. Anna, Angelibrandt, Makarel, Ketzen, Dynkirken, Eenhjørningen, Justitia, Crocodillen, Forlorne Søn, Jupiter, Arke Rosa, Stjernen, Heringnæs, Lindormen, Sorte Hund, Ørnen, Turtelduen, Byssen, Katten, Lybske David, St. Peder, Spes; og i »Danske Magazin«: Argoroes, Norske Drage, Lybske Mand, Fransk Skib og Spurven. Af ældre Skibe vare endnu i Brug under Kalmarkrigen: Gedeon, Raphael, Dragen, Løven, Josaphat, St. Michel, Jonas og Den røde Løve.

side 113
Skibsbyggeriet. Flaadens Skibe. Defensiosskibne.

af alle Vaabenarter, og at Vaabnene vare smukke og gode, uden at der iøvrigt herskede nogen Luxus paa denne Flaade, men derimod en overordenlig Overflødighed af alle Nødvendighedsartikler).

Erfaringen fra Syvaarskrigen havde godtgjort, at de Skibe, der vare leverede til Krigstjenesten af de forskjellige Landsdele, ikke havde ydet en tilfredsstillende Bistand. Skibene vare vel til nogen Nytte i den første Tid; men naar de bleve ubrugelige og behøvede betydeligere Reparationer eller ny Forsyning af Folk og Materialier, savnedes ofte saavel hos Adelen som Borger- og Almuestanden ikke blot Evne, men jevnligt ogsaa Villie til at forskaffe det Fornødne. Tid efter anden havde man vel lappet paa denne gamle Stillingsmaade. I Norge betaltes der saaledes af flere Byer og Distrikter en aarlig Afgift istedetfor en Deel af de hidtil præsterede Seilskibe, og indførtes tillige »Skjær- eller Skjøtningsbaade«, hver med 20 Aarer, Dæk, Kabys og en Mast til at nedlægge i en Jerngaffel; fremdeles skærpedes Controllen med de Skibe, som vedblivende skulde stilles. Men Christian IV indsaae strax ved sin Regjeringstiltrædelse, at disse Foranstaltninger ikke vare tilstrækkelige til at

forskaffe Kronen den Bistand af Landet, som den i Krigstilfælde behøvede til Søværnet, og besluttede derfor at omdanne de gjældende Regler. Dette satte han kløgtigt i Forbindelse med Ophjælpningen af Handel og Søfart ved at gjøre Koffardiskibene skikkede til Selvforsvar og brugbare som Krigsskibe. Han opmuntrede derfor Kjøbmændene til at bygge eller anskaffe dertil skikkede Skibe, understøttede dem ikke sjelden med Laan og tilsagde dem særegne Privilegier for saadanne Skibe. Skjøndt

---

Fodnoter

*) »Efterretninger om den danske og norske Sømagt«, I, 88, efter Peleus »histoire de la dernière guerre de Suède«.

side 114

Forordningerne for disse saakaldte Defensionsskibe først bleve udstedte i det følgende Tidsrum, opnaaedes dog allerede i det nuværende, at der i Kalmarkrigen i Danmark udstedtes Søpasse og Skibsartikler for 28 saadanne Skibe).

Ogsaa i denne Periode plagedes Nordsøen, især under den hollandske Uafhængighedskrig, af Fribyttere, og der holdtes derfor næsten aarligt Krigsskibe der, ligesom det paalagdes alle udsendte Orlogsmænd at fordrive og om muligt erobre de Sørøvere, de stødte paa). Skjøndt ikke saa hyppigt som i Nordsøen, lode Fribyttere sig dog ogsaa see i Østersøen; Capitain Hans Brun udsendtes 1609 blandt Andet for at holde Farvandet rent mellem Rostok og Lybek). Vel haves ingen Efterretninger om, hvormange Sørøverskibe man i Alt har taget, men alle historiske Beretninger stemme overeens i, at Udrustningerne have sikkret Søfarten.

Foruden Opretholdelsen af den efter hans Fader arvede Høihedsret over Farvandene Nord om Norge, henledte Ruslands og Sverrigs Tilbøielighed til at udvide sig i Nord- og Laplandene Kongens Opmærksomhed paa disse fjerneste Egne af hans Riger, idet han indsaae, at deraf let kunde opstaae Stridigheder med disse Magter. For selv at lære at kjende Forholdene, Kysterne og Farvandenes Beskaffenhed foretog han en paa Grund af Søfartens Ufuldkommenhed paa de Tider temmelig farlig Søreise, som ingen af hans Forfædre eller Efterfølgere nogensinde har paataget sig. Ombord paa Skibet Victor seilede Kongen nemlig den 17de April 1599 fra Kjøbenhavn og forenede sig den 20de i Flekkerø med 7 andre Krigsskibe under Børge

---

Fodnoter

*) »Sjællandske Register«, XV, 396—403.

**) »Register og Tegnelser«.

***) »Sjællandske Register«, XV, 259.

side 115

Udrustninger mod Fribyttere. Chr. IV i Norlandene.

Trolle). Efter selv at have overtaget Commandoen som Capitain Christian Frederiksøn og under Livsstraf paalagt Alle paa Eskadren kun at kalde ham saaledes paa Reisen), forlod han Flekkerø den 22de April. Den 11te Mai naaedes Nordkap og den 14de Vardøhus. For at have drevet utilladeligt Fiskeri i de nordlandske Farvande indlemmedes i Eskadren to optagne engelske Skibe, som forbrudte til Kronen, nemlig Charittas, som Capitain Albert Skeel, og Lillien, som Capitain Erik Urne fik at føre). Urne afsendtes derefter med 5 Skibe for at opsøge og bemægtige sig alle Skibe, der fandtes paa ulovlig Vei. I Henhold hertil erklæredes det engelske Skib Angelika, hvis Commando overdroges til Capitain Henning Wolstrup, samt Hollænderne Neptunus, som Joachim Bülow blev Chef for, og Raabokken, paa hvilken Jacob Tregaard ansattes som Capitain, for gode Priser. Med de øvrige Skibe undersøgte Kongen alle Havnene langs Kysterne lige til Kola. Underveis stødte Victor Straakjølen fra sig paa en Klippe og stod Fare for at synke. Imidlertid lykkedes det at stoppe Lækken og faae Skibet af Grund, hvorefter Kystfarten fortsattes under stormende Veir, indtil man ved Hjælp af de to fangne engelske Skippere fandt en sikker Havn, hvor Victor blev kjølhalet og sat i Stand til at foretage Hjemreisen. Efterat have ladet Grændserne afmærke mellem norsk og russisk Lapland samledes den ved ondt Veir adskilte Eskadre den 21de Juni i Bergen, og den 13de Juli landede Kongen derpaa ved Kronborg.

Fodnoter

*) Disse vare Gideon, Børge Trolle; Josaphat, Alexander Durham; Raphael, Herlof Daa; St. Michel, Kield Baadt; Duen, Hans Simmesen; Hector, Jens Jørgensen og Papegøien, Peder Weigle. (»Sjællandske Register«, XIV, 210—11 og 13.)

**) »Sjællandske Register«, XIV, 213.

**) Lillien forliste paa denne Reise.

side 116

Dronning Elisabeth gjorde vel Indsigelser mod Confiskationen af de paa denne Reise tagne engelske Skibe; men dette førte dog blot til, at Englændernes Tilladelse til Skibsfart paa disse Farvande mod den bestemte Afgift skulde vedblive at gjælde, saalænge hun levede, medens derimod Priserne forbleve i den dansk-norske Flaade).

Christian IV vedblev derfor fremdeles at hævde sin Høihedsret over Farvandene ved de finmarkske, nord- og laplandske Kyster, saavidt Norges Grændser strakte sig, og sendte i Aaret 1601 Herlof Daa med 3 Skibe) og atter 1607 Mads Bagge med lige saa mange derhen for at bemægtige sig de Uberettigede, som fandtes der, idet det dog paalagdes dem at respectere de allerede tidligere omtalte

af Frederik II det russiske Compagni i London tilstaaede Rettigheder. Om flere fremmede Skibes Anholdelse i dette Tidsrum, end de af Kongen selv 1599 foranstaltede, haves ingen Efterretning.

Heller ikke undlod Christian IV at fortsætte de ved hans Faders Død afbrudte Opdagelsesreiser til Grønland. Den første af disse foretoges i Aaret 1605 med Skibet Trost under Commando af den vidt bereiste skotske Adelsmand Hans Køning (John Cunningham), der 1603 var udnævnt til Capitain), den røde Løve, Capitain Godske Lindenov, der 5 Aar senere blev Holmens Chef, og Jagten Katten, ført af Englænderen John Knight. Den 2den Mai afseilede Skibene fra Kjøbenhavn med en erfaren Englæn

---

Fodnoter

*) »Sjællandske Register«, XIV, 213, 14 og »Kong Christian IV's Reise omkring de norske Kyster til den russiske Grændse« af Jonas Carisius.

**) »Sjællandske Tegnelser«, XIX, 312 anføre kun Hector, St. Michel og Neptunus til denne Reise, hvorimod Slange (II, 171) beretter, at dertil brugtes 4 store og 2 lette Skibe.

***) »Sjællandske Register«, XIV, 406.

side 117

Høihedsrettens Overholdelse. Grønlandske Opdragelser.

der, James Hall, som bekjendt Mand. I Slutningen af Maaneden fik de den sydlige Kyst af Grønland i Sigte, men hindredes af Iis i at naae Landet. Hall raadede derfor til at seile langs Isen Vester hen; men efter 11 Dages Seilads mente Lindenovs danske bekjendte Mand, at dette ikke var den bedste Cours, hvorfor den røde Løve søgte Landet nærmere. Efter nogen Besværlighed fandt Lindenov endelig en god Havn (formodentlig paa Sydvestkysten) og drev der Tuskhandel med Grønlænderne. Med Vold bemægtigede han sig tilsidst to af disse og ankom den 28de Juli til Kjøbenhavn, hvor han blev naadigt modtaget af Kongen, skjøndt han havde skilt sig fra sin Eskadrechef. Trost og Katten opdagede en Deel af Kysten til 69° nordlig Brede og traf ligeledes Indfødte, med hvem de først handlede, men som senere viste sig fjendligsindede. Køning bragte ogsaa ved sin Ankomst til Kjøbenhavn den 10de August tre Grønlændere hjem med sig.

Dette gunstige Udfald opmuntrede til den anden Opdagelsesreise, der foretoges efter en større Maalestok, og hvortil der blev udskrevet en særegen Skat. Under Commando af Capitain Godske Lindenov paa Trost afseilede fra Kjøbenhavn den 27de Mai 1606: den røde Løve, Capitain Hans Køning; Ørnen, Capitain Hans Brun; Angelibrandt (the Gilliflower, kjøbt i Skotland), Capitain Karsten Richardsøn, og Jagten Katten, Skipper Anders Nolk. Hvormeget Adelen hos os paa den Tid gjorde sig gjældende, sees tydeligt deraf, at Lindenov nu som Eskadrechef havde sin forrige Chef under sig. Ombord paa Trost var James Hall bekjendt Mand og tre af de Aaret i Forveien hjembragte

Grønlændere Tolke. Først den 27de Juli naaedes Grønland, hvor atter en Deel Handel dreves, men dog langt under den Forventning, man havde næret. Ogsaa undersøgtes

side 118

Kysterne nærmere, og efter igjen med Vold at have bortført fem Indfødte vendte Skibene tilbage til Kjøbenhavn den 4de October.

Da hverken de hjembragte Produkter eller de ved Expeditionen erholdte Oplysninger om Grønland svarede til de gamle nordiske Sagn om et værdifuldt Land der, besluttede Kongen ikke at bekoste flere Reiser til det vestlige Grønland. Men for at opdage den tabte Østerbøigd udsendtes endnu i Aaret 1607 Capitain Karsten Richardsøn paa Trost med Capitain Guttorm paa Den grønlandske Bark. James Hall var atter bekjendt Mand paa denne Expedition. Den 13de Mai seilede Skibene fra Kjøbenhavn og fik vel Grønland i Sigte, men kunde paa Grund af Iis ei naae Kysten og vendte dernæst i Slutningen af Juli hjem med uforrettet Sag).

Foruden disse Expeditioner convoieredes Koffardiskibe 1603 af tre Krigsskibe til Narva, og 1607 af Capitain Godske Lindenov med 4 Krigsskibe til Middelhavet). 1608 bortjog 2 Skibe de hamborgske Vagtskibe fra Neuwerk paa Elben, fordi de der fordrede Told af de passerende Skibe, og Godske Lindenov tvang med 2 Skibe de hanseatiske Krigsskibe, som man pralende kaldte den meklenborgske Flaade, til at stryge for det danske Flag og fjerne sig fra vore Farvande).

For selv at eftersee Alt og være tilstede paa Herredagene var Kongen næsten aarligt, stundom endog to Gange, tilsøes i Norge. 1602 var Dronningen med paa

---

Fodnoter

*) »Sjællandske Register«, XV, 31—35, 153—56. Disse tre Reiser ere omstændeligt beskrevne i »Grønlands historiske Mindesmærker«, III, 670—700.

**) »Sjællandske Register«, XIV, 406 og XV, 147.

***) Sammesteds, XV, 222.

side 119

Convoier, Mindre Expeditioner. Spænding med Sverrig.

hans anden Reise derhen, og 1610 hyldedes Prinds Christian som Thronfølger i Norge ved Kongens Nærværelse der, efterat Hyldingen havde fundet Sted i Danmark. Ingen dansk Konge har saa ofte besøgt Norge eller taget sig saa varmt af dette Riges Bestyrelse, hvorfor ei heller nogen har været saa afholdt af Nordmændene som han. 1597 var han ligeledes paa Bornholm, Gulland og Øsel og 1608 atter paa Bornholm. Naar hertil kommer, at han ved alle Leiligheder var tilstede i Danmark,

Slesvig og Holsten, hvor hans Nærværelse var ønskelig, saa maa man beundre den usædvanlige Nidkjærhed, hvormed han regjerede.

I Aaret 1606 besøgte Kongen med 5 store Skibe og 2 Pinker England), hvor ikke alene hans Personlighed, men ogsaa de danske Skibe og især Admiralskibet Trekroner gjorde stor Opsigt.

Herlof Daa førte 1602 med 5 Skibe Kongens Broder Johan til Narva paa dennes Reise til Moskov og blev igjennem de danske Farvande ledsaget af 3 store Skibe under Mogens Ulfelds Commando. Overalt i vore Farvande skulde der forlanges Strygning og Salut af alle Skibe; i svenske Farvande var det derimod paalagt Eskadren at stryge for svenske Krigsskibe samt salutere med dansk Løsen).

Uagtet intet aabenbart Fjendligt havde fundet Sted mellem de skandinaviske Riger siden Stettinerfreden, virkede desværre Naboskabet i hine Tider ikke til at befordre et venskabeligt Samqvem, hvorved det fra Fædrene nedarvede Had kunde dæmpes, men snarere til at forøge den skinsyge Spænding. Danmark og Norge havde siden 1570 ikke ført nogen Krig, medens Sverrig idelig var ind

---

Fodnoter
*) »Sjællandske Register«, XV, 118.
**) Sammesteds, XIV, 383.

side 120

viklet i Feider med Rusland og Polen, hvorved ogsaa de skandinaviske Besiddelser i Lifland, Esthland, Kurland og paa Øsel bleve Kilder til Tvistigheder. Efterat Johan III var død den 17de November 1592, besteg hans ældste Søn Sigismund, der 4 Aar tidligere var valgt til Konge i Polen, ogsaa den svenske Throne. Han kunde imidlertid ikke enes med sin Farbroder, Hertug Carl af Södermanland, og de derved opstaaede borgerlige Uroligheder førte til aabenbar Krig mellem dem og endte med, at Kongen og hans Afkom 1604 blev afsat af Stænderne og Hertugen kronet til Konge den 5te Marts 1607 som Carl IX.

Hyppig havde der under disse Forhold været Anledning til gjensidige Klager mellem Kongerne og Rigsraadene, som dog ved forskjellige Grændsemøder tildeels vare blevne bilagte. Men da Sverrigs Skattefordringer i Finmarken forøgede Tvisten om Grændserne der, og Carl IX kaldte sig Konge over Finner og Lapper i Nordlandene, begyndte Sagen at tage en alvorligere Retning.

Den unge og kraftige Christian IV havde desuden været utilfreds med det Regentskab, som fra 1595 til Carl IX's Thronbestigelse havde bestaaet i Sverrig, og kun de ved hans Haandfæstning skete

betydelige Indskrænkninger i hans Myndighed havde afholdt ham fra at drage Sværdet. Imidlertid havde han dog forberedt sig paa Krig. Allerede i Aaret 1601 forøgedes Befæstningerne ved Aggershus, Bahus, Varberg og Halmstad. Christianopel anlagdes og befæstedes, og da saavel hertil som til Flaaden manglede Skyts, udskreves den 13de Oktober Klokkerne i alle danske Landsbykirker, til hvilke Kongen havde Patronatsret, saaledes at hver Kirke kun beholdt den største tilbage; dog kunde Menighederne beholde alle deres Klokker, naar de istedetfor de udskrevne leverede Værdien i Kobber. Kjøbstæ

Side 121

derne i Danmark maatte ligeledes levere Kobber). 1604 begyndtes i Kjøbenhavn paa Bygningen af det endnu ved Christiansborgslot liggende Tøihus, hvor Krigsskibene kunde lægge op til for at indtage Skyts og Ammunition. Dette Tøihus var fælles for Sø- og Landetaten indtil 1ste Juli 1680, da Flaadeudvidelsen under Christian V gav Anledning til Oprettelsen af de saakaldte Søtøihuscompagnier. Dermed ophørte imidlertid kun Fællesskabet for Artilleristernes, Skytsets og Ammunitionens Vedkommende, hvorimod Fællesskabet om Bygningen selv vedblev, indtil Arsenalet paa Nyholm 1742—46 var fuldendt. Fremdeles bleve 1608 Kjøbenhavns Fæstningsværker udvidede, og Stillingen af Skjærbaade udstraktes til Nordlandene og Finmarken, ligesom en Model blev sendt fra Bergen til Vardøhus til at bygge efter; 1610 blev Befæstningen af det i Syvaarskrigen af Peder Skram saa hæderligt forsvarede Laholm udvidet. I Krigslovene tilsøes skete adskillige Forandringer, idet Livsstraffen for at spilde eller kaste Proviant overbord formildedes til corporlig Revselse, og Kjølhalingsstraffen (at hales under Skibets Kjøl fra den ene Side til den anden, stundom endog flere Gange) indførtes. Den, der ved Lemlæstelse i Krigen blev sat ud af Stand til at fortjene sit Brød, blev der tilsagt Forsørgelse, og den, der faldt i Fangenskab, Udløsning efter mindst eet Aars Forløb, hvorimod Kronen forbeholdt sig større Andeel end tidligere i Prisgodset. Hvo, som dræbte en Anden, skulde bindes til Liget og kastes overbord med dette. Livsstraf fastsattes tillige for Feighed, for at komme drukken paa Vagt, for uden Tilladelse at lade en Anden vaage for sig samt for at gjøre Allarm og ikke søge sin Køieplads, naar Vagten var opsat.

Fodnoter

*) »Sjællandske Tegnelser«, XIX, 328, 29, 31 og 37,

side 122

Carl IX havde givet det nyanlagte Göteborg Privilegier til at fiske under Nordlandene og det norske Finmarken. Da Christian IV havde faaet Beviset herfor i Hænde derved, at et svensk Skib blev anholdt med et saadant Pas, og Carl IX endvidere ved en hemmeligt i Helsingør opslaaet Bekjendtgjørelse forbød Farten paa den finske Bugt samt endog uden Anmeldelse lod engelske og skotske Leietropper lande i Jylland, saa at der i Rigerne maatte holdes Strandvagt, blev Forholdet

næsten fjendligt mellem de to Konger. Christian IV gjengjældte Bruddet paa de bestaaende Traktater ved 1609 at udsende Rigsadmiral Mogens Ulfeld med 8 store Krigsskibe og 2 Pinker) for at beskytte den af de Svenske foruroligede neutrale Skibsfart i Østersøen og ved Aaret efter endog at lade ham med 17 Skibe convoiere de i Sundet samlede fremmede Koffardiskibe til Østersøeshavnene, der vare besatte af Sverrigs Fjender. Det var paalagt Ulfeld at beskytte Farten i de danske Farvande, opbringe alle Sørøvere og Fribyttere samt at tvinge de ham mødende Skibe til at stryge og fremvise deres Søpasse. I svenske Farvande skulde han imidlertid vise samme Høflighed mod det svenske Flag. 1609 skal Ulfeld have frataget de Svenske 2 anholdte hollandske Skibe); de svenske Klager herover besvaredes i et til det svenske Rigsraad af det danske sendt trykt Skrift, hvori Christian IV's Forhold retfærdiggjordes, og alle hans Anker mod Sverrig anførtes. Flaaden i Østersøen forstærkedes med 12 Skibe under Holmens Chef Godske Lindenov), og de sikkrede Farten der saa godt, at de Svenske ikke vovede at

---

Fodnoter

*) »Sjællandske Register«, XV, 234.

**) Schlegels Oversættelse af Slange, II, 437.

***) Flaadens Skibe og Chefer findes i »Efterretninger o. d. d. og n. Sømagt«, I, 86—88.

side 123

Neutrale Flags Beskyttelse. Kalmarkrigens Udbrud.

tage noget Skib, før de Danske vare gaaede hjem, hvorefter de imidlertid atter forstyrrede den neutrale Handel paa finske Bugt.Vel tilbød endnu Carl IX nye Underhandlinger og Grændsemøder; men Christian IV kunde ikke vente, at den urolige og ubøielige svenske Konge derved skulde kunne formaaes til at gjøre Indrømmelser. Han var desuden nu kommen overeens med Stænderne om Krig og havde ikke blot sluttet Forsvarsforbund med sine Slægtninge, Churfyrsterne af Sachsen og Brandenborg, men tillige sikkret sig, at Hollænderne vilde finde sig i en Forhøielse af Sundtolden, saalænge Krigen varede, og Alt var saaledes forberedt til en saadan. Han sendte derfor ogsaa strax efter Paaske 1611 sin Herold til Sverrig med en under 4de April udstedt Krigserklæring.Til den længe forberedte Krig vare Fæstningerne forsynede med alle Fornødenheder; en Hær paa 20,000 Mand var samlet i Skaane, og 12,000 Mand stode under Vaaben i Norge. Flaaden blev nu ogsaa eqviperet. Det var Hensigten at angribe det sydlige Sverrig og forholde sig defensivt i Norge. Hæren i Skaane deltes derfor i to Hovedcorps; Kongen satte sig selv i Spidsen for det østlige og angreb dermed Kalmar, medens Marsken Steen Malteson Sehested med det vestlige vendte sig mod Elfsborg og Guldborg. Naar disse Fæstninger vare erobrede, skulde Hæren samles ved Jønkjøbing for forenet at trænge videre frem. Sømagten deltes i 3 Dele, hvoraf Hoveddelingen agerede mod den svenske Hovedflaade, medens en Eskadre i Østersøen og en anden i Nordsøen understøttede Angrebene paa Kalmar og Elfsborg.Allerede før Krigserklæringens Afsendelse convoierede Capitain Gabriel Kruse med Markatten og Capitain Geert

side 124

Johansen Kate med Penitens Skibe med Skyts og Ammunition til Christianopel og krydsede derefter udenfor Kalmarsund for at forhindre Tilførsel fra Tydskland). Ved Krigens Udbrud stødte til disse to Skibe 5 andre, som under Erik Urne understøttede Christian IV's Landangreb paa Kalmar og skjød et af de derliggende tvende svenske Krigsskibe i Sænk, hvorimod det mislykkedes ved en Brander at ødelægge de i Kalmarhavn liggende Koffardiskibe. Kalmar By kom snart i dansk Magt; men den 17de Juli nødte 17 fra den svenske Hovedflaade detacherede Skibe, under Admiral Hans Bjelkenstjerna, Erik Urnes Eskadre til at trække sig Noget tilbage, indtil Rigsadmiral Mogens Ulfeld, der midt i Mai, ombord paa Argo, var kommen i Søen med 24 Skibe), sendte 9 Skibe, under Godske Lindenov, til Kalmarsund. Bjelkenstjerna maatte da igjen søge tilbage til den, under Rigsadmiral Jørgen Gyldenstjerna, nordligere i Skjærgaarden liggende svenske Hovedflaade og efterlade 48-Kanonskibet Mjølkepigan, ført af Capitain Søren Kjeldson, samt en Galei paa 4 Kanoner i vor Magt. Efter Slanges Beretning skal det af Frants Brockenhuus førte danske Skib Stjernen ved denne Leilighed være stødt paa Grimskjærene, men atter være kommet af Grunden uden Skade. Skrivelse fra Breide Rantzau til Rigskansler Christen Frys af 31te Juli 1611) beretter, at dette Skib blev erobret af Fjenden Natten mellem den 30te og 31te Juli, og at Argo var i Fare uden

---

Fodnoter

*) »Sjællandske Register«, S. 329.

**) At de Danske under Krigen skaanede den neutrale Fart, viser en Ordre fra Regjeringscommissionen i Kjøbenhavn til Ulfeld af 18de Juni, hvori det paalægges denne ikke at være for streng med at forlange Strygning af de neutrale Skibe. (»Sjællandske Tegnelser«, S. 412.))

***»Geheimearchivet fra Justitsministeriet«, Skab 14, Pakken Nr. 123.

side 125
Kalmars Erobring 1611.

imidlertid at oplyse de nærmere Omstændigheder derved. Tornquist omtaler ikke Stjernens Erobring. Efterat den danske Sømagt igjen var bleven Herre i Kalmarsund, bemægtigede Armeen sig de paa Kysterne der liggende Skjærbaade, af hvilke de daarligste bleve brændte og de bedre afgivne til Flaaden.Efterat Christian IV var bleven forstærket med de af Rigsmarsken commanderede og af Ulfeld overførte Tropper, blev Carl IX nødt til at overlade Kalmarslot til dets eget Forsvar, og dette saae sig derfor omsider nødt til at capitulere den 3die August).Den svenske Hovedflaade holdt sig endnu i Skjærgaarden, saalænge den danske var udenfor, men kunde ikke forhindre, at Øland med Borkholmslot blev erobret. De Danske fordreves imidlertid snart igjen derfra af den svenske Kronprinds, Gustav Adolph, efterat Christian IV med Flaaden sidst i September var seilet til Kjøbenhavn og derved havde overladt Herredømmet i Kalmarsund til den

svenske Flaade. Grunden til at han forlod Kamppladsen er ikke bleven oplyst. Formodentlig have de Tab, som vare en Følge af Gustav Adolphs Overrumpling af Christianopel, medens vore Vaaben vare beskjæftigede ved Kalmar, gjort det nødvendigt at hente Fornødenheder fra Danmark. Imidlertid ilede Ulfeld snart det betrængte Kalmar til Hjælp, og Gyllenstjerna maatte da atter søge op i den stokholmske Skjærgaard, hvorfra han ikke oftere kom ud i dette Aar).

Fodnoter

*) Med Kalmarslot skulle 4 svenske Krigsskibe og 3,000 Tønder Korn være faldne i vore Hænder. (Schlegels Oversættelse af Slange I, 515.)

**) Blandt de berømte ved Frederiksborgs Riddersals Brand tabte Tapeter fandtes en Afbildning af en Søfægtning, som skal være fore-

side 126

I Slutningen af Marts Maaned var allerede Jörgen Daa med syv Skibe) sendt til Nordsøen for at hindre Tilførsel til Elfsborg, Guldborg og Gøteborg. I en Skrivelse af 19de April, hvori han meddeler ham Krigens Udbrud, dadler Kongen ham imidlertid, fordi han ikke udfører sit Hverv tilfredsstillende). Hos Slange hedder det fremdeles, at vel hindredes Blokaden i Begyndelsen af Vind og Veir, og vel blev Daa ved sin Ankomst for Elfsborg angrebet af en Deel Skjærbaade, som han deels skjød eller seilede i Sænk, erobrede eller jog tilbage i Havnen; men heller ikke senere, tilføier Slange, udførte Daa Blokaden eftertrykkeligt, hvorfor det i Kjøbenhavn under Kongens Fraværelse indsatte Regjeringsraad sendte Godske Lindenov med flere Skibe dertil for fuldstændig at bringe den til Udførelse. Man maa imidlertid senere være kommen til Erkjendelse af, at Daa havde været uden Skyld med Hensyn til den mangelfulde Blokade. Godske Lindenov, der befandt sig ombord paa Victor, blev nemlig rigtignok den 22de Juli udnævnt til »Admiral« saavel over St. Michel og Crocodillen som over de i Nordsøen hidtil af Jørgen Daa commanderede Skibe med Ordre til at holde Farvandet rent og forhindre Handel og Tilførsel til de svenske Havne); men da Lindenov) igjen havde forladt Stationen for Elfsborg,

---

Fodnoter

falden den 1ste September 1611, og i hvilken den svenske Viceadmiral skal være bleven fanget. (Schlegels Oversættelse af Slange, II, 581). Om denne Træfning haves imidlertid ingen videre Efterretning.

*) Disse vare: Heringnæs, Jørgen Daa; Sorte Hund, Peder Holst; Makrelen, Steffen Søfrensen; Røde Løve, Anders Nolk; Turtelduen, Jens Munk; Forlorne Søn, Johan Pedersen, og Katten, Jørgen Holst. (»Sjællandske Register«, S. 328).

**) »Sjællandske Tegnelser«, XX, 396, 97.

***) »Sjællandske Register«, S. 395.

****) Jørgen Daa førte Markatten under Lindenov paa den tidligere omtalte Convoiexpedition 1607.

side 127
Elfsborg Blokade. Erobring af 7 Skibe. Carl IX' s Død.

formodentlig for at rygte sit Embede som Holmens Chef, fik Daa paany Commandoen i Nordsøen. Paa hans senere Indberetning om, at den svenske Eskadre i Elfsborg udrustedes af al Magt, og at han frygtede den skulde være ham overlegen, blev Victor under Mads Bagge den 5te November paany sendt ham til Forstærkning tilligemed Paalæg om at søge at ødelægge den fjendlige Eskadre i Elfsborg). Dette skal han ogsaa den 12te December heldigt have udført og den 18de December hjembragt til Kjøbenhavn syv i denne Affaire ved Entring erobrede Skibe, blandt hvilke fem findes navngivne, nemlig: Hector, Krabben, Blaa Ormen, Lampretten og Jonas. Ved samme Leilighed siges Gøteborg for en stor Deel at være bleven ødelagt).Tabet af Kalmar bragte Carl IX saa ganske ud af sig selv, at han sendte Christian IV en personlig Udfordring, som denne efter Fortjeneste besvarede med en haanlig Tilbageviisning, der gjorde den lidenskabelige Olding end mere forbittret. Den 30te October endte denne sit urolige Liv, hvorpaa hans unge Søn Gustav Adolph besteg den svenske Throne. Denne lyttede i Begyndelsen villigt til forskjellige protestantiske Regjeringers og især Sømagternes Fredsforestillinger; men da det viste sig, at Christian IV var uimodtagelig derfor, værnede han med smaa Midler kjækt om sit Land.Paa begge Sider rustede man sig ivrigt og forøgede Landhærene ved Hverving af fremmede Tropper. Medens Vinteren forbød alle Søoperationer, hærgedes Grændselandene gjensidigt ved Mord og Brand. Ingen af Kongerne sparede sig selv, men udsatte sig begge for de største

---

Fodnoter
*) »Sjællandske Tegnelser«, XX, 433.
**) Schlegels Oversættelse af Slange, II, 523, og Tornquist, I, 82.

side 128

Farer, af hvilke de flere Gange kun bleve frelste ved trofaste Undersaatters Selvopoffrelse.I Danmark og Norge udskreves imidlertid Søfolk samt Transportfartøier til Troppe-, Proviants- og Ammunitionsoverførsler), og saasnart Farvandet var seilbart, blev Flaaden udrustet.Den 20de Marts 1612 beordredes Jörgen Daa paa Raphael med sex andre Skibe mod de i de elfsborgske Farvande stationerede svenske Krigskibe. Hvis disse vare seilede ud i Nordsøen og havde søgt Tilflugt i engelske, franske, nederlandske eller brabandske Havne, skulde han blokere dem der, og dersom Øvrighederne i disse Havne maatte beklage sig herover, skulde han erklære, at det ikke var hans Hensigt at forurette fremmede Magter, men kun at komme Fjenden tillivs, hvor han fandt ham, hvilket Kongen hans Herre forventede, at de Stater, med hvilke han stod i Venskabsforhold, ikke vilde forhindre). Da imidlertid de svenske Skibe endnu ikke havde forladt Elfsborg ved hans

Ankomst, behøvede Daa ikke at benytte den Bemyndigelse til i fornødent Fald at gjøre Brud paa neutralt Territorium, som var hjemlet ham ved denne Instruction; men den er ligefuldt et talende Vidnesbyrd om, hvor dristig Christian IV var i sin Politik, og hvor meget han stolede paa den Anseelse, han allerede havde erhvervet sig hos Europas andre Magter. Eskadren forblev for Elfsborg og bidrog meget til, at denne Fæstning overgav sig den 24de Mai ved strengt at blokere den og især ved at lade 2 Skibe, under Capitain Jens Munk paa Heringnæs), afskjære Forbindelsen

---

Fodnoter

*) »Sjællandske Register«, XV, 415. »Sjællandske Tegnelser«, XX, 442 og 464.

*) »Sjællandske Register«, XV, 422—424.

***) Ligeledes, XV, 422.

side 129

Rustning. Eskadre i Nordsøen. Elfs-, Guld- og Gøteborgs Erobring.

med Guldborg. Tilligemed Elfsborg skulle 6 svenske Krigsskibe være faldne i de Danskes Hænder, der vel vare blevne sænkede før Capitulationen, men efter denne optoges og forenedes med Eskadren i Nordsøen). Guldborg maatte den 1ste Juni ogsaa overgive sig og blev sløifet. Herefter var Gøteborg et let Bytte og ødelagdes aldeles. Da nu Eskadrens Hverv ved Landoperationerne Vester paa var opfyldt, sikkrede den Resten af Aaret Søfarten i Nordsøen og udelukkede aldeles svenske Krigsskibe fra denne.Den 1ste April sendtes Capitain Jacob Beck paa Lybske David med 3 andre Skibe til Øland for i Forening med de i Kalmar stationerede Galeier og Jagter at blokere denne Ø), hvis Fartøier alle bleve borttagne.Hovedflaaden, 21 store Skibe stærk under Mogens Ulfeld, afgik midt i Mai til Østersøen, hvor den udøvede et uindskrænket Herredømme og efter Tornquists Beretning skal have afbrændt Søderkjøbing).Med 16 større og mindre Skibe overførte Godske Lindenov i de sidste Dage af Mai Geert Rantzau med hans fra Togtet i Sverrig tilbagekomne Troppekorps til Øland, der først i Juni tilligemed Borkholmsslot paany blev overgivet til den forenede danske Land- og Sømagt. 12 svenske Skibe, som under Admiral Hans Classon forlode Stokholm den 18de Juni, forsøgte vel at undsætte Øen, men bleve, saa

---

Fodnoter

*) Schlegels Oversættelse af Slange, II, 539

**) »Sjællandske Register«, XV, 425—27.)

***) Ulfelds og Viceadmiralen, [usikker: Godske] Lindenov's Instrux af 16de Mai 1612 viser Krigens grusomme Charakteer, idet deri anføres: »Och effterdi de Suenske haffuer hidendtill Ingen Quartier willet bewilge att maatte giøres, wansehett wi dett dennom haffuer ladett thillbyde, da Schall forne. wore Admiraler Jhielsla dennom Aff fiendenss Folck, de Kunde bliffue mægtig och Jcke beflitte dennom att salvere dennom, som fanger, som thillforne schedt er.« (»Sjællandske Tegnelser«, XX, 459).

side 130

snart de viste sig udenfor Skjærgaarden, jagede tilbage til Barøsund med Tabet af eet forlist og to forskudte Skibe, hvilke sidste det imidlertid senere lykkedes dem at bringe af Grunden, hvorpaa de vare satte for at undgaae at synke).Efterat Elfsborg og Øland vare erobrede søgte Christian IV fra Vest og Rantzau fra Øst at trænge frem til det sydlige Sverrigs Hovedpunkt Jønkjøbing, hvor Gustav Adolph havde samlet sin Hovedmagt. Mangel paa Levnetsmidler i det overalt ødelagte Land og Mytterier blandt de fremmede Leietropper tvang dem imidlertid til at trække sig tilbage, forinden de naaede derhen.Paa samme Tid mistede den danske Flaade ved Sygdom over Halvdelen af sit Mandskab, hvorfor den sidst i Juli vendte tilbage til Kjøbenhavn. De Svenske benyttede sig heraf til at vove sig ud af Skjærene og gjøre nogle Koffardipriser, men vendte iøvrigt af Mangel paa Proviant snart tilbage til Stokholm.Da Flaaden i Hovedstaden havde faaet sit Mandskab completeret, seilede Christian IV den 11te August selv med den fra Kjøbenhavn. Efter forgjæves at have søgt den svenske Flaade i Søen, tog han i Kalmar en Deel Landtropper ombord og ankrede den 31te August udenfor Djurhaven i de stokholmske Skjær efterat have erobret en Galei og deels ødelagt deels bortjaget en Deel Skjærbaade, som søgte at forhindre hans Opseiling mod Stokholm. Ifølge Datidens Skik udæskede derpaa Ulfeld ved en Trompeter den her samlede svenske Flaade til Kamp, en Udfordring man imidlertid ikke fandt sig foranlediget til at modtage. Derimod forsøgte man, skjøndt forgjæves, ved nogle udsendte Brandere at fordrive vore Skibe fra den i saa høi

---

Fodnoter

*) Tornquist, I, 83 og 84.

side 131

Ølands Erobring. Christian IV truer Stokholm. Lybske Flaade.

Grad truede Hovedstads Nærhed. Ihvorvel han havde landsat en Deel Tropper paa nogle Smaaholme, kom Christian IV imidlertid snart til den Erkjendelse, at han ikke var stærk nok til at overvinde den Modstand, Gustav Adolph, der lige havde reist sig fra Sygeleiet, mod al Forventning havde samlet til Stokholms Forsvar, og da det var for seent paa Aaret til at afvente Forstærkning, forlod han den 10de September atter den svenske Skjærgaard, rigtignok uden at have naaet sit Hovedformaal, men dog med en Deel Koffardiskibe. Under Bornholm overlod han Commandoen til Ulfeld og seilede selv til Kjøbenhavn.

Hansestæderne og især Lybek havde under Krigen forsynet Sverrig med en Mængde Fornødenheder, og da Ulfeld erfarede, at en betydelig lybsk Provianteringsflaade netop laa seilfærdig ved Travemynde, detacherede han nogle mindre Skibe derhen, som jagede den paa Strand. Herefter blev det lybske Raad tvunget til at forpligte sig til ikke mere at ville understøtte Sverrig.

Norge behøvede under Krigen kun ved sine Skjærbaade at værge sig mod de smaae svenske Kapere, der langs Skjærgaardene listede sig til dets Kyster, da iøvrigt ingen svenske Krigsskibe vare i Nordsøen, hvor den dansk-norske Sømagt, som vi have seet, fuldstændigt var Sverrig overlegen. Tillands fandt kun enkelte Streiftog Sted, da Sverrig havde Brug nok for sine Tropper mod den danske Hær. De fra Sverrig udstedte Opmuntringer til Frafald fra Danmark fandt naturligviis ingen Anklang hos de Christian IV saa hengivne Normænd.

Imidlertid led Norge dette Aar ved Indfald af de i England og Skotland hvervede Leietropper, som søgte til Sverrig derigjennem, da al anden Vei var spærret. Oberst Johan Mönnickhaven forsøgte i August med 14—1600 Mand

side 132

først forgjæves at overrumple Trondhjem, men landede dernæst uden Modstand fra den feige Lehnsmands Side i Størdalens Præstegjæld. Herfra ilede han derpaa tvers igjennem Landet til Stokholms Undsætning og bemægtigede sig underveis Jemteland og Herjedalen. Derimod bleve 550 skotske Leietropper, der under Oberst Georg Sinklar valgte den sydlige Vei igjennem Romsdalen og Guldbrandsdalen til Sverrig, tilintetgjorte af de tappre norske Bønder.

I denne Krig var den svenske Sømagt hverken i Styrke eller Dygtighed den danske voxen, hvorfor Gustav Adolph strax efter sin Thronbestigelse udstedte Kaperbreve til Alle, som vilde deeltage i Forsvaret af den svenske Skjærgaard, og tilstod dem fuld Eiendomsret over Prisgodset uden at afgive Noget deraf til Kronen. Det var vist for at forsvare Handelen mod de paa denne Maade opstaaede, tildeels smaae svenske Kapere, at Christian IV udstedte de tidligere omtalte Søpasse for de senere saakaldte Defensionsskibe, hvorved disse bemyndigedes til at bemægtige sig svensk Eiendom. Ved aabent Brev af 27de Mai 1612 fik de yderligere strengt Tilhold om ikke at tilføie fredelige neutrale Skibe Overlast, hvorover der hyppigt var indløbet Klager).

Imidlertid ønskede Gustav Adolph meget at ende en Krig, som udtømte og ødelagde Sverrig; han fik derfor Jacob I af Storbrittanien til at optræde som Mægler mellem sig og den seirrige Christian IV. Da Gustav Adolph havde undladt at bruge den af Faderen antagne fornærmende Titel af Lappernes Konge, og Krigsbegivenhederne i det sidste Aar havde lært Christian IV, hvor vanskeligt det var at bekæmpe det tappre svenske Folk under en saa heltemodig Konges Anførsel,

---

Fodnoter

*) »Sjællandske Tegnelser«, XX, 461.

side 133

Skotske Tropper i Norge. Svenske Kapere og danske Def. Skibe. Fred.

samt Nederlandene derhos begyndte at indtage en foruroligende Stilling, var Danmark paa sin Side heller ikke uvillig til Forlig. Af et Møde angaaende Krigsfangernes gjensidige Udvexling i Knæred udviklede sig derfor efterhaanden en her den 26de Januar 1613 sluttet Fred. Ved Fredstraktaten frasagde Sverrig sig al Krav paa Finmarken, Nordlandene, Lapland og Sonnenborg paa Øsel; de tre Kroner skulde fremdeles begge Riger være berettiget til at føre i deres Vaaben, uden at dog dertil knyttedes nogensomhelst særlig Betydning. Alle erobrede Skibe og Skyts beholdt Erobreren; det af de skotske Leietropper tagne Jemteland og Herjedalen fik Danmark strax tilbage. Sverrig fik ligeledes Kalmar og Øland strax samt Ret til at indløse Elfsborg, Gøteborg, Ny- og Gammelødelse med de tilliggende Herreder inden 6 Aar mod 2 Mill. Rdlr. R. M. Gøteborg maatte kun gjenopbygges med Privilegier, der ikke strede mod danske Interesser. Alle Fanger frigaves uden Løsepenge; Handelssamqvemmet mellem begge Nationer blev frit, og Sverrig beholdt de tidligere Lettelser i Sundtolden.

VII.
Fra Freden i Knæred til Freden i Lybek.
1613—29.

Sømagtens Bestyrelse lededes i dette Tidsrum efter de samme Principer som i det foregaaende. Kongen førte nemlig ved alle vigtigere Leiligheder ei alene selv Commandoen tilsøes, men tog ogsaa personlig Deel i Bestyrelsesdetaillen. Dog udnævntes efter Mogens Ulfelds Død Albert Skeel den

side 134

1ste December 1616 til Rigsadmiral. Han forblev i dette Embede indtil 1623, da han efter Slanges og Holbergs Beretninger paa Grund af Uenighed med Kongen maatte træde tilbage. Schlegel anfører derimod i en Anmærkning i Oversættelsen af Slange, at Skeels Afgang som Rigsadmiral hidrørte fra legemlig Svaghed. Slange mener, at Claus Daa allerede 1623 blev »Rigsadmiral«; men Schlegel antager, at han først udnævntes dertil den 25de Juli 1630, og at saaledes dette Embede har været ubesat i 7 Aar. I »Register og Tegnelser« forefindes Intet om Skeels Afgang eller Daas Udnævnelse; men den sidste nævnes deri først den 27de Juli 1630 som Rigsadmiral uden at være omtalt som Commanderende tilsøes i den tydske Krig. Schlegels Mening, at Daa først blev udnævnt til Rigsadmiral efter Freden til Lybek, synes derfor at være den rigtige.

Til Holmens Chef udnævntes Capitain Steen Willumsen den 3die September 1613 med 883½ Rdlr. (500 Daler Courant) aarlig Gage). Christian IV nedsatte saaledes yderligere Lønningen for dette

Embede, der vedblev at sortere under Statholderen paa Kjøbenhavnslot. Iøvrigt brugtes Holmens Chef ogsaa tilsøes.

En Ordre, dateret 12te April 1623), til Steen Willumsen om at bringe Sagen angaaende en Englænders Drab ved et Skud fra et dansk Krigsskib til Doms for »Admiralitetet« viser, at der dengang har bestaaet en saadan Domstol, uden at det nærmere er oplyst, om dette har været en Udvidelse af den 1587 indførte Ret paa Holmen eller en ny Institution, som senere blev til det Collegium, der

---

Fodnoter

*) »Sjællandske Register«, XVI, 29—32.

*) »Sjællandske Tegnelser«, XXII, 224.

Side 135

Bestyrelsen 1613 – 29. Pengemidlerne. Faste Stok.

indtil 1848 bestyrede Søetaten og tillige dømte i sidste Instans i Prissager.

Efter »Rigens Regnskaber« udbetaltes til Sømagten i dette Tidsrums 17 Aar omtrent 2,439,940 Rdlr. R. M.) eller i Gjennemsnit næsten 143,530 Rdlr. og deraf til Materialier Noget over 87,080 Rdlr. aarligt. Udgifterne tiltoge stadigt indtil den ulykkelige tydske Krig. I Aaret 1613 udgjorde de 68,872 Rdlr. og stege 1624 endog til 232,617 Rdlr., men nedbragtes det paafølgende Aar til 102,894 Rdlr. og 1628 til 91,219 Rdlr., medens der 1629 paa Grund af Krigsudrustninger medgik Noget over 145,900 Rdlr. R. M.

Det var især Udrustningerne, som kostede mere, da Christian IV, paa Tinden af sin Magt, ikke alene ei sparede paa disse, hvor der var Udsigt til derved at udvide Handelen, men tillige brugte sine Krigsskibe i politiske Øiemed og til at opretholde den Høihedsret, som han tiltog sig over, hvad han kaldte, dansk-norske Farvande. Til den ostindiske Expedition 1618 udbetaltes alene 224,900 Rdlr. R. M., hvoraf rigtignok 85,000 spanske Piastre (beregnede til 94 Sk. eller omtrent 2 Rdlr. R. M. Stykket) i Aaret 1622 ere opførte som Laan til Compagniet. Jens Munks grønlandske Reise 1619 kostede 5,070 Rdlr. R. M., og efterat 1500 Søfolk 1615 vare udskrevne af Kjøbstæderne og paa Landet i begge Riger til dagligt Arbeide paa Holmen og Skibene, stege ogsaa Lønningsudgifterne), medens disse faste Folks

---

Fodnoter

*) De udbetalte Summer bestode af: 46 Portugaleser, 3082½ Rosenobel, 86 dobbelte og 31 enkelte Guldkroner, 647 Guldgylden og 1,205,647 Dalere.

**) Alle Gager udbetaltes i dette Tidsrum i Courantmynt, der var ⅙ lavere end Speciesmynten. De antagne Skibscapitainer erholdt aarligt 200 Courantdalere og 1—2 Hofklædninger; Lieutenanterne

side 136

stadige Brug til Skibenes Bemanding dog lettede Noget paa Eqviperingsfondet.

Efterat saaledes Grundvolden var lagt til en fast Stok af Søfolk), lod Kongen en Kirke indrette for denne og de faste Haandværkere, og ved Befaling af 7de September

---

gageredes med 150 Daler og 1 Hofklædning, der ikke var høiere anslaaet end under Frederik II. Foruden Gagen og saagodtsom fri Bolig erholdt det faste Mandskab Beklædning fra »Klædekammeret« og Proviant fra Proviantgaarden, til hvilken sidste alle udskrevne eller af Domainerne leverede Provisioner indsendtes. Beløbet heraf kan imidlertid ikke oplyses, da Regnskaberne desangaaende enten ganske mangle eller ere høist ufuldstændige.De til fast Tjeneste udskrevne Søfolk skulde efter den under 4de Juli 1616 udstedte Forordning tjene i 5 Aar og da, hvis de ei frivilligt ønskede at blive i Tjenesten, permitteres til eget Erhverv, men maatte ikke bosætte sig udenlands eller gaae i fremmed Tjeneste. De vare forpligtede til at tjene i Krigstid som andre Undersaatter, men tillodes i Permitteringstiden at ernære sig ved Skibsfart og Fiskeri uden at betale den almindelige Skat og med Fritagelse for Vagttjenesten i de Kjøbstæder, hvor de boede, med mindre de dreve stort »Kjøbmandskab«, da de i saa Fald skulde bære samme Byrder som andre Borgere. For de Qvæstede og Lemlæstede, som ikke kunde ernære sig selv, holdtes Hospitaler i Roeskilde, Helsingør og Slagelse, hvori kun Søfolk maatte optages. (»Sjællandske Tegnelser«, XXI, 171).Imidlertid viste det sig snart, at de i fast Tjeneste staaende Søfolk ikke kunde faae Hyre, naar de hjempermitteredes fra denne, især fordi den største Deel af de norske Skibe bemandedes med fremmede Søfolk, hvoraf fulgte, at de Permitterede fristedes til at forlade Hjemmet og bosætte sig i fremmede Lande. Derfor befalede Forordningen af 22de Juni 1618, under Confiskation af Skib og Gods, at ingen fremmede Matroser maatte tages i Tjeneste paa norske Skibe, med mindre de vare bosiddende i Danmark eller Norge. (»Norske Register«, IV, 55).) Ved Forordning af 12te November 1618 forbødes det Enhver at borge Kongens Søfolk. Da der efter den faste Stoks Indretning stedse havdes Søfolk i Kjøbenhavn til uventede Udrustninger, afskaffedes den Skik at holde Søfolk i »Borgerleie«, og blev i dennes Sted en Skat udskrevet af Kjøbstæderne. (»Sjællandske Register«, XVI, 368, 369, 370 og 460).

side 137
Holmens Kirke og Skole. Udskrivning af Søfolk.

1617 bestemtes den til Sognekirke for Søetaten). Denne Kirke flyttedes 1619 til en Bygning paa Holmen, hvor den indviedes den 5te September af Biskop Resen. Da den faste Stok senere blev forøget, fandtes Kirken for indskrænket, hvorfor den 1632 blev udvidet og endelig 1641 fik sin nuværende Skikkelse. 1660 henlagdes under Bremerholms Kirke alle Beboerne af de ligeoverfor liggende, 1632 byggede Skipperboder, som tidligere havde hørt til Nicolai Sogn, samt alle til Søetaten Hørende, hvor de end boede i Staden.

Ligeledes oprettedes under 17de September 1628 en Skole for Holmens Mandskabs Børn.

Da Skipperboderne bleve for indskrænkede til at huse den faste Stok og ikke kunde udvides, hvor de laae, paabegyndtes Bygningen af Nyboder, udenfor den daværende Østerport ved St. Hans Bro, og toges i Brug efterhaanden som Opførelsen i Aarenes Løb skred frem.

Imidlertid var den faste Stok ikke tilstrækkelig til større Udrustninger, hvorfor Udskrivningen af de til Flaaden manglende Folk fremdeles vedblev i de forskjellige Landsdeie. Da imidlertid Krigstjenesten var ilde anseet af Almuen, unddroge mange Søværnepligtige sig den ved at forlade Landet. For at hindre dette underhandlede man i flere Aar med Lehnene i Norge om i Fredstid at afløse Udskrivningen med en »Matrosskat« til at hverve Folk for. Den 4de October 1635 bestemte derefter et »Aabent Brev«, at for at være fri for at udskrives til Søtjenesten i Fredstid skulde en Odelsmand aarligt betale ½ Rdlr. R. M. (1 Rigsort) af hvert Skippund Skat, hver Heel- eller Halvgaard 1 Rdlr. (½ Daler), hver Øde

---

Fodnoter

*) »Sjællandske Tegnelser«, XXI, 270—71.

side 138

gaard og Strandsidder en halv Rigsdaler, en Saugmester to Rigsdaler og en Saugdreng en halv Rigsdaler. Tjenestekarlene skulde bidrage til Bøndernes Afgift, dog ingen over en halv Rigsdaler. Kjøbstæderne skulde aarligt erlægge: Marstrand 125 Rdlr., Uddevalle 12½ Rdlr., Kongself 25 Rdlr., Christiania 200 Rdlr., Tønsberg 37½ Rdlr., Bergen 750 Rdlr., Stavanger 50 Rdlr., Skeen 50 Rdlr., Frederiksstad 50 Rdlr. og Trondhjem 150 Rdlr. R. M. Men allerede Aaret efter erklærede Almuen i Bergens Lehn sig ude af Stand til at betale Skatten, hvorfor der igjen maatte udskrives, og da i 1638 Ingen frivilligt vilde lade sig hverve, udskreves de nødvendige Folk, som da fritoges for Matrosskatten, saalænge de vare i Kongens Tjeneste).

Skibsbyggeriet dreves hele Perioden med samme Kraft som tidligere ved Accordarbeide. I Aaret 1619 accorderedes saaledes med den skotske Skibsbygmester Daniel Sinklair om i Bleking at bygge et Skib paa 300 Læster, for hvilket han foruden Skyts, Ammunition og Træmaterialiet erholdt 28,000

Rdlr. R. M. (14,000 Daler). 1621 kjøbtes 2 Skibe i Holland for 25,000 Specier og fra 1622 sluttedes igjen Contracter med den fra Draxholm 1616 løsladte David Balfour, der derefter tilligemed Sinklair byggede flere Skibe). I Norge byggedes stadigt især Galeier,

---

Fodnoter

*) »Norske Tegnelser«, VI, 112, 116, 214, 296 og 307

**) Iblandt disse Skibe var der to af samme Størrelse som Balfours Hummeren, der byggedes af Sinclair for 14,000 Specier efter en den 7de Februar 1628 afsluttet Accord, og to andre, som Balfour ifølge Accord af 26de November Aaret iforveien byggede efter samme Tegning og for samme Betaling. Disse Skibe vare 40—42 Alen i Kjølen og 11—13 Alen brede. Jernværket og Masterne, Snedker- og Billedhuggerarbeidet bekostede Kongen selv, og desuden gaves Folk og Gier til Afløbningen. Den 28de November 1628 accorderedes atter med Balfour om at bygge 2 Skibe og den

side 139
Skibsbyggeriet. Defensionsskibene.

og i Nakskov holdtes flere Aar et Skibsværft, ligesom der i Itzehoe byggedes adskillige Skibe til Brug paa Elben. Skyts, Ammunition og Træmaterialiet leveredes stedse af Kongen, der foruden hvad der erholdtes af Domainerne, i Gjennemsnit aarligt anvendte 10,700 Speciesdaler til Tømmer. Jern-, Snedker- og Billedhuggerarbeidet udførtes undertiden af de faste Haandværkere. Iøvrigt maatte Skibsbyggeren levere Skibet fuldkomment færdigt for den contraherede Pris, og ikke sjelden fradroges ham Noget i Betalingen for Mangler, der paavistes ved den strenge Besigtigelse af Skibene, som Kongen foranstaltede og ofte selv overværede.

De under Krigen prøvede Defensionsskibe bleve ved Forordningerne af 10de December 1621, 16de og 26de August 1622 og den 1ste Februar 1623 fuldstændigt organiserede, hvorved Sømagten forøgedes i Krigstid, og Landsdelenes tidligere Forpligtelse til at stille Skibe til Krigsbrug blev hævet. Defensionsskibene fik Lettelser i Toldafgifterne og andre, ved Forordningerne af 22de December 1630 for Norge og 18de Februar 1636 for Danmark, end mere udvidede Privilegier). Disse bleve imidlertid atter hævede for Norges Vedkommende den 16de August 1656), da Defensionsskibene i Krigen ei havde fyldestgjort deres Forpligtelser. Dog paalagdes det Admiralitetet den 22de Juli 1657 at underhandle om at faae et Defensionsskib i Bergen til at gjøre Tjeneste). Under Christian V op

---

Fodnoter

17de Februar 1629 byggedes to til i Nakskov. (»Sjællandske Register«, XVIII, 264 og 265 og 358. »Tegnelser«, XXIV, 242.

*) Disse Friheder findes specificerede i »Efterretninger o. d. d. o. n. Sømagt«, I, 130—34
**) »Norske Tegnelser«, VIII, 425.
*) »Sjællandske Tegnelser«, XXXIV, 108.

side 140

toges Defensionsskibene igjen ved Forordning af 24de Mai 1671, men skulle 1688 være opgivne af politiske Grunde, uden at Noget desangaaende er offentliggjort. Endnu i Begyndelsen af det attende Aarhundrede omtales undertiden Defensionsskibe; men senere faldt de aldeles bort, da man kom til den Erkjendelse, at det var hensigtsmæssigere at bruge Krigsskibene til Handelens Beskyttelse end at opofre Indtægter af Toldafgifter for den uvisse Nytte, armerede Koffardiskibe kunde gjøre i Krigstilfælde.

Paa denne Tid forandredes Krigsskibenes tidligere Benævnelser, idet Skibe med to fulde Batterier kaldtes Orlogsskibe og tremastede Krigsskibe med eet Batteri Fregatter.

Den ved Erobringerne i Krigen allerede forøgede Flaade bragtes ved Christian IV's indsigtsfulde og utrættelige Omsorg saavidt, at den dansk-norske Sømagt i dette Tidsrum var en af de største i Europa.

Udgifterne til det for Sø- og Landmagten fælles Tøihus ere ikke specificerede i Regnskaberne.

Efter Slange og Schlegel findes i »Efterretninger om den danske og norske Sømagt« (I, 78—83) Oplysning om en Deel af Anskaffelsesqvantiteterne, Reglementerne, hvorefter Mandskaberne bleve bespiste, og Arbeidslønnen til flere Haandværkere, der betaltes efter Accordarbeide.

Efterat den danske Flaade i Grevens Feide var gjenskabt, var der alt 1536 indført ensformet Disciplin paa dens Skibe ved den tidligere omtalte »Ordenantz«, som tilligemed Skibsartiklerne 1555 danner Grundlaget til vore Disciplinsreglementer. Fra Frederik II's Regjering haves ingen almindelige Bestemmelser desangaaende; men det undgik ikke Christian IV's Opmærksomhed, at de ældre Reglementer behøvede Udvikling. Dette skete først derved, at Kongen meddelte de udsendte Flaader og Eskadrer særegne Instruc

side 141

tioner for Disciplinen ombord. En saadan til Mogens Ulfeld 1609) er tidligere omtalt, og Slange maa vistnok sigte til disse Instructioner, naar han anfører, at Kongen 1615 udgav Søartikler). Endvidere opbevares i Geheimearchivet Christian IV's egenhændigt underskrevne, almindelige Søkrigsartikler af 8de Mai 1625, som i 12 forskjellige Afdelinger udviklede de tidligere Reglementer i Tjenestens

forskjellige Dele. Vel formildedes derved nogle urimelige Bestemmelser for mindre Forseelser; men iøvrigt medførte Tidsaanden, at flere haarde Straffe bibeholdtes, ja endog skærpedes).

Fodnoter

*) Graah's »Udkast til Danmarks Søkrigshistorie«, 95—108.

) Schlegels Oversættelse af Slange, III, 37

***) Foruden hvad tidligere havde været Lov, paalagde disse Artikler Enhver ombord at møde til Prædiken, Morgen- og Aftenbøn og fastsatte Pengemulkt og corporlig Revselse for at forsømme dette. Naar Skipperne og Styrmændene vare af forskjellig Mening om Bestikket, skulde de fleste Stemmer gjælde. Mandskabet deltes i 2 Vagtsqvarterer samt i Bakker (»Roder«), og de befarne Folk underviste de ubefarne i Bakken. Soldater og Konstabler skulde være villige til samme Skibsarbeide som Matroserne, og Alle hjælpe til at opkaste Batterier til Flaadens Forsvar. Ingen Chef maatte paa Togtet afskedige eller permittere Nogen, og Ingen paa lange Reiser bortsende Breve uden Chefens eller Admiralens Tilladelse. Fremmede Sprog maatte ei tales ombord; ei heller Signaler gjøres uden de Foresattes Tilladelse. Efterat Forseelser, som ikke vare æreløse, vare afbødede, maatte Ingen lade den Straffede dem høre. Indbyrdes Enighed paalagdes, og Udfordringer forbødes; sloges man i Land, skulde den, som saaredes, kasseres og den Anden dømmes af Skibets [usikker: Officerer]. (Efter Schlegel vare de almindelige Straffe for Dueller blandt Adelen 1618 skærpede til, at Deeltagerne deri skulde miste deres Godser og efter Omstændighederne endog straffes paa Livet, samt de i Tvekamp Faldne nægtes ærlig Begravelse). Kort- og Terningspil turde kun finde Sted ombord med Chefens Tilladelse. Chefen og Næstcommanderende skulde inspicere Vagten. Naar Fjenden søgtes, maatte ethvert Skib føre saamange Flag, Chefen vilde; men ellers maatte Skibene kun føre de befalede Distinctionsflag. Naar Nogen havde

side 142

Under Europas krigeriske Forhold misbrugtes i dette Tidsrum Kaperiet hyppigt og blev derved til stor Plage for Handelssøfarten. Da det laa Christian IV paa Hjerte at

---

overgivet et Skib, skulde Undersøgelse finde Sted. Salutter afskaffedes uden efter Kongens særegne Befaling. De Skud, som gjordes for at tvinge Skibe til at stryge, skulde betales af dem, der havde forsømt Strygningen. Sparsommelighed og Orden anbefaledes særligt med Ammunition, Proviant og Skibsmaterialier. Plyndring paa erobret Skib tillodes kun efter de Foresattes Ordre. Alt Bytte skulde føres til Kjøbenhavn for der at deles. Præsten, Skipperne, Styrmændene, Chirurgerne og Skriverne skulde holde Bord sammen paa almindelig Skibskost. (Ved Befaling af 21de September 1623 var indført, at Chefen og Officererne erholdt Penge istedetfor Kost ombord, nemlig Chefen for sig selv og Tjener 33 Rdlr. (20 Daler Courant) og for Lieutenanterne og deres »Drenge« hver 26⅔ Rdlr. R. M. (16 Daler Courant) maanedlig. (»Sjællandske Tegnelser« XXII, 288). Spirituosa og

Tobak maatte Ingen have ombord; behøvede Nogen paa Reiser til kolde Climater Viin eller Brændeviin, maatte dette kun bruges med Chefens Tilladelse. Under »høig« Straf forbødes det at tage Fruentimmer, Drenge eller andre Folk ombord. Artiklerne oplæstes for Mandskabet. Livsstraf fastsattes ogsaa for at modsætte sig Profossen, for Desertion, Samqvem med Fjenden uden de Commanderendes Videne og Villie, for at føre Ammunition i Land, for Chef og Næstcommanderende paa eengang at være fra Skibet, Agterudseiling, frivillig Afsondring fra Flaaden, for at afpresse Kongens Undersaatter Noget og for at begaae Fjendligheder mod Andre end Fjenden; for den Skipper eller Styrmand, som uden Chefens Befaling bjergede noget Seil, naar Fjenden søgtes, for hvem der forlod sin Post uden at være afløst og for den, der skjulte nogen Fange. Straffen for Tyveri, der tidligere, naar det Stjaalne kun var af 4 Skillings Værdi, var paa Livet, formildedes derhen, at den Skyldige skulde erstatte det Stjaalne fiirdobbelt, naar Værdien ikke oversteg 4 Skilling, hvorimod større Tyverier straffedes efter Dom og Sagens Omstændigheder. Hvo, som ranede fra Nogen inden Skibsborde, blev kjølhalet; for at forsømme eller forsove Vagten eller komme drukken paa denne, straffedes de Paagjældende ligeledes efter Dom strengt, efter Omstændighederne endog paa Livet. For flere Disciplinsforseelser indførtes ogsaa Straffen at springe fra Underraaen. En udførligere Extract af disse Krigsartikler findes i »Efterretninger om den danske og norske Sømagt«, I, 97—126.

side 143
Udrustninger mod Fribyttere

beskytte denne, udsendte han aarligt for at holde »de danske og norske Strømme rene« en Deel Krydsere, hvis Antal endog i Aaret 1615 alene i Nordsøen beløb sig til 15 Orlogsmænd. Da i Aaret 1627 algierske Sørøverskibe, førte af engelske Renegater, anrettede stor Skade og bortførte flere af Indbyggerne paa Island og Færøerne, sendtes Capitain Prince med 5 Krigsskibe efter dem, hvorved det vel lykkedes at forjage, men ikke at fange dem. Ogsaa i denne Periode var det ligesom i de foregaaende Regel, at alle udsendte Krigsskibe skulde undersøge de dem mødende Kaperes Autorisation og Benyttelsen deraf, samt bemægtige sig Sørøvere. I »Efterretninger om den danske og norske Sømagt« er der for hvert Aar meddelt specificeret Fortegnelse over de mod Fribyttere udrustede Skibe, hvortil derfor i saa Henseende henvises. Hvor omhyggeligt der overhovedet vaagedes over Søfartens Sikkerhed, fremgaaer af, at man under den tydske Krig, for paa den ene Side ikke at bortsende Orlogsmændene til fjernere Farvande og paa den anden Side ikke at lade Koffardifarten i Stikken, kjøbte to Skibe til at beskytte Farten mellem Bergen og Finmarken, samt i 1629 fragtede et engelsk og 1630 et hollandsk Skib til at holde Farvandet under Island rent). Iøvrigt vare Udgifterne til disse Expeditioner vistnok vel anvendte, idet Orlogsmændenes hyppige Krydsning upaatvivlelig hindrede betydeligere Fribytteruordener i vore Farvande, og Folkene derved erholdt en nyttig Øvelse.

Christian IV vedblev fremdeles ikke alene at overholde den tidligere omtalte Høihedsret i de dansk-norske Farvande, men udvidede endog desværre denne til de grønlandske Kyster og til Herredømmet over Østersøen, hvilket vakte en Uvillie hos Naboerne og de vestlige Magter,

---

Fodnoter

*) »Sjællandske Register«, XVIII, 416 og 492.

Side 144

der senere havde meget ulykkelige Følger for Danmark. For at vaage over Høihedsretten og forhindre Fremmede i at fiske og handle paa Finmarkens, Nordlandenes og Grønlands Kyster uden dertil at have løst kongeligt Pas, udsendtes de fleste Aar, indtil den tydske Krig lagde Beslag paa alle Kræfter til Landets Forsvar, smaa Eskadrer, der allerede ere omtalte af flere Historieskrivere og anførte i »Efterretninger om den danske og norske Sømagt«. Det turde saaledes kun være nødvendigt her at tilføie nogle derom senere tilkomne Oplysninger.

Det var ikke to Krigsskibe, som i Aaret 1614 vare i Nordlandene for at forhindre Fremmedes Fart der, men kun Skibet Heringnæs, hvormed Capitain Jens Munk førte de Aaret i Forveien til Danmark ankomne russiske Gesandter til Nicolai ved Kola). Gabriel Kruse var det i 1615 paalagt med Leoparden, Eenhjørningen, Hector og 2 Pinker at fordre 1—200 Speciedalers Told af de Skibe, der fiskede i de grønlandske Farvande uden at have Pas dertil; vilde de ikke godvillig betale denne enten i rede Penge eller i Varer, skulde han formaae andre derværende Skibe til at hjælpe sig mod de Gjenstridige og med Magt tvinge dem dertil. Iøvrigt skulde han tilholde Enhver, som fandtes paa denne Fart, i Fremtiden kun at komme der forsynet med kongeligt Pas). Jørgen Daa krydsede samme Aar under Færøerne og de nordlandske Kyster med Skibene Vægter og Jupiter og anholdt der 3 Fiskerskibe samt erobrede 3 Sørøvere, paa hvilke sidste 27 Mand bleve dræbte under Kampen. Chefen, den Næstcommanderende og 6 Mand bleve hængte, samt 55 Mand kastede overbord).

Fodnoter

*) »Sjællandske Register«, XVI, 48, 118—19

**) Jørgen Daas Relation i Geheimearchivet fra Justitsministeriet, Skab 14, Pakke 130.

side 145

Høihedsrettens Opretholdelse. Covoiering.

Prispengene for disse Skibe og nogle andre af Kruse anholdte Priser bleve, efter en af Kongen under 1ste April 1616 given Bestemmelse, delte saaledes, at Jørgen Daas Eskadre erholdt de to og Gabriel Kruses den ene Trediedeel af Byttet, efterat Kongens Andeel deraf var afholdt). I Aaret 1616 var Jørgen Daa med 6 Skibe igjen i de nordlandske, færøiske og islandske Farvande). Rimeligviis har

Kongen med disse Skibe foretaget den i hans Skrivkalender omtalte Reise til Norge. Atter det derpaa følgende Aar var Christian IV med 6 Skibe under Jørgen Daa i Norge, og det er sandsynligt, at det var disse Skibe, der senere førte Opsynet i Øresundet med de fra Holland kommende svenske Skibe, og, som Slange anfører, stode under Gabriel Kruses Commando.

Efterat Glückstadt var anlagt, og Stiftet Bremen var kommet i en dansk Fyrstes Magt, stationeredes fra Aaret 1623 af ogsaa Krigsskibe paa Elben og Veseren for der at hævde Høihedsretten).

Ved Convoiering værnede ligeledes Sømagten i dette Tidsrum om Handelen, og de dertil skete Udrustninger ere efter andre Forfattere tildeels anførte i »Efterretninger om den danske og norske Sømagt«. Islandsfarerne ledsagedes hyppigst frem og tilbage af de i Nordsøen værende Krydsere; dog udrustedes i Aaret 1629 særligt dertil 2 Fregatter under Commando af Lehnsmanden paa Island Holger Rosenkrantz, og da det ovenomtalte Overfald Aaret i Forveien endnu var i frisk Minde, lod man Fregatterne krydse omkring Øen, medens Handelsskibene lossede og indtoge nye Ladninger).

Fodnoter

*) »Sjællandske Register«, XVI, 175.

**) Sammesteds, XVII, 337 og 349.

***) Ligeledes, XVIII, 322 og 411.

side 146

Christian IV benyttede en hollandsk Eventyrer Marchelis Boshauwers Ankomst til Danmark til at skaffe de Danske og Norske Andeel i den rige ostindiske Handel. Denne Mand havde nemlig erhvervet sig stor Gunst hos Kongen af Candy paa Ceilon, var af denne udnævnt til Prinds af Migomme og sendt til Europa for om muligt at skaffe ham Bistand mod hans opførske Undersaatter, som Portugiserne understøttede. Prindsen var befuldmægtiget til at slutte Traktater med fremmede Fyrster, og med ham blev der i Kjøbenhavn sluttet en Overeenskomst om at sende 300 Mand til Ceilon mod en Betaling af 100,000 Specier og 12 Aars udelukkende Handelsret i de candyske Lande. Christian IV stiftede derpaa et ostindisk Compagni og sendte i Aaret 1618 Offue Gedde med 3 kongelige og 2 af Compagniets Skibe til Ostindien. Da der om denne Expedition haves en trykt »Relation«, og flere Forfattere omstændeligt have omtalt den, vil det være tilstrækkeligt her at anføre Hovedbegivenhederne. Samtidig med Expeditionens Ankomst til Ceilon døde netop Prindsen af Migomme, og det viste sig snart, at Kongen var ude af Stand til at opfylde de af hiin indgaaede Forpligtelser. Gedde vendte sig derfor mod Fastlandet, hvor Expeditionens først udsendte Skib var landet, og »Overkjøbmanden« Roland Crappe af Naiken af Tanjour allerede havde erholdt Byen og Distriktet Tranquebar, der senere forblev i Danmarks Besiddelse i over 200 Aar. Efterat Gedde havde ordnet det Fornødne angaaende den nye Coloni og faaet Ladninger til sine Skibe, vendte han

derpaa 1622 tilbage til Danmark. Som Belønning for denne vel udførte Reise skjænkede Kongen ham et norsk Lehn.

Paa Udreisen havde Gedde under det grønne Forbjerg erobret 2 franske Fribyttere og sprængt en tredie i

side 147
Expeditioner til Ostindien og de nordlige Have.

Luften; den bedste Pris, paa 32 Kanoner, erholdt Navnet Patientia, og den anden kaldtes Jægeren; begge gjorde senere i lang Tid god Tjeneste i Flaaden. Prisdømmelsen af disse Skibe samt af et Hvalfangerskib foranledigede imidlertid en Spænding med Frankrig, saa at man frygtede for de dansk-norske Handelsskibes Sikkerhed. Den Eskadre, som under Capitain Hendrik Wind i Aaret 1622 krydsede i Nordsøen, convoierede derfor, imod Erlæggelse af Convoipenge, i Efteraaret Viin- og Saltcompagniets samt andre danske, norske og fremmede Skibe fra Flekkerø til Spanien og det paafølgende Foraar derfra igjen tilbage. 1623 brugtes tre, særligt dertil udrustede Skibe til en lignende Expedition). Samme Aar sendtes atter et Krigsskib, Perlen, under Capitain Hendrik Hof's Commando til Ostindien, dog mere af merkantile end af militaire Hensyn.

Paa Kongens Foranstaltning foretoges ligeledes i denne Periode en Expedition for at opdage en nordvestlig Vei til Asien. Den 16de Mai 1619 afseilede nemlig Capitain Jens Munk fra Kjøbenhavn med de af det grønlandske Compagni udrustede og med 64 Mand besatte Skibe Eenhjörningen og Lamprenen, for at fortsætte de af Englænderne Frobisher, John Davids, Hudson og Baffin i Slutningen af det 16de og Begyndelsen af det 17de Aarhundrede foretagne Opdagelser i de nordlige Farvande. Han havde allerede 1610 med 2 Skibe drevet Handel ved Vardøhus og Nova Zembla) og som tidligere omtalt 1614 ført nogle russiske Gesandter til Kola. Over den af ham 1619 foretagne Reise haves en af Munk selv forfattet trykt Beskrivelse. Allerede i Slutningen af August blev han

---

Fodnoter
*) »Sjællandske Register«, XVII, 317 og 392.
**) »Norske Register«, III, 363.

side 148

indesluttet af Driviis i Havnen paa en Ø under 63° Nordbrede og maatte der udholde en streng Vinter. Her mistede han sit hele Mandskab paa tre Mand nær, hvormed han, ombord i Jagten Lamprenen den 23de September 1620, efter mange udstaaede Besværligheder, kom til Bergen ikke blot uden at have kunnet udføre Expeditionens Formaal, men tillige med Tabet af det største Skib, som han blev nødt til at efterlade i Vinterhavnen.

I Aaret 1614 besøgte Kongen med 6 Skibe atter sin Søster og Kong Jacob i England. Desuden gjorde han som tidligere omtalt aarligt Reiser til Norge, saalænge som Krigen ikke gjorde hans stadige Nærværelse i Danmark, Slesvig og Holsten eller Tydskland nødvendig. 1624 var han saaledes først paa Gulland og Bornholm og seilede derefter, anden Gang i dette Aar, til Norge, hvor han mynstrede 38 i Frederiksværn udrustede Galeier. Til disse Reiser benyttede han imidlertid de i andre Øiemed udrustede Skibe, saa at dertil ingen særegne Eqviperinger behøvedes.

I dette Tidsrum holdtes, ligesom i det foregaaende, Vagtskibe ved Helsingør og i Storebelt Aaret 1624 udlagdes en Fregat paa Kjøbenhavns Rhed [usikker: for] at føre Inspection med ind- og udgaaende Skibe og paasee, at de klarerede ved Toldboden).

Endvidere brugtes Flaaden i dette Tidsrum i politiske Øiemed. Da saaledes Hollænderne i Aaret 1613 havde indgaaet et Forbund med Hansestæderne, der havde Udseende af at være rettet mod Danmark, og rustede sig tilsøes, holdtes 32 Krigsskibe i Beredskab, hvilket i For

---

Fodnoter

*) »Sjællandske Register«, XVII, 521.

Side 149

Kongens Reiser. Vagtskibe. Udrustninger i politiske Øiemed.

bindelse med Nedsættelsen af den under Krigen forhøiede Sundtold bevirkede, at de hollandske Udrustninger ophørte.

Under Paaskud af at bilægge den mellem Magistraten og Borgerskabet i Stade opstaaede Uenighed, men egenlig for at befordre Prinds Frederiks Valg til Coadjutor i Bremen, landsattes den 1ste November 1619 fra fem danske Fregatter 640 Mand i Stade, som, da Prindsens Valg var sikkret, 6 Uger efter atter droges tilbage.

Ved det Aaret efter begyndte Anlæg af Glückstadt stationeredes Erik Urne med det i Itzehoe byggede Orlogsskib Nellebladet og Fregatten Raphael ved Størort paa Elben. I Juli forøgedes Stationen desuden med Orlogsskibet Spes under Gabriel Kruses Commando.) Rigsadmiralens Flag vaiede denne Sommer paa Fregatten Patientia, der tilligemed 9 andre Skibe krydsede i Nordsøen for, som det hed, at sikkre Skibsfarten der, men dog nærmest for at være ved Haanden, hvis Hollænderne og Hansestæderne skulde foretage sig Noget for at hindre de glückstadtske Befæstningsarbeider, der især vare Hamborg en Torn i Øiet paa Grund af dets formentlige Rettigheder paa Elben.

Holmens Chef Steen Willumsen var 1621 med 5 Skibe ved Helsingør for at hindre nogle fra England ventede Skibe med Tropper, hvervede til polsk Tjeneste, i at passere Øresundet. Et saadant Skib blev da ogsaa af 2 danske Skibe, efterat være afviist fra Sundet, ledsaget 50 Mile Vesten for Lindesnæs for at forekomme, at de der ombord værende Tropper landsattes i Østersøen). I det paafølgende Aar holdtes atter 2 Skibe i Øresundet af samme Grund.

Fodnoter

*) »Sjællandske Register«, XVII, 41—43 og 70.) Sammesteds S. 170.

side 150

Danmarks tiltagende Magt og dets ved den udvidede Handel stigende Velstand vakte imidlertid Sverrigs Skinsyge og fremkaldte en Spænding, som i Aaret 1624 endog blev truende. Gustav Adolph satte sine Grændsefæstninger i Forsvarsstand og trak Tropper sammen mod de norske og hallandske Grændser, hvoraf fulgte, at der paa dansk Side ogsaa skete Forsvarsforanstaltninger. Lykkeligviis tilveiebragte dog Møderne i Knæred og Ulfsbek, som aabnedes den 20de Mai, en mindelig Afgjørelse af de i Realiteten ubetydelige gjensidige Ankeposter, og saaledes forstyrredes dog ikke dengang det fredelige Forhold mellem Rigerne, skjøndt Skinsygen mellem de to Konger ikke tabte sig, før de ved Tydsklands truende Optræden mod Norden fik en fælleds Fjende at bekæmpe.

Christian IV's ulykkelige Tragten efter at udvide sin Magt i Nordtydskland ved at faae sine Sønner indsatte i tydske geistlige Stifter og ved at udvide sin Høihedsret ogsaa mod Syd i de tydske Farvande paa Elben og Veseren indviklede ham desværre mere i de tydske Anliggender, end det stemmede med Danmarks Tarv. Herved forøgedes nemlig det paa Grund af Religionsstridighederne opstaaede spændte Forhold til den tydske Keiser, Ferdinand den 2den, og da Christian den Fjerde i Begyndelsen af Aaret 1625 endvidere modtog det paa ham faldne Valg som nedersachsisk Kredsoberst, blev det til aabenbar Krig. Uagtet denne hovedsagentlig kun var en Landkrig, efterdi Keiseren intet Søværn havde, som han turde lade maale sig med vort, ydede Sømagten dog en saa væsenlig Hjælp ved at transportere Tropper og Fornødenheder, dække Landmagtens Flanker, afholde Fjenden fra at oversvømme Øerne og ved at landsætte Tropper paa beleilige Steder, at det er uomtvisteligt, at det navnlig var sin Flaade,

side 151

Danmark skyldte den efter Omstændighederne gunstige endelige Fredslutning. Vi skulle derfor her i muligst Korthed fremstille Begivenhedernes Gang i Henhold til de Beretninger, som derom foreligge i Archiverne, og saameget mere som disse i flere Henseender væsenligt afvige fra, hvad Slange og Schlegel derom meddele.

Tidligt i Foraaret 1625 bleve 24 Orlogskibe og 6 Fregatter eqviperede, hvorpaa Orlogsskibet Trost commanderet af Capitain Børge Juel og Fregatten Markatten, Capitain Christoffer Muat, stationeredes i Beltet og paa Neustadter Bugten for at forhindre Lybekkerne fra at sende Krigsammunition til de spanske Nederlande. Det paafølgende Aar havde to mindre Skibe samme Hverv).

Under 16de April beordredes Capitain Hendrik Wind paa Orlogsskibet Sorte Rytter med 4 Skibe) til Elben for at afskjære Fjenden Tilførsel ad denne Flod; men da der udbrød Sygdom paa disse Skibe, beordredes Eskadrechefen den 22de Juni at landsætte de Syge og forføie sig til Nordsøen for der at opbringe alle Skibe, som vilde tilføre Fjenden Tropper eller Krigsfornødenheder).

Capitain Jørgen Ulfeld, paa Orlogsskibet Hummeren, tilligemed Orlogsskibet Svanen, Capitain Niels Rosenkrantz, tog efter Ordre af 16de April Station paa Veseren i samme Hensigt). Endnu den 12te Juli var Ulfeld paa denne Flod; thi der foreligger en ham fra Ollendorf af Kongen

---

Fodnoter

*) »Sjællandske Register«, XVIII, 34, og »Tegnelser«, XXIII, 78 og 220.

**) Foruden Sorte Rytter vare disse: Orlogsskibene Raphael, Capitain Ernst Pricker; Nellebladet, Capitain Claus Boysen og Fregatten Postillionen, Capitain Jørgen Orning. (»Sjællandske Register«, XVIII, 34.)

***) »Sjællandske Tegnelser«, XXIII, 70.

***) Sammesteds S. 78, og »Sjællandske Register«, XVIII, 34.

side 152

tilstillet Ordre om her at drage Omsorg for, at der vistes det kongelige Flag den tilbørlige Respect. Den 2den September fik han dernæst fra Verden Befaling til at gaae tilsøes med sit Skib for at skaffe Kornskibe ind paa Veseren, dog maa han den 14de s. M. have været tilbage derigjen, eftersom han under denne Dato beordredes at sende Hummerens og Svanens bedste Konstabler til Hovedqvarteret i Verden og kun beholde 12 af de ringeste tilbage paa hvert Skib). Den 27de s. M. tog han med 5 Skibe Station paa Elben og afgav ligeledes her Artillerister til Armeen. Capitain Jens Munk, ombord paa Orlogsskibet Havhesten, remplacerede imidlertid tilligemed 3 andre Orlogsskibe samt Jagten Lamprenen Ulfeld paa Veseren, og ligesom denne maatte ogsaa han afstaae Artillerister til Armeen. Midt og sidst i November bleve alle Skibene saavel paa Elben som paa Veseren oplagte, og Folkene sendte hjempaa det fornødne Vagthold nær). I Vinterens Løb sendtes endvidere 8 halve Kartover og en Deel Geværer fra Skibene til Armeen.

Med de Skibe, som havde overvintret paa Veseren, blev Jens Munk det følgende Aar paany stationeret der, indtil han i August beordredes til Kjøbenhavn. Kun 2 Jagter under Capitain Joachim

Grabow bleve tilbage, og for at hindre Tilførsel af Ammunition og Proviant instrueredes han den 25de October om ikke at lade noget Skib passere til Bremen eller op ad Huntefloden).

Paa Elben havde Jørgen Ulfeld atter i Begyndelsen af dette Aar Commandoen, indtil han den 27de Mai i Hen

---

Fodnoter
*) »Sjællandske Tegnelser«, XXIII, 78, 118 og 119.
*) Sammesteds, XXIII, 120 og 121. »Register« S. 82.
***) Sammesteds, XVIII, 137 og 141.
****) Ligeledes, XXIII, 187, 227 og 258.

side 153

hold til en med Holland indgaaet Overeenskomst med 4 af sine egne samt Orlogsskibet Hummeren fra Veserstationen blev beordret til at krydse under Norge især efter dynkerker Kapere, som dette Aar huserede slemt i Nordsøen. Slange beretter, at han her har havt en Fægtning med et Admiralskab, bestaaende af 12 Fribytterskibe fra Dynkerken og andre Havne i de spanske Nederlande, i hvilken 2 af de fjendlige Skibe bleve brændte, 4 skudte i Sænk og de øvrige sex satte ud af Stand til at holde Søen). Ligeledes skal han have opbragt nogle lybske Skibe, som vilde tilføre Spanierne Krudt og Kugler. Da endvidere Hollænderne klagede over, at ogsaa Hamborgerne tilførte Spanierne Krigsfornødenheder, skulle 5 Krigsskibe være sendte til Elben, hvor de toge over tyve hamborger Skibe, der bleve erklærede for gode Priser). Disse 5 Skibe maa formodentlig have været den Eskadre, som under Hendrik Wind havde convoieret til Island og derefter var stationeret i Skagerakket).

Efter det ulykkelige Slag ved Lutter am Barenberg, den 27de August 1626, Grev Mansfeldts Nederlag, Hertug Johan Ernst af Weimars Død og Fyrst Gabors Tilbagetog til Ungarn kunde de seirrige keiserlige Generaler Tilly og Wallenstein anvende deres hele Magt mod Christian IV. Forladt af sine tydske Medforbundne maatte denne derfor være betænkt paa at dække sine egne Lande ved at slutte sig til sine naturlige Forbundsfæller, det protestantiske England, Holland og Sverrig. Af Fjendskab mod Keiseren

---

Fodnoter
* I den Møllerske Kobberstiksamling paa Christiansborgslot haves 2 Afbildninger af en Fægtning, der skal have fundet Sted den 1ste Juni 1626 mellem danske og nederlandske Skibe, hvilket rimeligviis er den her omtalte.
**) Schlegels Oversættelse af Slange, III, 295.
***) »Sjællandske Register«, XVIII, 98 og 99.

side 154

understøttede desuden Frankrig Protestanterne med en Deel Penge.

Ved Felttogets Aabning 1627 var Kongens Opmærksomhed især henvendt paa at forhindre Fjendens Overgang over Elben. Den svage Station paa Veseren blev derfor saa tidligt paa Foraaret som muligt forstærket med 4 Orlogsskibe og 2 Fregatter) under Hendrik Winds Commando. Denne Eskadre understøttede de under General Morgan ankomne engelske og skotske Hjælpetropper) og forhindrede Tilførsel til den keiserlige Hær. Da imidlertid ikke hele Styrken behøvedes hertil, blev Wind den 28de Juli befalet med Svanen at forstærke Eskadren, som under Gabriel Kruse, i Forening med engelske og hollandske Skibe, krydsede udenfor Elben, hvor kun 2 armerede Smakker vare forblevne fra forrige Aar. Havhesten blev sendt til Holland med to danske Gesandter, og Jens Munk forblev paa Stationen med de øvrige Skibe, indtil han den 23de September blev beordret til Kjøbenhavn med de større Skibe, hvorefter de 2 Jagter igjen forbleve alene paa Veseren med Ordre til at søge Tilflugt i Glückstadt, naar Vinteren eller Fjenden gjorde det nødvendigt).

Da Wallenstein havde sat sig fast i Meklenborg, blev Kruse den 29de August beordret at overlade Krydsningen for Elben til de Allierede, efterlade 2 mindre Skibe paa Eideren og med sin øvrige Eskadre seile til Østersøen, for tilligemed de 2 Blokadeskibe ved Travemynde at forhindre

---

Fodnoter

*) Disse vare Orlogsskibene Svanen, Captn. Hendrik Wind; Hummeren, Captn. Jens Munk; Nellebladet, Captn. Christoffer Muat, og Havhesten, Captn. Lukas Hendriksen; Fregatterne Flensborg, Captn. Søren Harboe og Gribben, Captn. Jacob Isebrandt.

**) »Sjællandske Register«, XVIII, 188 og 189. »Tegnelser«, XXIII, 292 og 301.

***) »Sjællandske Tegnelser«, XXIII, 350 og 387.

side 155

Tilførsel til de af Fjenden besatte Havne samt Troppeoverførsel fra disse til Hertugdømmerne og de danske Øer, dog uden at forstyrre Handelssøfarten). I September forstærkedes Eskadren endvidere fra Kjøbenhavn med Orlogsskibene Justitia, Victor og Fregatten Postillionen. Da Fjenden havde overskredet den holstenske Grændse, førte en Deel af Eskadren Infanteri og Kavalleri paa Transportskibe fra Øen Pøl ved Vismar til Jylland, hvor Kronprindsen samlede Tropper for i Forening med Armeen, der var retireret til Fyen, at true den fremrykkende Fjende. For at tilbageerobre eller ødelægge alle Skibe og Fartøier, som vare faldne i Fjendens Magt, stationeredes Galeien Marstrand i Middelfartssund. Da Fjenden derpaa sidst i October endog overskred den jydske

Grændse, sendtes 3—4 mindre Krigsskibe til den jydske Østkyst for at forhindre den keiserlige Armees Overgang til Øerne. Ogsaa ved Lolland bleve sidst paa Aaret 2 mindre Krigsskibe stationerede for at sikkre Farvandene mellem Smaaøerne mod fjendlige Overfald).

Forstyrrelsen af hele den lybske Fart ved de danske Krydsere tvang endelig Lybek til, uagtet alle Wallensteins Overtalelser og Trusler, at slutte sig til det protestantiske Parti, hvorefter det tidligere udstedte Forbud mod lybske Skibes Fart blev hævet.

Imidlertid vedblev Fjendens Streifcorps, skjøndt General Morgan endnu kjækt holdt sig i Stade, efterat Holsten og Slesvig vare erobrede paa Krempe og Glückstadt nær, at trænge videre frem i Jylland, og tilsidst var hele Halvøen

---

Fodnoter

*) Endeel Geværer og Ammunition blev anholdt af Eskadren og sendt til Kjøbenhavn. (»Sjæll. Tegnelser« XXIII, 391.)

**) »Sjællandske Register«, XVIII, 200, 210, 211, 215 og 235. »Tegnelser«, XXIII, 330, 371, 372, 379. 380, 390, 392, 393 og 403.

side 156

i hans Magt. I en Skrivelse til Rigsraadet, dateret Dalum den 5te October, oplyste Kongen dette om, at han ikke havde kunnet modstaae Fjenden, fordi Hertugen af Holsten-Gottorf understøttede denne, og fordi hverken Rendsborg eller noget andet fast Punkt kunde forsvares paa Grund af den paniske Skræk, som havde bemægtiget sig Alle. Da dette ligesaa lidt havde været at forudsee, som at Fjenden med Stade, Krempe og Glückstadt i Ryggen vilde vove sig saa langt op paa Halvøen, havde der ikke været Andet for Kongen at gjøre end at redde Resten af Armeen til Fyen og derfra forsvare de danske Øer). Disse vare omgivne af Krigsskibe, saa at man fik Tid til at komme til Besindelse og faae den svækkede Tillid tilbage.

Det Held, som hidtil havde fulgt de keiserlige Vaaben, og især den danske Halvøes lette Erobring havde imidlertid hos den ærgjerrige Wallenstein vakt dristige Forhaabninger om selv at kunne opkaste sig til Herre i det nordlige Tydskland. Han var nemlig af Keiseren bleven forlehnet med det erobrede Meklenborg samt udnævnt til keiserlig Admiral over Østersøen, og alle hans Bestræbelser gik nu ud paa at skabe en Flaade, der kunde tilintetgjøre den danske og føre ham over til vore Øer. Lykkeligviis havde Danmark imidlertid baade en kraftig Sømagt og en Konge, som forstod at bruge den. Saasnart Farvandet var seilbart 1628, vaiede Christian IV's Kongeflag paa Orlogsskibet Hummeren, og kort efter lettede han for at gjøre et Angreb paa Femern. Den 5te Marts beordrede han fra Nakskov Hendrik Wind til med 4 Fregatter og 2 Galeier at convoiere en Deel Skibe og Fartøier, som havde Soldater, Skyts og Ammunition ombord, fra Rødby til Femersund.

Fodnoter

---

* »Sjællandske Tegnelser«, XXIII, 395 og 396.

side 157

Halsøens Erobring. Wallensteins Planer. Femerns Erobring.

Selv seilede han med Orlogsskibene Hummeren, Havhesten og Nakskov samt alle Transportskibene saa betids fra Albuen, at hele Expeditionen mødtes paa samme Tid i Femersund). Her landsattes ved Puttgarden 3,000 Mand, som erobrede Øen og gjorde 500 Krigsfanger, som Indbyggerne i deres Forbittrelse mod de Keiserlige for Størstedelen ombragte. Skibene bemægtigede sig desuden 80 Fartøier, som Fjenden havde samlet for at gjøre Landgang paa Lolland og Falster, hvad der saaledes afværgedes. Dernæst overrumplede Kongen med 2,000 Mand Ekernførde, hvor 300 fjendtlige Soldater næsten alle bleve nedsablede, fordi de sprængte Kirken, hvori de havde indelukket sig. Et Angreb paa Kiel, som herefter foretoges, mislykkedes derimod og kostede os næsten 200 Mand Tropper foruden endeel Skade paa Skibene. Kongen lagde sig nu i Femersund, hvor flere Krigsskibe stødte til ham, og paa Vagriens Kyst landsattes derpaa 1,000 Soldater, som forskandsede sig ved Grossenbrode, men af Fjenden snart bleve fordrevne. Fra Femersund forstærkede Christian IV de strax ved Farvandenes Aabning til Øernes Beskyttelse mod fjendlige Landgange paa forskjellige Steder oprettede Skibsstationer.

Den 16de Marts detacheredes Hendrik Wind til Elben, til hvilket intet Skib maatte tilstedes Adgang uden at være forsynet enten med dansk, fransk, engelsk, svensk eller hollandsk Pas. Alle fjendlige Skibe eller saadanne, som tilførte Fjenden Noget, skulde opbringes, og de, som vare ladede med Korn, sendes til Glückstadt. Herhen skulde ogsaa alt opbragt Salt, Kjød og Humle sendes, det øvrige Prisgods derimod til Kjøbenhavn. Med de engelske og hollandske Krigsskibe paa Elben var det paalagt Wind at vedligeholde

---

Fodnoter

*) »Sjællandske Register«, XVIII, 291.

side 158

den venskabeligste Forbindelse og fuldkomneste Overeensstemmelse i alle Foretagender, der gik ud paa at tilføie Fjenden Skade. Da Veseren var i fjendlig Magt, maatte intet Skib tilstedes Adgang dertil. Behøvedes flere Smaafartøier, skulde man fragte saadanne).

Med 13 Skibe) forsøgte de Allierede midt i April forgjæves at undsætte det haardt betrængte Stade. De fjendlige Batterier forhindrede nemlig Skibene fra at nærme sig tilstrækkeligt; dog lykkedes det at bringe 14 fjendlige Proviantskibe med tilbage til Glückstadt. Slange, Holberg og flere andre Historieskrivere mene, at Kongen selv var tilstede paa Elben ved denne Leilighed; men allerede Schlegel har gjort opmærksom paa det Urigtige i denne Antagelse. Der foreligger nemlig deels en af Kongen den 9de April i Femersund udstedt Ordre til Capitain Protz Mundt om med Orlogsskibet Havhesten, Den Kjøbenhavnske Fribytter og en Pinke at bemægtige sig eller ødelægge nogle i Gribsvalde under Bygning værende Skibe, deels en ligeledes af ham den 20de s. M. i Kjøbenhavn underskreven Befaling til Capitain Ernst Pricker om med Fregatten Sælhunden, Galeierne Ravnen, Capitain Truid Petersen, og Vildsvinet, Capitain Beyer, at afgaae til Stral

---

Fodnoter

*) »Sjællandske Register«, XVIII, 292 og 294.

*) Hvormange af disse Skibe, der have været danske, er ikke oplyst. Fra det foregaaende Aar vare 2 mindre Skibe paa Eideren og 2 Smakker paa Elben. Wind havde i Femersund Commandoen over 4 Fregatter og 2 Galeier; men hvormange Skibe han førte med sig til Elben er ubekjendt. At Orlogsskibet Nellebladet og Fregatten Markatten samt flere Galeier have været der, sees deraf, at disse beordredes at overvintre i Glückstadt; ogsaa omtales i »Register« og Tegnelser«, at Orlogsskibene. Hummeren, Spes, Lindormen, Patientia og St. Anna samt flere mindre Skibe have været der. (»Sjællandske Tegnelser«, XXIV, 112, 117 og 151. »Register«, XVIII, 323.)

side 159

Begivenheder paa Elben og i Østersøen.

sund, for der at yde Magistraten Bistand mod Fjenden). For at kunne have været ved Stade paa den angivne Tid, skulde Kongen følgelig tilsøes, thi paa anden Maade kunde han i Øieblikket ikke komme dertil, i mindre end 11 Dage have tilbagelagt over 150 Mile frem og tilbage og dertil i al Fald have havt forskjellig Vind. Men ligesom dette i og for sig synes lidet sandsynligt, er det næsten umuligt at antage, at han paa en Tid, hvor hans Nærværelse paa Hovedkrigsskuepladsen ved Øerne saa at sige var uundværlig, skulde have begivet sig paa en Reise, der i hine Tider i Tilfælde af Modvind let kunde have medtaget 1—2 Maaneder.

Hendrik Wind forblev paa Elben, til han den 17de September blev beordret til Østersøen). Allerede i Februar krydsede Capitain Protz Mundt med Orlogsskibet Havhesten, Fregatten Sælhunden og nogle mindre Skibe ved de meklenborgske Kyster og borttog eller ødelagde der en stor Mængde Smaafartøier, som Wallenstein havde samlet til sine projecterede Landgange. Ligeledes forsænkedes Indløbene til Rostok og Varnemynde, og de tydske Skibe, som byggedes og bleve udrustede i Vismar og Gribsvalde, ødelagdes. Paa Rostokrhed holdtes stadigt et Orlogsskib, og da

Kongen forlod Femersund, stationeredes 6 Smaaskibe paa den holstenske Kyst og 6 andre nordefter indtil Lillebelt for overalt at værne mod fjendlige Landgangsforsøg fra de tydske Kyster).

Størst Opmærksomhed i Østersøen vakte imidlertid Stralsund dette Aar. Denne dengang endnu mægtige Hansestad kunde Wallenstein nemlig ikke formaa til frivillig at underkaste sig og anvendte derfor sin hele Kraft

---

Fodnoter
*) »Sjællandske Register«, XVIII, 298, 300, 301 og 302.
**) Sammesteds, XVIII, 354.
***) »Sjællandske Register«, XVIII, 2 [usikker: muligvis "296"] 96, 97 og 98.

side 160

paa at erobre den. Det lykkedes imidlertid Christian IV saa fuldstændigt at forekomme dette, at ikke alene den stolte Fjendes Magt derved betydeligt svækkedes; men at Stralsund endog senere kunde blive et Hovedpunkt for de seirrige Skarer, hvormed Gustav Adolph frelste Protestanterne fra det katholske Parties Undertrykkelse.

Det er ovenfor omtalt, at en Fregat og 2 Galeier allerede den 20de April afsendtes fra Kjøbenhavn til Stralsunds Forsvar. Da Staden truedes med Beleiring, søgte den yderligere Hjælp hos Christian IV, som ogsaa tilligemed Folk og Ammunition sendte den den dygtige Oberst Hendrik Holck til Commandant og lod Protz Mundt krydse udenfor Nydyb, hvor denne ødelagde alle de Fartøier, som den keiserlige Feltmarskal Arnheim udsendte for at forhindre Landsætningen af de Forstærkninger, Danmark stadigt senere sendte Staden. Efterat Wallenstein sidst i Juni selv havde overtaget Ledelsen af Beleiringen og svoret at ville erobre Stralsund, »om den end hang med Jernkjeder ved Himlen«, blev Angrebet endnu heftigere; men Borgerne og den danske Besætning, der nu tillige erholdt svensk Hjælp, værgede sig saa tappert, at Wallenstein efter betydelige Tab dog maatte ophæve Beleiringen sidst i Juli.

Hidtil havde Gabriel Kruse, der i Slutningen af April med Orlogsskibene Victor, Hummeren og Fregatten Flensborg var kommen til Østersøen, som den ældste Capitain, ført Commandoen der; under ham commanderede Protz Mundt Eskadrene paa de forskjellige Stationer. Begge kaldtes efter Datidens Brug, saalænge Togtet varede, »Admiral«, og derfra hidrører, at flere Forfattere have tillagt dem denne Titel, som imidlertid paa hiin Tid kun med Rette tilkom Rigsadmiralen.

side 161
Stralsunds Belering. Eskadre i Østersøen.

I August var Kongen selv ombord paa Flaaden i Østersøen og bemægtigede sig med denne Usedom, Volgast og Peenemynde, hvorfra han dog efterat have tilføiet Fjenden betydelige Tab nødtes af overlegen Magt til at trække sig tilbage.

Imidlertid valgte Stralsund den i Polen med saa meget Held kæmpende Gustav Adolph af Sverrig til sin Skytsherre, hvortil Christian IV gjerne gav sin Indvilgelse, da det var ham om at gjøre, at Fjenden ikke fik Staden i sin Magt. Først i September begyndte Wallenstein nye Beleiringsarbeider mod Staden; men da han havde faaet Leilighed til at overbevise sig om, at de to Konger vare enige om at forsvare den til det Yderste, blev han snart kjed deraf og trak sig atter tilbage.

Da Christian IV forlod Flaaden, delte han denne i 2 Eskadrer under Gabriel Kruse og Hendrik Wind, der efter Lodtrækning vexelviis førte Overcommandoen. Ved Instruxer af 15de og 17de September paalagdes det dem at holde sig udfor de Punkter af den tydske Kyst, hvorfra Fjenden kunde formodes at ville foretage Noget mod de danske Øer, og af al Magt søge at tilintetgjøre slige Anslag. En Trediedeel af Skibenes Besætninger vare Soldater for ved Landgange at kunne ødelægge enhver Forberedelse, Fjenden maatte gjøre til Dannelsen af en Søstyrke. Uden at det er bekjendt, at Noget af Betydning er forefaldet, oplagdes derpaa ved Vinterens Komme 1 Orlogsskib, 4 Fregatter og 1 Galei i Nakskov, hvorimod Resten af Flaaden vendte tilbage til Kjøbenhavn).

Efter det mislykkede Forsøg paa at bringe ham Undsætning nødtes General Morgan af Mangel paa Fornødenheder

---

Fodnoter

*) »Sjællandske Register«, XVIII, 335—36, 354, 55 og 56. »Tegnelser«, XXIV, 180 og 212.

side 162

til den 7de Mai at slutte en Capitulation, hvorved Stadevel kom i keiserlig Magt, men Besætningen efter 6 Maaneders Forløb igjen kunde bruges i dansk Tjeneste. Ogsaa Krempe maatte af Mangel paa Levnetsmidler capitulere midt i November, mod at Garnisonen erholdt fri Afmarsch til Glückstadt. Denne Fæstning holdt sig ved Hjælp af de danske Orlogsmænd og tilføiede ved kraftige Udfald de keiserlige Tropper, der indesluttede den, saa betydelige Tab, at de nødtes til at fjerne sig.

Uagtet Fredsunderhandlingerne i Lybek allerede begyndte i Januar 1629, hvilede de danske Vaaben dog ikke, og det Held, der dette Aar ledsagede disse, bidrog væsenligt til at nedstemme de i Begyndelsen opskruede keiserlige Fordringer. Først ind i Marts vare Farvandene aldeles fri for Is og Flaaden udrustet. Ligesom de foregaaende Aar maatte man hverve fremmede Søfolk) til at completere Skibenes Bemanding med, og saasnart dette var skeet, stationeredes Krydsere paa

samme Maade som tidligere i de danske Farvande, deels for at yde Beskyttelse mod mulig Overlast, deels for at afskjære Fjenden Tilførsel.

Orlogsskibet Hummeren, Fregatterne Mynden, Flyvende Fisk, Sælhunden, Haren og Galeien Hjorten, der som oven anført havde overvintret i Nakskov, fik Hendrik Wind den 9de Marts Ordre til at gjøre seilklare). Slange) beretter, at denne derpaa med 9 Skibe blokerede Vismar, hvor de Keiserlige søgte at samle en Sømagt for dermed at angribe de danske Øer, og hvortil der fra Danzig vare ankomne 7 polske Krigsskibe, samt at Danzig for at have

---

Fodnoter

*) »Sjællandske Tegnelser«, XXIV, 250.

*) Sammesteds. S. 212 og »Register«, XVIII, 395.

*) Schlegels Oversættelse af Christian IV's Historie, III, 383.

side 163

Stades og Krempes Capitulation. Laandgange i Slesvig. Fred i Lybek.

hjulpet til, at disse Skibe kom til Vismar, senere i en Række af Aar maatte betale dobbelt Sundtold).

Det sidste og med Hensyn til Fredsafslutningen betydningsfuldeste Krigsforetagende i dette Aar var General Morgans Landgang paa Vestkysten samtidig med Kongens paa Østkysten af Slesvig. Morgan understøttedes af de paa Elben liggende samt nogle fra Kjøbenhavn afsendte Krigsskibe), medens Kongen til sine Operationer benyttede alle øvrige disponible Skibe, saa at denne iberegnet Transportfartøierne skal have havt omtrent 150 Seilere samlede. De henimod 10,000 danske Tropper, der saaledes paa een Gang stode i Slesvig, tvang Hertugen af Holsten-Gottorp til at bortvise alle keiserlige Tropper fra sit Land, og truede som en Følge heraf den Deel af disse, der befandt sig i Jylland, saa alvorligt, at man i al Hast sluttede Freden i Lybek den 12te Mai.

Denne indbefattede foruden Danmark og Keiseren ogsaa alle disses Allierede. Christian IV forpligtede sig derved til ikke at blande sig anderledes i Tydsklands Anliggender, end det tilkom ham som Hertug af Holsten, og ikke at søge at forskaffe sine Sønner tydske Stifter eller foretage Noget mod Keiserens Regjering. Denne paa sin Side lovede ikke at blande sig i Kongerigernes og Kongens souveraine Landes Anliggender. Tillige vedtoges det, at alle fremtidige Stridigheder skulde bilægges i Mindelighed eller afgjøres ved Voldgift. Hertugen af Holsten-Gottorp erholdt de erobrede Øer Femern og Nordstrand samt de ham til

---

Fodnoter

*) Da de Keiserlige fordrede Told, hvor de i Østersøen havde Magten, søgte Christian IV Repressalier herfor ved at indkræve Told ved Rygen og stationerede i den Anledning 2 mindre Skibe der. (»Sjællandske Register«, XVIII, 404 og 406.)
**) Sammesteds, 408 og 9.

side 164

hørende Dele af Føhr og Sild tilbage, dog at den danske Krones Ret til disse Lande forbeholdtes. Endelig lovede Kongen ikke at lade nogen Fyrste eller Deel af det romerske Rige undgjælde for, hvad der var foregaaet i Krigen. De keiserlige Tropper skulde forlade Kongens Lande uden videre Godtgjørelse, og alle Krigsfanger frigives uden Løsepenge. Derimod reserveredes Kongens Ret med Hensyn til de Fordringer, han havde hos den nedersachsiske Kreds fra før Krigen.

Saaledes endtes denne Krig rigtignok uden ligefremt Tab af Land; men Rigernes udtømte Finanser og Fjendens Udsugelser paa Halvøen følte længe efter, saa meget mere som Danmarks før Krigen saa blomstrende Handel ved denne havde faaet et ubodeligt Knæk. Sømagten havde vel i denne Krig hævdet sit gode Ry; men den Lethed, hvormed Halvøen var bleven erobret, havde kastet en Skygge paa Hæren, som det tappre Forsvar af Stralsund og det sidste heldige Felttog ikke havde formaaet at udviske. Slemt var derfor det Knæk, Christian IV's Anseelse havde lidt i Europas Øine; men værst af Alt var dog den Kundskab, Danmarks Fjender under Krigen havde faaet til dets svage Sider, en Kundskab, som de desværre senere kun altfor godt forstode at benytte.

VIII.
Fra Freden i Lybek til Christian IV's Død.
1630—48.

Til Trods for sine sidste Aars ringe Krigslykke, sine huslige Sorger og de mange Vanskeligheder, den gjen

side 165

stridige, egenkjærlige Adel) beredte ham, vedblev Christian IV dog med usvækket Iver selv at styre Sømagtens vigtigere Anliggender til sin Død. Ihvorvel han imidlertid endnu i sit 67de Aar udviklede en ganske ualmindelig Kraft, idet han i Slaget paa Colbergheide selv efter at have faaet flere tildeels betydelige Saar, ikke opgav Commandoen, men vedblev at slynge Død og Fordærvelse over Fjenden, kunde det dog ikke være Andet, end at den med Alderdommen uundgaaeligt følgende Skrøbelighed efterhaanden maatte tvinge ham til mere og mere at overlade den indre Detail til

Andre, og disse vare desværre hverken i Besiddelse af hans Nidkjærhed eller hans Dygtighed. Den naturlige Følge heraf var, at Sømagten i dette Tidsrum i flere Henseender gik tilbage.

Den efter Freden i Lybek til Rigsadmiral udnævnte Claus Daa forblev i denne Post til sin Død den 30te Marts 1641. Efter ham erholdt Jørgen Wind 1643 denne Charge, men døde allerede Aaret efter den 8de Juli af de i Slaget paa Colbergheide erholdte Saar. Offue Gedde og Niels Trolle bleve derpaa den 19de Marts 1645 udnævnte respective til Rigsadmiral og Rigsviceadmiral, hvilket de vedbleve at være den øvrige Deel af Tidsrummet.

Steen Willumsen afløstes den 28de October 1630 som Holmens Chef af Erik Ottesøn, der kun erholdt en aarlig Gage af 500 Speciesdaler uden yderligere Emolumenter), hvorimod han oftere udcommanderedes tilsøes. I hans Sted beskikkedes Christoffer Lindenov den 25de Januar 1645 til Oberstlieutenant og Holmens Chef med 600 Species aarlig Gage, sædvanlig Hofklædning samt Fourage til en Hest, og han beklædte endnu denne Post ved Christian IV's

---

Fodnoter

*) »Rigsraadsbreve«, 55, 56, I, i Geheimearchivet.) »Sjællandske Register«, XVIII, 51.

side 166

Død). Iøvrigt var Holmen som tidligere underlagt Kjøbenhavns Statholder, indtil Corfitz Ulfeld 1643 fra Statholder blev udnævnt til Rigshofmester og som saadan beholdt Søetatens Civilbestyrelse, der, efterat Kongen ikke længere var i Stand til selv at controllere Alt, ikke alene ei skal være ført med den tidligere kloge Sparsommelighed, men endog været Gjenstand for en Deel Underslæb).

Efter Rigsregnskaberne udbetaltes i Alt til Sømagten i Tidsrummets 19 Aar 4,289,860 Rdl.), eller i Gjennemsnit Noget over 225,780 Rdl. Rigsmynt aarligt, altsaa over 80,000 Rdl. mere end i det foregaaende Tidsrum, skjøndt der i Christian IV's tre sidste Leveaar kun tilstodes i Gjennemsnit 92,580 Rdl. aarligt. Til Materialier brugtes henimod 95,250 Rdl. aarligt, hvoraf Noget over 41,000 anvendtes til Tømmer. Det var altsaa Lønningerne og Eqviperingsomkostningerne ved de betydelige Udrustninger, især i den svenske Krig, der udfordrede saa mange flere Penge end tidligere.

For Skibsankere betaltes 20, for Kakkelovne 16, for Stangjern 10, for Tin 56⅔—80, for Kobber 70, for Kobberplader 80, for Messing 66⅔, for Bly 8½—12, for Hør 16—26½ og for Hamp 14—16 Speciesdaler Skippundet. Stenkul kostede 8½—10 Specier Læsten, Tjære 2—3½ og Beg 5 Specier Tønden. For 1 Favn Brænde beregnedes 1⅓ Speciesdaler og for et Par Sko 64—68 Sk. Rigsmynt.

I Aarene 1634 og 35 udbetaltes 66,875 og 1639 og 40 omtrent 74,000 Specier til ostindiske Expeditioner. Skibet Solen, der brugtes til den sidste af disse, kjøbtes for 10,000 Speciesdaler.

Fodnoter

*) »Sjællandske Register«, XXI, 328—33.) »Danmark under Adelsvælden«, IV, 19.) 3,431 Rosenobel, 3,268 Guldgylden, 2,102, 210 Daler, 80½ Sk. à 96 Sk. og 30,874 Daler 4 Sk. à 80 Sk.

side 167

Pengemidlerne. Skibsbyggeriet.

Henimod 40,000 Rdl. R. M. udbetaltes for accorderet Skibsbyggerarbeide til Daniel Sinklair, David Balfour og Hollænderen Peiter Michelsen, hvilken sidste dog kun byggede eet Skib. I Itzeho bleve flere fladgaaende Skibe deriblandt Orlogsskibet Trekroner byggede. Den 28de April 1633 blev der sluttet Contract med Christoffer Gjøe om, efter en af Balfours Tegninger, at bygge et Skib med 42 Alens Kjøl, 13 Alens Dæksbjælker og 11½ Alens Stevne. For at levere dette seilfærdigt, paa Masteræer og Jerngodset nær, lovedes ham 7,000 Specier). Samme Aar byggede Skibsbygmester Svend Fregatten Delmenhorst i Norge).

Til at forestaae Reparationsarbeidet med de faste Haandværkere blev Skibsbygmester Johan Brandt den 29de August 1636 ansat med 333⅓ Rdl. R. M. aarlig Gage og samme Kostportion, som Skipperne erholdt; den 22de Mai det paafølgende Aar antoges endnu en Skibsbygmester Svend Andersen med 800 Rdl. R. M. aarlig Løn, hvilket Beløb derefter ogsaa tilstodes Brandt).

Efter Balfours Død blev Englænderen Jacob eller Jonas Rubbiness 1641 Skibsbygmester med en fast Gage af 1,920 Rdl. R. M. (næsten det Dobbelte af hvad Holmens Chef oppebar); men med ham synes der ikke at være afsluttet noget Accordarbeide. Derimod oplærte han Constructionselever, hvad der dog først kom til Gavn i Slutningen af Aarhundredet. Som Underskibsbygmester ansattes den 11te Juni 1647 hans Søn James Rubbiness med 600 Rdl. R. M. aarlig Gage). Endnu maa bemærkes, at en Skibsbyg

---

Fodnoter

*) »Norske Register«, V, 141—43.

**) »Norske Tegnelser«, V, 323.

***) »Sjællandske Register«, XIX, 431, 504 og 5.) Sammesteds, XXI, 670.

side 168

mester Rybling i Aaret 1645 blev sendt til Norge for der at bygge et Skib, hvortil Statholderen Hannibal Sehested bekostede Træ- og Jernmaterialet).

Skjøndt Accordarbeidet for Skibsbygninger synes at være ophørt med, at der 1643 udbetaltes 1,000 Specier for Tre Løver, rimeligviis fordi Kongens tiltagende Alder vanskeliggjorde ham Controllen, forsømtes derfor ikke Flaadens Vedligeholdelse. Af Regnskaberne fremgaaer det saaledes, at der stadigt var et Skibsværft i Gang i Nakskov, og at der i Norge byggedes flere Skibe og Galeier samt Skure for disse sidste. 1630 bleve Galeierne dog sendte til Kjøbenhavn, da det blev Lehnene for besværligt at vedligeholde dem). Paa den befæstede Christiansø i Flekkerø anlagdes 1636 en Reparationsbradebænk).

For at forskaffe Flaaden Maste- og Rundholtstræer, som man dengang endnu ikke forstod at sammensætte af flere Stykker, indskærpedes under 6te December 1630 Lehnsmændene i Norge den allerede tidligere givne Befaling at frede om Kongens og Kronens Masteskove der og at udkjøbe Alle, som havde Deel i disse, saaledes at deraf aarligt mindst kunde erholdes 60—70 Mastetræer). Af 3 aabne Breve, daterede den 28de Juni 1632, fremgaaer, at der paa den Tid var indrettet Masteskove i Fyrisdalen: i Eskelands, Garsekjøns, Bjørnestads, Veers og Næppe Skove; i Ringeriget: i Øreskov, Findt Karaasen Skov sønden for Marsstemmen, Bramsskov, Kraasdalsskov, Ouensunds, Mellingen og Næsougenskove til søndre Frogsgaard, Hallerud og Ødegaardsskovene. Endvidere fremgaaer det

---

Fodnoter

*) »Norske Tegnelser«, VII, 255.

**) Sammesteds, V, 101.

***) »Norske Register«, IV, 560.

****) »Sjællandske Register«, XIX, 370.

side 169

Masteskove i Norge. Flaadelister.

af det 3die aabne Brev, at Statholderen, Rigskansleren m. fl. havde erholdt Befaling til at udsøge nye Masteskove i Hedemarken og Østerdalen, samt at Veiene skulde istandsættes saaledes, at Mastetræerne uden at lide Skade kunde transporteres derpaa. Naar Kongen aarligt erholdt 1½ Tylter, 18—20 Palmer tykke Master, maatte Vedkommende selv udføre 40). Under 21de Januar 1633 blev der nedlagt Forbud mod at hugge og udføre Egetømmer i en Deel Skove i Stavanger, Lister, Mandals, Nordens og Nedernæs Lehnene, da det alene skulde forbeholdes Flaaden).

Endnu den 6te Februar 1647 befalede Christian IV Rigsadmiralen at overveie, før Herredagen samledes, hvad der behøvedes for at bringe Flaaden, »hvor udi dog en stor Deel af Rigets Velfærd bestaaer«, igjen saaledes paa Fode, at den kunde være i tilbørlig Forsvarsstand, især da Naboerne »dagligen forstærke sig til Søes,« samt om Midlerne til at tilveiebringe, hvad der manglede dertil).

I en Skrivelse af 3die December 1635 lovede Rigsraadet at tilveiebringe 60—80,000 Rdl. R. M. til Bygningen af en Dokke, uden at der iøvrigt vides Noget om, hvorvidt dette Arbeide er kommen til Udførelse).

Sluttelig skulle vi her meddele Kongens egenhændige Optegnelse over »den store Flaade 1629(?)«†).

1. Argo . . . . . Gabriel Kruse;
2. St. Sophia . . . . . Offue Gedde;
3. Recompens . . . . . Sivert Gabrielsøn;
4. Patientia. . . . . Eiler Worm;
5. Røde Løve . . . . . Moritz Printz;
6. St. Anna . . . . . Jørgen Orning;

Fodnoter

*) »Norske Register«, V, 83—85.

**) — — V, 109—10.

***) »Sjællandske Tegnelser«, XXIX, 137.

****) »Rigsraadsbreve«, Geheimearchivet, VII, 49.

†) Geheimearchivet, »Danske Kongers Historie«, Nr. 95, D. D. G. 36.

side 170

7. Justitia . . . . . Søren Sørensen.
8. Raphael . . . . . Søren Harboe.

Til Elben:

9. Lindormen . . . . . Hendrik Wind;
10. Lytenandt. . . . . Peder Galt;
11. Spes . . . . . Christoffer Muat;
12. Gabriel . . . . . Jørgen Kongell;
13. Svanen . . . . . Joachim Grabov;
14 Nellebladet . . . . . Johan Mohr;
15. Markatten . . . . . Thyge Christensen.

Til Norge.

16. Hector . . . . . Staller Kaas;
17. Fides . . . . . Børge Juel;

18. Trost . . . . . Wyllam Effmundsøn.

Til Island:
19. Victor . . . . . Holger Rosenkrantz;
20. Flensborg . . . . . Jens Munk;
21. Havhesten . . . . . Protz Mundt;
22. Charitas . . . . . Niels Honning.

Paa den holstenske Kyst:
23. Nassau . . . . . Hendrik Hus;
24. Sælhunden . . . . . Ernst Pricker;
25. Fisken. . . . . Lucas Hendriksøn;
26. Haren . . . . . Marcus Hus;
27. Mynden . . . . . Hans Lydersøn;
28. Galeien Oslo . . . . . Catho;
29. — Marstrand . . . . . Niels Krantz.

Ved Middelfart og langs Jyllands Kyst:
30. Hummeren . . . . . Niels Hammer;
31. Postillionen . . . . . Hartvig Sass;
32. Galei.
33. Galei34. Den norske Galei . . . . . Peder Bornholm;
35. Galeien under Samsø.
36. Skildpadden . . . . . Jørgen Orning.

»De 28, som ere i Søen eller med det Første komme der, optegnes for sig selv).« Foruden Defensionsskibene,

---

Fodnoter
*) Denne Optegnelse mangler desværre.

side 171
Flaadelister.

af hvilke der især i Norge var mange paa den Tid, har Flaaden saaledes bestaaet af 64 Skibe.Angaaende Flaaden i Aaret 1645 findes følgende »Designation paa Kongl. Majestæts Orlogsskibe):

Rentemesteren tilhænde.

1. St. Sophia; 2. Patientia; 3. Trefoldighed; 4. Trekroner; 5. Tre Løver; 6. Delmenhorst; 7. Rytteren; 8. Stormarn; 9. Lindormen; 10. Phoenix; 11. Den hvide Bjørn; 12. Spes; 13. Justitia; 14. Oldenborg; 15. Den sorte Bjørn; 16. Nellebladet; 17. Svanen; 18. De to Løver; 19. De to Kroner; 20. Lammet; 21. Stokfisken; 22. Markatten; 23. Havhesten; 24. Snarensvend; 25. Trost.
Dybendal med det andet Selskab, som dertil hører, ere noksom dem paa Holmen bekjendt, om de ellers nu vil kiende dem.
Rosenborg den 18de August 1645.
«Efter en Liste i Geheimearchivet) bestod Flaaden den
12te December 1647 af:
1. Trefoldighed .... 48 Kanoner, 8 Aar gammelt, seiler ei godt;
2. Trekroner ..... 42 — gammelt;
3. Norske Løve.... 42 — heelt gammelt;
4. Spes ..... 46 — repareret;
5. Justitia..... 36 — gammelt;
6. Pelikanen ..... 36 — nyt Skib, bygget i Neustadt;
7. Victoria ..... 52 — ligeledes, kostet 52,800 Daler;
8. Hannibal ..... 60 — nyt; bygget i Norge, koster 60,000 Daler.
9. Phoenix ..... 32 — nyt Skib;
10. Graa Ulv ..... 30 — nyt Skib, seiler vel, bygget i Neustadt;
11. Svanen..... 40 — repareret;
12. Lykkepotten .... 28 — gammelt, duer ei meget;
13. Hvide Bjørn .... 36 — Fløite, 12 Aar gammelt;
14. Sorte Bjørn .... 30 — Fløite, gammel;
15. Forgyldte Bjørn .. 27 — nyere;
16. Gak med. .... 26 — gammel, duer ei meget;
17. Sorte Rytter .... 32 — gammel, men repareret;
18. Frederik ..... 90 — bygget i Neustadt.

Fodnoter
*) Store kongelige Bibliothek, »Afskrifter« af Christian IV's Breve
**.) »Danske Samlinger«, 400, 63.

side 172

Mindre Skibe og Galeier:
1. Trost ..... 16 Kanoner, gammelt;
2. Forlorne Søn ... 12 — engelsk Skib, været sunket, men optaget og reparert;
3. Arken ..... 12 —
4. Postillionen .... 12 — temmelig gammelt;

5. Hollandske Fregat. 12 — kjøbt i Holland;
6. Blaa Due ..... 10 —7. Hjorten..... 12 — 6 Aar gammel;

8. Gribben ..... 6 —
9. Snarensvend ... 6 —
10. Flyvende Piil ... 6 —
11. Høienhald ..... 6 —
12. Dybendal..... 6 —
13. Linden ..... 6 —
14. Jomfrusvend.... 6 —
15. Ørnen ..... 4 —

I Alt 33 Skibe med 865

Kanoner.Kjøbenhavns Defensionsskibe: St. Mikkel, Norske Løve, St. Anna, St. Cathrine, Norske Fregat, Emanuel, Prinds Christian, Forgyldte Stokfisk, St. Peder af Nyborg, St. Jacob, Josva, Røde Gaas, Unge Ulv o. s. v. Hertil kunde ogsaa regnes nogle norske Defensionsskibe, der baade kunde benyttes som Koffardi- og som Krigsskibe.I fast Tjeneste havdes 24 Capitainer, 24 Lieutenanter og Underofficerer samt 600 Matroser, et Antal, der vel var tilstrækkeligt til Vagttjenesten, men ikke til at besætte Skibene. To store Skibe skulde bygges i Flensborg, 2 i Neustadt og flere i Norge, men endnu var ingen i Arbeide. Capitainerne havde 400 Courantdaler hver i aarlig Gage; kun 2 Hollændere, som paa Marselius's Forslag vare traadte i dansk Tjeneste, havde 500 Daler Courant. Efterat de 1645 havde erholdt 50 Dalers Tillæg, oppebar Lieutenanterne i Alt 200 Daler Courant aarligt.Under den hollandske Uafhængighedskrig udstedte Spanierne Kaperbreve til en stor Deel i flanderske Havne

side 173

udrustede Skibe. Navnlig var Dynkerken en i saa Henseende betydelig Udrustningsplads, og Nordsøen vrimlede i dette Tidsrum af Kapere herfra, der ligesom tidligere ikke sjelden misbrugte de dem kun for Hollændernes Vedkommende meddelte Kaperbreve ved tillige at angribe andre Nationers Skibe og altsaa ligefrem at drive Sørøveri. I Almindelighed var det velseilende Smaafartøier, som dreve denne Haandtering og det med en Dristighed og et Held, der udøvede et stærkt Tryk paa hele Søhandelen. For at hæmme dette Uvæsen holdtes derfor næsten aarligt Krydsere i Nordsøen; men da disse Expeditioner ere uden almindelig historisk Betydning, vil det formeentlig her være tilstrækkelig kun at berøre de vigtigste og navnlig dem, der ei findes andetsteds omtalte.Da de lette Fribytterfartøier ofte ved Roning vare i Stand til at undslippe de større

Krigsskibe, blev det i 1634 paalagt Rigsadmiralen at foranstalte de bedstseilende Galeier fordelte paa Krydsstationerne ved Flekkerø, Hitterø og Grimstad. Disse krydsede da stadigt langs Kysterne, hvor der tillige var ansat en Opsynsmand, som 2 Gange aarligt maatte indsende Melding om Skibenes Ind- og Udgaaen af Havnene. Hvor strengt Kongen selv vaagede over, at Krydserne opfyldte deres Pligter, fremgaaer af følgende Udtalelse fra ham i en Skrivelse dateret Arken under Flekkerø 1635: »Jeg haver erfaret allehaande om vore ærlige Kapitainer. Naar de erfare, at en Dynkerker ligger i en Havn, da er enten hans Styrmand ikke saa vel derinde bekjendt, som han begjærer, eller og hans Skib stikker for dybt, saa han ikke kan forfølge Dynkerkeren. Hvorfor jeg viste to af disse Mænd, det ikke var Maneren, og lod

side 174

sætte de Dannemænd en Nat i Bolten ved den store Mast.«)Foruden de kongelige Krigsskibe brugtes i dette Tidsrum ogsaa norske Defensionsskibe til at krydse under Kysterne efter Fribytterne. Krydserne maatte ikke blande sig i Hollændernes og Dynkerkernes Strid, uden naar deres Hjælp paakaldtes, men dog hverken tilstede Kaperier i de dansk-norske Farvande eller Fjendligheder i vore Havne).For at værne om Handelen udsendtes fremdeles jevnligt i disse Aar mindre Eskadrer, der convoierede Islandsfarerne, det grønlandske Compagnies og de Skibe, der bragte Oxer fra den danske Halvø til Holland. Medens Convoierne lossede og ladede paany, krydsede Krigsskibene i de nærmeste Farvande. I 1635 sendtes endog et Orlogsskib til Irland for at convoiere en dertil indkommet dansk Ostindiefarer hjem.)I 1633, 36 og 40 ledsagede danske Orlogsmænd ogsaa fremmede, især hollandske Østersøesfarere, fra Øresundet igjennem Kattegattet og det dansk-norske Territorium af Nordsøen. For at sikkre de Skibe, der fra Spanien hjemførte en Deel Salt, den spanske Regjering gav i Erstatning for et paa Teneriffa foregaaet voldeligt Overfald paa den danske Ostindiefarer Christianshavn, benyttedes ligeledes i Aarene 1642, 43 og 46 nogle Krigsskibe.)Ligesom tidligere var det desuden en staaende Ordre for alle udsendte Orlogsmænd stedse i dansk-norske Far

---

Fodnoter

*) »Danmark under Adelsvælden«, IV, 45.

**) »Sjællandske Tegnelser« XXV, 228 og »Register«, XIX, 17, 71, 78, 214 og 370. »Norske Register«, V, 282.

***) »Sjællandske Register«, XVIII, 484; XIX, 19, 78, 211, 215, 309, 399 og 480; XX, 246; XXI, 231 og 236. »Tegnelser«, XXV, 130; XXVI, 36, 176, 277 og 293.

****) »Sjællandske Register«, XXI, 122 og 236. »Tegnelser«; XXIX, 91.

side 175

Convoiering. Høiheds- og Toldfordringer.

vande at føre Tilsyn med Fribyttere og at bemægtige sig Sørøvere, hvor de traf paa saadanne. Skjøndt der ingen Efterretning haves om, at nogen Sørøver blev erobret, vel tildeels fordi disse havde Forbindelser paa Kysterne, som i Tide advarede og endog skjulte dem for Krydserne), tales der paa den anden Side heller ikke om nogen betydeligere Uorden, og det tør saaledes antages, at de her omtalte Foranstaltninger have gjort Koffardifarten god Gavn, ligesom de afgave en nyttig Øvelse for Orlogsmændene.Uagtet den Høihedsret, som Christian IV tiltog sig over de nord- og grønlandske Farvande, saavelsom den Told, han lod opkræve i Glückstadt og under Rygen, maatte bidrage til at skaffe Danmark mægtige Fjender, vedblev han dog desværre lige til Udbruddet af Krigen med Sverrig sine Fordringer i saa Henseende. Dog udsendtes til Overholdelse af Høihedsretten i de nordlige Farvande ei saa hyppigt Expeditioner som tidligere, i det Mindste har man kun Efterretning om, at der 1634 og 37 krydsede smaa Eskadrer i de trondhjemske, islandske og nordlandske Farvande for at forhindre Fremmede at handle og fiske der, medens der Intet foreligger om, at der i denne Periode har været kongelige Skibe sendte til de grønlandske Farvande.)Derimod holdtes stadigt ved Glückstadt Krigsskibe), som ved at krydse imellem Elben og Helgoland forhindrede,

---

Fodnoter

*) Under 8de Juli 1635 paalagdes det Lehnsmændene Palle Rosenkrantz og Iver Wind at anholde og dømme til Bremerholms Jern de Bønder, som efter Sigende skulde holde med Fribytterne og søge at skjule dem for de kongelige Krydsere. (»Norske Tegnelser«, VI, 68).

**) »Sjællandske Register«, XIX, 291, 487 og 490

***) Sammesteds XVIII, 582; XIX, 144 og 45, 264, 336 og 37, 391; XX, 113 og 156.

side 176

at Nogen passerede Fæstningen uden at betale Told. Ogsaa ved Rygen tvang et Krigsskib de forbiseilende Koffardiskibe til at stryge for det danske Orlogsflag og erlægge Told til Kronen, hvorimod ingen Strygning eller Told fordredes af Krigsskibe. Forlangte disse derimod, at Vagtskibet skulde stryge for dem, maatte man kun efterkomme en saadan Opfordring ligeoverfor en bestemt Overmagt og samtidigt med at nedlægge Protest derimod, hvornæst man uopholdelig havde at gjøre Indberetning om det Forefaldne til Kongen). Ingen Andre tillodes det at oppebære Told i Østersøen; da derfor Polen havde udsendt nogle Skibe i et saadant Øiemed, blev der for at hindre Opnaaelsen deraf 1637 og flere af de paafølgende Aar holdt danske Eskadrer i Østersøen. To polske Skibe bleve endog oppbragte, men efter diplomatiske Forhandlinger atter frigivne mod Polens Anerkjendelse af den danske Høihedsret). 1638 sendtes ligeledes en Galei til Rostok og en Eskadre til Varnemynde for at forhindre, at de keiserlige Tropper, som havde besat Meklenborg, krævede Told af Danske og Norske). Dette og det paafølgende Aar convoieredes endog fremmede Skibe igjennem Østersøen til Danzig og tilbage igjen for at hindre, at der affordredes dem Told andetsteds end ved Rygen).Naar større Søudrustninger fandt Sted i Udlandet, uden at man kjendte Hensigten dermed, blev Flaaden

stedse holdt klar til Eqvipering. I en saadan Anledning laae f. Ex. 1633 fjorten Orlogsskibe seilklare paa Kjøbenhavns Rhed; 1640 var Flaaden i Øresundet for der at

---

Fodnoter

*) »Sjællandske Register«, XVIII, 582; XIX: 309 og 487; XX, 7.

**) Sammesteds XIX, 520.) Ligeledes XX, 15 og 23.

***) Ligeledes XX, 8 og 63.

side 177

møde Hollænderne, som truede med at seile igjennem dette uden at betale Told. Desuden benyttedes jevnligt Skibe til at hæmme Toldsvig, forekomme Salpeterudførsel, indhente sikkre Efterretninger om Udrustningerne i Holland samt til at befordre fyrstelige Personer og fremmede Gesandter, hvilket sidste især fandt hyppigt Sted under Fredsmæglingerne mellem Keiseren og Sverrig. Ligeledes holdtes Vagtskibe saavel i Øresundet som i Belterne).Da den svenske Hær 1630 var landet i Tydskland, og Krigen der ofte samlede betydelige Troppemasser ved Østersøens Kyster, stationeredes sex af de fra Elben hjemkomne Krigsskibe og 2 Galeier ved Lolland Vinteren over for at have Øie med, at ingen Krigsfolk nærmede sig de danske Kyster. 1633 var Kongen selv med 11 Skibe ved den nyanlagte Fæstning Christianspriis i Kielerfjord; 1638 krydsede 4 Galeier paa den slesvigske Østkyst, og Aaret efter stationeredes et Krigsskib paa Neustadterbugten, medens en heel Eskadre, under Capitain Køn Joachim Grabov, opholdt sig i Farvandene ved de danske Øer. 1641 krydsede ligeledes flere Skibe, commanderede af Capitain Sigvard Gabrielsen, mellem Sjælland, Skaane og Bleking for at vaage over Smaalandenes Sikkerhed).Det er alt tidligere omtalt, at Hamborg var utilfreds med Anlæget af Glückstadt, og denne Utilfredshed tiltog, da Christian IV gjorde Paastand paa at betragtes som Overherre paa Elben. Hansestadens fjendlige Stemning mod Danmark, der allerede under Krigen med Keiseren ved forskjellige Leiligheder tydeligt havde givet sig til

---

Fodnoter

*) »Sjællandske Register«, XIX, 43, 293, 310, 386 og 496; XX, 63, 71, 81, 120, 183, 197, 240, 251 og 290; XXI, 26, 40, 47, 49, 50, 57, 157, 167 og 170.

**) »Sjællandske Register«, XVIII, 523; XX, 8; XXI, 59, 60 og 167.

side 178

kjende, blev naturligviis ikke bedre efter Freden til Lybek, da denne jo Intet bestemte om Fæstningens Sløifning. Tvertimod, Hamborg forhøiede kort efter Told og Accise for Holstenernes Vedkommende, hvorpaa man fra dansk Side først tvang alle Skibe, der passerede Glückstadt, til at stryge for Fæstningen og fremvise deres Papirer, og da dette forblev uden Virkning, fordredes endvidere en tilsvarende forøget Afgift i Glückstadt af alle til og fra Hamborg gaaende Skibe. Disse

Forholdsregler bragte endelig Hamborg til 1630 efter flere resultatløse Underhandlinger at samle en Krigsmagt og udruste en Flaade paa Elben. Tropper bleve landsatte i Nærheden af Glückstadt, og disse skjøde endog efter Kongen og hans Søn, der, ubekjendte med den foretagne Landgang, vare redne ud for at recognoscere. Flaaden angreb nu tillige Fæstningen, bemægtigede sig 3 kongelige Smaaskibe og en Pram, haanede det danske Flag ved at slæbe det igjennem Vandet efter de erobrede Fartøier, plyndrede Brunsbüttel og blokerede Glückstadt. Efter denne Optræden seqvestrerede man i Danmark al hamborgsk Eiendom, og da Fjendlighederne fortsattes, skjøndt Keiseren, Lybek, Bremen, England, Holland og Hertugen af Holsten-Gottorf formanede Hamborg til Fred, besluttede Christian IV at tildele den en alvorlig Tugtelse.Han udrustede derfor en Flaade), bestaaende af 22 Orlogsskibe og Fregatter, 5 Galeier, 7 Smaafartøier og 4 Brandere, med hvilken han selv den 6te August

---

Fodnoter

*) Da der paa den Tid kun var faa Søfolk hjemme, og det kom an paa hurtigt at faae Flaaden tilsøes, pressedes Søfolk fra de Sundet passerende Skibe. (»Sjællandske Tegnelser«, XXIV, 423).

side 179
Krigen med Hamborg.

seilede fra Kjøbenhavn). Kongeflaget vaiede først paa Orlogsskibet St. Sophia; men da dette led Havari under en Storm i Kattegattet og maatte vende tilbage til Kjøbenhavn, gik Christian IV ombord paa Hummeren og kom med dette Skib den 15de til Flekkerø, hvor Skibene efter Stormen samlede sig. Flaaden var deelt i 4 Afdelinger, hver bestaaende af 5—6 større Skibe, 1—2 Galeier, 1-2 Smaafartøier og en Brander. Admiralerne førte Flag paa Stortoppene og Viceadmiralerne paa Fortoppene samt desuden efter Afdelingerne, de commanderede, Vimpler over eller under Topflagene, fra Bovsprydet eller Mesansruen. Første Afdelings øvrige Skibe førte Vimplerne fra Stortoppen, anden Afdelings fra Fortoppen, tredie Afdelings fra Bovsprydet og fjerde Afdelings fra Mesansruen. Hele Flaaden havde Campagneflag agter. Tilstødte der Generaladmiralen Noget, skulde de andre Admiraler rykke op efter deres Anciennetet;

Fodnoter

1. Flaaden bestod af:1. St. Sophia, Generaladmiral Claus Daa; Spes, Peder Galt, Generaladmiralens Viceadmiral; Hummeren, Capitain Marcus Smith; Store Lykkepot, Captn. Køn Joachim Grabov; Trost, Captn. Thimand Claussen; Crocodillen, Captn. Cato Gjertzen; Galeien Kronen, 1 Brander, 1 Bøiert og 1 lille Jagt.
2. Oldenborg, Viceadmiral-General Gabriel Kruse; Raphael, Viceadmiral Børge Juel; Gabriel, Captn. Hendrik Hess; Svanen, Captn. Jacob Isebrandt; Flyvende Fisk, Captn. Jens Boldewig; Galei Stavanger, Captn. Lauritz Oddewald; Galei Tønsberg, en Skipper; 1 Brander, 1 Bøiert og 1 Rojagt.

3. Lindormen, Qvartals-Admiral Hendrik Wind; Nellebladet, Viceadmiral Jørgen Orning; Havhesten, Captn. Axel Muat; Mynden, Captn. Marcus Hess; Gribben, Captn. Johan Folkertsen; Galei Rosen, Captn. Børge Holm; 1 Brander, 1 Bøiert og 1 Jagt.
4. Justitia, Qvartals-Admiral Holger Rosenkrantz; Victor, Viceadmiral Staller Kaas; Markatten, Captn. (ubekjendt); Haren, Captn. Daniel Husum; Lille Lykkepot, Captn. Thyge Christensen; Den flyvende Hjort, Captn. Oluf Knudsen; Galei Trekroner, Captn. Jens Faaborg; 1 Brander og 1 Jagt.(»Sjællandske Register«, XVIII, 498).

side 180

men i Tvivlstilfælde herom skulde samtlige Officerer vælge den indtil videre Commanderende. I Søen seilede hver Afdeling for sig i den ovenfor anførte Orden, Admiralerne først, Viceadmiralerne agterst og de andre Skibe jevnsides hinanden).Den 18de August forlod Flaaden Flekkerø og samledes efter meget stormfuldt Veir den 4de September udenfor Elben. Ved at optage flere i Norge værende og i Nordsøen krydsende Skibe, skal Flaaden i alt have talt 42 Seilere, da den med Vestenvind løb indad Sydelben op imod den hamborgske Flaade, der laa tilankers ved Huktønden, men ved de Danskes Komme lettede. Fjendens Flaade skal have bestaaet af 22 Krigsskibe, 2 Brandere og over 20 Handelsskibe, der dog formodenlig have været armerede; den anførtes af Borgermester Albert von Eitzen, og Tropperne ombord commanderedes af Baron von Kniphausen. Efter 5 Timers gjensidig Beskydning ankrede begge Flaader saaledes, at de kunde række hinanden med det svære Skyts. Den næste Dag bleve Hamborgerne af de danske Kanoner drevne tilbage til Ostflodens Udløb; den 6te September joges de op forbi Krautsand ovenfor Glückstadt, og den 7de maatte de søge Tilflugt indenfor Stade, hvor de dybtgaaende danske Skibe ei kunde følge dem. Deres Flaade var imidlertid under disse 4 Dages Kamp bleven saa stærkt medtaget, at den maatte søge hjem, hvorpaa den danske Flaade lagde sig ved Glückstadt.Tabet paa vor Side angiver Slange til 57 Døde og Saarede; Hamborgernes Tab skal have været langt betydeligere. Hermed var da ogsaa deres Kamplyst forbi, og de toge nu deres Tilflugt til diplomatiske Underhandlinger,

---

Fodnoter
*) »Sjællandske Register«, XVIII, 498 og 99.

side 181
Hamborg falder endelig tilføie. Svenske Anslag.

som de paa alle Maader søgte at trække i Langdrag, og under hvilke de tidligere Forhold forbleve uforandrede. Da det var øiensynligt, at der ikke kunde opnaaes noget tilfredsstillende Resultat ad denne Vei, bestemte Christian IV sig endelig til at gjøre en Ende paa Sagen. Han udrustede derfor en Flaade, bestaaende af 30 større og mindre Skibe, tilligemed et Troppecorps, som han i Aaret 1643 lod blokere Hamborg selv. Dette havde da ogsaa den forønskede Virkning. De forskrækkede

Indvaanere faldt skyndsomst tilføie og forpligtede sig til at gjøre høitidelig og offenlig Afbigt for Christian IV, hvilket ogsaa senere fandt Sted paa Glücksborgslot den 25de Mai, samt til at betale Noget over en halv Million Rdlr. R. M. (280,000 Daler) i Skadeserstatning.

Som bekjendt havde imidlertid Sverrig under den seirrige Gustav Adolph fortsat Kampen for Protestantismen i Tydskland. Ihvorvel Christian IV paa den ene Side sympathiserede med denne Sag, kunde det paa den anden Side ikke godt Andet end krænke ham at see en anden, tilmed en rivaliserende Magt med Held optræde paa den samme Valplads, som han ved Freden i Lybek nødtvungen havde maattet forlade. Dette skinnede ogsaa kun altfor tydeligt igjennem i de uophørlige, næsten paatrængende Forsøg, han gjorde paa at mægle mellem Keiseren og Gustav Adolphs Datter Christina, hvem den svenske Krone var tilfalden, efterat Faderen var falden i det navnkundige Slag ved Lützen. Den naturlige Følge heraf var, at disse Mæglingsforsøg ikke blot strandede, men tillige fremkaldte stor Bitterhed i Sverrig, hvis Anliggender styredes af den klartseende Rigskansler Axel Oxenstjerna. Hertil kom, at Sverrig i høi Grad var utilfreds med de Toldvisitationer, Danmark foretog i Øresundet. Oxenstjerna besluttede derfor med eet Slag at ramme den uforberedte Christian IV

side 182

ved samme Dag, som denne feirede sin Triumf over Hamborgerne paa Glücksborgslot, at bevirke, at det blev paalagt den i Tydskland commanderende svenske Feltmarskal Linnardt Torstensohn at indrette sine Operationer saaledes, at han til Efteraaret kunde søge Vinterqvarteer i de danske Hertugdømmer og Jylland. Skjøndt denne Befaling holdtes omhyggeligt skjult, havde den danske Gesandt Peder Wibe dog faaet Nys om dens Udstedelse; men ulykkeligviis fæstede Christian IV, som Slange mener især tilskyndet dertil af Corfitz Ulfeld, ingen Lid til Wibes Meddelelse. Det synes imidlertid tvivlsomt, om ikke den gunstige Vending, Fredsunderhandlingerne i Tydskland netop paa den Tid havde begyndt at tage, snarere end Ulfeld var Skyld i denne Sorgløshed; thi Kongen skrev den 15de September selv til Wibe, at der ingen Anledning var til Krig, og at de Svenske dog i det Mindste maatte give ham Varsel, forinden de begyndte noget Alvorligt. Rigtignok beordrede han den 23de October, at man skulde være betænkt paa Flaadens Udrustning; men hvor langt han var fra at troe paa et i al Fald nærforestaaende Udbrud af Krigen, fremgaaer tydeligst af et Brev af 12te December netop til Ulfeld, hvori der blandt Andet forekommer den Yttring: »Peder Wibe laver til Barsel med Krig«), og dog var det lige i de samme Dage, at Torstensohn med 12,000 Mand skred over den holstenske Grændse. Uforberedt som Danmark i alle Maader var paa et saadant Angreb, bemægtigede Fjenden sig derpaa i kort Tid hele den forsvarsløse Halvø paa Glückstadt og Krempe nær.

Desværre var det ikke Dronning Christina og hendes Kansler alene, der vare fjendligt stemte mod Danmark.

Fodnoter

*) »Christian IV's Breve«. (Geheimearchivet, Nr. 95, Y).

side 183

Thorstensohns Indfald. Forholdet til Holland.

Ogsaa de allerede paa hiin Tid mægtige Hollændere havde længe været utilfredse med den opskruede Sundtold og de derved foretagne Visitationer, med Elbtolden og den ved Rygen paalagte Afgift saavelsom med den forhøiede Salpetertold, der ligesom den i de nordlige Farvande udvidede Høihedsret, i Kraft af hvilken 4 af deres Skibe vare blevne anholdte, stred mod deres Handelsinteresser. Der havde derfor i de senere Aar jevnligt været alvorlige Conflicter mellem Danmark og Generalstaterne, og denne Uenighed antog tilsidst en saa truende Charakteer, at man som tidligere bemærket i 1640 endog rustede sig paa begge Sider. Ihvorvel Fjendlighederne dengang ikke kom til Udbrud, gav det dog Anledning til, at Holland den 1ste September samme Aar sluttede et Forbund med Sverrig til gjensidigt Forsvar af Handel og Søfart i Nord- og Østersøen, der øiensynligt var rettet mod Danmark. Ved Mægling af den 1634 paany til Erkebiskop i Bremen valgte Hertug Frederik bevirkedes senere en Deel Toldnedsættelser, hvorved vel den for en Tid paa Østersøen afbrudte hollandske Handel atter kom i Gang, men som dog langtfra fuldstændigt tilfredsstillede Hollænderne og derfor ogsaa vare uden Indflydelse paa deres Forbindelser med Sverrig. Christian IV havde imidlertid en oprigtig Ven i Prindsen af Oranien, og denne, der snart kom til den Erkjendelse, at de oxenstjernske Planer gik langt videre end det 1640 med Holland sluttede Forbund tilsigtede, og at det kun var en Maske for disse Planer, naar man som Grund for Torstensohns Indtrængen i Danmark angav, at den svenske Armee var nødt til der at søge Vinterqvarteer, da Nordtydskland var for ødelagt til at kunne afgive et saadant, bevirkede ogsaa, at Generalstaterne ikke toge virksom Deel i Overfaldet paa Danmark.

side 184

Den sidste tydske Krig havde imidlertid lært Danmarks Fjender, at de vel fra Landsiden kunde bemægtige sig Halvøen, men at de ikke kunde holde sig der i længere Tid eller erobre Øerne uden tillige at kunne maale sig med os tilsøes. Da derfor Oxenstjerna indsaae, at den svenske Sømagt, ihvorvel der var gjort Meget for den i de senere Aar, hvorimod desværre den dansk-norske, hvad det Personelle angik, var gaaet tilbage, endnu ikke var tilstrækkelig stor til at sikkre tvende samtidig fra Øst og Vest angribende svenske Hæres Overførsel til Sjælland for der at vove det afgjørende Slag, hvorved han haabede at opnaae sit egenlige Formaal, Danmarks Erobring, maatte han være betænkt paa at faae Flaaden forøget. Dette maatte efter de daværende Forhold nærmest skee fra Holland; men da man, som ovenanført, ikke i saa Henseende kunde regne paa den hollandske Regjering, behøvede man en anseet og med Forholdene vel bekjendt Underhandler til at forskaffe sig

fuldtudrustede Krigsskibe hos Private. Ingen kunde være bedre skikket hertil end den i Sverrig naturaliserede og af Gustav Adolph adlede Louis de Geer, der tidligere havde været Kjøbmand i Amsterdam. Denne var nemlig i høi Grad forbittret paa Danmark, deels fordi en Deel af ham i sin Tid leverede Geværer vare blevne kasserede, og deels fordi hans personlige Interesser havde lidt ved Toldstridighederne i Sundet. Han var derfor kun altfor glad ved at faae Leilighed til at hævne sig. Under 20de December 1643 paalagdes det ham at reise til Holland og i Forening med den derværende svenske Gesandt hemmeligt at virke for Sverrig mod Danmark. Hvis Generalstaterne eller de enkelte Provindser ikke kunde formaaes til at tage Deel i Krigen, skulde han fragte 30 Krigsskibe hos Private, mindst paa 3 Maaneder,

side 185
Louis de Geer. Forsvarsanstalter.

og med Forpligtelse til at afseile tidlig i førstkommende April for, under Paaskud af at convoiere, ved Elfsnabben at forene sig med den svenske Flaade. Ligeledes skulde han søge at foranstalte Indfald i Norge). Desværre udførte de Geer den første Deel af sit Hverv saa godt, at hans Flaade blev en næsten farligere Modstander for Danmark end Thorstensohn.

Den fra Segeberg bortflygtede Amtmands Ankomst til Frederiksborgslot opskræmmede endelig Christian IV af hans beklagelige Sorgløshed med Efterretningen om Thorstensohns Overfald. Hvor uventet end dette Budskab traf ham, fattede han sig dog snart og mødte den almindelige Bestyrtelse, der havde grebet Alle, med et Mod og en Kraft, der næsten maatte synes utrolig i hans Alder. Overalt paa de danske Øer, i Skaane og i Norge traf han strax Forsvarsanstalter. Søfolk bleve udskrevne og hvervede; Flaaden gjordes klar; Defensionsskibene indkaldtes, og Kaperbreve udstedtes mod Sverrig. Allerede før Aaret sluttedes, reiste Kongen til Fyen for der selv at ordne Forsvaret ved at lade opkaste Batterier, stationere Krigsskibe og armerede Pramme i Lillebelt, medens der ved Nyborg holdtes Transportfartøier i Beredskab til at overføre Tropper fra Sjælland og Fyens nordlige Kyster. Øerne i Kattegattet og de jydske Kyster bleve omgivne med Krydsere, der kun maatte forlade Stationerne, naar Farvandet var useilbart.

Heller ikke forsømte Kongen at beklage sig hos alle venskabeligtsindede Magter over Sverrigs Overfald og paakalde deres Hjælp. Man indskrænkede sig imidlertid fra alle Sider til at misbillige Sagen og søgte ved tomme Ud

---

Fodnoter
*) »Nya Handlingar rörande Skandinaviens Historia«, XIII, 259.

side 186

flugter eller ubillige Fordringer at unddrage sig fra at yde virksom Hjælp. Keiseren stillede saaledes først den Betingelse, at Danmark ganske skulde slutte sig til hans Sag, vel vidende, at Christian IV ikke vilde beqvemme sig til at fornægte sine stedse forfægtede Grundsætninger om det protestantiske Tydsklands religiøse Frihed, og da han endelig efter lange Forhandlinger og flere Gesandtskaber forpligtede sig til at lade en Armee rykke frem mod Torstensohn, skete det med en saa stor Seendrægtighed, at der næsten Intet udrettedes derved. De protestantiske tydske Fyrster, der baade havde modtaget og kunde vente sig langt kraftigere Hjælp mod Keiseren af Sverrig end af Danmark, vare naturligviis ogsaa kun lidet tilbøielige til at lægge sig ud med deres vigtigste Forbundsfælle. Frankrig var vel utilfreds med Sverrigs Optræden, især af Frygt for at den skulde forøge dets Andeel af Krigsbyrden i Tydskland, men indskrænkede sin Hjelp til at unddrage Sverrig en Deel af de tidligere tilstaaede Subsidier og til at afsende en Gesandt, de la Thuillerie, som Fredsmægler, der forøvrigt senere ved Underhandlingerne stod os godt bi. Polen gav en Mængde gode Løfter, der imidlertid aldrig kom til Udførelse. England, Holland og Hertugen af Holsten-Gottorp havde Intet imod, at Danmark blev ydmyget. Paa denne Maade blev det altsaa nødvendigt for Christian IV ene at optage Kampen med den troløse Fjende, der ved et mod al Folkeret stridende Overfald allerede havde sat sig i Besiddelse af hans halve Rige. Han veg da heller ikke tilbage for denne Nødvendighed, men udfoldede under Krigen en Storhed og Udholdenhed, der fremfor Alt har sikkret ham Navn af »Heltekongen« og gjort ham elsket og æret af sit Folk. Forsvaret af Fyen overlod han efter de der trufne Foranstaltninger til Marsken Anders Bilde. Skaane overdrog

Side 187
Begivenheder i Vesterhavet. Christian IV for Gøteborg.

han Ebbe Ulfeld at forsvare mod Gustav Horns 8—14,000 Mand, og Forsvaret af Norge, hvor Skjærbaade holdtes paa alle Kyster, tilligemed Ledelsen af de i Sverrig foretagne Indfald, gav han i Hannibal Sehesteds Hænder, medens Regjeringen i Danmark under hans Fraværelse førtes af Kronprindsen. Selv paatog han sig nemlig at møde Fjenden tilsøes, hvor Faren var størst.

For at forsvare Øerne i Vesterhavet blev fra Glückstadt, først i 1644, den 1630 som Søcapitain antagne Englænder Markus Wittle sendt derhen med 8 Galeier og 2 Smaafartøier; men da Fjenden i Februar angreb Øerne, overgav han sig ikke blot strax, men tog endog Tjeneste hos denne. Efterat Stationen ved Glückstadt var bleven forstærket med nogle Krigsskibe fra Kjøbenhavn, sendtes Oberstlieutenant v. Buchwaldt den 13de Marts med 9 Skibe og 700 Soldater til Øerne, som han tilbageerobrede. Ved denne Leilighed faldt tillige henimod 100 af Fjenden ved Romø samlede Smaafartøier samt 150 Fanger, deriblandt ovennævnte Wittle, i hans Hænder). Wittle blev hængt ved Elben. Flere Skibe bleve i Begyndelsen af Aaret sendte til Østersøen og forhindrede der Fjendens Samfærdsel med Tydskland og Halvøen).

Christian IV forlod i de første Dage af April Kjøbenhavn med det nye Orlogsskib Trefoldighed paa 48 Kanoner), fulgt af 8 til 9 andre Skibe; den 5te ankrede

---

Fodnoter

*) »Geheimearchivet«, Pakken Nr. 91, ad Historiam Christiani IV. »Allerhand Briefe von Kriegsaffairen«, 1642—45.

**) »Sjællandske Tegnelser«, XXVIII, 176. »Register«, XXI, 277, 79 og 284.

***) Kongen befalede den 7de Januar, at der i dette Skib »udenfor min Kahyt skal gjøres Qvarteer til Wiibecke og en Dør dertil af min Kahyt paa den høire Haand og paa den anden Side til Kammertjeneren«, men det vides ikke, om dette Qvarteer er benyttet af hende.

side 188

han udenfor Gøteborg, medens Sehested rykkede frem mod Byen med et norsk Troppecorps. En Skandse, som blev kaldet Gothenbrille, opførtes mod Elfsborg; Farvandet forsænkedes, og Kongen truede med at gjøre det fuldkommen useilbart; men da hverken Gøteborg eller Elfsborg derved lode sig skræmme til Overgivelse, og der imidlertid indløb Efterretninger fra Holland om, at de Geers Flaade snart kunde ventes at komme i Søen, maatte Foretagendet mod Gøteborg opsættes til beleiligere Tid. Sehested fik derfor Befaling til at trække sig tilbage efter først at have ødelagt den opkastede Skandse. »En Svensker« (formodenlig det hos Slange [IV, 1236], omtalte hollandske Skib St. Mathæus) vovede, medens Eskadren endnu laa ved Elfsborg, at seile igjennem den, men blev derved saa ilde tilredet, at det maatte sættes paa Land for ikke at synke, dog sandsynligviis saa nær Fæstningen, at det ei kunde erobres).

Til Trods for den til Holland afsendte kongelige Secretair Frederik Gynthers Modarbeiden var det imidlertid alligevel lykkedes de Geer ved sine mange Forbindelser der at fragte 36 armerede Skibe, hvis Commando han derpaa overgav til den zeelandske Søcapitain Marten Thiessen, og det blev nu af største Vigtighed for Danmark at forekomme disse Skibes Forening med den i Sverrig udrustede Hovedflaade. Vel var det allerede den 17de Januar paalagt Hannibal Sehested at forsyne de norske Defensionsskibe med Ammunition og Proviant for nogle Maaneder og

---

Fodnoter

(»Afskrifter af Christian IV's Breve« paa det store kongelige Bibliothek). Som tidligere omtalt, maatte efter Krigsartiklerne af 1625, under »høig« Straf, Ingen tage noget Fruentimmer ombord. Christi Daab var malet paa Trefoldigheds Agterspeil.

*) »Christian IV's Brev« i Geheimearchivet, dateret den 17de April 1644.

side 189

Christian IV og Marten Thiessen ved List.

Offue Gedde udnævnt til Chef for disse samt den 24de Marts beordret til at afgaae for at krydse i Nordsøen og passe paa de Geers Skibe). Men det havde ingen synderlig Fremgang med Udrustningen af den saakaldte norske Flaade, og Kongen maatte derfor selv være betænkt paa at hindre de fjendlige Flaaders Forening.

Endnu den 4de Mai var han ved Vingø og den 8de s. M. i Flekkerø). Herfra begav han sig derpaa Vester efter for at møde Thiessen. Ved Føhr erfarede han, at denne laae i den paa hiin Tid mindre flakke Kongens Havn ved List paa Østsiden af Nordpynten af Sild, hvorfor han strax seilede derhen. Den 15de Mai udstedte Kongen Ordre med Hensyn til Angrebet. Naar Vinden faldt til, eller Eskadren skulde varpe ind i Havnen, skulde dette skee i følgende Orden: 1) Trefoldighed; 2) Neptunus; 3) Fregatten; 4) Den norske Løve; 5) Tre Løver; 6) Rytteren; 7) Phoenix; 8) Lindormen og 9) Postillonen. Den skulde seile paa høire Haand (Norden om) bag Fjenden, og naar den saae, at »Jeg korter op til Fjenden, daa skall de och saa gjøre det samme, indtil de kommer Hin Anden saa ner, at de dobler, om Huem der skall spille mester«).

Den 16de kom imidlertid 24—28 hollandske Skibe, som fra Thorstensohn havde erholdt 800 af de bedste svenske Artillerister ombord, med Ebben ud af Havnen og angrebe under svensk Flag den danske Eskadre. Men efter 6 Timers skarp Fægtning, under hvilken Trefoldighed skal have afslaaet de 3 fjendlige Admiralskibes Entringsforsøg, vare Hollænderne til Trods for deres saa overlegne

---

Fodnoter

*) »Norske Tegnelser«, VII, 189, 194 og 195, 198 og 210. »Sjællandske Register«, XXI, 282.) »Sjællandske Register«, XXI, 293 og 94.

side 190

Antal i den Grad ilde tilredte, at de maatte skynde sig med at benytte den indtraadte Flodtid til at trække sig tilbage i Kongens Havn, hvor de mere dybtgaaende danske Skibe ikke kunde følge dem. Paa dansk Side skal der efter Slanges Beretning kun have været 11 Døde og Saarede, hvorimod Hollænderne skulle have havt et langt større Folketab og lidt betydelig Skade paa Skibene. Dagen efter skulle atter 7 hollandske Skibe have vovet sig ud af Havnen, men strax paany være blevne jagede ind af de Danske.

Fremdeles hedder det, at Kongen den 18de har givet Ordre til Hjemfarten og er afseilet til Kjøbenhavn, men efter nogle Dages Forløb igjen er vendt tilbage til List med 11 Skibe og der endnu har forefundet Hollænderne, som i Mellemtiden havde opkastet et Par Batterier paa Land til deres Forsvar. Endvidere, at de den 24de og 25de ere blevne stærkt beskudte af Christian IV og derved have faaet et Skib og 3 Brandere ødelagte; men at Storm og sydlig Vind den sidste Dags Aften har

tvunget de danske Skibe til at søge tilsøes, og at Hollænderne have benyttet sig heraf til at slippe ud af Havnen og komme tilbage til Vlie i Nordholland, hvor de fik en meget ilde Modtagelse, og et Opløb fandt Sted mod de Geer, der dog snart fik andre Skibe og Folk samlede mod Danmark.)

Disse Efterretninger stemme imidlertid ikke ganske med Archivernes. Vel fremgaaer det af Kongens Ordre til Lehnsmanden Palle Rosenkrantz, dateret Trefoldighed den 22de Mai 1644, om at sende de til Flekkerø ventede Proviantskibe til Eskadren tilbage til Kjøbenhavn), at det har været hans Hensigt paa den af Slange angivne Tid

---

Fodnoter
*) Slange, IV, 1238—40.
**) »Norske Tegnelser«, VII, 211.

side 191
Christian IV, og Thiessen ved List. Videre Begivenheder ved List

at seile derhen, eftersom »Reisen nu var fuldendt.« Men andre Documenter godtgjøre, at han den 31te Mai har været ved Elfsborg, den 3die Juni ved Flekkerø, hvor et Krigsforhør afholdtes paa Trefoldighed), og en Plan til et nyt Angreb paa Hollænderne ved List aftaltes), samt den 12te Juni ved List), ligesom det er vist, at han først kom til Kjøbenhavn i den sidste Halvdeel af Juni. Rimeligviis har han ved sin Bortreise efterladt Protz Mundts og Offue Geddes Eskadrer, om hvilke man veed, at de

---

Fodnoter
*) Den tidligere omtalte Befaling til Hannibal Sehested, at trække sig tilbage fra Gothenbril, er dateret Trefoldighed ved Elfsborg, den 31te Mai. (»Norske Tegnelser«, VII, 212.).Den 3die Juni bemyndigede Kongen, ombord paa Trefoldighed ved Christiansøen i Flekkerø, Hannibald Sehested til, hvis ingen billigere Vilkaar kunde opnaaes, at slutte Accord om nogle Orlogsskibe paa 30—40 Kanoner, som i Rotterdam skulde være villige til at tjene Danmark paa samme Vilkaar, som det skete i England, nemlig 5—5½ Pund Sterling for hver Mand og 3 Mand regnet til hver Kanon. (»Norske Tegnelser«, VII, 214.)
**) Samme Dag afholdtes Krigsforhør paa Trefoldighed over Cheferne paa Nellebladet, Delmenhorst, Markatten og Graa Ulv, som Eskadrechefen Protz Mundt anklagede for ikke at have villet følge sig mod Fjenden, hvorimod han undskyldte de andre Skibe. (Geheimearchivet fra Justitsministeriet, Krigen »1643—45«.)) Samme Dag, Krigsforhøret afholdtes paa Trefoldighed, udkastedes denne Plan saaledes: Lindormen, Norske Løve, Rytteren, Pelikanen, Nellebladet og Postillonen skulde udgjøre eet »Admiralskab«; St. Sophia, Trekroner, Delmenhorst, Graa Ulv, Neptunus og Markatten det andet Admiralskab. Admiralerne (Protz Mundt og Offue Gedde?) skulde trække Lod om, hvem der skulde være forud paa Reisen og ind i Lists Havn, og den, hvem Loddet

traf, igjen lade Skibene lodde om, hvilket af disse, der skulde føre Eskadren ind i Havnen. Den forreste Eskadre skulde følges af Trefoldighed med Tre Løver, Fregatten, Dybendal og Galeien Samson, naar de vare ved Haanden, og de øvrige Skibe skulde følge saasnart som muligt; naar Flaaden var kommen ind i Lister Havn, skulde der ankres saa nær Øen (Hjortmandssand) som muligt. (»Sjællandske Register, XXI, 294.).
***) En Ordre til Tøimesteren i Glückstadt er dateret Trefoldighed den 12te Juni ved List. (»Sjællandske Register«, XXI, 295.)

side 192

den 13de Mai havde forladt Flekkerø for at støde til Kongen ved List); det er da disse og ikke Christian IV, der have angrebet Hollænderne den 24de og 25de Mai. Ved Ankomsten til Elfsborg maa Kongen have forandret sin Beslutning og er vendt tilbage til Flekkerø, hvor han formodentlig har modtaget Efterretningen om Kampen den 24de og 25de, men ikke om Hollændernes derpaa følgende Hjemreise. Det her afholdte Krigsforhør har sikkert angaaet Forholdet i ovennævnte Kamp, og samtidig er Planen lagt til et nyt Angreb. For at udføre denne er Kongen rimeligviis fra Flekkerø seilet til List, hvor han er ankommen den 12te Juni, og da først har erfaret, at Hollænderne vare undslupne.

Det var høi Tid, at Christian IV vendte tilbage fra Toget mod de Geers Flaade og Foretagendet mod Gøteborg. Admiral Clas Larson Flemingh var nemlig den 1ste Juni gaaet tilsøes med den svenske Flaade og havde alt været en Uge ved Kiel). Han stod nu i Begreb med at angribe Femern, og det kunde derfor let blive til Alvor med Torstensohns flere Gange forsøgte, men af Anders Bille forhindrede Landgang paa Fyen, naar en saadan understøttedes af den svenske Flaade. Skjøndt Streifcorpsene, som stadigt bleve udsendte fra Krempe og Glückstadt, Snaphanepartierne paa de øvrige Dele af Halvøen, Tropperne under Hertug Frederik og Anders Bilde samt den omsider fremrykkende keiserlige Feltmarskal Gallas tvang Torstensohn til at samle sin Hovedstyrke i Holsten, kunde de Danske dog ingen Folk, Proviant eller Penge erholde fra det af Fjenden udpinte Jylland. Fyen og Sjælland maatte holdes stærkt bevogtede imod Landgangsforsøg, og Provindserne

---

Fodnoter
*) Geheimearchivet fra Justitsministeriet, »Krigen 1643—45«.
**) Tornquist, I, 101.

side 193
Videre Begivenheder ved List. Forholdene ved Kongens Hjemkost.

Østen for Øresundet havde nok at gjøre med at forsvare sig mod Gustav Horns Angreb, da det mislykkede Forsøg mod Gøteborg og det tilbagetrængte norske Indfald ikke havde kunnet afværge

Faren. Vel var Marten Thiessen jaget tilbage til Holland i en maadelig Forfatning; men det var at vente, at dem virksomme og paa Hjælpekilder rige de Geer snart vilde sætte ham i Stand til paany at komme i Søen med friske Kræfter, og for at hindre disses Forening med Flemingh kunde man alene regne paa den danske Flaade. Det havde nemlig desværre, som allerede tidligere antydet, snart viist sig, at de norske Defensionsskibe, skjøndt de i Fredsaarene havde høstet rige Frugter af de dem tilstaaede Privilegier, og uagtet Kongen under sit Ophold i Norge selv søgte at organisere dem, baade vare uskikkede og uvillige til at operere mod Hollænderne.

Det var saaledes af største Vigtighed at gjøre Flaaden saa stærk som mulig, og dog gik det kun langsomt med Udrustningen, ikke saa meget af Mangel paa Skibe som paa Folk, Proviant og Krigsfornødenheder. Kun Christian IV's egen Nærværelse kunde raade Bod paa disse Mangler, thi ligesom der ligger en historisk Sandhed til Grund for, at vore Skjalde kaldte ham »Gothens Skræk«, saaledes var ogsaa han den eneste, der kunde holde de gjenstridige, uvillige Stormænd og især sine begavede, men myndige Svigersønner i Ave, ligesom han ved sin kyndige og utrættelige Virksomhed forstod at sætte Liv i Alt. Selv beredte han sig til at føre Hovedflaaden mod Fjenden, og da han upaatvivleligt fuldstændigt oversaae sin faretruede Stilling, forberedte han sig hertil som til sin sidste Forretning i Livet, overgav med Regjeringen Rigsregalierne i Kronprindsens Hænder og beskikkede sit Hus efterat have styrket sig med den hellige Nadver.

side 194

Den 30te Juni forlod Flaaden Kjøbenhavn, bestaaende af 39 Skibe, som vare inddeelte i 3 Eskadrer), af hvilke den første blev commanderet af Rigsadmiral Jørgen Wind paa Patientia, den anden af Peder Galt paa Tre Løver og den tredie af Kongen selv paa Trefoldighed og under ham af Protz Mundt. Flaadens Tredeling brugtes saaledes første Gang hos os i Slaget paa Colbergheide; vi vide imidlertid ikke hvilken Forbindelse, der har været foreskreven mellem de tre Eskadrer, men slutte, efter hvad der kjendes til Slagets Gang, at det har været Eskadrecheferne overladt at vælge deres Plads mod Fjenden efter Omstændighederne. Tredelingen var vel bedre end Herlof Trolles Smaaafdelinger, da Erfaring lærte, at den derved foreskrevne Slagorden for hele Flaaden ikke kunde overholdes. Formodentlig har denne Erfaring bevæget Christian IV til at indføre Tredelingen, hvorved dog den Eenhed savnedes, der er nødvendig for en velorganiseret Flaadecom

---

Fodnoter

*) Skjøndt vi ikke see os i Stand til at specificere Skibene, hvoraf Flaaden bestod den 30te Juni og Dagen efter under Slaget paa Colbergheide, efter officielle Kilder, er dog vist den af Tornquist (I, 102) anførte Liste urigtig. Rimeligviis vare de Skibe, Flaaden bestod af den 2den August, (»Sjællandske Register«, XXI, 298.) de samme, som havde deltaget i Slaget den 1ste Juli. Disse vare:

1ste Eskadre: 1) Patientia; 2) Norske Løve; 3) Fides; 4) Svanen; 5) Lammet; 6) To Løver; 7) Delmenhorst; 8) Gak med; 9) Markatten; 10) Havhesten; 11) Jomfrusvenden; 12) Ørnen; 13) Prinds Christian og 14) Flyvende Hjort.
2den Eskadre: 1) St. Sophia; 2) Trekroner; 3) Oldenborg; 4) Hvide Bjørn; 5) Sorte Bjørn; 6) Postillionen; 7) Emanuel; 8) Forgyldte Stokfisk; 9) St. Peder af Nyborg; 10) St. Jacob af Kjøbenhavn; 11) Neptunus; 12) Josva af Kjøbenhavn og 13) Røde Gaas af Kjøbenhavn.
3die Eskadre: 1) Trefoldighed; 2) Lindormen; 3) Tre Løver; 4) Stormarn; 5) Kronede Fisk; 6) Sorte Rytter; 7) Pelikanen; 8) Graa Ulv; 9) Nellebladet; 10) Hollandske Fregat; 11) Høienhald og 12) Galeien Samson.

side 195
Chrsitian IV tilsøes med Flaaden. Slaget paa Colbergheide.

mando, og som først indførtes hos os i den skaanske Krig af Niels Juel og senere, i Krigen mellem Frederik IV og Carl XII, endmere udvikledes under Veiledning af de to af Søtaktikens Indførelse fortjente Mænd, Generaladmiral Grev Ulrik Christian Gyldenløve og Admiral von Støcken.

Christian IV's Haab om at forekomme Femerns Erobring blev skuffet; thi allerede den 29de Juni besatte Flemingh Øen, og der kunde ikke tænkes paa at gjenerobre den, før den i Nærheden værende svenske Flaade var overvunden. Denne skal efter de danske Efterretninger have bestaaet af 46 Skibe. Tornquist anfører ikke, hvor talrig Flaaden var den 1ste Juli, men navngiver kun 36 Skibe, hvormed Flemingh den 1ste Juni forlod Dalerøen. Da det imidlertid kan antages, at de svenske Skibe have været større end de danske, af hvilke kun tre førte 48 Kanoner, saa maa dog vistnok den svenske Flaade have været den danske overlegen.

Den 1ste Juli om Morgenen mødtes de fjendlige Flaader paa Colbergheide mellem Kielerfjord og Femern. Vinden var vestlig og de Svenske til Luvart, saa at Angrebet stod til Flemingh. Med sit Admiralskib Scepter og 2 andre Skibe kastede han sig henimod Middag først over det forreste Skib af den danske Avantgarde, hvorved Patientia blev haardt medtaget, og den tappre Jørgen Wind mistede Benet. Kongen ilede nu denne til Hjælp med Trefoldighed, paa hvilket derefter fire svenske Skibe holdt ned, medens Christian IV kun havde liden Hjælp af sine i Læ værende Skibe. Imidlertid slog Trefoldighed godt fra sig; men da en fjendlig Kugle knuste Træpandedækselet paa en af Skandsekanonerne, da de omkringflyvende Jern- og Træsplinter dræbte og saarede Flere i Nærheden af Kongen, og denne endelig selv saaret blev revet overende af den døende Eiler Ulfeld,

side 196

opstod der en øieblikkelig Forvirring. »Kongen er falden!« lød det over Skibet, og man vilde allerede stryge Kongeflaget. Da reiste den af 23 forskjellige Saar blødende gamle Helt sig og beroligede

Trefoldigheds forfærdede Besætning ved med mægtig Røst at raabe: »Vel er jeg saaret, men dog har Gud endnu sparet mig Liv, Styrke og Mod nok til at staae mit Folk bi, saalænge Enhver vil gjøre sin Pligt!« Med Tabet af det høire Øie og flere Tænder samt det venstre Øre opflænget, stod Christian IV efter at være bleven forbundet i Alles Paasyn, med det blodige Klæde for Øiet og Sværdet i Haanden, snart igjen paa Dækket og uddelte sine Befalinger under den fortsatte Kamp). Fire forskjellige Gange bar de Svenske ned paa vor Flaade; men da Scepter ved det sidste Angreb blev ilde tilredet, og Mørket faldt paa, ophørte endelig Kampen efterat have varet i 10 Timer.

Folketabet findes intetsteds angivet; men det har sikkert været betydeligt efter en saa langvarig Kamp. Ingen Skibe bleve erobrede paa nogen af Siderne; den svenske Flaade var imidlertid saa medtagen, at den Dagen efter søgte ind til Kiel. Vor Flaade var derimod allerede den 5te slagfærdig paany, som Kongen da skrev »med ded wy haffde ued Haanden«), undtagen Patientia, der med de Døde og Saarede den 4de ankom til Kjøbenhavn, hvorpaa det snart igjen efterat være blevet repareret stødte til Flaaden. Jørgen Wind døde den 17de Juli af sit Saar.

Christian IV var vel tilfreds med Rigsadmiralens For

Fodnoter

*) Paa Rosenborgslot opbevares Christian IV's Sværd, Krave, Manchetter, Trøie, Hue og det Tørklæde, han holdt for Øiet, hvilket Alt endnu bærer kjendelige Spor af hans Blod.

**) »Afskrift af Christian IV's Breve« i det store kongelige Bibliothek.

side 197

Christian IV bliver saaret. Slaget paa Colbergheide.

hold i Slaget) og belønnede en Matros, som hindrede, at Kongeflaget blev strøget ved at nøle med at udføre den ham dertil givne Befaling, tilligemed en Slesviger, der ved Raabet: »Kongen er falden!» svarede: »Ah, Kongen er kun een Mand, og vi ere alligevel nok til at slaae Fjenden!» hver med sin Gaard). Men iøvrigt var han misfornøiet med flere af sine Underhavende. Den 4de Juli udstedte han paa Trefoldighed en »Oben Beffaling til Capitainerne I Floden, at feckte som Erlige karle», hvori anføres, at Patientia og Trefoldighed længe fægtede alene mod de Svenske uden at erholde den Hjælp af Eskadrerne, som der kunde være ydet dem, og det befaledes alvorligt alle Admiraler og Viceadmiraler at holde hver sin Eskadre samlet og søge Fjenden, hvor og naar fornødent gjøres samt »secundere Huerandre, som erlige Karle egne og bør». Saafremt Nogen undlod dette, skulde han uden Naade straffes). Den 14de Juli skrev han: »Jeg haffde myne Admiraler och deres Under-Officierer omborde och giorde Ordre, huorletes dy skal fechte, naar wy nu skal deran igien, och gjort dem stor fortrøstning paa Steegle och hiuul om dii icke fechtede beder end dy giorde sidst. Rigensadmirals truppe lod ham fechte et got Stund gandske aleene. Mig brugte dii til et Skiermbret imellem dem och fienden. Een aff mine Skiød mig Igiennom Fucken. Saa ieg

haffuer det rette Selskab at drages med. Naar Winden springer om, da faaer ieg mine Naboer til Giest. Gud giffue Lycke tiil at ieg kand tractere dem epthersom

---

Fodnoter
*) »Afskrift af Christian IV's Breve«, af 26de Juli 1644.
**) »Danmark under Adelsvælden«, IV, 71.
***) »Sjællandske Register«, XXI, 227.

side 198

forskyldt er», og den 26de Juli skrev han: »Protz Mundts Eskadre holdt sig icke et Haar beder»).

Den svenske Admiral beklagede sig ligeledes over sine Chefers Forhold under Kampen; kun med fem af disse var han tilfreds, hvorimod han nævnte 11 Skibe, som havde været efterladne og ikke brugt deres Styrke tilbørligt, samt paalagde dem at være mere opmærksomme paa at gjøre deres Skyldighed; een Skibschef erklærede han endog for at have fægtet som en »gamal Kärring» og at han »utan alla Nåder» vilde lade ham hænge, hvis han ikke opførte sig bedre næste Gang).

Allerede den 4de Juli blev Peder Galt sendt til Kielerfjord for at undersøge, om Fjenden var der, og da Kongen var bleven underrettet om, at denne laa indenfor Christianspris op ad Fjorden til Kiel, befalede han Dagen efter Galt at ankre med sin Eskadre saa nær Christianspris, han kunde uden at udsætte Skibene for Fæstningens og de udenfor opkastede Skandsers Kanoner. Den 7de var Kongen med Trefoldighed selv udenfor Kielerfjord, og den 12te skrev han, at han var Fjenden saa nær, at denne kunde høre hans Klokke slaae og maatte, hvis han i nogen Tid kunde blokeres, hvor han nu var, faae Mangel paa alle Fornødenheder. Ligeledes skrev han den 23de: »Der haffuer uel inted y nogle hundriet Aar leien thuende pottentaters Flaader, som Fiender uar, saa ner huos hinanden, som disse giør»). Den 13de udstedte Kongen følgende »Ordenance Huorledis Admiralerne med deris Troupper skal feckte, naar Suensken kommer ud».

Fodnoter
*) »Afskrift af Christian IV's Breve» i det store kongelige Bibliothek.
**) Tornquist, I, 104 og 5.
***) »Afskrift af Christian IV's Breve« i det store kongelige Bibliothek.

side 199
Den svenske Flaade blokeres i Kielerfjord.

1) Den første »suenske Trouppe«, som gaaer ud, skal modtages af Peder Galt, og dernæst efterhaanden af Protz Mundt og Køn Joachim Grabov). Naar den hele svenske Flaade er kommen

ud, og »Vi mercker, at det er Fiendens Alvor at bie, daa ville Vii med woris Esquadron komme den aff Admiralerne til Hielp, som det best behoff Haffver;«

2) Vore skulle ikke bryde sig om de smaa Skibe, men kun bruge deres Skyts mod de store;

3) Søger Fjenden at undseile, da skal han eftersættes, saavidt skee kan under Seil, og Skade tilføies, »men ingen af dem begjæres at erobre«. Saafremt den svenske Flaade styrer hen ad Vismar, skal Ingen følge den did, men dem som tage Coursen ad Bornholm, skal de følge og siden tage videre Ordre).

Ved Bulck anlagdes en Skandse, som kunde beskyde de svenske Skibe, og ved en Kugle derfra blev Admiral Flemingh's Laar den 26de Juli overskudt, saa at han nogle Timer efter døde. Da overtalte Torstensohn, der som anført havde sin Leir i Holsten, Generalmajor Carl Gustav Wrangel til at paatage sig Flaadens Commando; selv stormede og sløifede han den danske Skandse ved Bulck.

Slange beretter, at Kongen den 26de Juli forlod Kielerbugt og seilede høiere op i Østersøen, efterladende den skriftlige Ordre til Peder Galt, »at hand med sine underhafvende Skibe skulde strax lætte Anker, uden Skyden, og eet Skib efter et andet udi god Orden segle nærmere imod Christiansprises Indløb, ja det nærmeste, som muligt var, mod den Svenske Flode, og først gifve den et heelt Lag af den Sides Canoner, siden ligeledes af den anden Side; Hvilket og alle de Skibe skulde gjøre,

---

Fodnoter

*) Disse maa altsaa have commanderet de 2 andre Eskadrer.

**) »Sjællandske Register«, XXI, 297 og 98.

side 200

som i Floden under hans Befaling vare. Ellers skulde hand nu og siden forholde sig efter forrige Ordre). Dog ingen at begifve sig ind i Hullet til de Svenske.« Men da de Svenske trak sig saa høit op i Fjorden, at de Danske ikke kunde naae dem med Kanonerne, med mindre de skulde gaae ind til dem, blev Galt liggende, hvor han var. »Det skortede imidlertid paa Proviant paa den svenske Flaade, Vandet var brak og utaaleligt, hvoraf de Syges og Dødes Antal tog stærkt Overhaand. Kort sagt, deres Flode havde været forloren, hvis det skulde vare længe.« Nøden drev dem derfor til at benytte en god Søndenvind til Natten mellem den 31te Juli og den 1ste August at seile ud, »førend at Peder Galt, som endeel have vildet sige, blef det vaer. Og den 5te Augusti var samme Flode alt hjemme og ankommen til Elfsnabben). De Svenske skrifve, at saasnart Galt fik at see, det de vare under Segl og vilde gaae ud, lættede hand Anker, og giorde færdig at gaae efter dennem, for desbedre at kunde slaaes i aaben Søe. Men i hvad end hans Mening og Forsæt var, saa burde ingen Ting hafve

bragt ham til at vige fra sin første Ordre, som var at holde de Svenske indelukte i Hullet, og passe paa, at ikke noget deres Skib slap ud. Og selfsamme Befaling var jo ogsaa bekræftiget i den anden Ordre. Kort sagt, de Svenske sluppe i en lykkelig Tid for dennem ud af Sækken, som Peder Galt var forordnet at holde tilbunden; Hvilket han skammeligen forsømte, og begik saaledes den største og vigtigste Forseelse i den hele Krig. Mand har vildet undskylde ham med, at

---

Fodnoter

*) Nemlig »at lægge sig udenfor Indløbet og beleyre dem« (Fjenden). (Slange, IV, 1244.)

*) Det stemmer med den i Geheimearchivet værende svenske Copibog (Sverrig Nr. 123), at Flaaden kom til Elfsnabben den 5te August.

side 201

Den svenske Flaade undkommer fra Kielerfjord.

de Svenske skulde Dagen tilforn ved en tilkiøbt Forræder have practiceret ham en falsk Ordre til, hvilken hand antog for Kongens, og følgede. Men derom er intet. Thi saasnart vare de Svenske ey bortsluppen, førend han kiændte sin Feyl, og hvor ilde hand hafde giort: Skref saa Kongen til, og bad om Naade. Men Hans Majest. lod ham siden ved Secreterer Ifver Wind tiltale og dømme fra Lifvet: Hvorpaa hand blef halshuggen paa Slots-Pladsen i Kiøbenhafn den 31te Augusti i sin Alders ikke langt fra 70 Aar. Han tilstod baade for Retten, og da han gik til Døden, meget væmodigen sin Forseelse.«)

Af Archiverne fremgaaer det imidlertid, at Kongen har været udenfor Christianspris efter den 26de Juli); saa at

---

Fodnoter

*) Slange, IV, 1245 og 46.

**) Den 26de Juli skrev Kongen, fra Trefoldighed for Christianspris, til Rigshovmesteren: »Svenske Flaade i Kiel har ikke 1 Tønde Øl; Kjød har den havt hidtil af Landet, mens lidet Brød, hvilket nu vil blive ringere, naar de Keiserlige komme i Nærheden. Ved Batteriet, som jeg har ladet anlægge tvers for Christianspris, er den svenske Admiral excellent tilredet, saa at han med Flaaden er lagt ind ad Kielerfjord, hvor han med Guds Hjælp ei skal blive glemt. Salig Rigens-Admiral satte sit Liv til, som en ærlig Mand, men hvorledes hans Eskadre stod ham Bi, bør de, som commanderede, forsvare. Protz Mundts Eskadre holdt sig ikke et Haar bedre. De fleste havde mig til Skiermbredt imellem sig og Fjenden; der var de, som skjød mit Skib igjennem Fokken. Og paa det Du desbedre kan rette i mit Forehavende, da haver jeg villet lade Dig min Mening vide at være, at, om Gud i Himlen vil give mig Lykke til, at jeg kan ruinere den svenske Flaade, da vil jeg gaae lige hen ad Sverrig og bemægtige mig Elfsnabben, som allerfremmest i Skjærene, der som man løber hen mod Stockholm.« (Geheimearchivet Nr. 95 E E.)

Den 27de beordrede Kongen, fra Trefoldighed for Christianspris, Capitain Frits Friis at lande med 30 Mand af sit Compagni. (»Sjællandske Tegnelser«, XXVIII, 191 b.)
Den 29de befalede Kongen, fra Trefoldighed for Christianspris, Peder Galt strax at lette Anker uden Skyden og gaae under Seil i god Orden imod den svenske Flaade, og først give Laget fra den ene Side og siden fra den anden, hvilket alle Skibene i Flaaden

side 202

Slanges Beretning, at han paa denne Dag er afseilet derfra, er urigtig. Angaaende Peder Galt vise Archiverne, at han den 2den August blev sendt fra Flaaden til Kjøbenhavn); desuden findes deri:

1) Kongens Ordre til Ifver Wind, dateret Kjøbenhavn, d. 23de August 1644, at tiltale og faae Dom over Peder Galt, om han ikke bør lide paa Ære og Liv, fordi han den 30te Juli ikke har forholdet sig for Christianspris efter den ham givne Ordre og antastet den svenske Flaade).

2) Extract af Herredagsdommen over Galt, der dømmer ham fra Livet, men anbefaler ham til Kongens Naade).

Fodnoter
skulde gjøre »och siden forholde sig effter forrige Voris Ordre, Dog skall ingen aff skibene begiffue sig ind y Hullet effter dennom.« (»Sjællandske Register«, XXI, 298.)
Samme Dag skrev Kongen: »Den svenske Flaade er endnu ei kommen ud; nu forsøger den at varpe sig ud, formenende, at faae Luven fra os; hvad nu derimod kan skee, det skal med Guds Hjælp ikke blive forsømt; samme Flaade har mange Syge og lidet at æde for dem, som ere tilpas dertil.« Angaaende Skandsen ved Bulk tilføier han: »Prindsen antog en Kompan i Kjøbenhavn som Major ved Navn Georg Maas og en anden Capitain og sendte dem over til Lolland. Disse befalede jeg at anlægge et Batteri tvers over for Christianspris for at beskyde Flaaden, som var krøben bag Christianspris, og dertil givet Materialier. Men den Skjælm laa der paa 5te Dag og rørte ingen Materialier, men mente, Bønderne skulde gjøre det. Hvorfor Fjenden fik Skandsen og jagede ham med sit Compagni bort.« (Geheimearchivet Nr 95 Y. Christian IV's egenhændige Brev.)
Den 31te Juli udnævnte Kongen, fra Trefoldighed for Christianspris, Erik Ottesøn paa Patientia til Generaladmiral og befalede ham at rette sig efter den tidligere Ordre; Peder Galt skulde indtil videre være Viceadmiral og Hendrik Mundt Schoutbynacht. (»Sjællandske Tegnelser«, XXVIII, 192.)
Den 2den August udstædtes, fra Trefoldighed for Christianspris, Ordre til Erik Otteson, at sætte efter den svenske Flaade, som »i Nat haffuer seylet oss forbi.« (»Sjællandske Tegnelser«, XXVIII, 194.))
*)»Sjællandske Tegnelser«, XXVIII, 194.)
**) »Sjællandske Register«, XXI, 300.)
***) Geheimearchivet, »danske Samlinger« 69.

side 203

Galts Henretelse. Forholdene efter den svenske Flaades Hjemkomst.

Anklageordren viser saaledes, at Galt blev tiltalt, og Domsextracten, at han ogsaa er dømt, fordi han den 30te Juli ikke havde »antastet« den svenske Flaade efter den ham (den 29de) givne Ordre, da Fjenden forsøgte at varpe sig ud, men ikke, som Slange antyder, fordi han ei forhindrede den svenske Flaades Udseiling Natten mellem den 31te Juli og 1ste August. Den originale Herredagsdom skal være brændt paa Christiansborgslot 1794, og Herredagsprotocollen for Aaret 1644 har ikke været at finde. Vi ere saaledes ikke i Stand til at oplyse denne Begivenhed nærmere, end hvad Anklageordren og den anførte Extract af Dommen udvise. Christian IV maa, som et competent Øienvidne, have været bedst i Stand til at bedømme, om Galt den 30te havde kunnet udføre den ham givne Ordre bedre, end han gjorde; desuden maa det vel antages, at Christian IV ikke har handlet strengere imod en af sine mest betroede Officerer, end han ansaae nødvendigt for at afskrække Andre fra at forsømme deres Pligt, hvilket han desværre saa hyppigt havde havt Grund til at beklage sig over at have fundet Sted.

Men Ulykken var skeet, og en større forestod. Den svenske Flaade var hjemme, og alle Kræfter bleve satte i Bevægelse for saa hurtigt som muligt at gjøre den slagfærdig). Vel var, ved dens Fjernelse fra de danske Farvande og Gallas's Ankomst til Holsten, Faren for Landgange paa de danske Øer mindre end tidligere; men Marten Thiessen havde allerede med de Geers paany udrustede hollandske Skibe bortskræmmet Offue Gedde fra Blokaden af Gøteborg og var nu paa Veien til Østersøen. For at afværge hans Forening med den svenske Hoved

---

Fodnoter

*) Geheimearchivet, »Sverrig« Nr. 123, 274 og 75.

side 204

flaade, beordrede Kongen den 2den August fra Trefoldighed under Femern Flaadens to Eskadrer, bestaaende af ialt 27 Skibe, at krydse mellem Sverrig, Gulland og Bornholm og strække sig saaledes over hele Farvandet, at dette kunde iagttages; lod den svenske Flaade sig see, skulde begge Eskadrer forene sig under Erik Ottesøns Commando paa Patientia). Selv forblev Christian IV med sin Eskadre under Femern for at modtage de svenske Hollændere, hvis disse, som det var at formode af en Torstensohn den 20de Juli tilstillet, men opsnappet Ordre, gjennem Beltet søgte Kiel for at undsætte den dengang endnu der liggende svenske Flaade). Men da han senere erfarede, at de kunde ventes igjennem Sundet, befalede han den 7de August fra Trefoldighed under Lolland at anholde de Geers Skibe overalt og paalagde Erik Otteson med 6 Skibe at angribe de i Ystad liggende svenske Strudser og Skjærbaade, af hvilke ogsaa 3 erobredes). Den 8de beordrede han under Møen Erik

Otteson med de 2 Eskadrer at holde sig under Stevns) og gik selv til Kjøbenhavn for at lede Felttoget i Skaane mod Gustav Horn.

Den 9de August forcerede imidlertid 24 hollandske Skibe under svensk Flag, commanderede af Marten Thiessen, med stiv Kuling af Nordenvind uden synderlig Skade Farten gjennem Øresundet, idet de ved at løbe langs den skaanske Kyst gjennem Flinterenden undgik virksom Beskydning af to i Drogden udlagte armerede Pramme, den ved Dragør opkastede Skandse og de under Stevns liggende danske

---

Fodnoter

*) »Sjællandske Register«, XXI, 298 b.

**) Geheimearchivet »Sverrig«, Nr. 123, S. 249.

***) Sammesteds, Nr. 123, 300.) »Sjællandske Tegnelser«, XXVIII, 195, 96 og 97.

side 205

De svenske Hollænders Ankomst til Sverrig.

Skibe). Efter at have søgt den svenske Flaade i Søen ankom endelig Thiessen den 24de til Kalmar, efterat han under Gulland havde erobret Kronprindsens Lystjagt paa 6 Kanoner, og blev med stor Hæder modtaget af Dronning Christina, der adlede ham under Navnet Anckarhjelm og optog ham i svensk Tjeneste). Arbeidet paa at gjøre Hovedflaaden seilklar, som man nogle Dage havde været nødt til at afbryde paa Grund af den megen Sygdom blandt Skibsmandskabet, blev nu atter fortsat af al Kraft.

I Kjøbenhavn stolede man imidlertid i Henhold til Indholdet af en til Gustav Horn fra Stokholm afsendt, opsnappet Skrivelse paa, at den svenske Hovedflaade ei vilde komme i Søen før næste Aar) og indskrænkede sig derfor til den 17de September under Protz Mundts Commando at udsende sytten Skibe), som man mente var nok til at holde Anckarhjelm fra at foretage sig Noget imod de danske Øer den korte Tid, han endnu kunde antages at blive i Østersøen. Christian IV var desværre paa denne Tid ikke blot beskjæftiget med Skaanes og Sjællands Forsvar, men desuden lidende af det i Slaget paa Colbergheide erholdte Saar i Hovedet†), og uden ham laa derfor som sædvanligt Alt stille. Flere brugbare Skibe bleve saaledes liggende ved Holmen, medens Protz Mundt blev beordret at holde sig mellem Femern og Lolland med sin lille Flaade og have 4—5 Krydsere under Kalmarsund. Ogsaa

---

Fodnoter

*) Geheimearchivet »Sverrig«, Nr. 123, S. 296.

**) Sammesteds, S. 299 og Tornquist, I, 110.

***) Geheimearchivet »Sverrig«, Nr. 123 og 276.

****) Disse Skibe med deres Chefer ere anførte i »Efterretninger om den danske og norske Sømagt«, I, 142 og 43.
†) Christian IV's egenhændige Breve i Geheimearchivet, dateret den 24de December 1644.

side 206

de svenske Skibe i Vismar skulde han hindre fra at løbe ud, men iøvrigt ikke tilføie de Søfarende nogen Overlast, om det end var lybske eller hollandske Skibe, der seilede til Sverrig, naar de kun ikke førte Ammunition. Farten mellem Danmark og Holsten skulde beskyttes, og Kongens og Rigets Bedste iøvrigt i alle Maader varetages).

Den 28de September var imidlertid mod al Forventning den til »Ofver-Commandant« over Flaaden udnævnte Generalmajor Carl Gustav Wrangel med 12 Orlogsskibe og 3 Smaafartøier afseilet fra Dalerøen og havde den næste Dag forenet sig med Anckarhjelm i Kalmar, hvorfra de forenede den 3die October gik tilsøes. Her stødte endvidere 3 Skibe til dem, saa at den svensk-hollandske Flaade paa denne Maade bestod af 42 Skibe).

Efter flere Dages vedholdende Stormveir angreb Wrangel den 13de Oktober Kl. 10 F. M. med V. S. V. Vind den danske Flaade imellem Femern, Lolland og Langeland. Da Protz Mundt fik de Svenske i Sigte, holdt han ned til de Skibe, der i Stormen vare drevne i Læ, og mødte derefter kjækt Fjenden, som han ikke kunde vente at undseile. Snart omringede 2—3 svenske eller hollandske Skibe hvert dansk; Admiralskibet Patientia blev angrebet af Wrangels Flagskib Smaalandske Lejonet, Gøteborg og Regina), og da Wrangel maatte trække sig ud af Slaget for at reparere sin forskudte Takkellage, entrede de to andre Skibe det ligeledes forskudte Patientia, hvorved den tappre Protz Mundt faldt. Fregatten Lindormen blev stukket i Brand af

---

Fodnoter
*) »Sjællandske Register«, XXI, 307 og 8.
**) Regina blev commanderet af den i svensk Tjeneste værende franske Major Abraham du Quesne, som senere blev fransk Admiral og 1676 udmærkede sig i det Søslag, hvor den berømte hollandske Admiral de Ruyter faldt. (Tornquist, 108, 9 og 10.)

side 207
Protz Mundt, Wrangel og Anckarhjem.

Branderen Meerman; Orlogsskibet Oldenborg toges ved Entring af svenske Nya Fortuna, Svanen og Leoparden. Orlogsskibet Tre Løver, Fregatterne Fides, To Løver og Søhesten bleve erobrede af Hollænderne, efterat Tre Løver havde skudt det hollanske Skib Swarte Adelaer i Sænk. Fregatten Neptunus blev brændt, og Delmenhorst, Stormarn, Nellebladet og Kronfisken dreves paa Grund

under Lolland, hvor Hollænderne bemægtigede sig dem, efterat Mandskabet havde reddet sig i Land med Baadene; de to Galeier sattes paa Grund saa nær Landet, at de bleve beskyttede derfra og derved undgik at falde i Fjendens Hænder. Fregatten Pelikanen, Markatten og Lammet reddede sig til Kjøbenhavn ved deres gode Seilads. Foruden Protz Mundt saaredes Schoutbynachten Corfitz Ulfeld dødeligt i Slaget. Viceadmiralen, Stensel von Jasmund, flere Skibschefer, Officerer, Underofficerer og Menige, i Alt henimod 1000 Mand, skulle efter Wrangels Rapport være blevne gjort til Fanger og efter Regjeringens Ordre være behandlede som saadanne, endskjøndt det, som deri siges, »havde været bedre at kaste dem overbord end at give dem Qvarteer«). Wrangel angiver sit og Hollændernes Tab af Døde og Saarede til 60 Mand, deriblandt nogle Lieutenanter og 1 Capitainlieutenant. Det danske Tab af Døde og Saarede er ikke bekjendt. Den svensk-hollandske Flaade havde dog lidt saameget, at den strax løb ind i Kielerfjord for at reparere. Herfra kom den først atter

---

Fodnoter

*) Geheimearchivet »Sverrig«, Nr. 123 og 372. Desværre yttrer Christian IV sig efter de Tiders grusomme Krigsførelse i Skrivelse af 29de Februar ligesaa haardt i Anledning af svenske Fangers Underholdning og erklærer det bedre at slaae de svenske Overvundne ihjel uden Undtagelse, høie og lave; da vilde Bønderne nok tabe Lysten til Soldaterhaandværket. (»Christian IV's Breve« i Geheimearchivet).

side 208

ud den 30te October, hvorpaa den efter et kort Ophold i Øresundet, hvor Wrangel var beordret at afskjære Forbindelsen mellem Skaane og Sjælland samt hæve Told af alle Skibe), allerede før November Maaneds Udgang gik til Vismar for at søge Vinterhavn. Anckarhjelm skyndte sig ogsaa tilbage til Holland, da Contracten med hans Folk var udløben. Paa Veien tvang han Offue Gedde, som igjen laa for Gøteborg, til at bringe sine otte Skibe i Sikkerhed i Marstrand.

Paa denne Maade havde hiin ulykkelige Begivenhed ikke fuldt saa sørgelige Følger, som den let kunde have faaet. Grunden hertil var vel nærmest, at den fjendlige Flaade anførtes af en rigtignok tapper Soldat, men ikke af en Sømand, der som Christian IV efter det længere og heftigere Slag paa Colbergheide forstod at reparere sine Skibe i Søen og at kæmpe mod Efteraarsstormene.

Hvor dybt Christian IV end følte det haarde Slag, svigtede dog hverken hans Mod eller hans Tillid ham); men med sin sædvanlige Utrættelighed gav han sig strax til at arbeide paa at erstatte det lidte Tab. Anskaffelsen af en Deel Skibe fra Holland, som Hannibal Sehested allerede den 3die Juni var bemyndiget til at contrahere om, blev paaskyndet. Ligeledes leiede man der mod Sikkerhed en Deel manglende Skyts til Flaaden, af hvilken enkelte Skibe endog vare armerede med 36-pundige Kanoner. Ved Ordningen af disse forskjellige Forhold benyttede man især Hollænderne Marselii) virksomme

Fodnoter

*) Geheimearchivet »Sverrig«, Nr. 123 og 370 samt Wrangels Rapport til Dronning Christina, Geheimearchivet fra Justitsministeriet, »Krigen fra 1643—45

**) Skrivelse af 28de October 1644 i Geheimearchivet.)

***) Concept i Geheimearchivet fra Justitsministeriet, »Krigen 1643—45«.

side 209

Mellemkomst og fra disse nedstammer den endnu hos os blomstrende friherrelige Familie Güldencrone. Lehnsmændene i Norge paalagdes det med første aabne Vande i Foraaret at sende 2500 Mand Søfolk til Kjøbenhavn), og i Danmark udskreves 500 Mand). Desuden blev der i Foraaret 1645 sendt Officerer omkring i Danmark for yderligere at skaffe 700 Mand til Flaaden), da denne ved Sygdomme) havde mistet mange Folk, ligesom man heller ikke undlod at presse Søfolk og hverve Fremmede, hvor disse vare at erholde. Paa denne Maade lykkedes det at faae Flaaden udrustet til Foraaret; 4 nye Skibe vare byggede, fem ankomne fra Holland, eet kjøbt i Kjøbenhavn og fem Defensionsskibe lovede derfra†).

Med 6 Orlogsskibe og 10 Fregatter sendtes den til Rigsadmiral udnævnte Offue Gedde sidst i Mai 1645 til Nordsøen, hvor hans Forsøg paa at forsænke Indløbet til Gøteborg imidlertid mislykkedes, da Anckarhjelm allerede var ankommen fra Holland med 14 Skibe, og disse havde indtaget en saadan Stilling paa Fjorden, at de danske Skibe ei kunde komme langt nok ind i Farvandet. Tillige havde Gedde her det Uheld, at hans Admiralskib, St. Sophia, ved Lodsens Forseelse††) stødte paa en Klippe og sank, ved hvilken Leilighed han selv brækkede Benet. Derimod lykkedes det ham at bringe den Convoi, han havde med sig,

Fodnoter

*) Concept i Geheimearchivet fra Justitsministeriet, »Krigen 1643—45«.

**) »Sjællandske Register«, XXI, 342 og 43.

***) Concept til en Skrivelse fra Rigsraadet til Otto Krag i Geheimearchivet fra Justitsministeriet, »Krigen 1643—45«.

****) Flaaden havde 1644 ved sin Hjemkomst 1700 Syge. (Christian IV's Breve i Afskrift paa det store kgl. Bibliothek).

†) Geheimearchivet fra Justitsministeriet, Skab 9, Nr. 239.

††) Kongens Skrivelse af 6te September 1645. (Afskriften i det store kgl. Bibliothek).

Side 210

i god Behold til Norge, som havde stor Behov for denne Tilførsel.

Sverrig paa sin Side havde imidlertid heller ikke lagt Hænderne i Skjødet. Som Hovedflaade udrustedes 22 Orlogsskibe, 3 Brandere og en Deel »Lastdragere« under Rigsadmiral Erik Ryning; Flaaden i Vismar talte under C. G. Wrangels Commando 21 store og 21 mindre Skibe, saa at Sverrig med Anckarhjelms 14 Skibe i alt havde 57 store Skibe seilklare, hvilket var langt flere, end Christian IV paa nogen Maade kunde skaffe tilveie. Lykkeligviis hindrede imidlertid Storm, Modvind og Sygdomme paa Skibene denne store svenske Overmagt i at udrette noget synderligt. Dens største Bedrift var at plyndre Bornholm; thi iøvrigt forefaldt tilsøes intet af Betydning dette Aar.

Allerede i 1644 vare Fredsunderhandlinger indledede især ved den ovenfor nævnte franske Gesandts utrættelige Mægling, og det kom endog derved saavidt, at Præliminarierne bleve antagne i Malmø den 29de October. Sverrigs overdrevne Fordringer og fremmede Magters Indblanding forhalede imidlertid den endelige Afgjørelse, indtil det omsider den 7de August lykkedes at faae en Vaabenstilstand afsluttet. Den 13de i samme Maaned kom dernæst Traktaten i Brømsebro i Stand, hvorved Christian IV's Herredømme i Østersøen blev knækket, og Danmarks Jevnbyrdighed med Sverrig begyndte at gaae tabt). Med Holland sluttedes samme Dag en Traktat i Christianopel, hvorved Sundtolden blev reguleret for Fremtiden og Elbtolden aldeles afskaffet.

Fodnoter

*) Danmark maatte som bekjendt afstaae Øsel, Gulland, Herjedalen og Jemteland, opgive Tolden ved Rygen, indrømme Sverrig fuld Toldfrihed i Sundet og stille Halland som Pant paa 30 Aar.

side 211

Fred i Brømsebro. Christian IV' s Død. Tilbageblik.

Skjøndt Krigsulykkerne, den haarde Fred og de i Slaget paa Colbergheide erholdte Saar, naturligviis havde efterladt mangt et Spor hos den nu 68-aarige Christian IV, vedblev han dog ogsaa efter Freden ufortrødent at varetage sine Regjeringspligter. Endnu 1646 var han saaledes i Norge ved Herredagen der. Ligeledes bar han med stor Taalmodighed sine mange tunge huslige Sorger saavelsom de Vanskeligheder, der voldtes ham af den mægtige Adel, som han især i de sidste Aar havde stor Møie med at magte, ihvorvel han ved at ophjælpe Borgerstanden havde smeddet det Vaaben, med hvilket det omsider lykkedes hans Søn og Efterfølger at bibringe Adelens for Landet saa fordærvelige Indflydelse Banesaaret. Den 2den Juni 1647 døde imidlertid efter længere Tids Svagelighed hans ældste, som Thronfølger hyldede Søn, og efter hans Begravelse aftoge Kongens Kræfter kjendeligt, indtil han endelig den 28de Februar 1648 Klokken 5 E. M. endte sit daadrige Liv paa Rosenborgslot.

Under hele Christian IV's lange Regjering maa man beundre den Dygtighed og utrættelige Virksomhed, han udfoldede. Vel kronedes hans politiske Forholdsregler ikke altid med Held; men det maa dog indrømmes, at dette mere hidrørte fra uforudseelige Omstændigheder end fra

Letsindighed og Uklogskab, om end maaskee de fra hans Side fremsatte Høihedsrets- og Toldfordringer ikke ganske stode i Forhold til Statens Kræfter og deraf følgende politiske Stilling. Hans Deeltagelse i de tydske Forhold var ligeledes hverken til Danmarks Ære eller Fordeel, og han burde maaskee derfor helst have holdt sig udenfor disse Anliggender; men paa den anden Side maa der tages billigt Hensyn til, at hans Stilling som Protestant og Forholdet til det romerske Rige paalagde ham Forpligtelser til at

side 212

staae sine Troesfæller bi imod Katholikernes Overgreb, som han ikke godt kunde unddrage sig. Hans rastløse Virken for Sømagten staaer uovertruffen i Danmarks Historie, og som oftere fremhævet var det ham personligt, hvem det næsten udelukkende skyldtes, hvad der blev udrettet. Thi uagtet mange hæderlige Danske og Norske tjente paa Flaaden under Christian IV, maa det dog beklages, at deres Antal hverken har været saa stort eller deres Færd saa fremragende som i Frederik II's Tid, ligesom vi desværre ikke have kunnet fortie, hvor ofte Kongen havde Anledning til at være utilfreds med sine Underhavende. Hans Samvittighedsfuldhed, aabne Øie og Utrættelighed, hans Heltemod og øvrige glimrende personlige Egenskaber forklare tilfulde, at han endnu efter to Seklers Forløb til Trods for, at Landets Forfatning ved hans Død kun var maadelig, og man ikke kan sige hans private Liv fri for en Deel af hine Tiders Skrøbeligheder, lever og vistnok bestandig vil vedblive at leve i sit Folks Erindring som en af dets allerypperste Konger.

IX.
Fra Frederik III's Thronbestigelse til Enevoldsmagtens Indførelse.
1648—60.

Ved Christian IV's Død var Thronfølgeren endnu ikke valgt. Rigsraadet overdrog derfor Regjeringen til Rigshofmesteren Corfitz Ulfeld, Kansleren, Marsken og Rigsadmiralen, af hvilke den første var den Styrende. Imidlertid samledes strax Rigsstænderne til Kongevalget, og iblandt disse viste

side 213 · billedfil 230

sig snart Skinsyge mod Kirstine Munks Afkom og Forkjærlighed for den afdøde Konges ældste Søn, Hertug Frederik, der som Regent i Stiftet Bremen og som Anfører i Hertugdømmerne under den sidste Krig havde givet Prøver baade paa Dygtighed og Tapperhed. Ulfeld var klog nok til at følge den almindelige Stemning, og efterat Frederik III havde antaget en Haandfæstning, hvorved Adelsvælden end mere blev forøget, hyldedes han overalt i Danmark og Norge som Konge.

Han beholdt Offue Gedde som Rigsadmiral, indtil denne i December 1660 døde, og Niels Trolle som Rigsviceadmiral, indtil han 1657 blev udnævnt til Statholder i Norge, hvorpaa Hendrik Bielke, der 1644 havde været Christian IV's Flagcapitain paa Trefoldighed, kom i hans Sted.

Under 29de August 1655 blev der udfærdiget en Instrux for det saakaldte Admiralitet. Dette skulde bestaae af Rigsadmiralen, Rentemesteren, dengang Peder Reedtz, Holmens Chef og Næstcommanderende, 2 Admiralitetsraader, 3 Søcapitainer og 1 Secretair). I Fredstid skulde det samles hver Torsdagformiddag Klokken 8, i Krigstid, naar Rigshofmesteren eller Rigsadmiralen befalede. Det havde at raadslaae om Alt, hvad der angik »Søstaten«, forinden Sagerne forelagdes Kongen, at meddele alle kongelige Koffardiskibe Instrux og ved disses Hjemkomst at undersøge, om denne var efterlevet. Endvidere skulde det gjøre Forslag om »Navigationens og Commerciens Fortsættelse«, om Bygning af Skibe (Defensionsskibe), som i Nødsfald kunde tjene til at forstærke Orlogsflaaden, om

---

Fodnoter

*) Under Admiralitetet hørte ogsaa en Fiskal, en Eqvipagemester og en Profos.Den 7de December 1657 blev den til Rigsviceadmiral beskikkede Hendrik Bielke Medlem af Admiralitetet.

side 214

hvor Materialier beleiligst og billigst kunde erholdes, om Kjøbstædernes Søfart, om Skibenes Vedligeholdelse med de mindst mulige Omkostninger, om billig og retmæssig Færgeløn og om Alt, hvad Kongen forøvrigt maatte befale. Allerede den 15de November 1657 udvidedes Admiralitetets Virkekreds til at foranstalte Krigsskibene forandrede saaledes, at de bleve bedre skikkede til Tjenesten; den 6te December s. A. bemyndigedes det til at udstede Ordrer til nogle fra Norge komne Smaafartøier; den 28de s. Maaned blev der paalagt det at undersøge, om Alle havde efterkommet deres Skyldighed i Træfningen i Østersøen, og den 7de October 1658 erholdt det endog dømmende Myndighed i alle Confiskations- og Prissager).

Marinens Civilbestyrelse vedblev Rigshofmester Corfitz Ulfeld at forestaae, indtil han 1651 flygtede fra Danmark, hvorpaa den blev overdraget til et Generalcommissariat, der ogsaa bestyrede Armeens Civilanliggender, men 1660 igjen blev ophævet.

Christoffer Lindenov) vedblev at være Holmens Chef, indtil Niels Juel i Begyndelsen af Aaret 1657 afløste ham). Da Holmens Chef hyppigt brugtes tilsøes, ansattes allerede den 23de Marts 1653 Capitain Jørgen Biørnsøn til Holmens Næstcommanderende (»Viceadmiral«), hvilket han vedblev at være hele den øvrige Deel af dette Tidsrum). Endvidere udstedtes den 8de Juni 1656 Instruxer, hvorved Holmens Chef og Næstcommanderende

---

Fodnoter
*) »Sjællandske Register«, XXIII, 655. »Tegnelser«, XXXIV, 210, 263, 300 og 735.
**) Lindenov erholdt den 9de Marts 1649 et Gagetillæg af 1600 Rdlr. R. M. (»Sjællandske Register«, XXII, 150).
***) »Sjællandske Tegnelser«, XXXIV, 76 og 263.
****) »Sjællandske Register«, XXIII, 213.

side 215
Holmens Bestyrelse. Pengemidlerne.

overdroges Generalinspectionen over hele Holmen, i Særdeleshed Inventariet til Skibene og alle Leverancer. Desuden fuldstændiggjordes Bestyrelsen ved Ansættelsen af Officerer (Fagmænd) under Holmens Chef og Næstcommanderende i de forskjellige Details, idet Capitainerne og Admiralitetsassessorerne Nicolaus Heldt, David de Nell og Cornelius Kruse beordredes til at føre Tilsynet respective med Skibsbyggeriet, Spisningen paa Holmen samt Reberbanen og Skibstakkeladsen).

Sømagtens Udgifter vare i dette Tidsrum (12 Aar) lidt over 1,429,370 Rdlr. R. M. eller i Gjennemsnit omtrent 119,114 Rdlr. aarligt, hvoraf næsten 20,850 Rdlr. anvendtes til Materialier og deraf noget over 3,580 Rdlr. til Tømmer. Der udbetaltes saaledes betydeligt mindre end de 200,000 Rd., som Kongen den 28de Februar 1650 paalagde Rigsadmiralerne og Holmens Chef at indrette Søetatens Bestyrelse efter). Regnskaberne udvise ogsaa, at den største Deel af Gagerne ikke betaltes af Mangel paa Penge. Det er derfor ikke usandsynligt, at det har forholdt sig, som den svenske Gesandt Magnus Durel indberettede til sin Regjering), at Matroserne have samlet sig udenfor det kongelige Slot, idet de truende forlangte deres tilgodehavende Lønning, som Rigshofmester Corfitz Ulfeld havde lovet dem ved sin Hjemkomst fra den hollandske Ambassade, og at de først lode sig berolige, da Kongen ved to Rigsraader tilsagde dem et Fjerdingaars Gage, som de ogsaa kort efter modtoge. Det er venteligt dette Optrin, der har givet Anledning til, at der den 1ste Februar 1650 blev udstedt et kongeligt aabent Brev, hvori Søfolkene formanes til »skriftligen

---

Fodnoter
*) »Sjællandske Register«, XXIII, S. 811.
**) »Sjællandske Tegnelser«, XXXI, 223.
***) P. W. Beckers »Samlinger til Danmarks Historie under Kong Frederik III«, I, 32 og 33.

side 216

og beskedeligen« at fremkomme med deres Andragender og vogte sig for Sammenrottelser). Denne Advarsel lader imidlertid ikke til at have frugtet synderligt, i det Mindste siger samme Gesandt i en senere Indberetning, at Søfolkene allerede i den paafølgende Aprilmaaned paa lignende Maade have tiltvunget sig en Deel Penge. Sammesteds hedder det, at ved den i hele Statstjenesten foretagne Reduction skulle ikke blot flere af Marinens Officerer, men tillige 500 af Folkene være blevne afskedigede med et Aars Gage, hvorover de sidste, der havde endnu mere tilgode, lydeligt skulle have yttret deres Misfornøielse, og de fremmede blandt dem endog have udeladt sig med ikke mere at ville tage Tjeneste i Danmark, men hellere slaae sig til dets Fjender).

Den 15de October 1655 var der efter en Extract af »Bremerholms Mandtal« i Alt 39 Officerer og 2012 Betjente, Underofficerer og Menige i fast Tjeneste).

Den 16de October 1652 befalede Kongen Rigsraadet at skaffe Midler til Flaadens Udrustning til Foraaret i Anledning af det spændte Forhold til England, og i Henhold hertil indbetaltes fra 2den November til Udgangen af Januar 1653 i Alt 541,315 Rdlr. 35 Sk. R. M., hvilke Penge for Størstedelen forstraktes af Rigsraadets Medlemmer mod rigelig Erstatning i Jordegods. Den 26de September 1653 opfordredes Lehnsmændene i Norge til at opmuntre alle Stænder til ligesom i Danmark at forstrække Kronen med Penge til Flaadens Udrustning; men der haves ingen Efter

---

Fodnoter

*) »Sjællandske Register«, XXII, 262.

**) F. W. Beckers »Samlinger til Danmarks Historie«, I, 38, 40.

***) I »Efterretninger om d. d. o. n. Sømagt«, I, 152—55 findes dette Mandtal anført med Gageringen. Pesten bortrev mange Officerer, hvorfor syv fra Holland indkaldte optoges i Tjenesten. (»Samlinger til Danmarks Historie«, I, 68 og 69).

side 217
Oengemidlerne, Skibsbyggeriet

retning om, at der er indkommet Noget. Af de i Danmark erholdte Penge brugtes til Flaadeudrustningerne mod England 529,192 Rdlr. R. M., hvoraf 273,160 Rdlr. til Proviant. I 1657 beløb Udgifterne til Flaaden sig til henimod 246,000 Rdlr. R. M.).

Foruden det ved Marselius i Holland kjøbte Orlogsskib Frederik, der var bygget i Neustadt og anskaffet af Christian IV, findes paa Flaadelisten for dette Tidsrum) opførte to af Skibsbygmester Rybling byggede Orlogsskibe, Sophie Amalie og Prinds Christian, der allerede omtales 1645, og hvortil Statholder Hannibal Sehested bekostede Træ- og Jernmaterialiet. Ingen af disse Skibes Bygning kan saaledes henregnes til dette Tidsrum. Derimod var i 1656 Orlogsskibet Lindormen blandt de til Danzig sendte Skibe, i Slaget ved Falsterbo 1657 vaiede Admiral Bielkes Flag paa

Orlogsskibet Elephanten, og i 1658 var Orlogsskibet Tre Løver i Øresundet, saa at disse tre Skibe maae være blevne byggede eller anskaffede under Frederik III. Desuden kjøbtes 1658 af Hollænderne den tidligere danske Fregat Delmenhorst, som var falden i de Svenskes Hænder i Slaget under Lolland 1644 og derpaa af Hollænderne fratagen Wrangel i Slaget i Øresundet 1658, ligesom der i dette Tidsrum byggedes nogle mindre Fregatter og en Deel Skjærbaade i Norge, af hvilke flere 1657 gjorde Tjeneste i Danmark). Til at oplære Constructionselever og forestaae Reparationsarbeidet i Kjøbenhavn var der de to Skibsbygmestre Rubbiness, Fader og Søn, og den 1657 antagne Mester Thomas Lindsey i fast Tjeneste.

Fodnoter

*) »Rigsregnskaberne« i Indenrigsministeriet.

**) »Efterretninger om d. d. o. n. Sømagt«, I, 146—49.

***) »Sjællandske Tegnelser«, XXXIV, 263 og 757.

side 218

Pengemangelen havde ogsaa Indflydelse paa Udrustningerne. De knappe Indkjøb af Materialier og den indskrænkede Arbeidskraft efter den faste Stoks Reduction gjorde det vanskeligt tilbørligt at vedligeholde de gamle Skibe, medens kun faa nye anskaffedes, saa at det stedse blev besværligt at udruste de Skibe, der nødvendigt maatte bruges. Heraf fulgte, at man indskrænkede Eqviperingerne saa meget som muligt. Man saae derfor heller ikke paa denne Tid Eskadrer, som tidligere, blive udsendte for at hævde den af Christian IV strengt overholdte Høihedsret, saalidtsom hyppigere Udsendelser af Krigsskibe til Handelssøfartens Beskyttelse eller stadige Vagtskibe i Øresundet, Beltet og ved Glückstadt. Alt, hvad der i saa Henseende foretoges, indskrænkede sig til, at Islandsfarerne i 1653 convoieredes, dog kun til forbi Lindesnæs, at Hendrik Bielke med Fregatten Pelikanen i 1654 sendtes til Island og der opbragte et frislandsk Skib, der fiskede under Landet, at Saltcompagniets Skibe i Juni 1658 convoieredes til Portugal, og at Islandsfarerne Aaret efter ledsagedes af 3 norske Fregatter frem og tilbage). I Nordlandene viste der sig saaledes aldeles ingen Krigsskibe, og Kronens Indtægter for Pas til Fiskeri i disse Egne udebleve derfor. Samtidig ophørte Middelhavshandelen ganske, ligesom kun nogle enkelte Expeditioner til Guinea fandt Sted. Englænderne og Hollænderne vare Herrer i de nordlige Have; igjennem dem maatte da ogsaa de Fornødenheder tilveiebringes, som vore Skibe tidligere under Christian IV selv hentede, og de af denne med saa store Opoffrelser stiftede Handelscompagnier gik næsten alle til Grunde. En sørgelig Følge

---

Fodnoter

*) »Sjællandske Register«, XXIII, 397 og XXIV, 223. »Norske Register«, IX, 436. »Sjællandske Tegnelser«, XXXIII, 151. »Norske Tegnelser«, X, 151.

side 219

Ringe Beskyttelse af Søfarten. Foranstaltninger mod Fribyttere.

af den ringe Orlogsfart var naturligviis ogsaa den, at de i fast Tjeneste staaende Søfolk savnede nødvendig Øvelse.

I Nordsøen og under de norske Kyster blev Søfarten stadigt foruroliget af Fribyttere, ja selv Nordmænd synes at have deeltaget i dette Uvæsen, eftersom man fandt det nødvendigt ved et kongeligt Patent af 31te Mai 1652 strengt at advare mod Fribytterier paa de norske Kyster og at paalægge alle »Udliggere« og Lehnsmænd at bemægtige sig og stille for Retten Alle, som gjorde sig skyldige deri). Til at være Udliggere søgte man først at benytte Defensionsskibe; men da disse ikke udførte dette Hverv tilfredsstillende, indførtes den 21de Januar 1653 Skjærbaadene paany i Norge, idet der blev paalagt Lehnsmændene at sørge for at disse, overensstemmende med de norske Love, og med hvad forhen havde været Brug baade sønden- og nordenfjelds og endnu fandt Sted i Aggershus Lehn, bleve forsynede med Folk. Den 24de Marts blev det befalet flere Lehnsmænd at foranstalte Skjærbaade byggede og holdte i Beredskab, hver forsynet med en Styrmand og 1—2 Matroser, til hvis Lønning hver Heel-, Halv- og Ødegaard respective maatte betale 12, 8 og 4 Skilling. Den 2den April blev det fremdeles paalagt Lehnsmændene at opgive, hvormange Skjærbaade der vare i hvert Lehn, hvornæst der den 13de Januar 1658 sendtes Statholderen en Tegning fra Kjøbenhavn, efter hvilken der byggedes 4 Skjærbaade, som imidlertid ikke kom i Brug i Norge, men samme Sommer bleve sendte til Danmark og gjorde Tjeneste der under Hovedstadens Beleiring). Andre Sikkerhedsforanstaltninger mod Fribytterne skete der ikke med Undtagelse

---

Fodnoter

*) »Norske Tegnelser«, VIII, 255.

**) Sammesteds, IX, 12, 36 45 og 138 og X, 59. »Sjællandske Tegnelser«, XXXV, 8.

side 220

af, at to fra Kjøbenhavn udsendte Skibe i 1651 krydsede imellem Skagen og Lindesnæs).

I Anledning af den forestaaende Hylding seilede Kongen den 12te August 1648 fra Helsingør til Norge ombord paa Orlogsskibet Trefoldighed, ledsaget af 3 andre Orlogsskibe, 2 Galeier og en Jagt, som bleve commanderede af Rigsadmiral Offue Gedde. Atter i 1656 var Frederik III med Trefoldighed og 6 andre Skibe, commanderede af Holmens Chef Christoffer Lindenov, med sin Søn Prinds Christian i Norge for at lade denne hylde som Thronfølger).

Da Kongen den 12te August var kommen tilbage til Kjøbenhavn, blev Lindenov den 27de samme Maaned med 5 Orlogsskibe), 3 Fregatter og 2 Smaaskibe sendt til Danzig for der, som Ordren lød

paa, i »14 Dage« at varetage de danske Handelsinteresser. Danzig truedes nemlig paa den Tid med en Beleiring af den svenske Konge, Carl Gustav, og for at afværge, at Staden skulde komme i dennes Magt og specielt at hindre den svenske Flaade i at blokere den, var den hollandske Admiral Opdam afgaaet til Veichslen med 42 Skibe samt en Deel Landtropper, hvormed han havde forstærket Danzigs Besætning. Dette bragte imidlertid Sverrig til at opgive sine Planer mod Staden, og da Hollænderne havde forsikkret sig herom, fornyede de endog deres tidligere Forbund med Sverrig uden at tage nogetsomhelst Hensyn til Danmark. Da der under disse Omstændigheder Intet var at udrette for den danske Eskadre, forlod Lindenov Veichslen den 15de Sep-

---

Fodnoter

*) »Sjællandske Register«, XXIII, 85.

**) »Norske Tegnelser«, IX, 414.

***) Niels Juel gjorde ved denne Leilighed som Chef for Sorte Rytter sit første Søtogt i dansk Tjeneste. (»Sjællandske Tegnelser«, XXXIII, 572).

side 221

Kongens norske Reiser. Lindenov til Danzig. Krig med England.

tember, men kom paa Grund af Storm og Modvind først henimod Midten af October tilbage til Kjøbenhavn).Foruden de nævnte Expeditioner brugtes endvidere enkelte Krigsskibe til at overføre egne og fremmede Gesandter, ligesom der i 1650 udsendtes en Jagt paa Opmaaling i Østersøen, Beltet og Nordsøen).Den første Krig, som førtes under Frederik III, var med England, hvor Oliver Cromwell herskede under Navn af Protector. Som nær Slægtning af den 1649 henrettede Carl I var Frederik III naturligviis ikke synderlig gunstigt stemt for den engelske Republik, men lagde tvertimod ved forskjellige Leiligheder sin Deeltagelse for de fordrevne Stuarter for Dagen. Han betragtedes derfor af Cromwell som Fjende, og da den danske Politik efter Freden til Brømsebro nærmede sig til Hollands, blev Forholdet mellem Danmark og England endnu mere spændt. Cromwell havde imidlertid nok at gjøre med mægtigere og nærmere Fjender, saa at intet aabenbart Brud fandt Sted, førend England i 1652 erklærede Holland Krig. For ikke at falde i hollandsk Vold søgte nemlig da 22 engelske Koffardiskibe Tilflugt i Kjøbenhavn, hvor man imidlertid forledede vor Regjering til at lægge dem under Beslag. Ved de i den Anledning førte Underhandlinger viste der sig en saa bitter Stemning fra begge Sider, at Frederik III, der allerede 1649 havde indgaaet et Forsvarsforbund med Generalstaterne, fandt sig foranlediget til den 8de Februar 1653 at slutte en endnu nøiere Alliancetraktat med Holland, ifølge hvilken Danmark mod 192,000 Speciesdaler i aarlige Subsidier paatog sig at udruste 20 Krigsskibe i egne Farvande. Englands Svar

---

Fodnoter

*) »Sjællandske Register«, XXIII, 886 og »Tegnelser«, XXXIII, 575.

**) »Sjællandske Register«, XXII, 316.

side 222

herpaa var en Krigserklæring, og Danmark maatte altsaa forberede sig paa at kunne møde en engelsk Flaade i de dansk-norske Farvande. Da de hollanske Subsidier ikke vare tilstrækkelige hertil, blev derfor som ovenfor omtalt en Deel af Kronens Jordegods afhændet til Adelen. Allerede i Sommeren 1652, altsaa før England erklærede os Krig, eqviperedes Flaaden, og da 18 engelske Skibe mødte en hollandsk Flaade i Øresundet, sendtes Admiral Køn Joachim Grabov den 7de October med alle udrustede Skibe til Helsingør, hvorved Sammenstødet mellem de to fjendlige Flaader paa dansk Territorium blev afværget). Den 3die December s. A. blev det paalagt Lehnsmændene i Norge at give Defensionsskibenes Rhedere Tilhold om at holde disse i god Stand til Foraaret og at opgive, hvormange der fandtes i deres Lehn. Da det herved viste sig, at der kun var eet brugeligt Defensionsskib i Bergen, blev den tidligere omtalte Indførelse af Skjærbaadene besluttet. I Januar 1653 beordredes Statholderen i Norge og Lehnsmanden i Bergen at sætte Grændserne samt Bergens By og Havn i Forsvarsstand. De beslaglagte engelske Skibe lossedes, og den 24de April fik Statholderen endvidere Befaling til at anholde alle engelske Skibe, da man i England gjorde det ved dansk-norske. Den 12te August blev det imidlertid paalagt Statholderen vel ikke at give Nogen Tilladelse til at fare paa England, men dog at see igjennem Fingrene med dem, der vilde gjøre dette paa egen Risico). I 1653 var Flaaden igjen udrustet, og den 5te Mai sendtes Capitain Lauritz Galting med 3 danske og 1 nork Fregat til Nordsøen, hvor de i 8 Uger holdt Farvandet frit for engelske

---

Fodnoter

*) »Sjællandske Tegnelser«, XXXII, 414.) »Norske Tegnelser«, VIII, 468; IX, 3, 7, 18, 80 og 117.

**) »Sjællandske Tegnelser«, XXXII, 670.

side 223

Fred med England. Svenskers Forhold.

Kapere. Iøvrigt var en Deel af Flaaden samlet i Øresundet under Hendrik Bielke paa Trefoldighed); men da den engelske Flaade leverede Hollænderne flere blodige Slag i de vestlige Dele af Nordsøen, kom ingen Fjender i vore Farvande. Da England og Holland 1654 sluttede Fred, endtes tillige Krigen mellem Danmark og England, uden at altsaa videre Fjendligheder havde fundet Sted. Dog Cromwell glemte ikke i den paafølgende svenske Krig, at Frederik III havde anholdt de engelske Skibe, som havde søgt Tilflugt i Kjøbenhavn, skjøndt disse Skibe bleve udleverede efter Freden, mod at Danmark erholdt Erstatning af Holland.Uagtet den fra Danmark flygtede Rigshofmester Corfitz Ulfeld vidste at gjøre sig yndet af den lunefulde svenske Dronning Christina og anvendte sin hele Kløgt for at ophidse hende mod Danmark, herskede der dog under hendes Regjering saa megen Forvirring og Misfornøielse, at de jevnligt opstaaende Uenigheder atter bleve bilagte. Men efterat Regjeringstøilerne ved hendes Thronafsigelse vare komne i Fætterens, Carl

Gustav af Zweibryckens, kraftige Hænder, kunde Danmark intet Øieblik vide sig sikker for et Angreb af sin overlegne Nabo. Imidlertid vendte denne først sine Vaaben mod Polen, hvis Konge Johan Casimir havde protesteret mod Carl Gustavs Ophøielse paa den svenske Throne, hvortil han mente sig mere berettiget. I det polske Felttog gik Carl Gustav i Begyndelsen frem med et forbausende Held; men netop som han stod i Begreb med at lade sig krone til Konge der, opmandede Polakkerne sig og standsede hans Seirsflugt. Tilskyndet af flere fremmede Magter mente Danmark, som imidlertid

---

Fodnoter

*) »Sjællandske Register«, XXIII, 376, 407 og 420 samt »Tegnelser«, XXXII, 615.

side 224

havde samlet Kræfter, at det nu var det rette Øieblik til at gjenvinde de ved Freden i Brømsebro tabte Provindser. Paa Rigsdagen i Odense i Februar 1657 blev derfor Krigen besluttet og den 1ste Juni erklæret, hvorefter en ny Traktat med Holland, der gik ud paa en gjensidig Understøttelse af indtil 6,000 Mand, blev sluttet.Den samme Letsindighed, der havde fremkaldt Krigserklæringen uden tilstrækkelig Kundskab om den svenske Hærs virkelige Stilling i Polen, forledede nu ogsaa til at stole paa utilforladelige Forsikkringer om, at et Angreb fra Landsiden ikke var at befrygte, saa at man forsømte at sætte Sydgrændsen, især Fæstningerne i tilstrækkelig Forsvarsstand. Kunde man blot, mente man, sikkre sig mod den svenske Hærs Overførsel tilsøes, havde man Intet at frygte, men kunde tvertimod med Lethed bemægtige sig Stifterne Bremen og Verden samt det med Sverrigs Herredømme utilfredse Halland.I Danmark havde man i de sidste Aar indført, at Lehnene leverede et bestemt Antal af de ved Kysterne boende Søfolk til Flaadens Bemanding og betalte for dem, der ikke kunde stilles, og vare da til Gjengjæld Kystlehnene fritagne for Udskrivning til Landtjenesten. Dette ønskede man nu ogsaa at faae indført i Norge saaledes, at derfra skulde leveres 2,138 Mand til Søtjenesten; men da dette ikke kunde komme i Stand før Krigen), maatte man i Mai udskrive 550 Mand og desuden hverve alle de Søfolk, som kunde erholdes i Bahuslehn). I Danmark havde Lehnene allerede den 11te April faaet Paalæg om at levere det bestemte Antal Søfolk eller betale 6 Speciesdaler maanedligt

---

Fodnoter

*) »Norske Tegnelser«, IX, 430 og X, 2.

**) Sammesteds, X, 27 og 30.

side 225

Sverrig erklæres Krig. Flaadens Bemanding og Brug.

i 5 Maaneder for hver manglende Mand. Desuden bleve alle Fartøier Landet over den 25de og 28de Mai gjennem Lehnsmændene beordrede hver at afgive en Mand til Flaaden).Foruden de paa Holmen under Niels Juel udrustede Skibe fragtedes 3 hollandske Orlogsskibe under Commandeur Peter Kannin og 3 under Capitain Markuor Roedtstehn, og dette i Forbindelse med Saltcompagniets Fregat Kjøbenhavn paa 32 Kanoner, et Defensionsskib fra Bergen og nogle norske armerede Skibe var det Søværn, hvormed Danmark agtede at møde sin Fjende).Paa Togtet, som Rigsmarsk Anders Bilde foretog mod Bremen, blev han paa Elben understøttet af nogle Krigsskibe under Capitain Peder Lytzen) og paa Veseren af tre hollandske under Roedtstehns Commando. Den 25de Mai stationeredes Capitain Laurits Nielsen mellem Skagen og Vingø med 3 danske og et hollandsk Skib, medens Peter Kannin forblev sydligere i Kattegattet med sine 2 andre Skibe. Det var paalagt disse to Eskadrer at bemægtige sig alle svenske Skibe, især Kapere, uden dog at forhindre andre Nationers Søfart, med mindre de vilde føre Ammunition eller Proviant til Gøteborg). Da det danske Felttog i Bremens Stift maatte opgives, forenede Roedtstehn sig med Skibene i Kattegattet, der nu samledes til en Eskadre, som blokerede Gøteborg og forhindrede de

---

Fodnoter

*) »Sjællandske Tegnelser«, XXXIV, 42, 47, 68 og 69.

**) »Sjællandske Register«, XXIV, 58 og 62. For Fregatten Kjøbenhavn betaltes 1000 Specier maanedlig Fragt. (»Sjællandske Tegnelser«, XXXIV, 98).

***) »Sjællandske Tegnelser«, XXXIV, 37, 44, 59 og 67.

****) »Sjællandske Register«, XXIV, 58 og »Tegnelser«, XXXIV, 76.

side 226

derværende svenske Skibe i at understøtte den svenske Armees Landgangsplaner mod Fyen).Da Hovedflaaden først i Juli var udrustet, seilede Kongen med 19 af Rigsviceadmiral Hendrik Bielke commanderede Skibe til Danzig for at forhindre den svenske Hær i tilsøes fra Polen at komme over til vore Øer). Men da Frederik III i Danzig erholdt den uventede Efterretning, at Carl Gustav med 12,000 Mand allerede i Pommern var paa Veien til Holsten, skyndte han sig tilbage til Kjøbenhavn for at forsvare Landet). Det var imidlertid nu for sildigt. Anders Bilde var allerede med stort Tab trængt tilbage til Holsten af de Svenske og ilede med at indskibe Resten af sine Tropper i Krigsskibene paa Elben, hvormed han seilede omkring Skagen til Fredericia, paa hvis Befæstning der i de sidste Aar var arbeidet. En panisk Skræk havde bemægtiget sig Alle; Fredericia faldt ved første Storm, og snart var hele Halvøen oversvømmet af Fjenden. Saalænge Farvandet var aabent, dækkede dog endnu de i Lillebelt og langs Halvøens Kyster stationerede Krigsskibe Øerne.Det var imidlertid ikke nok, at de i Gøteborg liggende svenske Skibe afholdtes fra at understøtte Landgang paa vore Øer; thi der arbeidedes stærkt paa at udruste den svenske Østersøesflaade, og Niels Juel satte derfor alle Kræfter i Bevægelse paa Holmen for at eqvipere de brugelige Skibe, saaledes, at

Hovedflaaden kunde blive stærk nok til at møde Fjenden, naar denne maatte komme i Søen. Bielke var allerede bleven forstærket med 9 Skibe) og havde i Juni,

---

Fodnoter

*) »Sjællandske Tegnelser«, XXXIV, 98 og 101.

**) Sammesteds, XXXIV, 98.

**) Kongen landede i Skaane og lod Flaaden blive ved Bornholm.

****) »Sjællandske Tegnelser«, XXXIV, 100 og 111.

side 227

Kongen ved Danzig. Halvøen erobret. Slaget ved Falsterbo.

Juli og den første Halvdeel af August været saa fuldstændig Herre i Østersøen, at han endog havde kunnet brandskatte Rygen og de omkringliggende Øer), ligesom han ogsaa havde forhindret flere i Vismar liggende svenske Skibe i at komme tilsøes. Men da den svenske Hovedflaade under Admiral Clas Bjelkenstjerna i den sidste Halvdeel af August var løben ud, maatte Bielke forlade de tydske Kyster for at dække Sjælland mod Fjenden. Under Møen mødtes Flaaderne den 12te September; da de Svenske imidlertid vare ham betydeligt overlegne), indlod Bielke sig kun i en løbende Fægtning, under hvilken han holdt hen mod Øresundet.Om Aftenen forstærkede imidlertid Niels Juel ham med 11 i Kjøbenhavn færdig blevne Skibe, og nu søgte han kjækt Fjenden, hvorpaa der under Falsterbo den 13de og 14de fandt en haardnakket Kamp Sted mellem dem. Efterat især de to Admiralskibe Elephanten og Maria den sidste Dag slemt havde tilredet hinanden, bar den svenske Flaade af og løb ind til Vismar, hvorpaa de Danske søgte Kjøbenhavn for at reparere den i Slaget lidte Skade. Paa begge Sider var Folketabet omtrent eens; det angives hos os til 60 Døde og 100 Saarede. Snart vare Skibene istandsatte, og den 19de) kunde der allerede udstedes Ordre til Bielke om igjen at søge Fjenden; dog de Svenske vare i Slaget blevne saa medtagne, at de ikke kunde for

---

Fodnoter

*) »Sjællandske Tegnelser«, XXXIV, 106 og 116. Brandskatten skjænkede Kongen senere Bielke. (»Sjællandske Tegnelser«, XXXIV, 209)

**) Bielke havde kun 28 Skibe og 2 Brandere, medens den svenske Flaade bestod af 38 Orlogsmænd, 4 Brandere og nogle Gallioter. (Tornquist, I, 120).

***) »Sjællandske Tegnelser«, XXXIV, 156.

side 228

lade Vismar, som vor Flaade dernæst blokerede, saalænge Farvandet var aabent).Paa denne Maade lykkedes det altsaa at tilintetgjøre de fjendlige Landgangsplaner mod de danske Øer; men da Vinteren gjorde Farvandet useilbart, maatte Krigsskibene søge Havn. Efterat have forsynet Nakskov

med en Besætning af 300 Mand og beordret Capitain Peder Bredal med 4 Skibe at holde sig i Farvandet saalænge som muligt), kom Bielke den 14de December til Kjøbenhavn, hvortil [usikker: Blokadeskibene] for Gøteborg allerede vare hjemkaldte midt i November).Hvorledes den dristige Carl Gustav førte sin seirrige Hær paa 10,000 Mand over Iisbroen mellem de danske Øer og næsten uden Sværdslag tiltvang sig den smædefulde roeskildske Fred den 26de Februar 1658, henhører heldigviis ikke umiddelbart til Sømagtens Historie, og vi kunne derfor undlade nærmere at berøre denne sørgelige Begivenhed. Dog bør det ikke forglemmes, at Bredal, der ved Fjendens Ankomst laa med sine Skibe indefrossen i Nyborg, ved at hugge Isen i Stykker omkring Skibene, holde Vaagerne aabne, overgyde Skibssiderne med Vand, der uopholdeligt frøs til Is, samt ved kjækt at udholde den fjendlige Ild fra Land lykkeligt undgik at falde i Svenskernes Hænder. Til Belønning herfor blev han, da han senere ved Farvandets Aabning kom tilbage til Kjøbenhavn, ansat som Eqvipagemester og udnævnt til Viceadmiral).Den ærgjerrige Carl Gustav var dog ikke tilfredsstillet ved, hvad han havde opnaaet i Roeskilde. Han troede sig

---

Fodnoter

*) »Sjællandske Tegnelser«, XXXIV, 174.

**) Sammesteds, S. 195, 204 og 207.

) Ligeledes, 209 og 275.

****) Ligeledes, 523 og 732.

side 229

Freden i Roeskilde. Bredals Eskadre. Fredsbrud. Kbhvn. beleires.

kaldet til at erobre hele Danmark og brød derfor under intetsigende Paaskud den nyligt sluttede Fred. Paa 11 Krigsskibe og 60 Transportfartøier seilede han endnu samme Aar med 8,000 Mand Infanteri og 1200 Ryttere fra Kiel, som det hed til Preussen, men landede den 8de August pludseligt i Korsør. Uden at agte paa et ham imødesendt Gesandtskab rykkede han derpaa lige mod Kjøbenhavn, som samme Dag, Landingen skete i Korsør, var bleven indesluttet tilsøes af 12 svenske Orlogsskibe under Admiral Wrangel. Skjøndt Overrumplingen desværre fuldstændigt lykkedes, ihvorvel Fjenden havde gjort sig mistænkelig nok ved under alleslags Paaskud at holde sin Krigsmagt i Holsten længe efter Freden, gavnede det troløse Fredsbrud dog, forsaavidt som det vækkede det ved Adelsaaget og de sidste Aars mange Ulykker sløvede Folk af sin Dvale og bragte det til at opbyde al sin Kraft og til med Begeistring at slutte sig om Kongen, der hellere vilde »dø i sin Rede end overleve sit Lands Hæder og Selvstændighed». Alle satte sig i Bevægelse for at bringe den snart til alle Sider indesluttede Hovedstad i Forsvarsstand. Høie og Lave af begge Kjøn arbeidede paa at udbedre Fæstningsværkerne, og da Fjenden nærmede sig Staden, saae han til sin Forbauselse Forstæderne brænde og stødte paa den mest haardnakkede Modstand istedetfor den lette Seir, han havde ventet sig. Kongen og hans Slægt, Borgere og Studenter, kort sagt alle Indvaanere overbøde hverandre i Anstrængelser for at værne om deres Arne, og det lykkedes ogsaa ved jevnlige kraftige

Udfald at gjøre de svenske Beleiringsarbeider betydeligt Afbræk. Fæstningsværkerne mod Søsiden og det her udlagte Blokskib Høienhald samt nogle armerede Pramme besattes af Søfolkene under Holmens tappre Chef Niels Juel, som ligeledes i forskjellige Udfald baade tilsøes og tillands

side 230

kæmpede med Held. Ved disse Udfald havde blandt Andre Capitain Nicolaes Heldt Leilighed til at udmærke sig og blev i den Anledning udnævnt til Viceadmiral.Da den svenske Konge allerede før sin Afgang fra Kiel havde beordret alle sine omkringliggende Tropper til at fornye Fjendlighederne, kom snart ogsaa hele Halvøen og Fyen i hans Magt; kun de mindre Øer bleve endnu i dette Aar forskaanede. Alle dansk-norske Skibe anholdtes samtidig med Landgangen paa Sjælland, og derved faldt ogsaa en Deel mindre Krigsskibe, som vare beskjæftigede med at bortføre Skyts og Ammunition fra de skaanske Fæstninger, i Fjendens Hænder. I Norge traf man Forsvarsanstalter, saasnart Efterretningen om Fredsbruddet var kommen dertil; dog forefaldt der intet af Betydenhed i dette Aar. Ligeledes udstedtes Kaperbreve mod Sverrig, og det ikke blot til Danske og Norske, men tillige til Hollændere og Englændere).Uagtet den Kjækheds- og Standhaftighedsaand, som herskede i Kjøbenhavn, og som derfra snart udbredte sig til hele det danske og norske Folk, vilde det dog have været vanskeligt for Danmark alene at forsvare sig mod den dristige Erobrer, der bød over Europas dengang mest krigsvante og af Datidens berømteste Generaler anførte Soldater. Det var derfor heldigt, at Carl Gustavs ubeføiede Fredsbrud og faretruende Vælde formaaede flere fremmede Stater til at komme Danmark til Hjælp. Frankrig og England, der dog ellers holdt med Sverrig, ønskede nemlig ligesaalidt som det med os allierede Holland, at begge Sider af Øresundet atter skulde komme i samme Magts Hænder, og saa meget mindre, som Frederik III's Vægring at lukke Sundet og, da

---

Fodnoter
*) »Sjællandske Register«, XXIV.

side 231
Halvøen og Fyen besat af Fjenden. Opdam undsætter Kjøbh.

Farten gjennem Beltet paa den Tid kun var lidet bekjendt, derved tillige Østersøen for fremmede Krigsskibe, netop var et af, de Paaskud, Carl Gustav benyttede til at bryde Freden.

Hollænderne, for hvem Spørgsmaalet havde størst Betydning, vare ogsaa de første til at undsætte det betrængte Kjøbenhavn. Med 38 Krigsskibe og 6 Fløiter, ladede med Proviant, Tropper og Ammunition, benyttede den kjække Admiral Jacob van Wassenaer Opdam en frisk Nordenvind til den 29de October at seile igjennem Øresundet. Rigtignok vare begge Kyster ved Kronborgs Capitulation den forudgaaende 6te September komne i svensk Magt; men ved at holde sig midt i

Farvandet lykkedes det ham uden synderligt Tab at gaae fri af det svenske Landskyts. Indenfor Kronborg laa imidlertid Wrangel med 44 svenske Skibe, som Opdam derpaa angreb og efter 5—6 Timers Kamp tvang til at søge Tilflugt under Slottets Kanoner, hvorfra de senere, da man ikke troede dem sikkre der, lagde sig ind i Landskronas Havn. I Slaget sank eet hollandsk og fire svenske Skibe samt erobredes tre svenske Orlogsmænd. Ved Efterretningen om, at den hollandske Flaade kunde ventes med første gode Vind, fik Rigsviceadmiral Hendrik Bielke den 12te October Befaling til at lade Fiskalen presse alle de Søfolk, som fandtes i Kjøbenhavn og ikke havde fast Post paa Volden eller vare ansatte ved noget af de oprettede Compagnier). Da Opdam var ankommen til Sundet, blev Bielke dernæst den 26de October beordret til med 4 Orlogsskibe, 2 Fregatter og et mindre Skib at løbe ud og forene sig med denne, naar han angreb den svenske

---

Fodnoter

*) »Sjællandske Tegnelser«, XXXIV, 736.

side 232

Flaade); men nordlig Vind og Strøm forhindrede Bielke i at naae Hollænderne før efter Slaget. Senere blev den hollandske Capitain Adrian van Veen ansat som Chef paa det danske Orlogsskib Trekroner og Capitain Colery paa Sorte Rytter, der for Størstedelen vare bemandede med Hollændere fra de efter Slaget ubrugelige Skibe. Et dansk og et hollandsk Skib bleve sendte til Kjøgebugt og Farvandene ved Øerne for at holde disse fri for svenske Kapere. De ovennævnte 6 hollandske Fløiter fragtedes af os, deels for i Storebelt at forhindre svenske Troppers Overgang til Sjælland, deels for at overføre til Kjøbenhavn en Deel Tropper, som Brandenborg sendte os til Hjælp; desuden blev det paalagt Selius Marselius at forskaffe 3—4 Gallioter til at gjøre Tjeneste i Beltet).

Den forenede Flaade kunde vistnok nu uden stor Vanskelighed have ødelagt den i Landskrona liggende svenske Sømagt; men det stemmede ikke med Hollændernes Interesse at lade Danmark opnaae en saa stor Fordeel, at de selv ei længere behøvedes. Operationerne mod Landskrona, navnlig Forsænkningen af Havnen der, hvorom der var truffen Aftale med de af Kongen den 30te til Opdam afsendte Rigsraader Otto Krag og Peter Reetz, og som Frederik III endog selv engang overværede, udførtes derfor ogsaa paa en saa ufuldstændig Maade, at de Svenske med Lethed kunde forekomme dem). Heller ikke Blokaden blev fuldstændigt gjennemført. Det blev derfor

---

Fodnoter

*) Bielkes Flag vaiede paa Trefoldighed, Heldts paa Hannibal og Bredals paa Tre Løver; Norske Løve blev commanderet af Capitain Gelles Lenersen, Graa Ulv af Peter Jansen Coninck, St. Hans af Søren Orning og Høienhald af Peder Jansen. (»Sjællandske Tegnelser«, XXXIV, 747.)

**) »Sammesteds, 752 og 754

***) Ligeledes, 752, 757, 758, 760 og 768.

side 233
Dansk-hollandsk Forening. Landskronas Blokade. Stormen paa Kbhv.

den 3die og 10de November nødvendigt at sende Viceadmiral Peder Bredal, der med 3 danske og 3 fragtede hollandske Skibe i Kjøbenhavn laa seilklar til den slesvigske Kyst, til Øresundet, for at gjøre Rigsadmiralen stærk nok til at ødelægge eller bemægtige sig nogle fjendlige fra Landskrona udkomne Skibe.. Den 13de fik Bielke endog Befaling til at jage Fjenden tilbage, det koste, hvad det vilde, hvilket iøvrigt lykkedes uden noget Tab. Den 9de Januar 1659 maatte Niels Juel, hvor uundværlig han end var paa Holmen, med et dansk og nogle hollandske Skibe sendes efter en Deel forbiseilende svenske Skibe. Den 24de Marts jog Viceadmiral Heldt med nogle danske og hollandske Skibe en Deel Svenskere tilbage til Landskrona, hvor endvidere Capitain Robert Hall den 8de Mai beordredes med 5 danske at angribe 2 udenfor liggende svenske Skibe). Iøvrigt haves ingen Efterretninger om, hvorvidt der ved disse Leiligheder er forefaldet noget Videre.

Kjøbenhavn var efter den hollandske Flaades Ankomst fri fra Søsiden, og dens Besætning bleven forstærket med 2,000 hollandske Soldater. Men da Staden endnu stedse truedes fra Landsiden, vedblev man ved Skibe i Kallebodstrand og ved Havnens nordlige Ende at sikkre disse dens Hovedadgangspunkter, ligesom man om Vinteren forsynede det sydlige Indløb med Palissader for at afværge Overrumplinger over Isen). Som bekjendt lykkedes det endeligt i den mindeværdige Nat den 11te Februar 1659 Kjøbenhavns tappre Forsvarere ikke blot fuldstændigt at afslaae den svenske Hovedstorm, men endog at tilføie Fjenden

---

Fodnoter
*) »Sjællandske Tegnelser«, XXXIV, 765 og 775 samt XXXV, 9, 123 og 202.
*) Sammesteds, 789 og 795. samt XXXV, 180 og 408.

side 234

et saa betydeligt Tab, at Beleiringen fremtidig maatte indskrænkes til en Blokade fra Landsiden.

Da Viceadmiral Peder Bredal kunde undværes for Landskrona, blev han sidst i November 1658 med Fregatterne Graa Ulv, St. Hans og de hollandske Skibe Vapen van Enkhusen, Hollandske Printzen og Mønikedam sendt til den slesvigske og jydske Kyst og der stillet til Churfyrsten af Brandenborgs Disposition ved Overførslen af de keiserlige og brandenborgske Hjælpetropper, der vare bestemte til at angribe Fyen. Medens denne lille Eskadre laa ved Ebeltoft, blev den i Mai Maaned angrebet af den svenske Viceadmiral Owen Kox (senere adlet under Navnet Sjøløw), der var udsendt med otte Skibe for at forhindre Troppeoverførslen. Efter et tappert Forsvar, under hvilket Bredal mistede

begge Benene og kort efter døde, bleve hans Skibe jagede paa Strand, hvor Vapen van Enkhusen blev brændt, og de 4 andre Skibe erobrede og bortførte af Fjenden tilligemed 1000 Mand keiserlige og brandenborgske Tropper).

Den 26de Marts 1659 sendtes Viceadmiral Nicolaes Heldt med 16 danske og hollandske Skibe til Beltet, »hvor Fjenden spillede Mester«. Der mødte han den 30te s. M. sex svenske Skibe under Langeland og erobrede af disse Orlogsskibet Svanen paa 50 Kanoner. De fem andre undkom og forenede sig med Admiral Bjelkenstjerna, der snart efter skal have samlet nogle og tredive Skibe under sit Flag, hvormed han tvang Heldt til at søge ind til Flensborg. Da Efterretningen om, at Heldt blev blokeret der, kom til Kjøbenhavn, pressede man Søfolk til Flaaden, som derpaa under Bielke paa Trefoldighed og Juel paa det nyligt erobrede Svanen i Forening med Opdam af

---

Fodnoter

*) »Sjællandske Register«, XXIV, 291, og Tornquist, I, 132 og 133.

side 235

Bredals Nederlag. Slaget ved Rødsand, Fremmede Flaader i Beltet.

sendtes mod Bjelkenstjerna, hvorpaa denne trak sig op i Beltet, og Heldt stødte til den allierede Flaade. Denne forfulgte derefter Fjenden og havde under Rødsand den 30te April en skarp Fægtning med Bjelkenstjerna, der søgte ind til Vismar). Dersom der havde været tilbørlig Enighed mellem de Allierede, vilde de Svenske næppe være komne derind uden betydeligt Tab; men de hollandske Skibe ydede de danske kun ringe Bistand. Deels laa det nemlig, som ovenfor berørt, i den hollandske Politik ikke at tillade nogen af de kæmpende Parter at faae afgjort Overhaand, deels gik de hollandske Chefer i Almindelighed kun ugjerne i Ilden, eftersom deres Skibe vare fragtede af Private og skulde vedligeholdes for en bestemt maanedlig Betaling uden Hensyn til, hvad Skade Skibene eller Mandskaberne lede.

Imidlertid vare Frankrig, England og Holland i Haag blevne enige om at tvinge de to nordiske Konger til at antage de af dem der vedtagne Fredsbestemmelser, og for at bevirke dette ankom Admiral Michael Adrian de Ruyter den 1ste Juni med nok en hollandsk Flaade til Danmark, hvor Opdam havde overvintret. Der var saaledes 78 hollandske Krigsskibe med 6—7 Brandere og 10 Gallioter samlede i Storebelt, hvor senere ligeledes Admiral Montagnes, Greve af Sandwich, indtraf med 42 britiske Krigsskibe. De med Ruyter ankomne Diplomater foreskreve derpaa Fredsvilkaarene, som Danmark ihvorvel nødtvungen erklærede sig villig til at indgaae paa, men som Carl Gustav aldeles forkastede. Dette bragte, efterat den til Betænkning givne Frist var udløben, endeligt Hollænderne til at tage virksom Deel i

---

Fodnoter

*) »Sjællandske Register«, XXIV, 329 og »Tegnelser«, XXXV, 125, 131, 147, 168 og 172. Tornquist, I, 131 og 32. Juels Gravminde i Holmens Kirkes Capel.

side 236

Krigen, og 37 danske og hollandske Skibe forjog derpaa 32 svenske, der længe havde ligget udenfor Kjøbenhavn og derved forhindret Tilførsel fra Søsiden. Den engelske Flaade seilede imidlertid den 26de August hjem paa Grund af den i Storbritanien forestaaende Regjeringsforandring, og da Hollænderne i Forening med de Danske vare den svenske Sømagt betydeligt overlegne, vendte ligeledes Opdam imod Slutningen af October med 20 Krigs- og en Deel Handelsskibe tilbage til Holland, saa at nu kun Ruyter med sin Flaadeafdeling understøttede Fredsunderhandlingerne.

Under den svenske Landblokade blev Kjøbenhavn tildeels forsynet med Levnetsmidler fra de mindre Øer, som Carl Gustav derfor besluttede at besætte. Ved Hjælp af sin betydelige Flaade i Landskrona under Wrangel og i Vismar under Bjelkenstjerna, som Hollænderne ikke vilde hjælpe til at blokere tilstrækkeligt, førte han, medens den allierede Sømagt var fraværende, Tropper til Møen, Lolland, Falster og Langeland og bemægtigede sig uden Vanskelighed disse Øer. Kun Nakskov blev en kort Tid tappert forsvaret af Borgerne og de af Bielke 1657 der indkastede 300 Mand; men da Fjenden havde besat det øvrige Lolland og Langeland, manglede Nakskov snart baade Levnetsmidler og Ammunition. Det blev derfor vigtigt at undsætte den kjække By hermed, og flere Ordrer fra Kongen til Bielke vidne om, at dette laa ham meget paa Hjerte. Dog Bielke skulde søge Soldater blandt de fremmede Hjælpetropper og Understøttelse tilsøes hos Hollænderne, hvilket naturligviis bevirkede, at der ingen Hjælp kom, før det var for sildigt. Først den 12te Juli kunde den endelige Ordre til tre danske Skibe om at forene sig med Hollænderne for at undsætte Nakskov udstedes; men forinden denne

side 237
Smaaøerne erobres. Svenskerne fordrives Fyen.

Ordre kunde komme til Udførelse, maatte Byen den 15de overgive sig af Mangel paa Fornødenheder). Saadanne vare de Vanskeligheder, Frederik III havde at kæmpe med fra sine Allieredes Side, og man kan heraf forklare sig, hvad der senere fornemmelig nødte ham til at slutte den efter de daværende Omstændigheder ufordelagtige Fred.

For at drage de fjendlige Stridskræfter bort fra Hovedstaden, besluttede man nu at angribe Fyen med danske Tropper i Forbindelse med de under Feltmarskal Eberstein i Hertugdømmerne staaende keiserlige, polske og brandenborgske Hjælpetropper. Efterat Planen var aftalt i Kiel og Tropperne samlede, landsatte Ruyter, Bielke og Juel den 1ste November Feltmarskal Schak med 4900 danske og allierede Soldater ved Kjerteminde, og 3 Dage senere landede Eberstein med 6,000 Mand ved

Middelfart. Vel ilede Carl Gustav fra Lolland gjennem Sjælland til Korsør for at undsætte Fyen; men den forenede Flaade holdt Beltet saa vel besat, at kun Feltmarskal Grev Gustav Otto Stenbock kunde komme over som Raadgiver hos den paa Fyen commanderende General, Pfalsgreven af Schultzbach. Eberstein forenede sig den 11te November ved Odense med Schak, og den 14de s. M. seirede de Allierede over Fjenden og tvang ham til at kaste sig ind i Nyborg, som samtidig truedes af den dansk-hollandske Flaade fra Søsiden. Dagen efter overgav derfor ogsaa Generallieutenant Hendrik Horn) Fæstningen med 3,000 Mand Kjernetropper. Desuden beløb de Svenskes Tab paa Fyen sig til 2,000 Fanger, 2,000 Faldne, 100 Kanoner med Ammunition samt 120 Faner og Standarter.

Fodnoter

*) »Sjællandske Tegnelser«, XXXV, 183, 207, 73, 74 og 308.

**) Prindsen af Schultzbach og Grev Stenbock reddede sig fra Fangenskab ved om Natten at flygte fra Nyborg til Korsør i en Baad.

side 238

Nu ønskede de Danske at føre Krigen over til Sjælland og Skaane; men herom vilde de hollandske Diplomater Intet høre og truede endog med at paalægge Ruyter at modsætte sig Overgangen. Frederik III maatte derfor atter finde sig i deres Magtsprog. Ruyter seilede den 18de November til Lybek for at proviantere; Bielke og Juel gik til Kjøbenhavn, hvor Ruyter senere ligeledes ankom den 5te December.

Efter Carl Gustavs ved Frederikshalds tappre Forsvar mislykkede Indfald i Norge og kort derpaa følgende Død i Gøteborg den 12te Februar 1660, sluttede Keiseren, Polen og Brandenborg i April Fred med Sverrig i Oliva. Danmark maatte derfor, uagtet Stuarterne igjen herskede over Storbritanien og Irland, underkaste sig Tripelalliancens Villie og den 27de Mai udenfor Kjøbenhavn stadfæste den roeskildske Fred, hvorved Skaane, Halland og Bleking for stedse gik tabt. Derimod beholdt Frederik III Trondhjems Stift og Bornholm, som i Slutningen af 1658 selv havde afkastet det svenske Herredømme. Allerede den 29de Mai kunde det derpaa paalægges Rigsadmiralen at beordre Viceadmiral Heldt og de fornødne Officerer til at overføre de svenske Tropper fra Møen, Falster, Lolland og Langeland til Pommern og Vismar). Den svenske Leir ved Brønshøi blev derefter opløst, og Kjøbenhavns Landblokade saaledes hævet. Efterat være bleven optaget i den danske Adelstand og faaet tilsikkret en aarlig Pension af 800 Specier vendte nu ligeledes Ruyter tilbage til Holland, og Frederik III kunde saaledes endelig den 8de September sammenkalde Rigets Stænder for at raadslaae om Midlerne til at ophjælpe det ved fjendlige og allierede

---

Fodnoter

*) »Sjællandske Tegnelser«, XXXV, 736.

side 239

Tropper næsten ligemeget ødelagte Land. Som bekjendt blev Resultatet heraf, at den arvelige Enevoldsmagt, efterat Geistligheden og Borgerstanden ved deres kløgtige og kraftige Optræden havde beseiret Adelens Modstand, overdroges til Frederik III og hans Æt, hvornæst Hyldingen den 18de October fandt Sted paa Slotspladsen i Kjøbenhavn.

X.

Fra Enevoldsmagtens Indførelse til Frederik den Tredies Død.

1660—1670.

Efterat Enevoldsmagten var indført, blev Admiralitetet det Regjeringscollegium, som under Rigsadmiralens Præsidium førte Commandoen og Jurisdictionen over Alt, Sømagten vedkommende. Det sammensattes af 11 »Admiralitetsraader« med 2 Secretairer, en af adelig og en af borgerlig Fødsel. Holmens Chef var fast Medlem; af de øvrige skulde otte være Søofficerer, valgte uden Hensyn til Fødsel iblandt de mest qvalificerede i Etaten), og de to sidste Raader være i Søretten kyndige Civile af borgerlig Fødsel. Istedetfor det nu ophævede Generalcommissariat blev der indrettet et eget Kammer med 2 Commissairer, 2 Bogholdere, 2 Kasserere og 1 Controleur,

---

Fodnoter

*) I det først udnævnte Admiralitet var der 3 Rigsraader, Rigsviceadmiralen, første og anden Viceadmiral; efter disse havde Holmens Chef Sæde, derefter en Schoutbynacht, en Commandeur og tre Capitainer.

side 240

som under Collegiet bestyrede Søetatens Pengeanliggender og hver 3 Maaneder aflagde Regnskab desangaaende for Skatkammerbestyrelsen.

Skjøndt Enevoldsregjeringen søgte at tilintetgjøre Adelsmagten, bevarede den dog Skinnet af Adelens Forrettighed ved at sætte Adelsmænd med høie Rigsembedstitler i Spidsen for de nye Collegier, igjennem hvilke Kongen førte Regjeringen. Men da Alt skulde afgjøres efter Stemmeflerhed i Collegierne, og Præsidenten kun havde een Stemme, var hans Myndighed betydeligt indskrænket.

Foruden Ledelsen af alle Etatens Anliggender havde Admiralitetet tillige at drage Omsorg for, at alle Rigets Farvande bleve besatte med de nødvendige Krigsskibe for at afværge Sørøveri og vaage over Søfartens Sikkerhed. Det skulde paasee, at det islandske Compagnies Skibe bleve byggede saaledes, at de kunde være tjenlige saavel til Orlogs som til Farten paa Island, og at et vist Antal andre Koffardiskibe, som derfor skulde tilstaaes Lettelser i Tolden, ligeledes vare brugelige som Krigsskibe. Collegiet havde endvidere Tilsynet med de til Fæstningsarbeide (»Bremerholms Jern«) dømte Forbrydere og skulde til den Ende maanedlig, ved de to yngste Deputerede, lade Fangehusene undersøge. Alle Ordrer, Reglementer, Domme og Søpasse, som efter Stemmeflerhed bleve udfærdigede af de Deputerede, undertegnedes af Præsidenten, den første og den yngste Deputerede samt den første Secretair og forsynedes med Collegiets Segl, der havde de kongelige Insignier med Omskriften: »Sigillum Collegiæ Amiralis Sacræ Regiæ Majestatis Daniæ«.

Da Rigsadmiral Offue Gedde døde i Slutningen af Aaret 1660, blev Rigsviceadmiral Hendrik Bielke Admiralitetspræsident; men først i Mai 1662 udnævntes han til

side 241
Admiralitetet og dets Instrux. Holmens Bestyrelse. Pengemidlerne.

Rigsadmiral, en Titel, der med hans Død ganske faldt bort. Den 25de September 1663 blev Cort Sivertsen Adelaer, der i venetiansk Tjeneste havde gjort sig berømt i Europa, udnævnt til dansk Admiral og Deputeret i Collegiet; kort efter beskikkedes han til Generaladmiral og Vicepræsident i Admiralitetet. Admiral Niels Juel vedblev at være Holmens Chef i hele Tidsrummet, og den 1656 indførte Ordning af Holmens indre Bestyrelse synes at have holdt sig uforandret i dette.

I denne Periodes 10 Aar er ifølge Rigsregnskaberne i Alt udbetalt til Søetaten 1,411,670 Rdlr. R. M. (705,835 Daler à 96 Sk.) eller i Gjennemsnit 141,167 Rdlr. aarlig)). Ved kongelig Resolution af 1ste Mai 1663 var der rigtignok anviist Collegiet 400,000 Rdlr. R. M. (200,000 Daler) aarligt af indkommende Skatter af Amterne, Kjøbstæderne og Stempelafgiften i begge Riger; men det fremgaaer af Collegiets Forestilling af 26de Novbr. 1665 (Indenrigsministeriets Archiv), at heraf kun indkom 340,000 Rdlr., og at Amterne i Norge stode i Restance med 60,000 Rdlr. for de forløbne Aar. Desuden havde Kongen indeholdt 20,000 Rdlr. aarligt til Hofholdningen af de Marinen af Kjøbenhavns og Frederiksborgs Amter tilfaldende Skatter, medens samtidig Etatens Personale, 3 Admiraler, 9 Capitainer, 10 Lieutenanter, 423 Menige og 160 ved Tøihuset, var forøget med 10 Capitainer, 3 Lieutenanter, 35 Skippere og en stor Deel Betjente ved Holmen og Tøihuset, saa at hele Antallet i fast Tjeneste var steget til 2,000 Mand.

Fodnoter

*) I 1668 anvistes yderligere Indtægten af det samme Aar under Rigsadmiral Bielke, Generaladmiral Adelaer og Admiralitetsraad Klingenberg oprettede Saltcompagnie; men derfra findes ingen Indtægter anførte i Regnskaberne.

side 242

Hertil behøvedes aarligt til Lønning .... 120,000 Rdlr.til Kosten ..... 140,000 —til Skibe, Skyts, Materialier og Provisioner . 339,200 —

Ialt 599,200 Rdlr.Desuden skyldtes for ubetalte Lønningerog Materialier ..... 335,140 —Til Dækning heraf havdes kun de nu til 100,000 Rdlr. voxede norske Restancer. Collegiet erklærede derfor, at det ikke kunde sætte Flaaden i den befalede Stand, naar der ikke, foruden de resterende 235,140 Rdlr. Gjæld, aarligt anvistes henimod 600,000 Rdlr. og det Fornødne til alle extraordinaire Eqviperinger. Tiltrods for denne specificerede Forestilling erholdt Marinen i de to paafølgende Aar dog kun 284,221 Rdlr. aarligt, og derefter aftoge Indtægterne hvert Aar, indtil de 1669 kun beløb sig til 73,260 Rdlr. De naturlige Følger af denne Mangel paa de fornødne Pengemidler vare, at man kun kunde bygge faa nye Skibe, at Holmen med de ældre Skibe forfaldt, og at Gjælden voxede.

Vel satte man 1663 tre Skibe paa Stablen i Kjøbenhavn; men da de to største nærmede sig deres Fuldendelse, tvang Pengenøden til at sælge dem til Frankrig). Vor Flaade forøgedes derfor kun med det fladgaaende Skib Hummeren, der førte 24 Stkr. svært Skyts. I Juni 1666 kom den i Norge nybyggede Fregat Gyldenløve paa

---

Fodnoter

*) Den franske Gesandt erholdt Kongens Tilladelse til at kalde disse Skibe Frederik og Sophia Amalia. De afsendtes, tildeels besatte med norske Folk, under dansk Convoi i Juni 1667 til Texel, hvorfra Convoiskibene hjemførte det norske Mandskab. (Beckers »Samlinger til Danmarks Historie under Frederik III's Regjering«, II, 137, 187, 192 og 93, samt »Efterretninger om den danske og norske Sømagt«, 164 og 65).

side 243

Pengemidlerne. – Skibsbyggeriet. Udrustninger.

36 Kanoner til Kjøbenhavn, og samme Aar sattes 4 nye Galeier med 32 Aarer, 96 Fod lange, og 6 Kanoner i Vandet paa Holmen. Ogsaa i Norge byggedes især efter Generaladmiral Adelaers Tilskyndelse og under hans Tilsyn en Deel Galeier i Bergen. I Efteraaret 1667 begyndtes der igjen paa Bygningen af 2 Orlogsskibe, hvoraf et paa 80 Kanoner løb af Stablen i November 1669; men af Mangel paa Arbeidskraft og det fornødne Materiale blev intet af dem fuldendt i dette Tidsrum.

Til Skibsbyggeriet og Reparationen af de gamle Skibe forskrev man i 1664 en hollandsk Undereqvipagemester og en Skibsbygmester med nogle og tyve Tømmermænd, og det skyldes Niels Juels Virksomhed paa Holmen, at den svenske Gesandt den 11te September 1665 kunde indberette til sit Hof, at Danmark paa den Tid havde 16 brugelige Orlogsskibe og Fregatter samt 3 mindre Krigsskibe, hvoraf 14 laae fuldtudrustede paa Rheden, medens 2 Orlogsskibe og 1 mindre Fregat holdtes i Reserve).

Af Udrustninger var der i dette Tidsrum ogsaa kun faa. Foruden de i vore Farvande sparsomt udsendte Krigsskibe og nogle til Overførslen af fyrstelige og andre høie Personer brugte Orlogsmænd, var Kronprindsen i 1661 med 3 større og 3 mindre Skibe i Norge, hvor han paa Kongens Vegne modtog Arve- og Enevoldshyldingen. Efterat Hendrik Bielke i 1662 var tillagt Rigsadmiralstitel, var han med 2 Fregatter paa Island, der tidligere havde været Rigsadmiralens Lehn, og over hvilket han nu overtog Overbestyrelsen uden dog at tage stadigt Ophold der, hvorimod han lønnedes af dets Indtægter. Da man Aaret efter frygtede for tyrkiske Sørøvere, convoierede 2 Orlogsskibe Islands

---

Fodnoter

*) Beckers »Samlinger til Danmarks Historie«, II, 100 og 101.

side 244

farerne derhen. Desuden brugtes Flaadens Skibe til at bringe Materialier, især Tømmer, fra Norge til Kjøbenhavn.

Ved den i 1665 udbrudte blodige Krig mellem England og Holland, beilede begge Magter til Danmarks Bistand, hvilket foranledigede større Udrustninger. Hertil udskreves en almindelig Skat; eet Aars Gage af de civile Embedsmænds Lønning indeholdtes, og Eierne af Beneficier og Donationer maatte afgive et Aars Indtægt; tillige blev der fældet flere tusinde Favne Brænde i Kronens Skove). De derefter udrustede ovenfor omtalte 14 større Skibe kom imidlertid, paa 2 Fregatter, der krydsede ved Skagen for at holde Kattegattet fri for Kapere, og nogle til mindre Udsendelser brugte Smaafartøier nær, ikke udenfor Øresundet, men holdtes mest ved Kjøbenhavn, hvor Kongen nogle Gange beværtede fremmede Gesandter ombord paa Admiralskibet Tre Løver.

Frederik III var i Begyndelsen mest stemt for en Alliance med den af ham i Landflygtigheden understøttede Carl II af England, medens han var utilfreds med Generalstaterne, der havde indviklet ham i den sidste ulykkelige Krig med Sverrig, tvunget ham til en ufordeelagtig Fred og efter denne trykkede ham med Betalingen af de laante Summer samt vare optraadte fjendlig mod os paa Kysten af Guinea. Men efterat der allerede havde fundet en mundlig Aftale Sted med den engelske Gesandt, Sir Gilbert Talbot, som maatte knytte Danmark til Englands Sag, hvortil ogsaa Sverrig syntes at

hælde, forefaldt en Begivenhed, der nødte Frederik III til at fornye den i 1657 med Holland sluttede Alliance.

Fodnoter

*) Den svenske Gesandt Lilliencrona's Indberetning i Beckers »Samlinger til Danmarks Historie«, II, 123.

side 245

Engelsk Angreb paa holl. Skibe. Alliance med Frankrig og Holland.

I Bergens Havn havde nemlig 60 rigtladte hollandske Skibe, efter det af Hollænderne tabte Søslag, søgt Tilflugt for der at afvente, at den hollandske Flaade igjen kunde sikkre deres Hjemfart. Under den Forudsætning, at der i Henhold til den ovenfor omtalte mundlige Aftale mellem Kongen og den engelske Gesandt ikke fra norsk Side vilde blive lagt alvorlige Hindringer i Veien for et Angreb, detacherede Admiral Grev Sandwich Sir Thomas Teddeman med 17 Orlogsskibe, Fregatter og mindre Krigsskibe for at bemægtige sig disse rige Priser. Men da Gouverneuren i Bergen, Generallieutenant Claus von Ahlefeld, ingen Ordre havde til at see igjennem Fingrene dermed, og de Engelske ikke vilde oppebie, at han erholdt en saadan, angreb Teddeman den 2den August de hollandske Skibe og tvang derved Ahlefeld til at forsvare Kongens neutrale Territorium, hvorved de Engelske bleve saa ilde tilredte, at de med 6—800 Døde og Saarede maatte kappe deres Ankertouge og søge ud af Havnen. Dette uheldige Udfald af Angrebet gav Anledning til diplomatiske Besværinger og til den gjennem Pressen offenliggjorte og senere i Englands Krigsmanifest bestemt fremsatte Beskyldning mod Frederik III, at han havde svigtet sine Løfter til Talbot, som Holberg erklærer for uberettiget, men som, efter de i Beckers »Samlinger til Danmarks Historie« (II, 453—473) offenliggjorte i Geheimearchivet beroende »Englische Acta«, desværre ikke har været aldeles ugrundet.

Engelske Orlogsmænds og Kaperes hyppige Angreb paa hollandske Skibe i danske Farvande, Opbringelsen af flere danske og norske Skibe og de mod ham ved Pressen udbredte Beskyldninger bevægede endelig Frederik III til at love Holland og Frankrig mod Subsidier at udruste sin Flaade. Efter Admiralitetets Overslag af 26de Februar 1666

side 246

skulde Flaadens Eqvipering og dens Underholdning i 9 Maaneder koste henimod 2,174,000 Rdlr. R. M.). Da der ikke er fundet noget Regnskab for, hvad den Aaret i Forveien udskrevne Skat og Subsidierne have indbragt, eller hvormeget der er medgaaet til de skete Udrustninger, kan desangaaende Intet oplyses. Det er imidlertid klart baade af Flaadens langsomme Eqvipering, hvorover den hollandske Gesandt gjentagne Gange beklagede sig, og deraf at ikke de ved Traktaten

med Holland af 1ste Februar 1666 fastsatte 40 Skibe bleve udrustede, at der atter har været Mangel paa de fornødne Pengemidler.

Allerede først i Februar Maaned blev Generaladmiral Adelaer sendt til Holland for der at modtage de Skibe, som Generalstaterne ved Traktaten tilsagde Danmark, og anskaffe de saameget manglende Fornødenheder til Flaaden. Han kom i de første Dage af Juli tilbage med 9 Skibe, hvoraf dog intet skal have ført over 50 Kanoner, og medbragte tillige 200 Stkr. Jernskyts, som Generalstaterne laante Danmark, saalænge Krigen varede). I begge Riger bleve Søfolk udskrevne; Viceadmiral Heldt sendtes til Lybek for der at hverve og bragte sidst i Februar 500 Matroser til Kjøbenhavn. Paa denne Maade samledes omtrent 5,000 Mand, hvormed 15 Skibe bleve bemandede, saa at Danmark med de hollandske Skibe havde 24 Orlogsskibe, Fregatter og mindre Fartøier samt 2 Brandere i Activitet, medens der paa Kysterne og i Havnene i Rigerne blev truffet Foranstaltninger mod engelske Angreb. Men skjøndt Danmark aabenbart havde sluttet sig til Englands Fjender, og den engelske Gesandt den 24de Marts forlod Kjøbenhavn,

---

Fodnoter

*) »Efterretninger om den danske og norske Sømagt«, I, 163 og 64.

**) Lilliencronas Indberetninger i Beckers »Samlinger til Danmarks Historie«, II, 138 og 39.

side 247

Udrustninger. Brud med England.

vare Briterne dog saa beskjæftigede med at værge sig mod Frankrig og Holland, at de kun gjengjældte Danmarks fjendlige Optræden ved at anholde danske og norske Skibe. Først i October erklærede Carl II endelig Danmark Krig; Manifestet naaede imidlertid ikke Kjøbenhavn før den 12te November).

Ifølge Beckers »Samlinger til Danmarks Historie« har Generaladmiral Adelaer dette Aar ikke, som Holberg beretter, været tilsøes med Flaaden uden paa Reisen fra Holland til Kjøbenhavn. Traktaten med Holland bestemte kun, at Danmark fra 1ste April til 1ste December skulde holde 40 Skibe udrustede for dermed at lukke Sundet, Belterne samt alle danske og norske Havne for engelske Skibe. Frederik III, der havde god Anledning til ikke at opirre sin allerede ved den bergenske Begivenhed krænkede britiske Frænde mere end høist nødvendigt, brugte derfor kun de eqviperede Skibe til at sikkre Søfarten i de dansk-norske Farvande ved udsendte mindre Expeditioner og ved Convoiering og overlod iøvrigt Hollænderne selv at udfægte deres Strid med England. Generalstaterne vedbleve imidlertid ved deres Gesandt i Kjøbenhavn at trænge paa, at den danske Flaade skulde forene sig med den hollandske og saaledes tage mere activ Deel i Krigen, end Traktaten forpligtede Danmark til. Men herpaa vilde Kongen ikke indlade sig, med mindre der blev tilsikkret ham større Fordele end de ved Traktaten stipulerede 888,000 Specier aarlige Subsidier;

dog herom kunde man ikke blive enig. For imidlertid at opfylde de indgaaede Forpligtelser blev Viceadmiral Nicolaus Heldt den 29de September beordret til med 7 danske og 3 hollandske Skibe

---

Fodnoter

*) Beckers »Samlinger til Danmarks Historie«, II, 134 171 og 173.

side 248

at krydse i Skagerrakket for der at hindre engelske Krigsskibe og Kapere i at tilføie dansk-norske eller allierede Skibe Overlast; tillige blev Heldt bemyndiget til at forholde sig fjendligt mod engelske Skibe. Tre af de Danmark overladte hollandske Skibe, som under Capitain Ascheron krydsede i Kattegattet, skulde tilligemed en af de derværende to danske Gallioter forene sig med Heldts Eskadre). Da denne derpaa i November blev hjemkaldt, forliste Admiralskibet Den norske Løve, Fregatten St. Michael og et af de hollandske Skibe i en Storm, der adsplittede hele Eskadren; kun Heldt med Halvdelen af Den norske Løves Besætning skal være reddet. Iøvrigt herskede der dette Aar megen Sygdom blandt Folkene, og 400 Mand skulle være døde).

I det paafølgende Aar holdtes vel en Deel af Flaaden i Beredskab, dog udsendtes kun nogle Skibe for at convoiere; med 6 Skibe skal Admiral Heldt have været under Færøerne, og Sygdom skal atter have bortrevet mange Folk. Iøvrigt forefaldt intet Mærkeligt, og den 21de Juli endte Freden i Breda Krigen med England). Dog frygtede man i Kjøbenhavn endnu i Juni Maaned saameget for et engelsk Angreb, at der i Hast armeredes 8 Skibe, som bleve henlagte ved Bommen; og det tidligere venskabelige Forhold mellem de 2 Konger blev først fuldstændigt oprettet ved Statholder Gyldenløves Ambassade 1669.

Sammenholder man Begivenhederne under Frederik III's Regjering, maa det indrømmes, at han tiltraadte denne under ugunstige Forhold. Finanserne vare

---

Fodnoter

*) »Sjællandske Register«, XXVI, 244 og 45. Modvind hindrede Heldt i at forlade Kjøbenhavns Rhed før den 11te October.

**)Beckers »Samlinger til Danmarks Historie«, II, 170 og 71.) Beckers »Samlinger til Danmarks Historie«, II, 175, 206 og 7.

side 249

efter Christian IV's sidste Krig i maadelig Forfatning, og det ved Fjenden forarmede Land havde ringe Evne til at ophjælpe disse, især da den bedste Deel deraf var i Hænderne paa den egennyttige Adel, hvis Vælde havde naaet sin høieste Tinde. Danmarks politiske Anseelse havde ved Krigen

faaet et stærkt Knæk, medens Sverrigs var tiltagen meget. Krigsmagten havde lidt endeel og behøvede betydelige Midler til igjen at bringes paa Fode. Uheldigviis lod Kongen sig desuagtet forlede til at begynde en ny Krig, under hvilken Danmark alene blev frelst fra Undergang ved Kjøbenhavns heltemodige Forsvar, og Landet endmere ødelagt af Fjenden og fremmede Hjælpetropper. Ligesaa modig og standhaftig, som Frederik III havde viist sig under Hovedstadens Beleiring, ligesaa kløgtig og snild var han efter Freden til at afkaste Adelsaaget, dog kun desværre paa den nationale Friheds Bekostning. Paa det souveraine Hofs Glands, Landets Befæstning og Landmagten anvendte Enevoldsregjeringen saameget af Statens indskrænkede Pengekræfter, at der blev saare lidet tilovers til Sømagten; denne var derfor ved Kongens Død i en jammerlig Forfatning, skjøndt saa dygtige Mænd som Bielke, Adelaer og Juel havde gjort Alt for at ophjælpe den. Beklageligt er det tillige, at Anholdelsen af de engelske Skibe, som 1652 søgte Tilflugt i Kjøbenhavn, og Begivenhederne i Bergen 1665 kaste en Skygge paa Frederik III's Regjering, som kun kan undskyldes med hiin Tids mindre strenge Fordringer til Redelighed i politisk Henseende.

XI.
Fra Christian V's Regjeringstiltrædelse til Freden i Lund.
1670-79.

---

side 250

Ved Frederik III's Død den 9de Februar 1670 blev Christian V Enevoldskonge i Danmark og Norge. Admiralitetet vedblev i dette Tidsrum at forestaae alle Sømagtens Anliggender i Overeensstemmelse med de ved Enevoldsmagtens Indførelse givne Bestemmelser, dog synes det, at de Deputerede ikke have været saa fuldtallige som normeret. Under den skaanske Krig blev der 1677 oprettet et Generalcommissariat for Krigsmagten, hos hvilket Admiralitetet reqvirerede, hvad der behøvedes til Sømagtens Forsyning, istedetfor directe selv at contrahere med Leverandeurerne. Commissariatet blev imidlertid atter ophævet ved Krigens Ophør.

Admiral Niels Juel fungerede som Holmens Chef, naar han ikke commanderede Flaaden. Under hans Fraværelse lededes Holmens Detail i Begyndelsen af den 1652 ansatte Næstcommanderende Jørgen Biørnsøn indtil dennes Død og dernæst af Eqvipagemesteren directe under Admiralitetet, uden at nogen Chef blev udnævnt, saalænge Niels Juel i Collegiet kunde føre det specielle Tilsyn med Bestyrelsen.

Sømagtens Udgifter vare i dette Tidsrum, efter Regnskaberne i Indenrigsministeriets Archiv, i Alt noget over 7,434,510 Rdlr. R. M. eller gjennemsnitlig næsten 826,057 Rdlr. aarligt. Heraf anvendtes henimod 130,000 Rdlr. til Materialier, deriblandt omtrent 45,000 Rdlr. til Tømmer, og

side 251
Bestyrelsen. Pengemidlerne. Adelars og Juels Uovereensstemmelse.

næsten 125,000 Rdlr. til Provisioner). I Fredsaarene (1671—74) vare Udgifterne i Gjennemsnit 393,748 Rdlr. aarligt eller næsten tre Gange saameget som i Frederik III's sidste Regjeringsaar. Under Krigen (1675—9) brugtes respective 636,000 Rdlr., 975,000 Rdlr., 1,227,200 Rdlr., 1,621,500 Rdlr. og 1,400,300 Rdlr., gjennemsnitlig i de 5 Aar altsaa Noget over 1,172,000 Rdlr.

Anvendelsen af de ovenanførte Beløb paahvilede nærmest Niels Juel, der som Holmens Chef og Admiralitetsdeputeret bedst kjendte Marinens Detail, medens Bielke var for gammel og svagelig, og Adelaer til Trods for sin Sømands- og Krigsdygtighed havde været for længe i Udlandet, til at han i sine ældre Aar nogensinde ret kunde blive fortrolig med Forholdene herhjemme. Efter hans Mening burde Alt hos os indrettes paa hollandsk, og til den Ende ikke blot Materiellet, men ogsaa i det Mindste en stor Deel af Personellet søges der. Juel anerkjendte derimod vel Hollænderne som Datidens ypperste Sønation, men fastholdt med Rette, at mangfoldige af hines Indretninger ikke ligefrem lode sig overføre paa vore Forhold. Desuden havde han under Frederik III's Krige deels havt Leilighed til at lære at kjende sine egne Landsmænds Dygtighed og til at overbevise sig om det Uberettigede i det Overmod og den Ufordragelighed, hvormed de i den dansknorske Marine ansatte Hollændere optraadte, og deels seet altfor mange Beviser paa, hvorledes disse i Almindelighed fornemmelig kun havde deres eget Lands Interesser for Øie og ikke det Flags, under hvilket de tjente. Han var saaledes blandt Andet en bestemt Modstander af den hollandske Skik at fragte Skibe og Folk hos Private til Orlogsbrug

---

Fodnoter

*) Desuden erholdtes en Deel Tømmer af de kongelige Skove og upaatvivleligt ogsaa flere Provisioner af Domainerne.

side 252

og modarbeidede ligeledes af al Magt Adelaers Stræben efter at faae endnu flere Hollændere optagne i Marinen, hvor deres Antal allerede i den Grad var voxet i de sidste Aar, at mindst Halvdelen af de høiere Poster vare beklædte af dem. Herved opstod der en sørgelig Uoverenstemmelse mellem disse to høit fortjente Mænd, der ikke sjeldent i Særdeleshed i Frederik III's sidste Regjeringsaar lammede Marinens Udvikling. Der dannede sig efterhaanden to Partier i Etaten, det nationale og det

hollandske, og det var først, som det senere vil sees, efter mangen dyrekjøbt Erfaring og Juels glimrende Heltebedrifter, at det første kunde komme til sin velfortjente Ret ligeoverfor det sidste.

Imidlertid vare Alle enige om, at de gamle endnu brugelige Skibe maatte istandsættes og nye anskaffes. Orlogsbyggeriet var paa den Tid ikke almindeligt; man kjøbte mest Skibe af Private og indrettede dem til Orlogsbrug. Prisen for et Skib, der kunde føre 20 Kanoner, var som oftest ikke under 10,000 Speciesdaler, og Skibe af 60 Læsters Drægtighed kunde i Almindelighed bære 10 Kanoner. Disse havde hidtil sjeldent været af sværere Caliber end 18-Pundige, og Skibenes Batterier vare da ofte af forskjellige Calibere mellem hinanden efter Skibenes Beskaffenhed og det Skyts, man havde.

For at gjøre det muligt at kjøbe Skibe reducerede man 1671 de faste Haandværkeres Antal til 279 Mand, hvilke med deres Lønning ere anførte i »Efterretninger om den danske og norske Sømagt«, I, 166—68. Hos Private byggedes især i Neustadt og i Norge endeel Skibe, hvortil der af de kongelige Skove i begge Riger leveredes det fornødne Tømmer, og nogle mindre Skibe kjøbtes i Udlandet, saa at Flaaden 1674 bestod af 33 Skibe med fra 8—102 Kanoner. Desuden optoges igjen Christian IV's

side 253

Defensionsskibe, af hvilke begge Riger tilsammen kunde levere 46, hvoraf Halvdelen førte mellem 20 og 34 Stykker Skyts. Over denne Flaade, dens Armering og Bemanding findes de officielle Lister i »Efterretninger o. d. d. o. n. Sømagt«, I, 169—176. At en Deel af disse Skibe vare velbyggede sees deraf, at der endnu i Aaret 1700 paa den i »Efterretninger o. d. d. o. n. Sømagts« 4de Binds anførte Generalflaadeliste findes 17 Linieskibe og 3 Fregatter, som vare byggede i dette Tidsrum, skjøndt de alle havde været stærkt benyttede i den skaanske Krig. Saalænge der tilsøes ikke blev fægtet i Linie, har her været bibeholdt Benævnelsen »Orlogsskibe« for de største Skibe; men da Liniefægtningen paa denne Tid kom i Brug i Norden, ville vi herefter foretrække at kalde dem Linieskibe, skjøndt denne Benævnelse egenlig først blev almindelig i Begyndelsen af nærværende Aarhundrede.

Med Undtagelse af, at der i Aaret 1672 blev udrustet 8 Krigsskibe for i vore Farvande at beskytte de hollandske Handelsskibe imod engelsk Overlast, fandt kun enkelte Eqviperinger Sted til Brug i de danske-norske Farvande, indtil Frankrigs Strid med Holland gav Anledning til vor blodige 4-aarige Krig med Sverrig. Efterat England i Aaret 1674 havde trukket sig tilbage fra den Krig, som det i Forening med Frankrig førte for at ydmyge de mægtige og stolte Hollændere, og Churfyrsten af Brandenborg var kommen disse til Hjælp, formaaede nemlig Ludvig XIV den unge Carl XI af Sverrig, efterat have garanteret ham Overholdelsen af Freden i Kjøbenhavn, til at angribe de brandenborgske Stater. I Henhold til den Forsvarsalliance, der i Aaret 1672 var indgaaet mellem

dem, forlangte derfor Churfyrsten Hjælp af Christian V, der ikke blot higede efter at gjenerobre de 1660 tabte Provindser, men som

side 254

desuden Hollænderne paa alle Maader opmuntrede til at deeltage i Krigen mod Sverrig. Imidlertid søgte den udmærkede Statskansler Griffenfeldt at dæmpe sin unge Konges Kamplyst og at forhindre et aabenbart Brud med Sverrig, saalænge dette var allieret med det mægtige Frankrig. Dog lykkedes det ham kun at bevirke, at Angrebet, som Kongen i Forening med Churfyrsten af Brandenborg 1675 foretog paa Pommern og Vismar, ved en offentlig Erklæring af 2den September fik Udseende af blot at være den Hjælp, Danmark ifølge Traktaten ydede Brandenborg, uden dog derved at erklære Sverrig Krig.

Havde imidlertid Carl XI ikke viist en saa afgjort Ulyst til at begynde Krigen, vilde det, selv for en saa dygtig Diplomat som Griffenfeldt, have været umuligt at undgaae et Brud; thi paa vor Side traf man ogsaa tilsøes Krigsforanstaltninger. Allerede i Foraaret blev nemlig Flaaden udrustet og Søfolk udskrevne); i April Maaned holdtes et Linieskib og nogle Fregatter, under Paaskud af Beseiling, i Øresundet og en Fregat i Storebelt; i Mai og Juni overførte Viceadmiral Jens Rodstehn med et Linieskib, 4 Fregatter og 2 mindre Skibe Tropper til Holsten, medens 2 Fregatter bleve sendte til Elben. Farten mellem Danmark og Norge beskyttedes af 1 Linieskib og 3 Fregatter, som krydsede i Skagerrakket, og den 13de August afseilede Generaladmiral Adelaer, ombord paa Linieskibet Prinds Georg, med 16 danske og 7 hollandske Linieskibe foruden Brandere og Smaafartøier fra Kjøbenhavn til Østersøen. Her krydsede Flaaden deelt

---

Fodnoter

*) I Alt udskreves 28 Chirurger, 21 Trompetere og 1092 Matroser, og for hver i dette Antal manglende Mand maatte der betales 25 Specier. Hvormange Folk, hver By skulde stille, samt Lønningen, findes anført i »Efterretninger o. d. d. o. n. Sømagt«, I, 177—79, 180, 183 og 84.

Side 255
Søudrustninger. Griffenfeldt hindre Krig. Svensk Flaade.

i tre Eskadrer, commanderede af Generaladmiralen selv, Admiral Niels Juel og den hollandske Commandeur Binckes, imellem Bornholm og Rygen med Ordre at forurolige og plyndre Rygen, Usedom og Vollin, dog uden at besætte dem, med mindre de i Forbindelse med Armeen kunde holdes; iøvrigt skulde ingen directe Fjendligheder foretages mod de Svenske. Endvidere blev Admiral Markuor Roedtstehn med 3 Linieskibe og 2 Fregatter samt nogle hollandske Skibe den 6te September sendt til Kattegattet for yderligere at sikkre Farten mellem Danmark og Norge samt tillige true Gøteborg. I Øresundet stationeredes Jens Rodstehn med de Skibe, hvormed han havde ført

Tropper til Holsten, med Ordre at visitere alle passerende Skibe og tilholde dem »at stryge« for hans Flag; dog skulde han søge at undgaae Stridigheder desangaaende med engelske Skibe, med mindre de fordrede, at han skulde stryge for dem, da han i saa Fald skulde forsvare sit Flag til det Yderste. Endelig havde saavel Flaaden som de udsendte Eskadrer Befaling til at bemægtige sig alle svenske og til svenske Havne seilende Skibe, engelske og de som havde engelsk Pas alene undtagne, men dog kun saafremt de ikke førte Krigscontrabande.

Uagtet disse fjendlige Foranstaltninger lykkedes det Griffenfeldt ved Hjælp af den franske Gesandt i Sverrig endnu dette Aar ikke alene at forekomme Krigen mellem de nordiske Riger, men endog at bevirke en Forlovelse mellem Carl XI og Christian V's Søster Ulrikke Eleonore. Vel vare 58 svenske Krigsskibe, under Rigsadmiral Gustav Otto Stenbock, Greve af Bogesund, en kort Tid under Gulland; men den paa begge Flaader herskende Sygelighed)

Fodnoter

*) De Svenske havde over 2600 (Tornqvist, I, 135—140), og vi næsten 1000 Syge (Adelaers Rapporter i Geheimearchivet).

side 256

tilligemed dette Aars meget stormende Veir og den tvetydige politiske Stilling holdt dem fra hinanden, idet Svenskerne ikke fjernede sig fra Gulland, og Adelaer, saalænge de vare der, rimeligviis efter Griffenfeldts Foranstaltning, trak sig tilbage til Kjøgebugt. Tilsidst blev den svenske Flaade i October Maaned saa ilde tilredt i en Storm, at den maatte søge Havn, hvorfra den ikke mere kom ud i dette Aar. Adelaer maatte den 2den November selv gaae syg i Land og døde den 5te samme Maaned, hvorpaa Niels Juel fik Overcommandoen, indtil Flaaden snart efter blev oplagt. Der forefaldt saaledes ingen vigtigere Krigsbegivenheder tilsøes i dette Aar).

Men Griffenfeldts Ministervirksomhed var desværre nu snart forbi. Foruden sin unge Enevoldsherres Krigslyst havde han et mægtigt Hofparti, Churfyrsten af Brandenborg og de hollandske Krigsinteresser imod sig, og da endelig ogsaa Enkedronningen unddrog ham sin tidligere Bistand, kunde han ikke afværge, at de anholdte svenske Skibe den 1ste Januar 1676 bleve erklærede for gode Priser, og at der den 28de Februar udstedtes en Krigserklæring mod Sverrig; ikke længe efter blev han derpaa selv styrtet. Nu stod Danmark og Norge, Holland, Brandenborg, den tydske Keiser, Spanien, Brunsvig-Lyneborg, Hessen Cassel og Biskoppen af Mynster mod Frankrig og Sverrig. I den danske Historie har man kaldt denne Krig »den skaanske Feide«, fordi Danmark derved fornemmelig havde det Formaal at tilbageerobre Skaane.

Foruden Spanien og Holland, der nærmest paatog sig at holde den franske Sømagt fjernet fra de nordiske Farvande,

Fodnoter

*) Tornqvist anfører vel (I, 135), at 2 danske Smaaskibe skulle have angrebet Vagtskibet ved Branshausen og være tilbageslagne med stort Tab; men herom haves ingen Archivefterretninger.

side 257

Griffenfeldts Fald. Krigens Udbrud. Udrustninger.

var af de øvrige Allierede kun Danmark i Besiddelse af en Flaade, som forstærket med enkelte hollandske Skibe kunde maale sig med den svenske og hindre den indbyrdes Søforbindelse mellem de omkring Østersøen liggende svenske Landsdele. Man arbeidede derfor i Vinteren mellem 1675 og 76 med største Kraft paa Holmen i Kjøbenhavn for at skaffe saamange Skibe som muligt slagfærdige, og Admiralitetsforestillingen af 7de Januar 1676) viser, at der behøvedes i Alt 12,000 Mand til hele Flaaden, 8 af de bedste Defensionsskibe, 6 Brandere, Proviantskibene samt Gallioterne, og at deraf kun havdes 4000 Mand, hvorfor man foreslog, at hverve 5000 i Glückstadt og i Udlandet, udskrive 1000 af de danske Kjøbstæder og completere Bemandingen med 2000 Soldater.

Saasnart Farvandet var aabent, udsendtes nogle Fregatter og Smaafartøier til Vagtskibe, Convoiering og paa Krydstogter i vore Farvande.

Den 23de Marts blev Admiral Niels Juel beordret) til at overtage Commandoen over:

1. Linieskibet Churprindsen . . . 76 Kan., Adm. Niels Juel;
2. — Christianus Qvartus 56 — Viceadm. Christian Bielke;
3. — Gyldenløve . . . . 56 — Schoutbnt. Peter Morsing;
4. — Nellebladet . . . . 54 — Capit. Floris Carstensen;
5. — Christiania . . . . 54 — — Andreas Dreyer;
6. — Lindormen . . . . . 50 — — Cornelius de Witt;
7. — Delmenhorst . . . . 46 — — Jan Elers;
8. — Svenske Falk . . 40 — — Johan Schinckel;
9. Fregatten Havmanden . . . . 34 — — Zacharias H. Bang;
10. — Hummeren . . . . 34 — — Johan Behn;
11. — Havfruen . . . . . 24 — — Corn. M. Boomfeldt;
12. — Lossen . . . . . 28 — — Jan Hugo Barner;
13. — Spraglede Falk . . 16 — — Peter C. Wleugel;

Fodnoter

*) Denne findes i »Efterretninger o. d. d. o. n. Sømagt«, I, 184.

**) »Admiralitetets Copibog general«, nu i Geheimearchivet.

side 258

14. Kreyerten St. Jacob . . . . . Lieutn. Jan Fock van Embden;
15. — Fortuna . . . . . — Robert Mouath;
16. Snauen De 4 kronede Lillier — Niels Larsen Barfod;
17. Branderen Forgyldte Fisk . . . Capit. Hendrik Heldorn;
18. — Abrahams Offer . . . — Peter Andersen;
19. Gallioten Bonne Advanture;
20. — Oranienboom.

Juel seilede den 30te Marts fra Kjøbenhavn til Østersøen. Det paalagdes ham at opbringe svenske og for svensk Regning fragtede Skibe undtagen engelske og dem, som vare forsynede med engelske Passe, naar de kun ikke førte Folk eller Krigscontrabande til svenske Havne; alle Troppe- og Ammunitionstransporter mellem Sverrig og Pommern skulde saavidt muligt forhindres; men de allierede Magters Skibe iøvrigt sikkres fri Fart. Mødte han en overlegen Fjende, skulde han i Tide søge til Øresundet og ikke sætte Eskadren i Fare). Efter at have gjort 2 smaa Priser under den svenske Kyst opbrændte Juel 2 fjendlige Gallioter under Rygen og landsatte der nogle Folk, som bemægtigede sig en Deel Qvæg. For at udføre den ham medgivne nu aabnede hemmelige Ordre, at gjenerobre det ved Freden til Brømsebro afstaaede Gulland, vendte han sig derefter mod den blekingske Kyst og opjagede der, den 23de April, i Udhavnen Steenshamn de to svenske Fregatter Constantia paa 48 Kanoner og Charitas paa 32 Stykker Skyts. Disse varpede sig helt ind under Landet mellem Øen Utlængen og den faste Kyst, hvor de store Skibe ikke kunde følge dem, men bleve der angrebne af Hummeren, Havmanden og Spraglede Falk, som beskjøde dem saa virksomt fra Kl. 8—12 om Natten, at de Svenske, da de saae vore Folk bemande Fartøierne til Entring, stak Ild paa Skibene og flygtede i Land. Branden blev heldigt

---

Fodnoter
*) »Admiralitetets Copibog.«

side 259
Niels Juels Eskadre erobre Charitas og Gulland

slukket paa Charitas, der blev bemandet og indlemmet i Eskadren; men af Constantia bjergedes kun Størstedelen af Kanonerne.

Uventet ankrede Eskadren den 28de April om Aftenen i haardt Veir under Carlsøerne nogle Mile Syd for Visby. Den næste Morgen landsattes 2000 Mand under Oberst Martin Bertelsen ved

Klintehafn, hvor Fregatternes Skyts havde renset Stranden for de derværende svenske Soldater. Snart blev Tydskmersker Skandsen indtaget, og da Admiralen lod bekjendtgjøre, at intet Ondt skulde vederfares Indbyggerne, og at Alt, hvad der leveredes de Danske, skulde blive contant betalt, bragte Gullænderne i Hobetal Landgangscorpset alle Fornødenheder. Ligeledes viste de deres Hengivenhed for Danmark ved med deres Heste og Vogne at bringe Tropperne med Artilleri og Ammunition til Visby, der strax aabnede sine Porte for dem, efterat den svenske Besætning havde trukket sig tilbage til det paa en Klippe liggende Slot, der var omgivet med stærke Mure. Om Natten varpede Linieskibene Gyldenløve og Delmenhorst samt Fregatten Hummeren sig indenfor Slottets Skudvidde og aabnede ved Daggry en velrettet Ild mod dette. Vel led Skibene endeel Skade ved Slottets Kanoner; men de fortsatte ikke desto mindre Angrebet i flere Timer, indtil endelig den svenske Gouverneur Grev Oxenstjerna, da tillige Bertelsen rykkede frem til Storm, saae sig nødt til at capitulere. Slottet blev derpaa den 1ste Mai taget i Besiddelse af de Danske, og den svenske Besætning ført over til Sverrig. Tilligemed Slottet faldt endeel Krigsforraad og Skyts i vore Hænder.

Juel ansatte Major Bilenberg til Commandant i Visby med en Besætning af 400 Mand fra Eskadren og de dertil fra Kjøbenhavn medbragte 400 Soldater, lod Øen be

side 260

fæste paa de Steder, hvor der kunde ventes Landgange, og sørgede for Indbyggernes Bevæbning og Organisation. Gullænderen Thomas Wallenstein, der var bosat i Kjøbenhavn og var fulgt med Eskadren, blev indsat til Landsdommer, og Øens øvrige Embeder besattes med Indfødte, som de Svenske ganske havde udelukket derfra. Ligeledes forsynedes Indbyggerne med de manglende Levnetsmidler navnlig Salt, som man fik fra nogle forbiseilende Skibe mod rundelig Betaling med gullandske Produkter; tillige nedsattes den høie Told, de Svenske havde lagt paa alle Fornødenheder. Kongen udnævnte Juel til Landshøvding, uden at denne dog behøvede stedse at være der tilstede, og skjænkede ham en Deel Fyrretømmer, som havde tilhørt den svenske Regjering, samt lod en Skuepenge præge til Erindring om Erobringen. Under hele Krigen forblev Øen i dansk Magt, men maatte desværre tilbagegives Sverrig ved Freden.

Allerede den 4de Mai havde Juel med udmærket Indsigt og Raskhed sat Gulland i saa god Forsvarsstand, at han kunde forlade Visby, men maatte paa Grund af haardt Veir forblive til Ankers under Carlsøerne indtil den 16de. Derpaa lettede han for i Overeensstemmelse med den ham tilsendte Ordre at tage Station imellem Bornholm og Rygen for at forhindre svenske Troppetransporter. Skjøndt den hollandske Schoutbynacht Philip Allemonde med 8 Skibe) og den danske Admiral Jens Rodstehn med

1. Linieskibet Tre Løver . . . . . 60 Kan., Admiral J. Rodstehn;
2. — Fridericus Tertius 60 — Capit. Jan Encoert;

3. — Enighed . . . . . 62 — — Jacob Hoeck;
4. — Kjøbenhavn . . . . 50 — — Søren Orning;)
havde forøget Eskadren til en Flaade af 26 Krigsskibe,

Fodnoter
*) »Archiv for Søvæsenet«, II, 113 og 14.

side 261

vare Besætningerne dog svækkede ved Charitas Bemanding, Visbys Garnison samt en Deel Syge og Døde. Juel nødtes derfor til at ankre under Bornholm for at landsætte de farligere Syge og afvente den begjærede Forstærkning. Her signalerede hans Brandvagter ham den 23de, at Fjenden var i Sigte, hvorfor han strax lettede og med Nordvestvind stod Vester over holdende sig mellem Ystad og Rygen til Luvart af Fjenden.

Den svenske Flaade bestod af:

Første Eskadre med Krone i Flaget:

1. Lskb. Stora Kronan. 126 Kan., 842 Md., Rigsraad Creutz;
2. — Krono Solen . . . 72 — 465 — Adm. Ltn. Hans Clerck;
3. — Vrangel . . . . . 60 — 431 — Major Gustaf Horn;
4. — Draken . . . . . 64 — 326 — — Gustaf Sparre;
5. — Hercules . . . . . 54 — 254 — Captn. Edenberg;
6. — Neptunus . . . . . 44 — 208 — — Grönwald;
7. — Maria . . . . . 44 — 189 — . . . . . .
8. Freg. Sundswal . . . . 32 — 148 — Captn. Qvikelberg;
9. — Phoenix . . . . . 32 — 144 — . . . . . .
10. Brig Enhörning . . . . 16 — 50 — . . . . . .
11. Arm. Skib Perlan . . . . 18 — 90 — . . . . . .
12. — Trebröder . . 12 — 85 — . . . . . .
13. — Mjöhunden . . 10 — 32 — . . . . . .
14. — Sjö-Hästen . . 8 — 26 — . . . . . .
Branderne Jacobus og Svanen 21 — . . . . . .

Anden Eskadre med guult Flag:

15. Lskb. Svärdet . . . . . 86 Kan., 650 Md., Adm. Claus Uggla;

16. — Mars . . . . . 72 — 416 — Major Fred. Taube;
17. — Mercurius . . . 66 — 424 — — Johan Creutz;
18. — Hieronimus . . 70 — 410 — Cmd. Dynkarck;
19. — Svenska Lejonet 46 — 223 — — Coijet;
20. — Götheborg . . . 48 — 218 — Captn. Fr. Lou;
21. Freg. Frederica Amalia 32 — 171 — — Rosenfelt;
22. — Uttern . . . . 28 — 190 — . . . . . .
23. Brig Järnvågen . . . 16 — 173 — . . . . . .
24. — Ekorn . . . . 6 — 29 — . . . . . .

side 262

25. Arm. Skib Flyg. Wargen 86 Kan., 217 Md., ...
26. — Charitas . . . 8 — 31 — . . . . . .
28. — Råbåcken . . 8 — 22 — . . . . . .
28. — Posthornet . . 8 — 22 — . . . . . .Branderne Drufvan og Roklitan 15 — . . . . . .

Tredie Eskadre med blaat Flag:

29. Lskb. Nyckelen . . . . . 84 Kan., 445 Md., Adm. Joh. Bår;
30. — Åplet . . . . . 80 — 473 — Adm. Ltn. Boye;
31. — Saturnus . . . . 64 — 376 — Major Joh. Clerck;
32. — Cesar . . . . . 56 — 247 — Cmd. Eric Person;
33. — Wismar . . . . . 54 — 222 — Captn. And. Appelbom;
34. — Riga . . . . . 54 — 222 — — Grönwall;
35. — Compagnie Solen 50 — 193 — — John Baumann;
36. Freg. Hjorten . . . , . . 52 — 143 — . . . . . .
37. — Postillon . . . . . 20 — 92 — . . . . . .
38. Brig Leoparden . . . . 12 — 63 — . . . . . .
39. — Gripen . . . . . 6 — 24 — . . . . . .
40. — Sjömannen . . . . 4 — 16 — . . . . . .
41. Arm. Skib Salvador . . 32 — 144 — . . . . . .
42. — Constantia . 30 — 137 — . . . . . .

Fjerde Eskadre med almindeligt svensk Flag:

43. Lskb. Victoria . . . . . 76 Kan., 471 Md., Adm. Joh. Bergenstjerna;
44. — Venus . . . . . 62 — 408 — Adm. Ltn. Wachtmeister;

45. — Jupiter . . . . . 68 — 396 — Major Werner v. Rosenfelt;
46. — Carl XI. . . . . 56 — 347 — — Olof Berg;
47. — Spes . . . . . 48 — 225 — Captn. N. Taube;
48. Freg. Abraham . . . . . 36 — 145 —
49. — Nordstjernan . . 32 — 145 —
50. — Trumslagaren . . 32 — 129 —
51. Brig Elisabeth . . . . . 12 — 106 —
52. — Fortuna . . . . . 12 — 53 —
53. Arm. Skib Konung David 26 — 142 —
54. — Konung David minor . . . 10 — 29 —
55. — Anna Margareta 6 — 22 —
Branderne Diedrich og Jägaren 23 —

I Alt 25 Linieskibe, 9 Fregatter, 21 Brigger og armerede Skibe samt 6 Brandere med tilsammen 2196 Kanoner og bemandede med 11,960 Mand). Rigsraad Friherre Lorentz

---

Fodnoter

*) Denne Liste anfører Tonquist efter Palmskjolds Samlinger I, 142—45; men paa Armeringens Paalidelighed kan der ikke stoles, da

side 263

Creutz var fra Præsident i Bjergcollegiet bleven udnævnt til Flaadens Høistcommanderende uden nogensinde tidligere at have tjent tilsøes. Admiralerne Uggla, Bår, Bergenstjerna, Clerck og Wachtmeister vare derimod anerkjendte som duelige og tappre Sømænd.

Den allierede Flaade havde kun 18 til 20 Linieskibe, langt færre mindre Skibe og kun 3 Brandere. Ligeoverfor en saa overlegen Fjende, maatte naturligviis Juel ifølge sin ovenanførte Instrux være forpligtet til at trække sig tilbage. Dette udførte han med ualmindelig Dygtighed uden at blotte de danske Kyster eller svække sine Underhavendes Mod, idet han nærmede sig Øresundet samtidigt med kjækt at see Fjenden under Øine og møde denne djærvt i Kamp uden at udæske ham.

Endnu den 24de saae Flaaderne ikke hinanden, skjøndt deres Brandvagter jagede hverandre; først den 25de, da den dansk-hollandske Flaade var 2½ Miil nordenfor Rygens Nordostkyst Jasmund, kom Fjenden med en svag Nordnordostvind hen imod den. For ikke at give sit Tilbagetog Udseende af Flugt styrede Juel ikke mod Øresundet, men søgte skjøndt forgjæves at vinde Luven. Om Eftermiddagen, da Vinden var bleven Østen, og den allierede Flaade laa ved Vinden Sydsydost hen, bar Creutz ned mod den. Kl. 9 om Aftenen var Juel 1 Miil Øst for Jasmund, da vendte han og styrede mod Nordnordost Fjenden imøde. Saaledes kom det til Kamp. Vor Flaade brød igjennem den slet

sluttede svenske Linie og afskar de fem agterste Skibe; men Mørket forhindrede den i at udrette noget Afgjørende,

---

Fodnoter
Järnvågen og Flygande Wargen, som begge bleve erobrede af os, i Admiralitetsarchivet anføres med respective 44 og 56 Kanoner, og Hjorten andetsteds af Tornquist nævnes som armeret med 32 Stykker Skyts.

side 264

og efter 1 Times Fægtning vendte Creutz. Om Natten styrede Flaaderne mod Nordnordost. Næste Formiddag Kl. 7, da Vinden var Sydsydost, og begge Flaader snart stode Øster snart Sydvest over og paa de forskjellige Bouge mødte hinanden, kæmpedes paany med Heftighed Vest for Bornholm. Juel søgte atter at afskjære nogle af de agterste Skibe; men Fjenden var imidlertid bleven forsigtigere, kneb op til Luvart og holdt sig i stor Afstand. Da Juel nu havde naaet sin Hensigt at indgyde Fjenden Respect, holdt han Kl. 2 Eftermiddag mod Nordvest til Øresundet og beskjæftigede, efter Tornquists Angivelse, den svenske Flaade med at sende en Brander ind i den, der anrettede saa megen Forvirring, at Fjenden blev liggende opbrast, indtil de Allierede i sluttet Linie vare komne indenfor Falsterbo, hvor de ankrede. Svenskerne gik til Ankers en halv Miil udenfor Trelleborg. Begge Parter tilregnede sig Seiren; og i Sverrig anstilledes endog kirkelige Takkefester for den. Egenlig vare dog nok vi de Seirende; thi til Trods for den store Overmagt erobredes det svenske armerede Skib Konung David minor, uden at vi mistede en eneste Baad, ligesom de mest ansete svenske Officerer fraraadede at angribe den allierede Flaade, ihvorvel Carl XI, der fra Silfarps Kirketaarn havde fulgt Slagets Gang, gav Creutz Ordre dertil. Denne anklagede flere af sine Eskadre- og Skibschefer for at have forholdt sig slet under Kampen. De Allierede havde 50 Døde og 15 Saarede; Tabet paa svensk Side er ikke angivet; men da flere af Skibene vare ilde tilredte, er det rimeligt, at det har været større. Schoutbynacht Allemonde beskyldte Admiral Jens Rodstehn for ikke at have gjort sin Pligt i Slaget; men ved den af Rodstehn begjærede Undersøgelse oplystes, at dette var ugrundet, hvorfor Allemonde maatte give Rodstehn en Æreserklæring, og de

side 265
Juels optagne Forhørs- og andre Documenter bleve brændte *)

i Sagen optagne Forhørs- og andre Documenter bleve brændte).
Imidlertid var den hollandske Admiral Cornelius Tromp den 2den Mai ankommen til Kjøbenhavn med nogle flere hollandske Skibe. Hvis Christian V havde havt fuld Leilighed til at kjende den Dygtighed, Juel havde lagt for Dagen ved Erobringen af Gulland og det mesterlige Tilbagetog fra Bornholm, havde han maaskee næppe betænkt sig paa at gjøre ham til Adelaers Efterfølger som Generaladmiral. Men før disse Begivenheder havde Juel kun havt Leilighed til under Opdam, Ruyter

og Bielke at vise sig som en dygtig Underanfører. Vel var han som saadan allerede 1675 saa anseet, at man havde vaklet imellem ham og den sygelige Adelaer, da der skulde vælges en Anfører til Flaaden; men Kongen maatte uheldigviis nu tage Hensyn til sine politiske Forbindelser med Prindsen af Oranien, Generalstaterne og Churfyrsten af Brandenborg, der ivrigt anbefalede Tromp som en prøvet og dygtig Flaadechef. Denne blev derfor udnævnt til Generaladmiral og Vicepræsident i Admiralitetet, i hvis Spidse den nu [usikker: usødygtige] ellers saa fortjente Bielke stod. Det hollandske Parti i Marinen fik ved hiin Udnævnelse en farlig Tilvæxt.

Den nye Generaladmiral heisede den 9de Mai sit Flag paa Linieskibet Christianus Qvintus, som med flere danske og hollandske Skibe laa seilklart ved Kjøbenhavn og kun oppebiede de sidste Skibe af den Flaade, som Generalstaterne havde anbetroet Tromp til Kampen mod Sverrig. Men da man nu maatte vente et Angreb af den saa overlegne svenske Flaade paa Juel, skyndte Kongen sig at sende

---

Fodnoter

*) Journalerne for Linieskibene Christiania og Enighed, Tornquist, I, 146—49 og »Archiv for Søvæsenet«, II, 119—128.

side 266

Tromp med 5 danske og 4 hollandske Krigsskibe, 2 Brandere og 1 Galliot til Kjøgebugt; den 28de forenede han sig med Juel imellem Stevns og Falsterbo og overtog Overcommandoen). Flaaden bestod da af:

Avantgarden:

1. Lskb. Churprindsen . . . . 76 Kan. Adm. Niels Juel;
2. — Christianus Qvartus 56 — Viceadm. Chr. Bielke;
3. — Gyldenløve . . . . . 56 — Schoutbyn. Peder Morsing;
4. — Anna Sophia . . . . 56 — Captn. Hans Hardenbroek;
5. — Delmenhorst . . . . 46 — — Jan Elers;
6. — Nellebladet . . . . . 54 — — Floris Carstensen;
7. — Kjøbenhavn . . . . . 50 — — Søren Orning;
8. — Lindormen . . . . . 50 — — Cornelius de Witt;
9. Fregat Antonette . . . . . 34 — — Jens Jensen;
10. — Hummeren . . . . 37 — — Johan Behn;
11. — Svenske Charitas. . 32 — — Jan Fock van Embden;

Brander Stokfisken . . . . . Command. Hans Heldorn;— Abrahams Offer . . . . . — Peder Andersen;

Snauen De fire kronede Lillier . . . . . Ltn. Niels L. Barfod.

Corps de bataille:

12. Lskb. Christianus Qvintus 86 Kan. Genadm. C. Tromp;
13. — Tre Løver . . . . . 60 — Adm. J. Rodstehn;
14. — Ostergo . . . . . 60 — Viceadm. Berent de Vries;
15. — Charlotte Amalie . . 54 — Schoutbncht. Mathias Phil;
16. — Enighed . . . . . 62 — Captn. Jacob Hoeck;
17. — Fredericus Tertius . 60 — — Jan Encoert;
18. — Svenske Falk . . . . 40 — — Johan Schinckel;
19. — Christiania . . . . . 54 — — Andreas Dreyer;
20. — Campen . . . . . 44 — — Hans Hartwig;
21. Fregat Frisia . . . . . 36 — — Croon;
22. — Havmanden . . . . 34 — — Peder Madsen;
23. — Havfruen . . . . . 24 — — Cornelius M. Boomfeldt;
24. — Spraglede Falk . . 16 — — Peder Carlsen Wleugel;
1 Kreiert . . . . . 4 —
Brander Louys . . . . . Command. Peder Besançon;
— T'Hoen . . . . . — Willem Willemsen;
Galliot Komp-Gerritz.
— Rokke.

Fodnoter
*) Tromps paa hollandsk skrevne Rapport tidligere i Admiralitets-, nu i Geheimearchivet.

side 267
Flaaden under Trump og hans Instrux

Arrieregarden:

25. Lskb. Delft . . . . . 62 Kan. Adm. Philip Allemonde;
26. — Waesdorp . . . . . 68 — Viceadm. van den Heuvel;
27. — Dortrecht . . . . . 46 — Schoutbncht van der Poort;
28. — Ackerboom . . . . 60 — Cptn. Daniel Elsevier;
29. — Gideon . . . . . 60 — — Abraham van Ziil;
30. — Justina . . . . . 64 — — Wynbergen;
31. — Northolland . . . . 44 — — Dekker;
32. — Caleb . . . . . 40 — — Jan Croock;
33. Fregat Uttrecht . . . . . 38 — — Barent Rees;

34. — Hvide Falk . . . . 28 — — Cort Muller;
35. — Lossen . . . . . 28 — — Jan Hugo Barner;Brander Leonora . . . . . — Command. Peter Bockkes;Snauen Perle . . . . . 8 — — Jan Steen;
Galliot . . . . . Thimotheus Altri).

I Alt 25 Linieskibe, 10 Fregatter, 5 Brandere og 6 Smaafartøier, armerede med tilsammen 1727 Kanoner.

Den svenske Flaade var os saaledes ikke blot overlegen med 459 Kanoner og en heel Deel mindre armerede Skibe og Brigger, men tillige derved, at dens Linieskibe vare betydeligt større, idet Admiralskibet førte 126 Kanoner, 7 af de andre mellem 70—86 Stykker Skyts), medens vort største Skib kun var armeret med 86 og foruden dette blot eet af vore Linieskibe var paa over 70 Kanoner.

Tromps Instrux var dateret den 20de Mai. Den befalede ham at gjøre Fjenden alt muligt Afbræk og bemægtige sig ikke blot alle svenske, men tillige andre Nationers Skibe, der kom fra eller vare bestemte til svenske Havne, undtagen engelske, tydske og hollandske, naar de havde Pas og ei førte Krigscontrabande. Naar Churfyrsten af Brandenborg ønskede det, og Krigsraadet fandt det hensigtsmæssigt, skulde han angribe Rygen og understøtte branden

---

Fodnoter

*) De med mærkede Skibe vare hollandske, de øvrige danske.
**) Foruden det af Juel erobrede armerede Skib, havde en Ostendekaper taget en Galiot fra Creutz, af hvis Brandere ogsaa en var brændt.

side 268

borgske Angreb enten paa denne Ø eller paa andre Steder af den pommerske Kyst. Krigsraadet var sammensat af samtlige Flagmænd og en Deel af de ældre Skibschefer og skulde efter Stemmeflerhed afgjøre alle vigtigere Anliggender. Spanske og brandenborgske Kapere maatte vel taales i Østersøen mod de Svenske; men dersom de skulde gribe for vidt om sig og »begaae nogen Insolancer« imod dem, som Kongen havde tilladt fri Fart paa Sverrig, da skulde de anholdes, og de spanske straffes efter Krigsraadets Tykke, men de brandenborgske sendes til Kjøbenhavn med udførlig Beretning om, hvori de havde forseet sig. I en Skrivelse af 22de Mai meddelte Kongen Generaladmiralen, at det var hans Hensigt at gjøre Landgang i Skaane og søge at tilbageerobre de Riget fratagne Provindser, hvorfor Flaaden skulde bestræbe sig for at ødelægge den svenske Flaade, allarmere Stokholm ved forstilte Landgange og Smaaangreb, forsyne Gulland med alt Fornødent og krydse mellem Bornholm og Rygen; at det var befalet Statholder Gyldenløve at gjøre et Indfald i Sverrig fra Norge, hvorved Understøttelse af Søværnet var ønskelig, hvorfor Admiral Jens Rodstehn med to

danske og et hollandsk Linieskib skulde komme til Kjøbenhavn for derfra at kunne udsendes til i Forening med norske Defensionssibe at krydse i Kattegattet for at lette Statholderens Operationer).

Den 30te Mai passerede den allierede Flaade Falsterbo med frisk Kuling fra Sydvest og gjorde kjækt Jagt paa den overlegne svenske Flaade, der samme Morgen var gaaet under Seil fra Trelleborg og saaes under Tornebusken

---

Fodnoter

*) Efter Admiralitetsarchivet i »Efterretninger o. d. d. o. n. Sømagt«, I, 188—90. Denne Instruction er ligesom næsten Alt, hvad Kongen og Admiralitetet har skrevet til Tromp, affattet saavel paa Dansk som paa Hollandsk.

side 269

Tromps Instrux. Slaget under Øland 1ste Jumi 1676.

paa Rygens Nordvestkyst. I Henhold til den i Trelleborg af Carl den 11te givne Ordre at undgaae Slag, indtil han kunde søge Tilflugt i Skjærgaarden Nord for Øland, forcerede Creutz Nordost hen, forfulgt af Tromp under tiltagende Kuling af den til Syd til Ost gaaende Vind. I Mørkningen styrede den svenske Flaade østligere og kom derved de Allierede af Sigte. Natten over førte begge Flaader saa mange Seil som muligt, og da Fjenden om Morgenen endnu ikke kunde opdages, udsendte Tromp syv Fregatter i forskjellige Retninger for at opsøge ham. Herved lykkedes det at indhente saadanne Underretninger, at Flaaden fik ham i Sigte om Middagen i Sydost, hvorpaa Generaladmiralen gjorde Signal for Enhver at gjøre sit Bedste for at opjage Fjenden. Jagten fortsattes da igjen; ved Solens Nedgang passeredes Christiansø, idet Flaaderne styrede Øst, og den 1ste Juni om Morgenen Ølands Sydpynt. Ved dristigt at løbe Landet nærmere end de Svenske vandt den allierede Flaade Luven. Vinden var da vestlig med rebet Merseils Kuling og svære Byger. Jagten gik langs den ølandske Østkyst, og de Svenske forcerede saa stærkt Seil, at flere Skibe mistede Merseræer og Bramstænger. Henimod Middag kom de bedstseilende allierede Skibe Fjenden saa nær, at denne troede at kunne afskjære dem fra Flaadens andre langt tilbageværende Skibe. Efter Ugglas Begjæring gav derfor Creutz Vendingssignalet og gjorde selv Begyndelsen med sit Skib Stora Cronan. Men skjøndt han derved kom til Vinden, beholdt han dog usømandsmæssigt samme Seil, som han havde ført for Vinden. Disse kunde det ranke og med Skyts overlæssede Skib ikke bære, og saameget mindre som det tilmed var saa let ballastet, at det efter Tornquist's Beretning (I, 151) laa syv Fod lettere paa Vandet end i det foregaaende Aar.

side 270

I Vendingen kom desuden en stærk Byge, hvorved Skibet krængede saa meget over, at Vandet styrtede ind af det underste Batteries Porte, som man havde glemt at lukke. Derved fyldtes Skibet

og sank tvers for Hultersta Kirke paa Øland en Miil fra Landet. Kun noget af Styrbordsside var synlig over Vandet, da der kom Ild i Krudtmagazinet, og Stora Cronan sprang i Luften. Af dens 842 Mands stærke Besætning bleve kun 40 Mand reddede. Der fortælles, at der ved denne Leilighed desuden omkom 300 svenske Adelsmænd, der tjente som Frivillige. Admiral Creutz og hans Søn sprang overbord og druknede. Ved sin Mangel paa Sømandskundskab drog denne ellers hæderlige og modige Mand saaledes ikke blot en stor Deel af sine Landsmænd med sig i Døden, men tilføiede tillige den svenske Marine et saa føleligt materielt Tab, at Følgerne deraf sporedes hele Krigen. Denne Begivenhed bragte de Svenske i stor Uorden. Iblandt de faa af de Skibe, der havde vendt og holdt Stand, var Admiral Uggla, som ansaaes for Sverrigs kyndigste og dygtigste Sømand, den, hvem Commandoen tilkom efter Creutz's Død. Tromp, der med fire andre allierede Skibe vare forrest, vendte ogsaa og gjorde Signal til et almindeligt Angreb. Christianus Qvintus og Juel med Churprindsen, som imidlertid var kommen op, lagde sig hver paa sin Side af Ugglas Skib Svärdet og sloges med dette og dets Secundanter i 1½ Time; da faldt Svärdets Stormast, hvorpaa den kjække Uggla maatte stryge. Skjøndt Admiralerne søgte at forhindre det, lagde dog den hollandske Brander T'Hoen paa Siden af Prisen og opbrændte det skjønne Skib, hvorved Uggla tilsatte Livet, og kun 52 Mand bleve reddede af den 650 Mand stærke Besætning. Nu gjaldt det paa svensk Side kun om at redde sig, hvo der kunde, thi de Allierede,

side 271

hvis Skibe imidlertid vare blevne samlede, satte stærkt efter de Flygtende. Af de tre Skibe, som tilligemed Svärdet holdt længst ud, blev Neptunus erobret af det hollandske Gideon og Järnvågen af det danske Anna Sophia; Hieronimus undkom ved Hjælp af Natten. Endvidere blev Enhørning og Ekorn erobrede under Flugten), og Åplet forliste ved Indseilingen i Skjærgaarden.

Beretningerne om de Svenskes Tab ere meget uoverensstemmende; deres Historieskrivere angive det forskjelligt mellem 7—12 store Skibe. Alle indrømme Tabet af de her omtalte 7 Skibe med over 400 Kanoner. Tromp beretter i sin Rapport) at have seet tre svenske Skibe strande paa Ølands nordlige Kyster, og at et af de sværeste fjendlige Skibe kom paa en Klippe ved Vestervik. Juel angiver det svenske Tab til 7 Skibe foruden Jagter og Gallioter. Tabet af Mandskab kan næppe have været under 2500—3000 Mand, hvoraf 600 Fanger. Tre svenske Admiraler tilsatte Livet. De Allieredes Tab er ikke angivet. Tromp melder, at han havde 100 Døde og Saarede paa sit Skib. Den med Svärdet ødelagte Brander var det eneste Skib, vi mistede, og Tromp anfører endog i sin Rapport, at ei engang nogen Mast eller Stang blev tabt. For Seiren holdtes kirkelige Takkefester i Danmark, og Kongen lod i samme Anledning præge en Skuepenge, som endnu forefindes i det kongelige Myntcabinet i Kjøbenhavn.

Nu havde de Allierede fuldkommen Overmagten i Østersøen; de Svenske kunde fra Søsiden ikke undsætte deres tydske og skaanske Provindser, som de Allierede

Fodnoter

) De erobrede Skibe bleve alle indlemmede i vor Flaade, og de Hollændere, som havde Andeel i dem, bleve tilfredsstillede med Pengegodtgjørelser.) Denne er aftrykt i »Efterretninger o. d. d. o. n. Sømagt«, I, 193—202.

side 272

angrebe; Gullands Besiddelse var sikkret, og til Beskyttelse af de Allieredes Handel paa Østersøen behøvedes kun mindre Eskadrer og enkelte Krydsere.

Efterat have forfulgt den flygtende Fjende til hans Havne og renset Østersøen var den dansk-hollandske Flaade den 19de Juni samlet paa Kjøgebugt, hvor den blev istandsat. Kongen kunde nu udføre sit Forsæt at angribe Skaane med 16,000 Mand, og for at understøtte Hærens Operationer der blev Ystad den 27de Juni erobret af Tromp med Flaadens Folk, ved hvilken Leilighed Capitain Andreas Dreyer især udmærkede sig, samt fem Fregatter stationerede i Ystadbugten. Smaa Eskadrer bleve udsendte for at forhindre Troppetransporter til Skaanes Undsætning, og med en Deel af Flaaden recognoscerede Generaladmiralen Rygen; men da der fandtes en betydelig fjendlig Troppestyrke, og Flaaden manglede Soldater, kunde ingen Landgang finde Sted. Tromp vendte sig derfor til den skaanske Kyst og besatte Christianopel.

For at understøtte Gyldenløves Indfald i Sverrig forlod Admiral Marquor Roedtstehn), efterat have beskyttet den danske Hærs Landgang ved Helsingborg, med 2 danske og 2 hollandske Linieskibe samt 3 Defensionsskibe fra Bergen og Trondhjem, den 11te Juli Øresundet og blokerede Göteborg. Her kom Admiralskibet Kjøbenhavn paa Grund og maatte brændes for ikke at falde i Fjendens Hænder. I denne Anledning lod Kongen den 13de August Roedtstehn arrestere af Rigsadmiralen og Commandoen over den med to danske Defensionsskibe forstærkede Blokadestation overgive til Oberstlieutenant Wibe, der havde været

Fodnoter

*) Hertil var som ovenfor anført først Admiral Jens Rodstehn bestemt.

side 273

Ystad erobres. Gøteborgs Blokade. Flaaden oplagt.

Søcapitain i hollandsk Tjeneste). Roedtstehn maa imidlertid snart være kommet paa fri Fod igjen, da han det paafølgende Aar commanderede Avantgarden i Slaget paa Kjøgebugt.

Den 2den September blev Niels Juel med 20 Linieskibe og Fregatter samt nogle Smaaskibe afsendt fra den endnu i Kjøgebugt liggende Flaade for at »bringe den forvirrede Fjende i mere Uorden«, forsyne Gulland med, hvad det manglede, og forhindre Troppeoverførsler fra Finland til Sverrig. Den 28de September var han igjen tilbage paa Kjøgebugt; men iøvrigt savnes nærmere Oplysninger om dette Krydstogt. Omtrent paa samme Tid seilede den største Deel af den hollandske Flaade hjem, medens de fleste af de større danske Skibe bleve oplagte i Kjøbenhavn, hvorefter Tromp tilførte Leiren i Skaane en Kongen velkommen Forstærkning af 3,000 Matroser fra Flaaden, bevæbnede hver med en Sabel, en Pistol og en Morgenstjerne. Disse Søfolk gjorde god Tjeneste i Slaget ved Lund den 4de December. Til Belønning for hans Tjeneste i Slaget under Øland og ved Felttoget i Skaane ophøiede Kongen den 28de November Generaladmiral Tromp i den danske Grevestand og hædrede ham med Elephantordenen. Efter Oplægningen af Hovedflaaden krydsede to smaa Eskadrer under Admiral Jens Rodstehn og Viceadmiral Christian Bielke) i Nord- og Østersøen, uden at det vides, at der forefaldt noget af Betydning.

Før Beretningen om dette Aars Begivenheder sluttes, maa endnu Forholdet mellem de Danske og Hollænderne nærmere berøres. I Tromps Rapport om Slaget under Øland

---

Fodnoter

*) Efter Admiralitets-Copibogen i »Efterretninger om den danske og norske Sømagt«, I, 203.

**) Sammesteds, I, 204.

side 274

omtales de Danskes Færd næsten ikke, muligt fordi han mente, at Juel vilde indsende en Rapport derover. Dette skete ogsaa virkelig, og deraf er det, at vi vide, at Juel med Tromp kæmpede paa Siden af Svärdet, at han med sin Eskadre forfulgte Fjenden længst, og at han først kom tilbage til Kjøgebugt, efterat Tromp havde søgt derhen. Men naar man seer, at Tromp efter Slaget førte Klage over sine underhavende Admiraler og Skibschefer uden at navngive nogen og ikke dristede sig til at lade det komme til Rettens Kjendelse, da Kongen befalede, at de Skyldige skulde drages til Ansvar, saa tyder dette paa en Spænding mellem de to Nationaliteter. Denne traadte endnu skarpere frem, da den hollandske Viceadmiral Evertz efter Slaget stødte til Flaaden med 2 hollandske Skibe og gjorde Paastand paa Rang over Juel. Det var nemlig kun Kongens udtrykkelige Befaling, der forhindrede, at den danske Admiral sattes under den hollandske Viceadmiral. Ogsaa Juel besværede sig over Tromp og skal endog jevnligt have yttret, at han ønskede at faae fat paa den hollandske Flaade, naar han var færdig med den Svenske. Han skal ligeledes, ifølge et taasingsk Haandskrift, have udtalt, at de hollandske Skibe holdt sig tilbage i Slaget og passede, at de Danske kom i den heftigste Ild, fordi Skibscheferne erholdt en vis aarlig Betaling for at holde Skibene vedlige med Seil og Tougværk og derfor sørgede for, at dette ikke blev spoleret. Desuden havde de en bestemt Sum til Hverving af Matroserne, hvorfor de nødig bragte disse i Fare, ja de havde endog en Belønning at vente, naar de

bragte Skibene hjem saa lidet beskadigede som muligt. Naar de hollandske Skibe havde det bestemte Antal Kanoner, om end Skibene næppe kunde flyde, indskreves de for Orlogsskibe, og Eierne toge deres Betaling af Staternes Admiraliteter.

side 275

Forholdet til Hollænderne. Krigserklæring mod Frankrig.

Hertil kom endnu Hollændernes slette Kost og grove Behandling samt den Foragt, de viste mod vore Officerer og Søfolk, der vel ikke altid havde været paa saa lange Søreiser som en Deel af de hollandske, men dog ligefuldt ret godt forstode at seile i de Farvande, hvor vi skulde møde vor Fjende. Rigsadmiralen og hele Admiralitets-Collegiet var efter hans Mening hollandsk-sindet).

Ved Krigen i Skaane 1676 havde denne Provinds lidt saa meget, at den ved Aarets Slutning ikke var i Stand til at underholde de derværende to Armeer. Efter Slaget ved Landskrona indskrænkede de Danske sig derfor til at forsvare denne Stad samt de øvrige erobrede Fæstninger og trak de Tropper, som ikke brugtes hertil, over til Sjælland. Endskjøndt Fredsunderhandlingerne fortsattes i Nimvegen, hvor der ogsaa vare danske Gesandter tilstede, rustede man sig dog om Vinteren ivrigt til næste Aar. Frankrig og Danmark udstedte Krigserklæringer mod hinanden, og Christian V forbandt sig paa det Nøieste med Brandenborg mod deres fælles Fjender. Kongen paatog sig at hindre Troppetransporter til de svensk-tydske Provindser, hvilke Churfyrsten skulde erobre. Ogsaa Hollænderne opfordredes til at staae de Allierede bi for at sikkre Herredømmet i Østersøen. Men man kunde ei have stor Tillid til Generalstaternes Løfter, da disse sluttede en Traktat med Sverrig, som det vel hed kun i Handelsanliggender, men som dog indeholdt flere hemmelige Artikler. Da man imidlertid ikke troede at kunne undvære deres Hjælp, sendte Kongen i Februar 1677 Tromp til Holland for at bevirke Opfyldelsen af Generalstaternes Løfte, at lade en betydelig Flaade komme til Hjælp mod de Svenske tidligt

---

Fodnoter

*) Riegels »Forsøg til Vte Christians Historie«, S. 325.

side 276

i Foraaret; men skjøndt Tromp anvendte sin store Indflydelse for i Forening med den danske Gesandt at paaskynde de hollandske Udrustninger, skrede disse dog kun langsomt frem. Generalstaterne bleve nemlig deres sædvanlige Politik tro; de frygtede for at det Held, hvormed Danmark hidtil havde ført Krigen, skulde blive skadeligt for deres Handelsherredømme i Norden og ønskede derfor ikke, at Pommern skulde blive erobret. Kunde ved deres Nølen de Svenske opnaae Fordele over de Danske tilsøes, vilde det ikke være dem ukjært, saameget mere som denne deres Lunkenhed maaskee kunde befordre Freden med Frankrig, som de jo før jo heller ønskede sluttet.

Da Rigsadmiralen ikke tog synderlig virksom Deel i Admiralitetsforretningerne, hvilede disse i Tromps Fraværelse især paa Niels Juel. Denne forestod med Iver Arbeiderne paa Holmen, hvor Viceadmiral Henricq Span bestyrede Detaillen, og Kongen flittig viste sig. Søen blev først aaben midt i Marts 1677; enkelte lette Linieskibe og Fregatter bleve da udsendte til Østersøen for derfra i Tide at erfare, naar Fjenden lod sig see, og for at beskytte Handelssøfarten. Folk samledes overalt i Kongens Lande til Flaaden, og fra Holland ankom midt i April to smaa Krigsskibe med 700 der hvervede Søfolk.

Vel blev den største Deel af den svenske Flaade udrustet i Østersøeshavnene; men der var dog et vigtigt Orlogsværft i Göteborg, hvor der var stationeret en Eskadre, og især derfor blokeredes denne Havn 1676, indtil Vinteren nødte Blokadeskibene til at fjerne sig. Den ansete svenske Admiral Erik Sjöblad, som commanderede Eskadren der, vidste nok, at de Dansk-Norske ikke vilde undlade at komme igjen og skyndte sig derfor i Foraaret 1677 at udføre den ham meddelte Ordre at seile til Østersøen

side 277
Udrustninger 1677. Niels Juel og Erik Sjøblad.

igjennem Beltet. Han skulde forhindre Overførslen af 4,000 Mand münsterske i dansk Sold tagne Tropper, som fra Holsten skulde støde til den danske Hær i Skaane. Ved derefter at forene denne Eskadre med Hovedflaaden haabede man at faae Overmagten i Østersøen og da at kunne landsætte Tropper paa de danske Øer for derved at tvinge Cristian V til at forlade Skaane. Den 23de Mai ankrede Sjöblad imellem Knudshoved og Sprogø, plyndrede og opbrændte nogle Huse i Land og bemægtigede sig flere Smaafartøier. Paa et af disse befandt sig Jægermester Hans Arenfeldt, som frikjøbte sig og ilede til Kjøbenhavn for at melde Fjendens Ankomst til Storebelt. Strax blev en Galliot afsendt med denne Efterretning til Niels Juel, der, samme Dag Sjöblad kom til Beltet, var afseilet til Østersøen med en Eskadre. Gallioten traf Juel, efterat denne havde afsendt to Krigsskibe, som lykkeligt convoierede de münsterske Tropper til Landskrona, den 28de Mai tilankers ved Gjedser for Stille. Efter et den 29de afholdt Krigsraad besluttede Juel at opsøge Fjenden, tildelte sine Skibschefer deres Poster, opmuntrede Enhver til at gjøre sin Pligt og lettede strax for at seile Vester paa. Men stille Veir og Modvind hindrede Skibene i at avancere, og sildigt om Aftenen maatte Eskadren atter ankre midt i Farvandet mellem Falster og den meklenborgske Kyst. Den 30te krydsede Juel igjen med stille Veir under Gjedser, da han Klokken 6 E. M. saae den Øster efter fra Femern kommende Fjende, der, da han blev den danske Eskadre vaer, ankrede 2 Mile Nord for Rostok.

Efterat nogle i Østersøen værende Skibe havde forenet sig med Juel, og den under Rygen erobrede stralsundske

side 278

Kaper, Den lille Jæger, var indlemmet i Eskadren, bestod denne af:

1. Lskb. Christianus Qvintus . . 86 Kan., Admiral Niels Juel;
2. — Churprindsen . . . . . 74 — Viceadm. Chr. Bielke;
3. — Gyldenløve . . . . . 56 — — Peder Morsing;
4. — Enighed . . . . . 62 — Capitain Andreas Dreyer;
5. — Christianus Qvartus . . 54 — — Cornel. M. Boomfeldt;
6. — Christiania . . . . . 54 — — Jacob Hoeck;
7. — Nellebladet . . . . . 52 — — Jan Pype;
8. — Lindormen . . . . . 50 — — Cornel. de Witt;
9. — Neptunus . . . . . 42 — — Jan de Vogel;
10. — Christianssand . . . . 40 — — Jan Falck;
11. Fregt. Hummern . . . . . 37 — — Johan Lund;
12. — Havmanden . . . . . 34 — — Zachar. H. Bang;
13. — Havfruen . . . . . 30 — — Winand deMeurs.

I Alt 13 Skibe med 671 Kanoner, 2 Brandere og 1 Galliot.

De svenske Skibe vare:

1. Lskb. Amarant . . . . . 60 Kan., Adm. Erik Sjøblad;
2. — Calmar Castell . . . . . 74 — Cptn. Cornelius Tiessen;
3. — Engel Gabriel . . . . . 50 — — Joh. Brandt;
4. — Andromeda . . . . . 50 — — Porath;
5. — Haffrun . . . . . 44 — — Petter Hasselberg;
6. — Wrangels Pallats . . . . 44 — — Banckert;
7. — Rosen . . . . . 44 — Major Rothkirk;
8. Frgt. Gustafvus . . . . . 36 —
9. — Gripen . . . . . 12 —
10. Jagt Diana . . . . . 6 —
11. — Venus . . . . . 4 —

I Alt 11 Skibe med 424 Kanoner og 1 Brander.

Paa Grund af den svage nordvestlige Brise og Modstrømmen kunde de Danske ikke naae Fjenden, før Vinden den 31te om Middagen løb om til Sydvest. Juel gjorde da Signal til, at Enhver skulde gjøre sit Bedste for at opjage de Svenske, som endnu laa tilankers Nord for Rostok, og Sjøblad lod

sine Skibe kappe Ankertougene for at undløbe Nordost hen. Kulingen var saa svag, at begge Eskadrer buxerede sig frem med Fartøierne. Først Klokken 5

side 279
Niels Juel og Erik Sjøblad.

Eftermiddag kunde de forreste Danske række Fjendens agterste Skibe med underste Batterikanoner; men Afstanden var endnu for stor til, at Skydningen kunde have nogen afgjørende Virkning. Dog lykkedes det den tappre Dreyer at naae op paa Siden af Wrangels Pallats med sit velseilende Skib Enighed og Klokken 10 at tvinge Banckert til at stryge. Hele Natten fortsattes Jagten under Buxering; dog vexledes kun enkelte Jagtskud paa Grund af den store Afstand.

Aarsdagen efter Ølandsslaget jagede Juel atter de svenske Skibe mod deres Havne; dengang maatte han dele Laurbærkrandsen med Tromp; men nu var han Høistcommanderende og viste, at han forstod at seire uden Hollændernes Hjælp. Ved Daggry friskede Kulingen fra Sydost, og Klokken 2½ om Morgenen kom Christianus Qvintus, Lindormen og Nellebladet Fjenden paa Skud Syd for Møen. Juel angreb de agterste svenske Skibe: Engel Gabriel, Rosen og Gustafvus. Lindormen bandt an med Haffrun; men Nellebladets Chef holdt sig agten for Flagskibet uden at tage Deel i Slaget; først da Gyldenløve kom Lindormen til Hjælp, begyndte Pype at skyde paa lang Afstand. Henimod Klokken 5 maatte Haffrun overgive sig til Lindormen. Den kjække Bielke, som i det foregaaende Aar allerede havde udmærket sig i Slagene mellem Bornholm og Rygen samt i Ølandsslaget, kom endelig med Churprindsen det største svenske Skib Calmar Castell paa Siden og blev understøttet i Angrebet paa dette af Christianus Qvartus, Christiania og Havfruen, efterhaanden som de kom opseilende. Efter en tapper Modstand maatte Tiessen overgive Calmar Castell, men ødelagde Skibet ved fra Dækket at skyde med Kanoner igjennem Lugerne ned deri, hvorved det blev saa læk, at det maatte landsættes paa Falster,

side 280

hvor kun Skytset, Inventariet, Seilene og Takkeladsen bleve bjergede).

Da Juel Klokken 4 saae, at de forreste svenske Skibe Amarant, Andromeda, Gripen og en Brander satte flere Seil til for at undløbe i den ved Krudtrøgen frembragte Tykning, overlod han de af ham først angrebne og allerede haardt medtagne fjendlige Skibe til den øvrige Deel af Eskadren og jagede derpaa selv det svenske Admiralskib og dets Secundanter med Christianus Qvintus alene. Under Møen indhentede han Amarant og tvang Sjöblad efter to Timers haard Kamp til med nedskudt Forstang at overgive sig; ogsaa Engel Gabriel, som kjækt var kommen sin Admiral til Hjælp, nødte Juel ved nogle velrettede Lag til at stryge. Imidlertid benyttede Andromeda, Gripen, Rosen og Gustafvus den opkomne Taage og friske Kuling til at flygte, især ved den Mangel paa

Understøttelse, som Juel desværre forgjæves befalede Gyldenløve, Nellebladet, Neptunus, Christiansand og Hummeren at yde sig, medens han kæmpede med Amarant og Engel Gabriel. Ilde tilredt undkom Rosen under engelsk Flag igjennem Øresundet; men Diana og Venus, der søgte samme Vei, bleve tagne af den danske Fregat Svenske Falk, som havde convoieret de münsterske Tropper til Landskrona. Branderen St. Peder blev erobret paa Malmørhed af 2 Dragørbaade).

I Slaget under Øland havde Sverrig i det Mindste mistet 7 Skibe, hvoraf dog kun fire kom i dansk Magt; i Slaget under Falster og Møen ødelagdes Calmar Castell

---

Fodnoter

*) Man beskyldte den fangne Capitain Tiessen for at have beskadiget Skibet, efterat han havde strøget; men dette kunde ikke bevises for den i den Anledning nedsatte Krigsret.) Juels Rapporter og Skibsjournalerne, nu i Geheimearchivet, sammenholdte med Tornquists Beretning.

side 281

Slagets Udfald og Krigsret.

paa 74 Kanoner, og Danmarks Flaade blev forøget med syv Skibe, nemlig Amarant, Engel Gabriel, Haffrun, Wrangels Pallats, Diana, Venus og Branderen St. Peder, i Alt armerede med 210 Kanoner [usikker: foruden] de 74 Stkr., som bleve bjergede af Calmar Castell. Fangne bleve den commanderende Admiral, 7 Skibschefer, 2 Søcapitainer, 10 Sølieutenanter, og 1 Oberstlieutenant, 1 Major, 1 Capitainlieutenant, 5 Lieutenanter og 1 Fændrik af Landetaten samt omtrent 1200 Matroser og 350 Soldater. De Svenskes Tab af Døde og Saarede er ikke angivet; men da Skibene vare meget forskudte, maa det have været betydeligt. Tabet paa dansk Side var nogle og halvfjerdsindstyve Døde og Saarede; intet Skib, end ikke en Baad, mistedes.

Paa Slagdagens Eftermiddag ankrede Eskadren paa Kjøgebugt og lagde den 7de nærmere op til Dragør for at landsætte Fangerne og ikke have saa langt til Holmen for at hente det Fornødne til at istandsætte den i Slaget lidte Skade. Priserne indbragtes til Holmen. Juel indgav strax Klage over de Skibschefer, som havde viist sig lunkne i Slaget; thi skjøndt mild og overbærende mod sine Undergivne, paatalte han dog med Strenghed alle grovere Forseelser. To Gange havde han kæmpet alene mod flere Fjender, medens flere danske Skibe bleve liggende ved enkelte svenske, uagtet han ved Signaler og ved at sende Fartøier til dem, ja endog ved Skud havde opfordret dem til at tage virksommere Deel i Slaget. Den større Styrke paa vor Side var saaledes ved Enkeltes Feighed bleven unyttig, ellers vilde uden Tvivl de undkomne Fjender have maattet dele Skjæbne med deres fangne Landsmænd. Den nedsatte Krigsret dømte den 19de Juni de tre Skibschefer paa Gyldenløve, Hummeren

side 282

og Christiansand til Pengebøder. Af to i dansk Tjeneste værende Hollændere, Cheferne for Nellebladet og Neptunus, blev den første dømt til at kasseres, medens den sidste, der havde holdt sig fjernt fra Fjenden under hele Kampen og mod hvem Fiskalens Paastand gik ud paa at have forbrudt Ære og Liv, undgik Straffen ved om Natten at flygte med sin Chaluppe til Vismar.

Ved Tilintetgjørelsen af Sjøblads Eskadre sikkredes vort Herredømme i Østersøen, saa at vi ikke blot kunde forebygge svenske Troppetransporter, men selv uhindret yderligere overføre 2,000 keiserlige og hessiske Hjælpetropper til Skaane. I Sverrig arbeidede man imidlertid ivrigt paa at faae Hovedflaaden i Søen, og da den hollandske Hjælpeflaade endnu stedse udeblev, maatte Danmark gjøre sit Bedste for paa egen Haand at møde de Svenske. Span arbeidede derfor utrætteligt paa Holmen, og ligesom Skibene vare udrustede, bleve de afsendte til Kjøgebugt, hvor Juel dernæst organiserede Flaaden og indexercerede Mandskabet. Navnlig indøvede han for første Gang hos os tactiske Linieevolutioner saavel med Fartøier som med Skibene, hvad der tildeels afgjorde det paafølgende Slags heldige Udfald. Kongen var selv den 18de Juni ombord paa Admiralskibet og opmuntrede ved Belønninger Officererne og Mandskabet, blandt hvem der under den høitagtede og almindeligt elskede Juel herskede den bedste Stemning. Ved Krydsere og Smaaeskadrer holdtes Øie med Alt, hvad der passerede i Østersøen, og saaledes erholdt Juel den 21de Efterretning om, at den svenske Hovedflaade, som den 9de var løbet ud, var seet under Bornholm.

Den 22de blev Flaaden beordret at tage Station imellem

side 283
Flaaden paa Kjøgebugt.

Pommern og Skaane, saafremt Krigsraadet fandt dette raadeligt, for at hindre svenske Troppetransporter og beskytte Overførselen af danske Hjælpetropper. Det blev besluttet strax at søge denne Station, hvorhen Flaaden dog ikke naaede paa Grund af Stille. Iøvrigt paalagde Kongen Juel gjentagne Gange kun at gaae forsvarsviis frem og holde sig saaledes med Flaaden, at de Svenske ikke kunde hindre Foreningen med Tromp, der ventedes med den hollandske Hjælpeeskadre. Men Juel syntes ikke om at vente saalænge, thi han indsaae, at den fordærvelige Partiaand, som efter Seiren over Sjøblad var traadt mere i Baggrunden, da atter vilde gjøre sig gjældende og ødelægge det gode Forhold, der nu var fremherskende paa Flaaden. Desuden var det ham bekjendt, at Fjenden ventede en næsten lige saa stor Forstærkning, som den Hollænderne skulde bringe os. Han forberedte sig derfor til Kamp, sammenkaldte Eskadre- og Skibscheferne og formanede dem indtrængende til først med deres Mandskab at paakalde Gud, fra hvem Seir og Lykke kommer, dernæst at handle efter Ed og Pligt mod Konge og Fædreland. Endvidere sendte han en Officeer til Kongen, der havde sin Leir i Nærheden af Lund og meldte, at han efterat have inspiceret Skibene havde fundet Enhver i Flaaden ved godt Mod og ønskede at benytte Leiligheden til at søge Fjenden

i aaben Sø, før denne erholdt Forstærkning. Juels Grunde til denne Begjæring fandt Kongen saa vægtige, at han bekæmpede sin Frygt for et uheldigt Udfald og den 28de sendte Admiralens høihjertede Broder, Geheimeraad Baron Jens Juel, til denne med Bemyndigelse til at handle efter Omstændighederne, og naar disse vare gunstige, da at slaae, førend Fjenden blev forstærket. Dog skulde han

side 284

forinden høre Krigsraadets Mening i Jens Juels Overværelse og om muligt forhale den afgjørende Kamp til Hollændernes Ankomst.

Den danske Slagorden (»Linie de Bataille«) dannedes da af:
1ste Eskadre) eller Avantgarden.
1. Lskb. Lindormen . . . . 50 Kan., 212 Md., Capit. Cornelius de Witt;
2. — Norske Løve . . . 86 — 568 — Viceadm. Henricq Span;
3. — Fredericus Tertius 52 — 260 — Capit. Ifuer Hoppe;
4. — Anna Sophia . . . 58 — 360 — Adm. Markuor Roedtstehn;
5. — Christianus Qvartus 54 — 272 — Capit. Corn. Boomfeldt;
6. Freg. Hummeren . . . . 37 — 152 — — Johan Lund;
7. Lskb. Delmenhorst . . . 50 — 200 — Schbnt. Jan Elers;
8. Freg. Havmanden . . . . 30 — 154 — Capit. Zach. H. Bang;
Branderen Grønne Jæger, Gallioterne Bonne Adventure og Norske Løve.

2den Eskadre) eller Corps de Bataille.
9. Lskb. Christiansand . . 40 Kan., 174 Md., Capit. Jan. Falck;
10. — Churprindsen . . 74 — 454 — Viceadm. Chr. Bielke;
11. — Enighed . . . . . 62 — 260 — Capit. And. Dreyer;
12. — Christianus Qvintus 84 — 567 — Adm. Niels Juel, P. Beesemacher, Skibschef og Flagcapitain;
13. — Neptunus . . . . . 42 — 180 — Capit. Fredr. Gedde;
14. Freg. Maria . . . . . 30 — 120 — — Hans Lazarusen;
15. Lskb. Tre Løver . . . . 58 — 286 — Schbt. Floris Carstensen;
16. Freg. Postillonen . . . . 18 — 50 — Capit. Arendt v. Flieringen;
Branderen Forgyldte Fisk, Gallioten Kong David og Jagten Venus.

3die Eskadre) eller Arrieregarden.
17. Lskb. Svanen . . . . . 58 Kan., 340 Md., Capit. Isak T. v. Anten;
18. — Gyldenløve . . . . 56 — 268 — Viceadm. Peder Morsing;

Fodnoter
*) Fregatten Spraglede Falk paa 18 Kanoner og 82 Mand, Capitain Peter Carlsen Wleugel, hørte til 1ste Eskadre, men var under Slaget paa et Krydstogt i Østersøen.
**) Fregatten Havfruen paa 30 Kanoner og 106 Mand, Capitain Winand de Meurs, hørte til 2den Eskadre, men var under Slaget i Kiel.
***) St. Johannes, en Kaper paa 18 Kanoner, der tilhørte Niels Juel, havde han ansat ved 3die Eskadre, men den var under Slaget paa et Krydstogt i Østersøen.

side 285
Slaget paa Kjøgebugt 1ste Juli 1677.

19. Freg. Lossen . . . . . 30 Kan., 84 Md., Capit. P. Th. Linneberg;
20. Lskb. Christiania . . . . 54 — 230 — — Jacob Hoeck;
21. — Trekroner . . . . . 68 — 420 — Adm. Jens Rodstehn;
22. — Nellebladet . . . . 52 — 267 — Capit. Gisbert Jansen;
23. — Charlotte Amalia 54 — 322 — Schbt. Math. Pihl;
24. Freg. Hvide Falk) . . . 26 — 102 — Capit. Johan Behn;
25. Lskb. Svenske Falk . . 44 — 203 — — Johan Schinckel;
Branderen St. Peder, Gallioterne Unge Prinds, Lille Jæger og St. Johannes samt Jagten Diana.

I Alt 25 Skibe med 1267 Kan., 6505 Md., 3 Brandere samt 8 Galioter og Jagter.

Den 30te Juni krydsede Flaaden med Sydvestvind mellem Stevns og Falsterbo ud mod Fjenden, som samme Morgen var ankret under Møen, og om Eftermiddagen Kl. 5 kom den imøde. Ved at sende en Viceadmiral med 2 Skibe forud mod de Danske, gjentog Svenskerne de med flere Koffardiskibe tidligere sendte Udfordringer til Kamp, som Juel besvarede ved at lade to af sine Skibe gaae Viceadmiralen imøde, hvorpaa denne igjen vendte tilbage til den svenske Flaade. Denne blev commanderet af Rigsraad, Feltmarskal Baron Evert Henrik Horn og bestod af:

1ste Eskadre.
1. Lskb. Wictoria . . . . . 84 Kan., Feltmarskal E. H. Horn, Skibschef Cmdr. A. Hemman;
2. — Wrangel . . . . . 60 — Viceadm. Gustaf Horn;
3. — Saturnus . . . . . 64 — Schbnt. J. Clerck;
4. — Mars . . . . . 74 — — M. Dünkärk;
5. — Carolus . . . . . 56 — Cmdr. A. Appelbom;
6. — Wismar . . . . . 52 — Capit. H. Appelbom;
7. — Flygande Wargen . 56 — — C. Wils;

8. — Riga . . . . . 46 — — D. Grønwald;
9. Freg. Hjorten . . . . . 34 — — J. Skotte;
10. — Friderica Amalia . 32 — — C. Wering;
11. — Uttern . . . . . 24 — — C. Beij;

Fodnoter
*) Fregatterne, som ere anførte paa Slagordenen i den af Juel til Kongen indgivne Liste over denne, have formodentligt gjort Tjeneste som Repititeurer, undtagen Hummeren, der var stærk nok til at fægte i Linien.

Side 286

12. Freg. Elisabeth . . . . . 18 Kan., Capit. J. v. Gertten;
13. — Trumslagaren . . 18 — — C. Brandt;Branderne St. Jacobus og Drufwan; Gallioterne Hafhunden, Ekhornet, Raabocken og St. Johannes.

2den Eskadre.
14. Lskb. Crone Solen . . 72 Kan., Adm. H. Clerck;
15. — Wenus . . . . . 64 — Viceadm. G. Sparre;
16. — Mercurius . . . . 66 — Major M. Ankarhjelm;
17. — Westervik . . . . 60 — Cmdr. L. Pettersen;
18. — Hercules . . . . . 54 — Major O. Borg (Stjernborg);
19. — Spes . . . . . 46 — Cmdr. A. Jacobsen;
20. — Svenska Leyonet . 52 — Capit. Fr. Coyet;
21. — Laxen . . . . . 50 — — P. Quikelberg;
22. — Phoenix . . . . . 34 — — J. Ekeberg;
23. — Kong David (major) 32 — — H. Printz;
24. — Perlan . . . . . 18 — — H. Pheiffer.
Branderne St. Johannes og Biørnen; Gallioterne Laurentius, Fortuna, Gripen og Lund.

3die Eskadre.
25. Lskb. Nyckelen . . . . 88 Kan., Adm. Baron H. Wachtmeister;
26. — Jupiter . . . . . 68 — Viceadm. W. v. Rosenfeldt;
27. — Draken . . . . . 64 — Major F. Taube;
28. — Hieronimus . . . 72 — Capit. E. Taube;
29. — Cesar . . . . . 60 — — E. Pettersen;
30. — Calmar . . . . . 66 — — J. Bogmann;
30. — Götheborg . . . . 50 — — W. Lee;
32. — Maria . . . . . 50 — — E. Beij;

33. — Abraham . . . . 44 — — G. Spinreph;
34. Freg. Nordsternan . . . 32 — — C. Melander;
35. — Sole . . . . . 22 — — A. Hysing;
36. — Salvador . . . . 22 — — M. Olsen.
Branderne Fortuna og Falcken, Gallioterne Lampetten, Grønne Draken, Danske Svanen og Hafmanden.

I Alt 36 Skibe med 1804 Kanoner, 6 Brandere og 12 Gallioter).

Fodnoter
*) Denne Liste er forfattet efter en ifølge kongelig Befaling af en dansk Officeer hos Fangerne optagen og stemmer med den hos Pauli og Goede udkomne Beretning om Slaget. Tornquist har en anden Fortegnelse, hvorefter Kanonantallet angives til 1808 Stykker Skyts paa det samme Antal Skibe.

side 287
Slaget paa Kjøgebugt 1ste Juli 1677.

Fjenden havde altsaa 11 Skibe med 537 Kanoner flere end vi. Størrelsen af Skibenes Besætninger er ikke angivet, men den maa i det Mindste have været 9000 Mand foruden 3000 Soldater, der vare bestemte til Landgang paa Møen og Sjælland, naar de Svenske vare blevne Herre over Farvandet mellem Sjælland og Skaane.

Begge Flaader søgte med smaa Seil om Natten under frisk Sydsydvestvind, der henad Morgenen tiltog til Mersseils Kuling, at afvinde hinanden Luven. Næste Morgen, Danmarks berømmelige Søndag den 1ste Juli 1677 paa Kjøgebugt, Kl. 4 seilede Flaaderne jevnsides i to Linier omtrent en Fjerdingvei fra hinanden ind mod Stevnsklint. Den svenske var sydligst, altsaa til Luvart, og nogle af de danske Skibe vare om Natten drevne en halv Miil i Læ. Juel vilde imidlertid ikke endnu holde ned til dem, men tilkjendegav ved at holde tæt ved Vinden i en vel sluttet Linie og ved at skyde det danske Løsen, at han var beredt til at modtage Fjenden. Jens Juel, der var beordret til at følge sin Broder paa hele Togtet, traadte da over paa Jagten Diana for at staae Admiralen bi under Slaget ved at seile omkring mellem de af Flaadens Dele, som denne under Krudtrøgen ikke kunde oversee, og opmuntrede Enhver til at gjøre sin Pligt. Eftersom Fjenden ikke vilde begynde Slaget, kneb Juel Luven saa meget som muligt, og da han imellem Kl. 5 og 6 kom den svenske Linie paa Skud, gjorde han Signal til at begynde Kampen. En heftig Skyden fandt nu Sted imellem de Skibe, der kunde række hinanden, medens 3 af Fjenden mod vor Linie nedsendte Brandere heldigt bleve bortbuxerede uden at gjøre nogen Skade. Da Flaaderne vare komne nær til Stevns, lokkede Juel de Svenske ind i det snevre dem ubekjendte Farvand paa Kjøgebugt ved at nærme sig sine

Side 288

i Læ værende Skibe. Som vor kloge Admiral havde forudseet, holdt Fjenden, for ikke at bortgive noget af Luven, saa nær Landgrunden, at Draken ragede paa denne, hvorpaa Horn skyndte sig at vende ud efter og efterlod Mercurius, Hieronimus, Calmar, Mars, Cesar og Flygande Wargen for at hjælpe Draken af Grunden og forsvare den. Juel indsaae let, at Horn ved at holde Sydost hen havde til Hensigt at bortdrage den danske Hovedstyrke fra Skibene under Stevns og at komme ud i friere Farvande for bedre at kunne anvende sin Overmagt, men han frygtede ikke for der at følge Fjenden, som han vidste blev ledet af mindre erfarne Chefer end de danske. Han benyttede derfor snildt sine i Læ værende Skibe til, under Admiral Markuor Roedtstehn og Viceadmiral Spans Commando, at angribe de Svenske under Stevns, medens han med den øvrige Deel af Flaaden vendte efter Horn og fortsatte Slaget med denne. Dette var en dristig og heltemodig Beslutning. Det kunde synes, at de Skibe som han lod tilbage under Stevns, ved under Kampen at drive endnu mere i Læ maatte fjernes end mere fra Flaaden; men den kyndige Juel forudsaae, at Roedtstehn og Span op ad Dagen, naar Vinden, som det var at vente, trak sig vestligere, vilde faae Leilighed til at hjælpe ham med at ende den Kamp, han uden dem uforfærdet fortsatte mod den overlegne Fjende, skjøndt han vel vidste, at Admiralskibet især vilde blive Gjenstand for de Svenskes Angreb. Dog dette ændsede den modige Mand ikke.

Roedtstehn og Span tvang efter kjæk Modstand snart Draken til at stryge og besatte den ved Hjælp af Strandvagten paa Stevns, hvorpaa de andre af dem angrebne svenske Skibe toge Flugten. Under denne blev Cesar erobret af Bielke og Mars af Carstensen; Flygande Wargen

side 289
Slaget paa Kjøgebugt 1 ste Juli 1677.

løb paa Falsterbo Rev og blev der den følgende Nat erobret af Fregatten Charitas, Capit. Jan Fock van Embden, som tilligemed Linieskibet Wrangels Pallats og Fregatten Glückstadt sendtes Flaaden til Forstærkning fra Kjøbenhavn. Mercurius, Hieronimus og Calmar kunde ikke klare Falsterborev og holdt derfor Nord efter for at undkomme igjennem Flinterenden; men da et af disse Skibe kom paa Grund, landsatte de andre to sig under Malmøs Kanoner for at undgaae den hollandske Hjælpeeskadre, som endelig var under Opseiling i Øresundet. Mercurius og Hieronimus bleve imidlertid Dagen efter i Christian V's Paasyn erobrede af de hollandske Skibe Campen og Oosterwyck, hvor Generaladmiral Tromp skal have været ombord, medens Calmar blev stukket i Brand af Besætningen, der flygtede i Land.

Da Roedtstehn og Span saaledes havde udført det dem paalagte Hverv, og Vinden, som Juel havde forudseet, var bleven vestlig, forenede de sig med Flaaden, der imidlertid havde kæmpet med Horn.

Ved Vindforandringen kom vor Flaade under Falsterbo til Luvart, hvorved der blev Leilighed til at udføre samme Manoeuvre, som Juel havde lært sine Chefer under Jasmund, at bryde Fjendens Linie, og derved bleve 16 Skibe, hvoriblandt 7 Linieskibe under Viceadmiral Sparre, afskaarne, hvilke alle bleve tvungne til at søge Frelse i Flugten. Christianus Qvintus havde med sine Secundanter, Enighed og Neptunus, kæmpet haardt mod sex fjendlige Skibe, og da den svenske Linie var sprængt, og Fjendens Orden derved tilintetgjort, flokkedes de Svenske især om det danske Admiralskib, der med 5 Fod Vand i Lasten og med forskudt Takkelads derpaa blev nødt til at forlade Linien. Juel flyttede nu sit Flag til Fredericus Tertius og vedligeholdt en god Slagorden, medens Fjenden, der fægtede i fuldkommen Uorden, strax efter

side 290

Middag maatte benytte den friske Nordvestvind til at flygte ad Bornholm til. Da Fredericus Tertius havde faaet flere Grundskud, lod Juel ligeledes dette Skib trække sig ud af Slaget og traadte selv over paa Charlotte Amalia, hvormed han forfulgte Fjenden. Kl. 4 erobrede den tappre Dreyer Svenska Leyonet. Jagten blev fortsat til Kl. 8 den næste Morgen, da de Svenske vare langt forud af Sigte. Efterat have ladet en Galliot iagttage, hvor Fjenden søgte Ly, og stationeret fem Fregatter imellem Falsterbo og Rygen for at holde Farvandet rent for Kapere og i Tide faae Underretning om, hvis noget Fjendligt skulde lade sig see, søgte Juel paa Grund af Skibenes knappe Proviant tilbage til Kjøgebugt og ankrede den 4de Juli udenfor Dragør.

I dette Slag erobredes saaledes Draken, Cesar, Mars, Flygande Wargen, Svenska Leyonet, Hieronimus, Mercurius og 3 Proviantskibe. Den grønne Draken paa 8 Kanoner, som tilhørte Grev Pontus de la Gardie, den stralsundske Pucenelle paa 4 Kanoner og en Skude med 54 Soldater bleve under Slaget tagne af en dansk Kaper ført af Capitain Bagge Knudsen. I Alt paa denne Maade 7 Linieskibe, 2 Smaafartøier og 4 Koffardiskibe med 456 Kanoner. Desuden mistede Sverrig Calmar, der blev brændt ved Malmø, Saturnus, som i Slaget sprang i Luften, 3 Brandere, der gik op i Luer, og 1 Jagt der blev skudt i Sænk med Flaadens Secretair, som skulde optegne, hvad der forefaldt i Slaget. De danske Beretninger paastaae, at desuden Linieskibet Jupiter sank i Slaget, hvilket imidlertid de svenske benægte. Ligeledes fortælles, at Crone Solen og Vrangel skulle være gaaet tabt under Øland. Den øvrige Deel af den svenske Flaade led saameget, at den i denne Krig ikke oftere kunde maale sig med den danske. 2 Schoutbynachter, 1 Oberstlieutenant, 7 Skibschefer, 20

side 291
Slaget paa Kjøgebugt 1 ste Juli 1677

Sølieutenanter, 2 Landcapitainer, 4 Landlieutenanter, 4 Skibspræster, 16 Skippere, 16 Styrmænd og 2—3000 Menige bleve fangne. Antallet af de Svenskes Døde og Saarede er ikke angivet; men efter hvad de erobrede Skibe havde tabt (henved 500 Døde), er det sandsynligt, at de danske Angivelser

af 1200—2000 Døde og Saarede ikke ere overdrevne. Sverrigs hele Tab kan altsaa anslaaes til 9—12 Linieskibe, 3 smaa Skibe, 3 Brandere og 4 Transportskibe, 1—2000 Døde og Saarede samt 2—3000 Fangne.

Vi mistede i Slaget intet Skib; derimod lede Skibene en Deel især paa Takkellads og Seil, dog blev det kun nødvendigt foruden Priserne at sende Christianus Qvintus, Trekroner, Churprindsen og Norske Løve til Kjøbenhavn for at reparere, hvorfra de iøvrigt midt i Maaneden igjen vare seilfærdige, medens Flaadens øvrige Skibe kunde istandsættes paa Kjøgebugt. Ifølge den med Juels Rapport om Slaget indsendte Liste var der paa vor Side 76 Døde og 211 Saarede, hvortil dog maa føies Churprindsens og Norske Løves Tab, som ikke blev optaget af Juel, da de forud vare sendte til Kjøbenhavn).

I alle danske Byer, hvor Kanontordenen trængte hen, opsendtes Bønner om Seir af de i Kirkerne forsamlede Menigheder, og efter Slagets heldige Udfald afholdtes Takkefester overalt i Danmark og Norge. Med Rette blev Niels Juels Fortjenester berømmede saavel i Fædrelandet som i hele Europa. Da han efter Slaget kom til Hovedstaden for at deeltage i Raadslagningen om Flaadens fremtidige Foretagender, blev han af Kongen og Folket modtaget med den Hyldest og Kjærlighed, han fortjente, og Christian V

Fodnoter

*) Juels Rapporter, Krigsraadsprotocollerne og Skibsjournalerne samt Daniel Pauli og Jørgen Goedes Beretninger, sammenholdte med Tornqvists Efterretninger om Slaget.

side 292

udnævnte ham til Generaladmirallieutenant. Flere Skuepenge, hvoraf en af usædvanlig Størrelse, bleve prægede, og alle Flagmænd og Skibschefer, som havde deeltaget i Slaget, bleve hædrede med en Medaille af Guld med Juels Brystbillede og en Afbildning af Slaget, medens de subalterne Officerer erholdt en saadan af Sølv til at bære som Ærestegn).

Følgerne af Slaget vare for Marinen af stor Betydning. Ligesom dens materielle Styrke og moralske Kraft derved blev forøget, saaledes blev Fjendens Magt i samme eller i endnu høiere Grad formindsket, og Søetaten erholdt derved, at Hollændernes Indflydelse fik sit Banesaar, idet man lærte at undvære dem, en Selvstændighed, som den havde savnet siden Christian IV's Tider. Endnu vigtigere var det, at de Sjøblad og Horn medgivne Ordrer, at ødelægge de danske Øer og Kyster med Ild og Sværd ved Hjælp af de ombordhavende Landtropper, saasnart der var seiret tilsøes, ei kunde udføres. I modsat Tilfælde vilde nemlig ikke blot Krigens Rædsler have hjemsøgt Landet, men de danske Troppers Operationer i Skaane havde maattet opgives, og de senere Foretagender, hvorved de svensktydske Provindser bleve erobrede, vilde ei være komne til Udførelse.

Efterat Flaaden var istandsat og forsynet med de manglende Fornødenheder, afseilede Niels Juel den 18de Juli, atter ombord paa Christianus Qvintus, til de smaalandske og ølandske Kyster med 14 Linieskibe, 7 Fregatter, 1 Brander, 2 Gallioter, endeel Skjærbaade og nogle Jagter, og forenede sig den 22de under Bornholm med 17 større og mindre hollandske Krigsskibe under Admiral

---

Fodnoter

*) Exemplarer af disse Skuepenge og Medailler haves endnu i det kongelige Myntcabinet.

side 293

Tromp overtager Commandoen. Smaaland og Øland hærges.

Willem Bastianz. Jens Juel fulgte igjen sin Broder og underskrev med ham alle Rapporterne til Kongen). Den forenede Flaade ankrede den 1ste August nogle Mile Nord for Kalmar imellem Smaaland og Øland, som Juel to Gange forgjæves opfordrede til ved Brandskat at frikjøbe sig for den Brandfakkel, Kongens Raad paa Grund af Sjøblads og Horns ovenfor omtalte Ordrer havde anseet sig berettiget til at paalægge ham at svinge over de svenske Kyster, og som herefter hærgede disse. Imidlertid ankom Grev Tromp den 3die August med sit Generaladmiralsflag vaiende paa Linieskibet Prinds Georg, et andet dansk Linieskib og en Fregat til Flaaden, over hvilken han overtog Commandoen. Nu landsattes Folk paa de smaalandske og ølandske Kyster, hvor flere Herregaarde og Landsbyer, den lille By Mønsteraas og Kalmars Forstad bleve plyndrede og tildeels opbrændte, samt endeel Tømmer, Tjære og andre Skibsmaterialier tilintetgjordes. Fra Angrebet paa Kalmars Forstad vilde de udsendte Tropper først vende tilbage med uforrettet Sag; men da ilede Tromp og begge Juelerne selv i Land og ledede Angrebet saa kraftigt, at 150 Huse og 11 Veirmøller gik op i Flammer). Den 8de August landede Tromp og Juelerne derefter med 2500 Mand paa Øland, erobrede og sløifede en ovenfor Kalmar liggende stærk Skandse, hvorved en Deel af Besætningen, som havde skjult sig i en Hvælving, blev opdaget og skal være bleven nedsablet. Den fra Kalmar sendte Undsætning blev med stort Tab slaaet tilbage, heftigt forfulgt af de Allierede, hvorved Juelerne udsatte sig for megen personlig Fare. Men Flaadens vigtigste Formaal med dens Ophold i disse Farvande, at angribe de i Kalmar liggende 12 svenske Skibe, som

---

Fodnoter

*) Disse Rapporter haves i Geheimearchivet.

**) Juelernes Rapporter.

side 294

under Admiral Wachtmeisters Commando havde søgt Tilflugt der efter Slaget paa Kjøgebugt, kunde paa Grund af Modvind og haardt Veir ikke udføres. Vel recognoscerede Tromp og Juelerne, af

hvilke Jens Juel kjendte Kalmars Omegn, Farvandet og afmærkede endog under en heftig fjendlig Kanonild Indløbet, hvor en Deel Skibe vare nedsænkede. Men da man derved fandt det næsten ufremkommeligt for store Skibe, og de i Kalmars Havn liggende svenske vare saa vel beskyttede af stærke Landbatterier, at det var sandsynligt, man ved et Angreb paa disse vilde sætte Skibe og Folk til uden at tilføie Fjenden nogen væsenlig Skade, opgaves atter det paatænkte Forsøg.

Efter det blodige, men uafgjørende Slag ved Landskrona den 14de Juli, besluttede Christian V at indskrænke sig til at holde Christianstad og Landskrona besatte og kun benytte Herredømmet i Østersøen til at staae sin Allierede, Churfyrsten af Brandenborg, bi i Krigen i Tydskland. Grev Tromp gik derfor den 26de August med 6 danske Linieskibe, 1 Brander og 1 Jagt samt den hollandske Eskadre til Kjøbenhavn for derfra at overføre de tydske Hjælpetropper, der vare trukne bort fra Skaane. Den 6te September afseilede Kongen med de indskibede Tropper til Rygen, hvor der vel gjordes Landgang, men som det endnu ikke lykkedes at erobre. Midt i October vendte Christian V tilbage til Kjøbenhavn med Linieskibet Fredericus Tertius, der paa denne Reise i stormfuldt Veir kun frelstes fra de bornholmske Klipper ved et Varpanker, som forgyldt og med en af Kingo forfattet Paaskrift opbevares paa Rosenborg Slot.

Juel forblev imidlertid ved de smaalandske Kyster og sendte Streifcorps i Land, der tilføiede Fjenden stor Skade, opbrændte Pakhusene, der vare byggede tæt udenfor Kalmar, og hvori der var samlet endeel Materialier til Flaaden i

side 295
Vestervik ødelægges. Fjenden ængtes lige til Stokholm.

Stokholm; desuden gjordes flere Koffardipriser og toges 2000 Stykker Qvæg. Vestervik blev den 1ste September erobret af 6 Fregatter og nogle Smaafartøier under Viceadmiral Peder Morsing. Angrebet udførtes af 1000 Matroser og Soldater, anførte af Schoutbynacht Floris Carstensen og Oberst Møller. Det blev understøttet af en levende Kanonild fra Fregatterne Hummeren og Spraglede Falk under den alt tidligere hæderlig bekjendte Capitain Andreas Dreyer; kun Kirken blev skaanet, men to store Krigsskibe, af hvilke det ene paa Stabelen, bleve tilligemed Slottet og Byen brændte, og det derværende Orlogsværft ødelagt. En Deel Kanoner og det bedste Bytte bragtes ombord. Derefter seilede Juel til Gulland, hvor han fandt Indbyggerne veltilfredse, og udsendte smaa Skibsafdelinger, som foruroligede de svenske Kyster lige til Stokholm. Efterat have afløst Besætningen paa Gulland med friske Folk kom Flaaden den 6te October til Kjøbenhavn, hvor den i Slutningen af denne Maaned blev oplagt. Hollænderne seilede hjem, og kun to smaa Eskadrer under Viceadmiralerne Christian Bielkes og Peder Morsings Commando forbleve i Activitet, saalænge Farvandet var aabent.

Da imidlertid Generalstaterne ivrigt ønskede Fred med Frankrig, vilde de ikke længer optræde fjendligt imod dettes Allierede Sverrig. Hollænderne, hvis Politik stedse var gaaet ud paa at bevare Ligevægten mellem de nordiske Riger, vare desuden misfornøiede med Danmarks Held tilsøes i denne Krig, hvorved vi opnaaede en Selvstændighed, der ikke passede for deres Interesser i Norden. Der blev derfor om Vinteren arbeidet stærkt paa Holmen for at gjøre saamange af Flaadens Skibe som muligt klar til Foraaret. Admiralitetet havde ogsaa fuldt op at bestille med at tilveiebringe alle Fornødenheder og skaffe 4000 Mand

side 296

til Flaadens Bemanding. Desuden maatte Gageringen omordnes, Prislovene udvides, og Byttedelingen opgjøres). Hidtil havde denne sidste givet Anledning til mange Stridigheder, og Hollændernes Fordringer havde været vanskelige at tilfredsstille; iblandt Søfolkene forefaldt endog desangaaende sidst i Aaret et Mytteri, som gjorde det nødvendigt at statuere et alvorligt Exempel og hænge 3 Mand. Da Rigsadmiralens Svagelighed og Grev Tromps Upopularitet gjorde dem uskikkede til Admiralitetsforretningerne, hvilede disse, medens Admiralerne Jens Rodstehn, Christian Bielke og Henricq Span vare beskjæftigede med Udskrivningen og Hvervningen af Folk, paa Niels Juel, Admiral Marquor Roedtstehn og Generalkrigscommissair Gyldensparre. Flaaden bestod) af 84 Skibe med 2388 Kanoner, til hvis Bemanding der behøvedes over 12000 Mand; der var altsaa især for Niels Juel Meget at varetage, og at han gjorde dette med Dygtighed, erkjendte Kongen den 28de April 1678 ved at give ham Sæde og Stemme i Geheimestatsraadet.

Efter en kort Frost blev Farvandet atter aabent tidligt i December Maaned, saa at man allerede i de første Dage af Februar kunde udsende Smaaeskadrer og enkelte Krydsere deels for at blokere Gøteborg, deels for i Nord- og Østersøen at hævde det Herredømme, de sidste Aars Seire havde forskaffet os. De større Skibe, som ikke behøvedes hertil, bleve efter fuldendt Epvipering sendte til Kjøge

---

Fodnoter

*) For den nye Gagering udstedtes den 8de og 18de April 1678 den i »Efterretninger o. d. d. o. n. Sømagt«, I, 237—41, anførte Reglering, og den kongelige Forordning af 11te Mai bestemte, hvad Kongen vilde godtgjøre for fjendlige Skibe.

**) Efter den i »Efterretninger o. d. d. o. n. Sømagt«, I, 230—36 anførte officielle Liste.

indsat Tromp:

I forbindelse med den dansk-norske flåde i **1678** er Tromp **Cornelis Tromp (1629–1691)**, en nederlandsk admiral.

Christian V gjorde ham i 1676 til øverstkommanderende for den danske flåde under Den Skånske Krig. Samme år førte han den dansk-nederlandske flåde til sejr over svenskerne ved Öland.

I 1678 blev han afskediget fra dansk tjeneste. Niels Juel havde da styrket sin position gennem sejrene i 1677.

side 297
Udrustninger 1678. Klager over Tromp

bugt, hvor Skibene bleve organiserede, og Mandskaberne indexerceredes.

Grev Tromp stod i et saa spændt Forhold til de fleste ansete Danske og var saa om sig gribende, at det var betænkeligt at give ham Commandoen over Flaaden. Niels Juel klagede allerede strax efter Slaget paa Kjøgebugt til Kongen over, at Tromp havde bortjaget hans Officerer og Mandskab fra det af Flaaden under Juels Commando erobrede Skib Draken og besat dette med sine egne Folk. I deres Rapporter) under den smaalandske og ølandske Expedition udtale begge Juelerne lydeligt deres Utilfredshed med Tromp og hans Hollændere. Jens Juel skrev: »min particulaire Mening og Haab er dette, at bliver hand (Tromp) fra os, wil ieg haabe, Noget skal udrettes; mens huis han kommer og siden med sine Hollændere cabalerer, seer jeg hele Campagnen infructuøs.« Begge Brødre udtrykke sig den 18de Juli 1677 saaledes: »Til Hollenderne kommendes skal wi søge, med alle muelige maeder dennem at gae under Øyne, mens dersom det, imod Formodning icke skulde kunde hielpe, saa søge med Eders Mayst. Flode at udrette, efter Muelighed, huad til Eders Mayst. største tieneste kand eragtes. Bliffver General Admiral Tromp frae Floden, wil wi endnu formode noget til Eders Mayst. tieneste skal kunde forrettes, mens huisz hand kommer, saa kand wi rett lidet Haab haffve, thi wi nock forud seer, at hand tilligemed Hollenderne skal søge giøre aldting difficil, oc troer wel mand finder en heller anden middel, det at trainere, siden han haffver faet hans ordre, wed haert ad en Huer i Kiøbenhaffn, om des contenue at raisonere«). Desuden stod Tromp endnu i den hollandske

---

Fodnoter
*) Disse Rapporter haves nu i Geheimearchivet.) »Efterretninger o. d. d. o. n. Sømagt«, I, 223.

side 298

Marine, ansaae Prindsen af Oranien og Generalstaterne som sine egenlige Foresatte, og da disse vare i Begreb med at trække sig tilbage fra Krigen, maatte det ansees for urigtigt at betroe Flaaden til en Udlænding, der tilsidesatte de Danske og foretrak Hollænderne. Ogsaa yttrede Tromp sig utilfreds med de ovenfor omtalte nye Prisbestemmelser og gjorde i det Hele saa overdrevne Fordringer, at Christian V endelig afskedigede ham. Hans Flag blev nedtaget fra det ham først bestemte Commandoskib Norske Løve, og midt i Sommeren forlod han Danmark for bestandigt og søgte Tilflugt hos sin Velynder, Churfyrsten af Brandenborg.

Den 29de Mai heisede Niels Juel sit Flag paa Linieskibet Christianus Qvintus, og nu var endelig Commandoen i de rette Hænder. Efterat Kongen og Dronningen den 31te havde været ombord paa Flaaden paa Kjøgebugt, gik den Dagen efter tilsøes bestaaende af 31 Linieskibe, 9 Fregatter, 3 Brandere, 10 Jagter og Proviantsfartøier, i Alt armeret med 2006 Kanoner og bemandet med 10,614 Mand. Juel var beordret at forhindre Tilførsel til Skaane, forurolige de fjendlige Kyster og understøtte de brandenborgske Foretagender i Pommeren og paa Rygen. Ogsaa paa dette Togt ledsagede Jens Juel sin Broder og deeltog i alle Krigsraad).

Den 4de Juni bemægtigede nogle Hundrede Soldater fra Flaaden sig Ystad, hvor der havde været samlet en Deel Proviant til den svenske Hær, som imidlertid, da man havde faaet Nys om Landgangen, var skaffet bort forinden. Uagtet det var forbudt at tilføie de fredelige Indbyggere nogen Overlast, gjorde dog Nogle af Land

---

Fodnoter

*) »Krigsraadsprotocollen« i det store kongelige Bibliothek.

side 299

Tromps Afskedigelse. Niels Juel foruroliger Sverrigs Kyster.

gangscorpset sig skyldige i Plyndring. De bleve imidlertid exemplarisk afstraffede, og det Borttagne givet tilbage.

Paa Efterretningen om, at den svenske Flaade var løben ud, skyndte Juel sig henimod den smaalandske Kyst; men da Svenskerne fik de Danske i Sigte, søgte de Sikkerhed bag det vanskelige og stærkt befæstede Indløb ved Kalmar, hvor Juel ikke kunde naae dem. For at lokke Fjenden tilsøes og give Leilighed til Slag, forlod han derfor disse Farvande og holdt sig krydsende mellem Sverrig, Bornholm og Rygen; men den svenske Flaade lod sig ikke lokke ud, og nu maatte Juel indskrænke sig til at foretage enkelte Landgange paa de svenske Kyster, hvorved blandt Andet en Deel af Staden Carlshamn blev opbrændt. Capitain Andreas Dreyer havde atter her Leilighed til at udmærke sig ved Erobringen af nogle Fartøier. Efter den 9de August, at have holdt heelt ind i Kalmarsund fik Juel den Overbeviisning, at der Intet var at udrette for Flaaden og vendte sig derfor mod Rygen.

Her havde han allerede tidligere foretaget flere mindre Angreb, hvorved han ikke skaanede sin Person og ofte udsatte sig for Fare; dog kunde der af Mangel paa Landtropper intet Synderligt udrettes, hvorimod Skibene vare stærkt udsatte for at lide Skade ved Stormveir. Et Linieskib mistede endog alle sine Master og et andet Fokkemasten og Bougsprydet; ligeledes døde Viceadmiral Peder Morsing her. Men da Christianstad var falden og det norske Indfald i Sverrig drevet tilbage, kunde endelig Jens Juel den 2den September hente 4 norske Regimenter under Generalmajor Løvenhjelms

Commando til Flaaden, og nu besluttede man i Forening med Churfyrsten af Brandenborg at foretage et alvorligt Angreb paa Øen. Den 12te September landsatte Niels Juel med den i Trompervig

side 300

paa Rygens Nordostkyst liggende Flaades Fartøier, anførte af ham selv, fulgt af sin Broder samt Admiralerne Markuor Roedtstehn og Jens Rodstehn, Løvenhjelms Corps og Flaadens øvrige Soldater samt endeel Matroser og nogle brandenborgske Ryttere paa den vittovske Kyst, hvor et svensk Detachement forgjæves søgte at hindre Landgangen. Saasnart de Danske havde faaet fast Fod paa Landet, indfandt mange af Indbyggerne sig for at bede om Skaansel for Plyndring, hvilket blev dem tilsagt, saalænge de forholdt sig rolige. En Deel tydske Soldater, som de foregaaende Aar vare faldne i svensk Fangenskab og tvungne til Krigstjeneste, benyttede Leiligheden til at desertere, hvorpaa der blev oprettet nogle Compagnier af dem. Tilskyndede af den danske Gesandt og Jens Juel, der selv begav sig til Churfyrsten, landede nu ogsaa Brandenborgerne paa Rygens Sydkyst, saa at den kjække svenske General Grev Königsmark blev nødt til at rømme Øen og trække sig tilbage til Stralsund, som Churfyrsten understøttet af flere danske Smaaskibe derpaa beleirede, medens de Danske fuldstændigt toge Rygen i Besiddelse). Jens Juel blev indsat til Gouverneur og Løvenhjelm til Commandant paa Øen, hvis Erobring høitideligholdtes ved Takkefester i de danske Kirker; ligeledes blev en Skuepenge præget i samme Anledning. Med de større Skibe forlod Niels Juel dernæst Rygen og ankrede den 30te September mellem Dragør og Falsterbo, hvorfra Flaaden snart efter seilede til Kjøbenhavn og blev oplagt. Enkelte mindre Eskadrer forbleve imidlertid, saalænge Farvandet var aabent, i Nord- og Østersøen, hvor den svenske Handel næsten aldeles tilintetgjordes. Den 15de October maatte Stralsund capitulere; Be

---

Fodnoter

*) Juelernes Rapporter i Geheimearchivet.

side 301

De svensk-tydske Provinsers Erobring. De Alleierede svigte.

sætningen erholdt vel fri Overfart til Sverrig; men den største Deel deraf forliste paa Bornholm; henved 2,000 Mand druknede, og de medførte 86 Feltkanoner og 7 Morterer gik tabt). Efterat ligeledes Gribsvalde i Slutningen af October havde overgivet sig til Churfyrsten, vare de svensk-tydske Provindser aldeles i de Allieredes Hænder, uagtet Sverrig havde anvendt 40,000 Mand til at forsvare dem; af disse kom kun nogle faa Tusinde tilbage til deres Fædreland.

Imidlertid vare Fredsunderhandlingerne i Nimvegen blevne fortsatte. Holland længtes især efter at faae Ende paa en Krig, der truede Republikkens Uafhængighed og ødelagde dens Handel; Generalstaterne betænkte sig heller ikke paa at bryde de af dem selv saa ivrigt søgte Alliancer og at

opoffre de Forbundsfæller, som især for deres Skyld havde begyndt Krigen. Allerede den 31te Juli 1678 sluttede de Fred med deres farligste Fjende, Frankrig, og derefter ophørte ogsaa deres Fjendligheder mod Sverrig, med hvilket dog Fredstraktaten først blev undertegnet den 2den October næste Aar. Spanien fulgte Hollands Exempel den 7de September, den tydske Keiser den 26de Januar 1679, Hertugerne af Brunsvig kort derefter og den nye Biskop af Münster endelig ligeledes den 19de Marts. Danmark og Brandenborg stode saaledes ene ligeoverfor Sverrig og det mægtige Frankrig. Paa Høidepunktet af sin Vælde gjentog nu Ludvig XIV det Sverrig tidligere givne Løfte, ikke at slutte Fred med Christian V og Churfyrsten, uden at disse gave alle de erobrede Lande tilbage. Denne Fordring syntes imidlertid saa ubillig, at ingen af Monarkerne mente at kunne gaae ind derpaa, og for at overlægge det Fornødne i saa

---

Fodnoter

*) Tornquist, I, 169 og 70.

side 302

Henseende, aflagde Kongen i November 1678 et 14 Dages Besøg hos Churfyrsten, der dengang laa syg i Dobberan.

Resultatet af denne Sammenkomst var, at man besluttede at fortsætte Kampen. Da det var at vente, at Frankrig vilde komme Sverrig til Hjælp med en Flaade, maatte der altsaa arbeides paa at sætte vor Sømagt i Stand til at maale sig med den dobbelte Fjende. Den dansk-norske Flaade bestod ved Begyndelsen af Aaret 1679 af 107 Krigsskibe, armerede med 3,428 Kanoner, deriblandt 17 Defensionsskibe, af hvilke tre førte 60 Kanoner, ti fra 46 til 30 og fire fra 30 til 12 Stykker Skyts). Det blev nærmest Niels Juels Hverv at sætte Flaaden i kampdygtig Stand, og som Anerkjendelse for den Dygtighed, han i denne Anledning udfoldede, udnævntes han den 11te Marts til Elephantridder. I April vare 32 Linieskibe og Fregatter samt 26 mindre Skibe samlede i Øresundet, hvor Juels Flag atter vaiede fra Christianus Qvintus. Sidst i Maaneden blev Capitain Niels Lauritzen Barfod med Delmenhorst paa 50 og Flyvende Hjort paa 44 Kanoner, ført af Capitain Knudsen, sendt til Bornholm, hvor de netop havde indskibet 500 af de forrige Aar af Transporten fra Pommern bjergede svenske Krigsfanger, da de bleve angrebne af fem svenske Linieskibe under Major Ankarstjerna. De forsvarede sig imidlertid kjækt mod Overmagten til Natten og benyttede da denne til at naae tilbage til Kjøbenhavn.

Medens Danmark samlede Tropper i Holsten for at forsvare Sydgrændsen, blev Churfyrsten af Brandenborg ved et svensk Indfald i Preussen fra Lifland og en fransk Armees Besættelse af de cleviske Lande ved Rhinen tvun

---

Fodnoter

*) Efter Admiralitets-Copibogen i »Efterretninger om den danske og norke Sømagt«, I, 245.

side 303
Flaaden 1679. Barfods Forsvar. Brandenborg slutter Fred.

get til, under Englands Mægling, den 19de Juni at slutte Fred med Frankrig og Sverrig, hvortil han ogsaa opfordrede Christian V. Men denne kunde endnu ikke beqvemme sig til at underkaste sig Ludvig XIV's Magtsprog, hvorfor den franske Hær rykkede mod Delmenhorst og Oldenborg, som den aftvang Brandskat. Dog kom det ikke til videre Fjendligheder med Frankrig, der ikke uden Grund ventede at opnaae sit Formaal uden Sværdslag.

Da man havde faaet Vished om, at ingen fransk Flaade kom til Østersøen, seilede Juel derhen og forenede sig den 20de Juni under Bornholm med den Eskadre, som under Viceadmiral Christian Bielke tidligere var udsendt til Handelens Beskyttelse; derefter havde han 35 Linieskibe og Fregatter med 1,836 Kanoner under sin Commando. Den svenske Flaade laa imidlertid vel beskyttet af Kalmars Kanoner og vovede kun af og til at udsende smaa Eskadrer, naar ingen Danske vare i Farvandet. Ved at sende syv lette Linieskibe og Fregatter henimod Kalmarsund, lokkedes dog den svenske Generaladmirallieutenant Wachtmeister ud med 30 Skibe og forfulgte Eskadren, der trak sig tilbage henimod den pommerske Kyst. Men da Juel den 25de Juni om Formiddagen kom Wachtmeister i Sigte, skyndte denne sig igjen tilbage til Kalmar, forfulgt af Juel. Linieskibet Laxen med 54 Kanoner og 200 Mand, commanderet af Capitain Ribbing, der to Gange før var bleven fangen i denne Krig, indhentedes imidlertid den 26de af Viceadmiral Henricq Span med det velseilende Linieskib Norske Løve og blev erobret af denne. Span fortsatte nemlig ene uforfærdet Kampen mod Undsætning, Laxen fik af en Deel andre svenske Skibe, indtil nogle tililende danske tvang disse til at flygte og overlade Laxen til sin Skjæbne. Den 27de om Morgenen

side 304

naaede Wachtmeister det søndre Indløb til Kalmarsund, hvor han ikke kunde forfølges længere. Vel prøvede Juel den 28de med de letteste Skibe og 4 Brandere at komme ind til Kalmar; men et pludseligt Uveir nødte ham til at opgive Forsøget. De tre paafølgende Dage søgte de Danske paany at naae ind til Fjenden, men dog ligeledes uden Resultat. En svensk Schoutbynacht kom vel engang ud; men da Capitain Boomfeldt med Christianus Qvartus skjød hans Storstang ned, holdt han strax igjen ind. For endmere at vanskeliggjøre de svenske Skibe Benyttelsen af det dobbelte Løb Syd og Nord ud af Sundet, hvorved Kalmar ligger, sænkede den kjække Capitain Andreas Dreyer under en morderisk Ild den 2den Juli sit opslidte og nu aftaklede gamle Skib Enighed i det søndre Løb saaledes, at dette derved blev spærret. For denne Daad i Forening med hans tidligere udviste Tapperhed blev Dreyer efter Juels Indstilling udnævnt til Schoutbynacht.

For at forsyne Flaaden med Vand og friske Levnetsmidler seilede Juel den 8de Juli til Gulland, som han igjen forlod den 18de, og jog 6 svenske Skibe, der vare løbne ud fra Kalmar, tilbage dertil. Vor Flaade ankrede herpaa 1 Miil Østen for Øland; her saaes den 20de fem fjendlige Linieskibe i den nordlige Skjærgaard, hvor vore større Skibe ei turde vove sig ind paa Grund af det dem ubekjendte Farvand; men Juel lod dem angribe af Viceadmiral Span paa Victoria med 10 af Flaadens letteste Skibe og 3 Brandere. Klokken 11 om Formiddagen kom Span de Svenske paa Flinteskuds Afstand, medens disse under et godt Forsvar vedbleve at trække sig tilbage. Klokken 12 ragede Nyckelen med 78 Kanoner paa Grund saa nær Kalmar, at det kunde secunderes af to Land

side 305
Wachmeister frygter til Kalmar. Laxens Erobr. Nyckelen ødelægges.

batterier og de nordligst i Havnen liggende Orlogsmænd. Med Victoria, Christianus Qvartus, Neptunus og Den flyvende Hjort angreb Span dernæst Nyckelen og et andet større svensk Skib, som blev tilbage, medens han lod sine øvrige Skibe forfølge de andre tre flygtende Fjender, der dog ved deres nøiere Kjendskab til Farvandet undkom. Efter et mislykket Forsøg paa at anbringe sine Brandere, der gik op i Luer uden at antænde de fjendlige Skibe, men dog forøvrigt bevirkede, at 200 Mand af Skræk sprang overbord og for en stor Deel druknede, fortsatte Span uforfærdet Angrebet, under hvilket Victoria blev saa forskudt, at han maatte træde over paa Christianus Qvartus. Efter tre Timers Kamp sprang endelig Nyckelen i Luften, hvorved den største Deel af dens 800 Mand og flere til dens Undsætning fra Kalmar afsendte Folk omkom. Dens Secundant blev ligeledes antændt; men det lykkedes dog tililende svenske Fartøier at slæbe den halvt forbrændt ind i Havnen. Nyckelens Chef, Major Frantz Lou, 2 Lieutenanter og 40 Mand, alle med svære Brandsaar, fiskedes op af de Danske. Kun en Matroskone, som med sit diende Barn sad paa Nyckelens mellemste Dæk, da Skibet sprang, blev uskadt optaget og siden landsat paa Øland. Vi mistede ved denne Kamp 30 Døde og 84 Saarede; iblandt de første var Chefen paa Engelen, Capitain J. F. van Embden, og blandt de sidste Chefen paa Christianus Qvartus, Capitain C. Boomfeldt. Ikke blot Officerer, men ogsaa Mandskaberne havde udviist ganske særdeles Mod under denne Affaire. Til Belønning herfor og »for dermed andre at animere« gjorde Juel strax flere af Folkene til Officerer, hvilke Udnævnelser senere bleve stadfæstede af Kongen).

Fodnoter
*) »Efterretninger om den danske og norske Sømagt«, I, 246, efter Juels Rapport af 25de Juli.

side 306

Herefter holdt de Svenske sig rolige i Kalmar, og fra dansk Side skete heller ingen større Foretagender mere i denne Krig. Juel var nemlig »stricte« befalet at aftale med Krigsraadet de Operationer, der skulde udføres, samt ikke at gjøre Noget uden dettes Samtykke, og skjøndt

Generallieutenant St. Pol og Generalmajor Løvenhjelm tilførte Flaaden et betydeligt Troppecorps til at gjøre Landgang paa de svenske Kyster, kunde man til Juels store Utilfredshed ikke blive enig om noget Angreb). Endeligt ophørte alle Fjendligheder ved den midt i August sluttede Vaabenstilstand, hvorefter Flaaden først i September seilede til Kjøbenhavn, og den største Deel af Skibene blev oplagt. Paa Hjemreisen forliste Linieskibet Norske Løve i Stormveir paa Bornholm, og Fregatten Lossen kom den 9de September i Brand paa Kjøbenhavns Rhed, hvorved den aldeles ødelagdes.

Imidlertid havde den danske Gesandt Meiercrone underhandlet i Paris, og Christian V antaget sachsisk Mægling til Fred med Sverrig, hvis Gesandter mødtes med vore i Lund. Danmark var dengang i Besiddelse af en Deel af Bahuslehn, Landskrona og Helsingborg, Gulland, Rygen og Hertugen af Holsten-Gottorps Lande. Den danske Krigshær havde i Krigen erhvervet sig et ærefuldt Navn, og Sømagten havde erobret 44 af de 70 Krigsskibe, Sverrig i Alt havde mistet. Iblandt de ødelagte Skibe vare de fire saakaldte »Regalie« eller Rigsskibe, som vare de største og bedste af dets Linieskibe, nemlig: Stora Cronan, Svärdet, Äplet og Nyckelen. Medens intet dansk Skib af Betydenhed var faldet i Fjendens Hænder, var vor Flaade ved Erobring voxet fra 22 til 36 Linieskibe, uagtet den

---

Fodnoter

*) Juels Rapport af 4de August, nu i Geheimearchivet.

side 307

Fred med Frankrig og Sverrig. Søfolkenes Roes og Belønning.

svenske Sømagt ved Krigens Begyndelse ikke blot havde været vor overlegen i Antal, men tillige derved, at de enkelte Skibe baade vare større, bedre byggede og stærkere bevæbnede. Under disse Omstændigheder er det let forklarligt, at det var vanskeligt for Christian V at bøie sig for Ludvig XIV's Villie. Paa den anden Side maatte han imidlertid erkjende, at Danmark umuligt i Længden kunde staae sig mod den dobbelte Fjende, og han bestemte sig derfor endelig den 13de August til at slutte Fred med Frankrig i Fontainebleau og den 6te September i Lund med Sverrig paa Grundlag af, at dette fik alle de erobrede Provindser tilbage.

Om Christian V end saaledes havde gjort klogest i at følge Griffenfeldts Raad, ikke at begynde Krigen, havde Danmark i denne dog faaet Leilighed til i høi Grad at hæve sin Anseelse især tilsøes. I Tapperhed havde de Svenske vel næppe staaet tilbage for os; men at det i denne Krig gik saa uheldigt med deres Flaader, var fornemlig Anførernes Skyld. Stenbock, Creutz og Horn vare uforfærdede Krigere; men de kjendte Intet til Søvæsenet. Det er ikke nok at have gode og store Skibe, ikke nok at være tapper, man maa ogsaa forstaae at anvende sine gode Skibe paa rette Maade. I Niels Juel havde Danmark derimod en ualmindelig begavet, tapper og virksom Anfører, der forstod

at udvikle og benytte den Sømandsdygtighed, vor Marine i Christian IV's og Hollændernes Skole havde erhvervet sig, paa en saadan Maade, at de Danske ikke længer behøvede Fremmedes Hjælp for at seire, og at der med Rette kunde siges: »De Seirvindinger, som Søfolket erhvervede i denne Krig, skaffede dem hele Europas Beundring. Sømændene selv havde faaet den Tanke, at de vare uovervindelige, hvilket ikke lidet hjalp til, at faa danske Skibe turde

side 308

binde an mod mange fjendlige Skibe. Fjenden var paa Sidstningen saa bange, at de næsten flygtede strax, hver Gang de saae de danske Skibe, og de danske Sømænds Navn var dem til Forskrækkelse»). Der var saaledes skjellig Anledning for Christian V at skrive til Admiralitetet: »Da vi ved vor Flaade have udi sidste Krig været absolut Mester af Øster-Søen og Fienden overlegen, saa er det vores alvorlige Villie, at I gjøre os Forslag, hvorledes vi kunne underholde mange erfarne Baadsfolk«; og den 30te September i Pinneberg at udstede et kongeligt Patent, som gav Søfolkene), der vare indrullerede, for deres gode Tjeneste under Krigen Tilladelse til at nedsætte sig, hvor de vilde, i Kongens Riger og Lande med Fritagelse for borgerlige Byrder og Paalæg, af hvad Navn det end maatte være, om de ogsaa dreve en eller anden lille borgerlig Næringsvei; dog skulde de erlægge Told, Accise og Consumption af Alt det, de handlede med. I civile Sager skulde de høre under den Jurisdiction, de boede i, undtagen de, som vare bosatte i Kjøbenhavn; thi disse hørte under Admiralitetet og i militaire Sager under Krigsartiklerne og Krigsretten).

Fodnoter
*) Friedenreich, II, 327—28.
**) Hertil regnedes fra Menige og til Lieutenanter inclusive.
***) Efter Admiralitets-Copibogen i »Efterretninger om den danske og norske Sømagt«, I, 247—48.

side 309
Bestyrelsen 1680 – 99. Admiralitets Instrux.

XII.
Fra Freden i Lund til Christian V's Død.
1680—99.

Ved den Admiralitetet den 9de December 1679 meddelte nye Instruction blev Rigsadmiral Bielke paa Grund af sin høie Alder fritaget for stadigt at være tilstede i Collegiet, som næst ham dengang bestod af Generaladmirallieutenant Niels Juel, Etatsraad Christoffer Sehestedt, Rentemester og

Kammerraad Henrich von Stöcken, Viceadmiralerne Christian Bielke og Henricq Span. Foruden hvad 1660 var foreskreven samt en Deel nøiere Bestemmelser om Forretningernes Detail paalagdes det Admiralitetetet i det Mindste hvert Qvartal at holde Mynstringer over Søetatens faste Folk saavelsom over alle udgaaende Skibes Besætninger og at udfærdige nøiagtige Ruller over disse. Enhvers Tilgodehavende skulde dernæst i Admiralitetetets Overværelse udbetales af den kongelige »Oberzahlmester«, til hvem Collegiet ligeledes anviste Betalingen af alle Anskaffelser, naar de derom afsluttede Contracter tilbørligt vare opfyldte. Holmens Haandværksfolk og Daglønnere bleve betalte hver ottende eller fjortende Dag efter Mestrenes under Admiralitetets Inspection forfattede Lister. Over alle til Søtjeneste forpligtede Undersaatter skulde Collegiet ved dygtige Capitainer lade holde Ruller og sørge for, at saamange Matroser som muligt holdtes parate til Kongens Tjeneste. Det skulde ligeledes føre Tilsyn med Qvæst- og Sygehuset, foranstalte de af Kjøbenhavns Magistrat underholdte Søtønder henlagte paa Strømmen og Rheden paa de mest passende Steder og vaage over, at Havnen og Kanalerne stedse holdtes i seilbar Stand. Kun de Skibe, som

side 310

ikke udgik i Flaade eller Eskadre, skulde meddeles Ordre og Søpasse af Admiralitetet, hvorimod Flaader og Eskadrer erholdt disse directe af Kongen. Til denne maatte Collegiet ved nøiagtige maanedlige Extracter melde Alt, hvad der forefaldt, forandredes eller indrettedes ved Søetaten, i hvad Stand Alt befandt sig, samt hvad det forøvrigt maatte antage, Kongen kunde ønske at vide for derefter at beordre det Fornødne foranstaltet til Tjenestens Fremme. Til Præses i Søetatens Underret blev det befalet Admiralitetet hvert Fjerding- eller Halvaar at beskikke en Schoutbynacht, som tilligemed den af Kongen udnævnte juridiske Vicepræsident skulde forestaae Retten, og under Collegiets Tilsyn blev det overdraget denne Vicepræsident at forvalte alle Skifter efter Søetatens Betjente. Fra Underretten var det tilladt at appellere til den af Collegiet dannede Admiralitetsret, som, forstærket med alle tilstedeværende Schoutbynachter og Underrettens Vicepræsident, ogsaa i første Instans skulde dømme i alle de Sager, Kongen henviste til den, eller som angik Kapere, Søconfiscationer og Prisgods. Dommene kunde dernæst indankes til Høiesterets endelige Paakjendelse). Da Marinens Oeconomi faa Aar derefter ophørte at være underlagt Admiralitetet, blev en ny Instrux udstedt for dette, der imidlertid paa Civilbestyrelsen nær var affattet efter samme Principer som den 1679 udfærdigede).

Efter Hendrik Bielkes Død, den 16de Marts 1683, blev Niels Juel Admiralitetspræsident, og da han døde, den 10de April 1697, beskikkedes den allerede Aaret i Forveien som Admiral og Vicepræsident i Admiralitetet

---

Fodnoter

*) En fuldstændigere Extract af denne Instrux er anført i »Efterretninger om den danske og norske Sømagt«, I, 255—262.

**) Denne Instrux findes anført sammesteds, I, 322—26.

side 311
Bestyrelsen. Pengemidlerne.

ansatte Grev Ulrik Christian Gyldenløve (Christian V's og Sophie Moths yngste Søn) til Juels Efterfølger; den 1ste September s. A. udnævntes han fremdeles til Generaladmirallieutenant.

Ifølge Regnskaberne, som haves i Indenrigsministeriets Archiv, erholdt Sømagten i dette Tidsrum i Alt 6,002,158 Rd. 52 Sk. eller i Gjennemsnit 600,215 Rd. R. M. aarligt udbetalt. Deraf brugtes noget over 116,200 Rd. til Materialier og Tømmer, 26,753 Rd. til et Dokkeanlæg, omtrent 93,000 Rd. til Provisioner, næsten 335,000 Rd. til Lønninger og circa 8,860 Rd. til den i 1685 anlagte Fæstning Christiansø. Extracten af Betalingsreglementet 1680) viser, hvad hver Charge skulde have. Men da de Midler, man tilstod Marinen, vare utilstrækkelige til at bestride det, man fordrede af denne, blev det en vanskelig Opgave at bestyre dens Oeconomi, og derfor forandredes flere Gange Bestyrelsen deraf. Niels Juel fritoges ved Bielkes Død for denne Byrde, idet da igjen et Generalcommissariat under Jens Juels Forsæde overdroges saavel Sø- som Landmagtens Civiladministration, og da man ei heller fandt dette svarende til Hensigten, blev Søetatens Oeconomi den 21de Marts 1685 overgivet til Etats- og Admiralitetsraad Christoffer Sehestedt og Kammerraad Assessor i Høiesteret Jørgen Elers som »Deputerede«. Dem blev det paalagt at sørge for Alt, hvad der kunde tjene til Flaadens og Søetatens »Conservation«, Gavn og Bedste, samt vaage over, at der stedse havdes et saa stort Forraad Ammunition, Proviant, Materialier og andre for Flaaden til et Togt paa syv Maaneder nødvendige Ting, at den i 2—3 Maaneder kunde

---

Fodnoter
*) Findes anført i »Efterretninger om den danske og norske Sømagt«, I, 262—68.

side 312

udrustes til at gaae tilsøes. De skulde føre Tilsyn med Holmens Værksteder og Mestrene, med hvem Arbeidet saameget som muligt skulde accorderes. Holmens Detail skulde under dem ledes af Eqvipagemesteren, og alt til Holmens Arbeide Fornødent besørges i Tide leveret paa rette Sted forsvarligt besigtiget. De skulde ligeledes føre Control med, at Alt conserveredes tilbørligt og stedse var tilstede, saaledes som det var angivet i Regnskaberne. De maatte under ingen Omstændigheder, hverken directe eller indirecte, deeltage i nogen Leverance. Endvidere skulde de sørge for, at Flaadens Skibe med alt Tilbehør saavelsom alle Søetatens Bygninger holdtes i god Stand; paasee, at intet af Kongens Gods blev udlaant eller forkommet, samt revidere Inventariet ved Holmen, Tøihuset, Proviantgaarden og Bryghuset, saavidt Marinen vedkom, saaledes, at kun hvad der var brugeligt til Flaaden, beholdtes i Forraad. Med Qvæsthuset skulde de ogsaa føre det tidligere

Admiralitetet overdragne Tilsyn, vaage over, at alle Søetatens Betjente bestyrede deres Embeder forsvarligt, og at Enhver var paa sin bestemte Post, saaledes som Rullerne udviste; derfor skulde de Deputerede holde de forhen Admiralitetet overdragne Mynstringer samt besørge alle Udbetalinger efter Reglementerne og Contracterne. De skulde føre Tilsyn med, at der kun udleveredes forsvarlige Varer fra Proviantgaarden, Bageriet og Bryghuset til Skibene, Maanedskosten og Bespisningen paa Holmen. Fremdeles havde de stadigt at indberette til Kongen, hvad der forefaldt ved deres Forretninger, og maanedligt eller i det Mindste hvert Fjerdingaar at indgive nøiagtige Extracter over Søetaten, saa at Kongen kunde være i Stand til stedse at vide, i hvilken Tilstand Alt var.

side 313
Civilbestyrelsens Instrux

Endeligt skulde de fremkomme med Forslag til Forandringer og Forbedringer, hvor det var nødvendigt).

Den 25de Juli samme Aar blev det disse Deputerede paalagt tillige at overtage Commissariatsforretningerne for Landetaten, og saaledes fik igjen begge Etater fælles Civilbestyrelse, indtil de Deputerede den 22de Februar 1690 efter Ansøgning bleve entledigede fra Landmagtens Forretninger, hvorimod de vedbleve i Forening med Ober-Zahlmester Oluf Hansen at besørge Søetatens. De fik da tillige en ny Instrux, som dog kun var forskjellig fra den ovenomtalte i nogle mindre væsenlige Detailbestemmelser samt deri, at det, som angik Flaadens Vedligeholdelse, skulde overlægges med den da paany ansatte Holmens Chef, samt at Admiralitetet Intet skulde have at gjøre med Holmen, Værfterne i Glückstadt og Christiansand, men disse ene staae under de Deputerede og Cheferne).

Da imidlertid Gjælden — tildeels Lønningsrestancer — i 1689 beløb sig næsten til 900,000 Rdlr., 1693 omtrent til 865,000 Rdlr. og 1694 kun var nedbragt til 772,000 Rdlr., oprettedes atter Generalcommissariatet for begge Etater den 6te Februar 1694. Jens Juel blev igjen Præsident, og Instructionen var ligelydende med den ovenanførte de Deputerede 1690 givne dog med den Tilføielse, at alle Pengesager skulde overlægges med Finansministeren, Geheimeraad von Plessen).

Som Eqvipagemester, der ene havde at forestaae hele Holmens Detail inclusive Regnskabsførelsen, ansattes 1677 Capitain C. de Richter. Han afløstes fra denne Post

---

Fodnoter
*) Denne omstændelige Instrux for de Deputerede findes i »Efterretninger om den danske og norske Sømagt«, I, 289—96.
**) Sammesteds, I, 320—22.
***) Ligeledes, S. 327—28, 336—37 og 343—44.

side 314

i December 1684 af Schoutbynacht Christian Wibe, der, da Admiral Henricq Span den 11te Marts 1690 blev Holmens Chef, udnævntes til Chef for Værftet i Christiansand. For Holmens Chef blev udfærdiget en Instrux), der paalagde denne i alle vigtigere Spørgsmaal at conferere med Søetatens Deputerede, som han, i hvad der angik Holmen, var sideordnet, medens han ellers stod directe under Kongen. Efter Spans Død 1695 blev Viceadmiral Christoffer Ernst von Stöcken Holmens Chef med en ligelydende Instrux, som den Span havde havt. 1686 blev en Lieutenant af Søetaten ansat til Undereqvipagemester paa Holmen, og hertil udnævntes 1690 Student Olaus Judichær. Denne havde lagt sig efter Skibsconstructionen og blev den 10de December 1692 beskikket til Eqvipage- og Fabrikmester. Judichær var den Første, der hos os byggede efter Tegninger, som vare beregnede efter videnskabelige Regler, og fra hans Tid bleve Flaadens Skibe indrettede ene til Orlogsbrug, medens de tidligere kun havde været armerede, efter Modeller og praktiske Regler byggede Koffardiskibe).

Da Flaaden i 1680 bestod af 77 Krigskibe med 2,325 Kanoner, var Bremerholms Værft utilstrækkeligt for den, og Kjøbenhavns Havn, der dengang ikke strakte sig længere mod Nord end til Nyhavn, for indskrænket. Desuden behøvede Havnen Uddybning for de større Skibe, hvoraf Flaaden nu bestod, og da man ved Opmuddringen af denne erholdt tilstrækkeligt Fyld til at danne et nyt Værft, begyndtes derfor i det første Aar af dette Tidsrum paa Anlæget af Nyholm (»Nye Werck«). Efterat de endnu mod Nord og Øst liggende Batterier vare opførte om det

---

Fodnoter

*) Efter Admiralitets-Copibogen findes denne Instrux i »Efterretninger om den danske og norske Sømagt«, I, 316—20.) Sammesteds, I, 288, 326 og 347.

side 315

Holmens Bestyrelse Nyholma Anlæg. Flaaden.

nye Værft, til hvis Grundlag et Par gamle Skibe (Kjølhalingsprammen Sorte Rytter og Kreierten Svenske Diderich) bleve sænkede paa Revshalegrundens søndre Ende, blev i 1685 Vagten, der tidligere havde været ombord i Skibene, flyttet i Land paa Batterierne) og Krigsskibene henlagte i deres nuværende Leie (»Hocken«). Derefter fortsattes Uddybningen af Havnen, og med det Fyld, som blev opmuddret, dannedes Nyholm, der nu efterhaanden har faaet en saadan Udstrækning, at Bremerholm kan overlades til Stadens Udvidelse, og Orlogsværftet heelt flyttes derhen.

Skibsbyggeriet var i god Gang i denne Periode, især efterat Span var bleven Holmens Chef og Judichær Fabrikmester. Foruden hvad Regnskabsuddragene ovenfor udvise som anvendt til

Materialier og Tømmer, leverede de kongelige Skove i begge Riger upaatvivleligt betydelige Qvantiteter Træmaterialier, hvorved det blev muligt at bygge 15 Linieskibe, 4 Fregatter, 12 Snauer eller »Barcalonger«, 2 Jagter, 6 Galeier, 2 Bombarderer og 2 Smaafartøier. Af disse byggede Judichær 8 Linieskibe og 2 Fregatter paa Nyholm, hvor ligeledes alle vore senere Linieskibe ere byggede. Det første 1692 der i Søen satte Linieskib var Dannebroge) paa 92 Kanoner. Foruden Værfterne i Kjøbenhavn vare de af Christian IV i Glückstadt og Christiansand anlagte endnu i Brug; men paa disse byggedes dog kun Galeier og Smaaskibe. Ved Begyndelsen af Aaret 1700 bestod Flaaden af 33 Linieskibe, 9 Fregatter, 13 Snauer, 7 Jagter, 1 Galeifregat, 6 Galeier, 1 Galliot, 1 Brigantin, 2 Skjærbaade og 2 Bombardeerfartøier, som

---

Fodnoter

*) Fra Aaret 1699 af ere Saluter besvarede fra disse Batterier.

**) Paa Dannebroge blev 1693 indrettet en Maskine til at destillere fersk Vand af salt Vand.

side 316

vare armerede med 2,778 Kanoner, og til hvis complette Bemanding behøvedes 17,446 Mand. Desuden fandtes 1699 i begge Riger 27 Defensionsskibe, der kunde føre 1201 Kanoner. For at erholde »Frihedsbreve« som Defensionsskibe, skulde Rhederne godtgjøre ved Attester fra Admiralitetet eller de dertil i Norge og Jylland autoriserede Søofficerer, at Skibene vare byggede efter de i Forordningen af 3die April 1683 bestemte Dimensioner og de ved Forordningen af 28de Januar 1696 anordnede Regler eller efter Tegning fra Admiralitetet, samt førte de i Ordren af 5te December 1691 som Minimum bestemte 24 Kanoner med Tolv- eller Ottepundigere under Dækket. Naar Kongen vilde bruge Defensionsskibene, skulde disses Rhedere tilsiges derom 3 Maaneder i Forveien og da stille dem fuldstændigt udrustede og bemandede imod at erholde en maanedlig Godtgjørelse, saalænge de vare i Tjeneste. Defensionsskibene kunde sælges til Fremmede, naar de havde faret under dansk Flag i 10 Aar).

Hidtil havde man hos os ingen anden Maade at reparere Skibene i Bunden paa end at kjølhale dem; men dette er kostbart, og især de større Skibe lide ikke ubetydeligt derved; saa at man længe havde følt Trang til at faae en Dok. I Udlandet vare saadanne allerede bekjendte i Christian IV's Tid, og denne havde som tidligere omtalt forgjæves bestræbt sig for at forskaffe vor Flaade denne til Skibenes Reparationer nyttige Indretning. I 1681 anvendte man de i Regnskabsuddragene ovenfor anførte 26,753 Rdlr. paa at udgrave en Dok paa Bremerholm, hvor endnu Stedet bærer Navn af »Gamle Dok«, dog des

---

Fodnoter

*) »Efterretninger om den danske og norske Sømagt«, I, 283—84, 333—35.

side 317
Defensionsskibe. Dok. Søofficerernes Rangfølge.

værre uden at opnaae Hensigten. Denne skal nemlig allerede 1682 være løben fuld af Vand, og det 1687 foretagne Forsøg paa at fuldføre den ligeledes have været uheldigt, saa at man endelig 1728 maatte »abandonnere« Arbeidet som »impracticabelt«. Imidlertid vise Rapporterne fra Holmens Chef til Kongen, at der i 1695 og 1698 har været en Dok i Brug; men dette har vist været den flydende Dok, som var »inventeret« af Span og blev sat i Vandet den 10de November 1691). Den kan imidlertid kun have været brugelig for mindre Skibe, da Holmens Chef 1694 og 1698 foreslog Bygningen ef en større flydende Dok, der dog heller ikke kom i Stand paa Grund af de dertil manglende Pengemidler).

De Commanderende tilsøes havde hidtil næsten altid været Adelsmænd, der som saadanne hørte til Rangklasserne. Men da Borgerstanden efter Enevoldsmagtens Indførelse erholdt Ret til Optagelse i Officersklasserne, indsaae man, at disse ogsaa maatte optages i Rangfølgen, hvilket hidtil kun Admiralerne vare. Det kongelige Rescript af 15de November 1677 tillagde derfor allerede Capitainer, som førte Skibe med 40 Kanoner og derover, Rang med Majorer i Armeen og de andre Søcapitainer med Capitainer af Landetaten. Den 9de November 1686 blev Søofficerernes indbyrdes Anciennetet ordnet og Capitainerne delte i 3 Klasser, hvoraf den første fik Titel af »Capitain-Commandeur« og beholdt Majorsrangen, der den 27de December 1698 ogsaa blev tillagt Eqvipagemesterne. Tillige blev der 1686 indrettet en Capitainlieutenants- og en Lieutenantsklasse i Marinen, der dog først fik Rang,

---

Fodnoter
*) »Christian V's egenhændige Dagbøger af C. Molbech«, 132.
**) Efter Admiralitets-Copibogen i »Efterretninger om den danske og norske Sømagt«, I, 350—51 og III, 212.

side 318

samtidigt med at alle Søofficerne den 4de Mai 1700 erholdt en forhøiet Rangfølge, idet Schoubynachter tillagdes Rang med Oberster, Commandeurcapitainer med Oberstlieutenanter, Capitainer med Majorer, Capitainlieutenanter med Capitainer, Sølieutenanter med Lieutenanter, Underlieutenanter med Secondlieutenanter og Skippere med Fændriker af Landetaten).

Efterhaanden som Søfarten udviklede sig, gjorde ogsaa Trangen til en mere videnskabelig Uddannelse hos Officererne sig gjældende, og for ikke at være nødt til i saa Henseende at tye til Udlandet besluttede man at give Landets egne Børn Leilighed til ved en passende Opdragelse at komme i Besiddelse af den fornødne baade theoretiske og praktiske Kundskab i Søvæsenet. Efter

Freden antoges derfor »Lærlinger«, som erholdt Kost og Løn samt fri Underviisning, og som fra 1683 af udsendtes med Krigsskibene som Underlieutenanter. Af disse Lærlinger formeredes 1701 et saakaldt Søcadetcompagni, der senere omdannedes til det nuværende Søcadetcorps). For ligeledes at sikkre Flaaden duelige Underklasser blev den faste Orlogsstamme 1680 forøget og reorganiseret samt inddeelt i 4 »Eskadrer«, der hver havde en Schoutbynacht som Chef og 3—6 Capitainer som Compagnicommandeurer. Det blev endvidere bestemt, at Mandskabet kun hver anden Dag skulde møde til Arbeide paa Holmen under en Officeers Opsigt, dersom ikke den kongelige Tjeneste »i høieste Maade udkræfver det oftere«. 1688 indførtes istedetfor de 4 Eskadrer 3 »Delinger«, af hvilke den første tilligemed Overcommandoen

Fodnoter

) Efter Admiralitets-Copibogen i »Efterretninger om den danske og norske Sømagt«, I, 228, 298 og 349; II, 67 og 68.) Sammesteds, I, 281—82; II, 69—71.

side 319
Lærlinger. Faste Mandskab, Marinere. Vagten. Spisetaxt.

over samtlige Delinger overdroges til Generaladmirallieutenant Niels Juel og de 2 andre til en Admiral hver).

Allerede under Krigens sidste Aar havde man benyttet Marinere paa Skibene, og efter Freden beholdtes et Marinercompagni i fast Tjeneste, som indøvedes i Kanonexercits. Dette Marinercompagni udvidedes efterhaanden til et heelt Regiment, der 1681 bestod af 1200 Mand). Aaret i Forveien var der endog truffen den Bestemmelse, at der skulde holdes to Regimenter (et dansk og et norsk) med 6 Compagnier hvert paa 200 Mand, hvilket imidlertid ikke kom til Udførelse.

Vagttjenesten paa Holmen var allerede ved særegne Reglementer af 5te December 1677 og 13de Januar 1679 samt 31te October 1685 bleven ordnet).

Indtil Christian IV's Tid forestode Cheferne paa eget An- og Tilsvar Bespiisningen saavel ombord som for de i fast Tjeneste ved Holmen værende Folk, uden at der var nogen Bestemmelse for, hvormeget der tilkom hver Mand. For under Cheferne at forestaae Proviantsuddelingen ansattes senere de saakaldte Proviantskrivere paa Skibene og ved Boden paa Holmen, og for at hindre Underslæb bestemtes de hver enkelt Mand ugentligt tilkommende Rationer. Herved blev det, indtil Admiralitetet den 20de Marts 1679 udgav en Ordre om Bespiisningen paa Skibene, hvorved Regnskabsførelsen med Provianten nærmere foreskreves, og den 19de Januar 1680 udstedtes en ny Spisetaxt, der nøiagtigt bestemte, saavel hvad der tilkom hver Mand paa Holmen, som hvad der hver Dag skulde spises). An

Fodnoter
*) »Efterretninger om den danske og norske Sømagt«, I, 274, 301—7.
**) Sammesteds, I, 263—64, 275, 307.
***) Efter Admiralitets-Copibogen sammesteds, I, 248—51, 296—97.) Sammesteds, I, 80, 253—55.

side 320

gaaende Forbruget af Lys, Brænde og Salt i Krigsskibene blev ligeledes 1683 udstedt et Reglement).

Efterhaanden som de under Christian IV paabegyndte Nyboder blev færdig, fraflyttedes og afhændedes de ovenomtalte for det faste Mandskab i 1632 ligeoverfor Holmens Kirke opførte Skipperboder, og de derfor indvundne Beløb bleve tildeels anvendte til Afdrag paa Mandskabets tilgodehavende Lønning. De sidste Skipperboder solgtes ved en den 29de October 1694 afholdt offenlig Auction, efterat Opførelsen af Nyboder var skreden saavidt frem, at der kunde oprettes en Vagt til Ordens Vedligeholdelse).

For at pleie og helbrede Saarede, saavel af Land- som af Søetaten, stiftede Frederik III allerede 1658 Qvæsthuset, der især underholdtes ved Afdrag af Land- og Sømilitairets Lønning. Den 29de December 1674 overdroges Bestyrelsen af Qvæsthuset til Admiralitetet; men den 13de Juli 1682 blev der udstedt en Fundation for Qvæsthuset, ifølge hvilken kun de i Kongens Tjeneste saarede maatte optages, og Bestyrelsen overdroges til to af Kjøbenhavns Borgerrepræsentanter, der aarligt havde at aflægge Regnskab for tre, i Krigstilfælde endog for flere, af Kongen udnævnte »Deputerede«. Foruden de ved Tavler i de forskjellige Kirker i Kjøbenhavn) samt ved andre frivillige Gaver indkomne Beløb fik Qvæsthuset en ved Forordningen af 23de Juli 1683 bestemt Andeel i alle Confiskationer. Da Søetatens Qvæsthus senere blev adskilt fra Landetatens,

Fodnoter
*) Efter Admiralitets-Copibogen i »Efterretninger om den danske og norske Sømagt«, I, 281
**) Efter Admiralitets-Archivet sammesteds, I, 135, 336—37, 340.
***) I 1674 blev det endog tilladt at ombære Tavler for Qvæsthuset i Stiftskirkerne i Norge, og 1680 erholdt det fremdeles den Betaling, som Koffardiskibe erlagde for Benyttelsen af den kongelige Kjølhalingspram af det sløifede Skib Den sorte Rytter.

side 321
Skipper- og Nyboder. Qvæsthuset. Indrulleringsforsøg

maatte hiint, i Henhold til en Befaling af 17de Juni 1690, afgive til det sidste 18,000 Rd. R. M. (9000 Daler) af sine opsparede Fonds).

Den hidtil brugte Udskrivning af Folk til Flaadens Bemanding havde i næsten alle vore Krige viist sig uhensigtsmæssig, og man maatte ofte for blot at faae Skibene nogenlunde bemandede tye til den kostbare Hverving og ikke sjeldent endog til Presning. Efterat der ved den ovenfor omtalte, i Pinneberg 1679 udstedte Placat var tilsagt dem, som lode sig indrullere, de anførte Privilegier, ventede man ved Indrullering at erholde det Mandskab, som den faste Stok ikke kunde levere. Der bestemtes derfor den 18de December s. A., at Søkjøbstæderne og Kyststrækningerne i begge Riger, istedetfor den tidligere Forpligtelse til at levere Søfolk, stedse skulde vedligeholde 2000 indrullerede Matroser i hvert Rige til Flaadens Bemanding imod for hver Mand at erholde 42 Rd. R. M. aarligt. Rigerne deltes dernæst i Districter og Indrulleringschefer og Mynsterskrivere ansattes i disse. Men da enten Mangel paa Evne eller den slette Betaling, som det faste Mandskab erholdt, foranledigede, at der vistes Uvillighed til at stille det bestemte Antal Indrullerede, blev der allerede den 31te December det paafølgende Aar befalet at standse med at optage saadanne og at tillade de allerede Indrullerede at tilbagelevere de modtagne Patenter, og saaledes kom den nu bestaaende Indrullering først i Stand i det attende Aarhundrede).

Uden væsenlige Forandringer havde man beholdt de tidligere omtalte af Christian den Fjerde 1625 udstedte

---

Fodnoter

*) Efter Admiralitetsarchivet i »Efterretninger o. d. d. o. n. Sømagt«, I, 276—78 og 326.) Efter Admiralitets-Copibogen i »Efterretninger o. d. d. o. n. Sømagt«, I, 268—74.

side 322

Krigsartikler indtil Aaret 1683; men efterat en Commission havde været nedsat, udkom der under 27de Marts d. A. en trykt Forordning angaaende Søkrigsbyttets Deling samt nye i 13 Capitler indeholdte Krigsartikler. Disse vare forøvrigt affattede i samme Aand som de tidligere.

For at afhjælpe det længe følte Savn af en Havn i Østersøen fik Admiralitetet allerede den 5te Juni 1680 Paalæg om, i Forening med Admiral Span og Major Clary, at udkaste en Plan til Anlæget og Befæstningen af en saadan paa de Nordost for Bornholm liggende Ertholme. Da man imidlertid skyede de med Planens Udførelse forbundne Omkostninger, anstillede man først et Forsøg paa, om ikke Havnen ved Arnak uden synderlige Bekostninger skulde være i Stand til at yde tilstrækkelig Sikkerhed, ved at lade Fregatten Stjernen overvintre der mellem 1683 og 84. Først efterat Forsøget var faldet uheldigt ud, idet Fregatten forliste, skred man til Anlæget af Havnen mellem Ertholmene, som er saa rummelig at en mindre Eskadre kan ligge sikkert der, befæstede denne og gav den Navnet

Christiansø. Fra Sommeren 1684 blev her senere stadigt holdt en Garnison, indtil Fæstningen i Aaret 1856 blev nedlagt, og siden den Tid er saaledes Christiansø kun at betragte som en Nødhavn.

Den af Christian IV 1647 oprettede Navigationsskole var ved Directeur Bagge Wandels Død standset, men fik den 24de Januar 1685 en ny Forstander i Valentin Lorentz, der underviste saavel de i kongelig Tjeneste staaende Lærlinger som Private. I Aaret 1688 udsendtes Navigationsdirecteuren, to Commandeurcapitainer, en Lieutenant og en Lærling med 6 Smaafartøier for at opmaale Øresundet og Grønsund. 1690, 92 og 95 fortsattes disse Opmaalinger af den 1694 til Søkortdirecteur udnævnte Jens Søfrensen

side 323
Krigsartikler. Christiansø. Opmaalinger. Søkort.- Udrustninger.

og benyttedes af denne til Udarbeidelse af Kort, der af Admiralitetet anbefaledes som bedre end de forhen brugte franske og hollandske. 1692 blev ogsaa Compassene forbedrede efter Forslag af den hos os af de mathematiske Videnskaber saa høit fortjente Ole Rømer, der examinerede Compasmagerne).

I denne Fredsperiode bleve Krigsskibene under Officerers Commando ikke alene brugte til at hente Søetatens Fornødenheder, men udlaantes, ja bortskjænkedes endog til Handelscompagnierne og Private. Af disse saaledes benyttede Krigsskibe forliste Orlogsskibene Svenske Løve 1681 paa Hesseløen, og Victoria den 21de October 1688 paa Gjedserrev. Ogsaa de kongelige Lastdragere bleve førte af Officerer, indtil det den 1ste December 1684 bestemtes, at de ikke længer skulde henregnes til Flaaden, men føres af Skippere og stilles til Commissariatets Disposition).

Paa Kjøbenhavns Rhed og i Storebelt holdtes stadigt Vagtskibe, og i Øresundet var der ligeledes en hyppigt af flere Skibe bestaaende Station. I Aaret 1680 var saaledes der 1 Linieskib, 6 Fregatter og 2 Snauer, med hvilke Niels Juel overførte den med Carl den 11te formælede Prindsesse Ulrike Eleonora til Sverrig, hvorefter 1 Fregat og 2 Snauer sendtes til Island for at beskytte Søfarten. Pas Elben var der vel ikke noget stadigt Vagtskib; men under de hyppige Conflicter med Hertugen af Holsten-Gottorp bleve de til Søeqvipagen i Glüskstadt hørende tvende Fregatter og flere Jagter jevnligt udrustede. I Aaret 1684 blokerede de saaledes først det Hertugen tilhørende Helgoland og

---

Fodnoter
*) Efter Admiralitets-Copibogen i »Efterretninger o. d. d. o. n. Sømagt«, I, 298—9, 301, 15, 33, 35, 43 og 45.
**) Sammesteds, I, 274, 76, 84 og 87.

side 324

landsatte derefter nogle Tropper under Oberst Richelieu, som tvang Øen til Overgivelse).

I Aaret 1681 bleve 4 Linieskibe og 2 Jagter udrustede for at føre Kongen til Norge; men da den politiske Horizont trak saaledes sammen, at man ansaae det nødvendigt at gjøre Flaaden klar til Udrustning, blev Reisen atter opgivet. Først 1685 kunde Christian V derpaa gjøre et nogle Maaneders Ophold i Norge og førtes fra og til Frederikshavn af 11 Fregatter commanderede af Viceadmiral Ifver Hoppe. 1687 besøgte Kongen ligeledes Bornholm og Christiansø med 6 Fregatter under Niels Juels Commando. 1695 bragte Viceadmiral Frederik Gedde med en Eskadre af mindre Skibe Kronprindsens Brud, Prindsesse Louise af Meklenborg, fra Varnemynde til Kjøbenhavn. Ligeledes brugtes nogle Barcalonger til at føre fremmede Gesandter og en Amtmand til Vardøhus samt til en Deel mindre Expeditioner).

Foruden ovennævnte i historisk Henseende mindre vigtige Udrustninger fandt jevnligt flere større Sted paa Grund af Rivninger deels med Sverrig og Holland især foranledigede af det holsten-gottorpske Hus, deels med Hamborg og Lyneborg, der imidlertid alle bilagtes, uden at det kom til fjendlige Sammenstød, vistnok især, fordi vi i Tide vare beredte paa at møde saadanne. De derved foretagne hyppige Eqviperinger gave imidlertid Leilighed til en for Søfolkene nyttig Orlogsøvelse. I 1682 blev saaledes 7 Linieskibe og 13 Fregatter lagte udenfor Bommen uden iøvrigt at komme bort fra Øresundet. 1683 krydsede en Deel

---

Fodnoter

*) Efter Admiralitets-Copibogen i »Efterretninger o. d. d. o. n. Sømagt«, I, 275, 84—85.)

*) Sammesteds I, 275, 287, 345.

side 325

Fregatter i Nord- og Østersøen, og samme Aar var Generaladmirallieutenant Niels Juel med 26 Linieskibe, 4 Fregatter og 4 Brandere i Østersøen forenet med en af Marquis de Préville commanderet fransk Flaade, bestaaende af 13 Linieskibe, 2 Fregatter og 4 Brandere, for at møde den svenske og den hollandske Flaade, saafremt det skulde komme til Krig med disse Magter. Da der imidlertid ikke skete noget Fredsbrud, seilede Préville atter hjem, og den danske Flaade blev dernæst oplagt i Octobermaaned). Samtidigt med Opstillingen af 30,000 Mand i Danmark og 20,000 Mand i Norge udlagdes 1684 paa Rheden 16 Linieskibe, 6 Fregatter og 4 Brandere, hvoraf dog kun enkelte Krydsere og Recognosceerskibe sendtes tilsøes. Atter 1686 blev en Deel Fregatter udrustede for at krydse i Nord- og Østersøen. Tre af disse overførte i Juni Fodgarden til Ekernførde, og fire andre bleve i September sendte til Elben i Anledning af den med Hamborg opstaaede Tvist, der dog bilagdes i Mindelighed. Rigtignok bleve samme Aar 17 Linieskibe, 4 Fregatter og 2 Brandere under Admiral H. Spans Commando eqviperede; men de kom ikke udenfor Bommen. Det følgende Aar

vare ligeledes først kun enkelte Fregatter udsendte paa Krydstogter, indtil der indløb Efterretning om, at barbaresk Skibe vare sete under den hollandske Kyst; Viceadmiral Frederik Gedde blev derfor sendt til Nordsøen med 1 Linieskib, 4 Fregatter og 1 Barcalonga, uden at det vides, at der forefaldt Noget. Endnu i Aaret 1688 vare 13 Linieskibe og 12 mindre Krigsskibe en kort Tid udlagte paa Kjøbenhavns Rhed; af

---

Fodnoter

*) Da Christian V den 22de Juli besøgte Flaaden paa Kjøgebugt, lod den franske Admiral sine Skibe affyre alle deres Kanoner paa engang, en Salut, som i Frankrig ellers kun gaves for Landets egen Regent.

side 326

disse Skibe sendtes 3 Fregatter til Irland for derfra at hjemconvoiere danske Ostindiefarere gjennem den engelske Canal, hvor der havde viist sig Barbareskfartøier. 4 andre Fregatter vare i Nordsøen og anholdt der nogle hamborgske Skibe, der dog atter bleve frigivne, da den opstaaede Strid med Hamborg paany blev bilagt; desuden var der nogle Barcalonger i Øresundet for der at forekomme Kaperuordener. Da Wilhelm af Oranien 1689 havde besteget den engelske Throne, frygtede man for, at han i Forening med Sverrig skulde understøtte de holsten-gottorpske Fordringer. Den 2den Juni afgik derfor til Frederiksort en Troppetransport til den i Holsten sammentrukne Hær, medens Niels Juel) afseilede til Kjøgebugt og Møen med 25 Linieskibe, 6 Fregatter, 6 Snauer, 6 Brandere og 1 Transportskib). Flaaden var inddeelt i 3 Eskadrer under Juel, Bielke og Span og skulde beskytte Kysterne i det Tilfælde, Sverrig skulde foretage noget Fjendligt. Da imidlertid den i Østersøen værende svenske Flaade forholdt sig rolig, og de holsten-gottorpske Stridigheder ligeledes foreløbigt bleve bilagte, vendte vor Flaade, efterat Kongen den 13de Juni samt 17de og 18de Juli havde været ombord paa den, den 31te Juli tilbage til Kjøbenhavn, foretog Evolutionsøvelser i Øresundet, som Christian V den 1ste August selv overværede, og blev midt i August oplagt. Men da Hertug Christian Albrecht i de sidste Dage af 1694

Fodnoter

*) »Kong Christian den Femtes egenhændige Dagbøger« ved C. Molbech, Side 28.

**) Flaadens Skibe og Chefer ere navngivne i »Efterretninger o. d. d. o. n. Sømagt«, I, 311—13. Da de i fast Tjeneste staaende Officerer vare utilstrækkelige til at besætte Flaaden, bleve nogle Capitainer, Capitainlieutenanter og Lieutenanter respective med 48, 40 og 32 Rd. maanedlig Gage, antagne i Maanedstjeneste.

side 327

Udrustninger. Troppe til England. Convoier i den fransk-eng. Krig

var død, sluttede hans Søn og Efterfølger, Hertug Frederik IV, sig mere og mere til Sverrig, hvorved de gamle Stridigheder med det gottorpske Hus fik en endnu alvorligere Retning, og ihvorvel det ikke kom til noget Fredsbrud, saalænge Christian V levede, foranledigede dette dog Rustninger. I 1696 hvervedes saaledes 600 Søfolk i Hamborg), og 1699 krydsede 12 Linieskibe og 4 Fregatter i Østersøen under Holmens Chef, Admiral C. E. v. Stöckens Commando, uden at dog noget Videre forefaldt).

Da Krigen mellem Ludvig XIV og Wilhelm af Storbritanien udbrød, indtraadte igjen et venskabeligt Forhold med Sverrig og England, saa at det gottorpske Stridsspørgsmaal hvilede i nogle Aar. Christian V overlod endog England et Troppecorps paa 7000 Mand, der den 10de November 1689 afseilede fra Listerdyb til Hull, convoieret af en Eskadre, bestaaende af 4 Linieskibe og 3 Fregatter, der commanderedes af daværende Schoutbynacht C. E. v. Stöcken.

For at være beredt til at møde alle Eventualiteter, bleve 16 Linieskibe og Fregatter i April 1690 eqviperede saavidt, at Kongen og Dronningen den 9de Juli kunde spise derombord), men kom iøvrigt ikke udenfor Bommen. Da Danmark og Sverrig den 1ste Februar samme Aar havde fornyet deres Alliancetraktat paa 5 Aar) og vare blevne enige om gjensidigt at beskytte deres Handel, saalænge Krigen mellem Frankrig og England varede, ved i Forening at convoiere, sendtes samme Aar 2 af vore Fregatter med

---

Fodnoter

*) Molbechs Christian V's Dagbøger, S. 29, 31—33, 157—59.

**) Efter Admiralitets-Copibogen og Archivet i »Efterretninger om den danske og norske Sømagt«, I, 276, 279—281, 284, 297—301, 310—14, 346 og 350.

***) Molbechs Christian V's Dagbøger, S. 53.

****) Sammesteds, S. 43.

side 328

2 svenske gjennem den engelske Canal med en Convoi, bestaaende af danske, norske og svenske Handelsskibe. Dernæst krydsede vore Skibe mellem Hetland og Lindesnæs for at beskytte Islandsfarerne. To andre Fregatter convoierede til Elben, Veseren og Holland, og fire sikkrede endvidere Søfarten i Nordsøen mod Kaperier, medens nogle Barcalonger sendtes paa Recognoscering i Nord- og Østersøen. Det næste Aar, 1691, eqviperedes først 14—15 Linieskibe og Fregatter, hvoraf dog kun en Deel bleve benyttede. 2 Fregatter og 2 Snauer udlagdes paa Kjøbenhavns Rhed, hvor de anholdt 11—12 hollandske Skibe, der dog tilligemed 12 tidligere beslaglagte atter frigaves, da Hollænderne løslode de anholdte dansk-norske Skibe eller gav Erstatning for dem, og derved Uenigheden med Generalstaterne kort efter ad diplomatisk Vei blev

jevnet. 2 Fregatter convoierede til og fra Frankrig. Et Linieskib og en Snau krydsede imellem det jydske Rev og Lindesnæs med Ordre til at affordre engelske og franske Orlogsmænd de Priser, de maatte have taget i Kongens Farvande, disse regnede 4—5 Mile fra alle dansk-norske Kyster og Udskjær; dog maatte de ikke bruge Magt, forinden de havde rettet en høflig Opfordring til Vedkommende om godvilligt at udlevere Priserne. Strygning maatte kun forlanges af hollandske Krigsskibe, men heller ikke stryges for Nogen. Der foreligger forøvrigt ingen Efterretning om, at disse Ordrer ere komne til Anvendelse. 1692 convoierede 2 Fregatter og Snauen Maagen fra Flekkerø til Frankrig; det sidste Skib blev paa dette Togt erobret af en stor spansk Kaper; men de nærmere Omstændigheder ved dette Uheld ere ubekjendte. Et Linieskib krydsede i Nordsøen og convoierede sidst paa Aaret i Forening med en svensk

side 329

Convier. Angreb paa Linieskibene Gyldenløve og Lindormen.

Fregat fra Flekkerø til Frankrig. 1693 bleve 8 Linieskibe og Fregatter eqviperede, hvoraf 2 Linieskibe og Snauen Ørnen i Forening med 2 svenske Fregatter atter convoierede fra Flekkerø til franske Havne, hvor Ørnen forliste ved Nantes. De øvrige udrustede Skibe overførte i Juli Landtropper til Travemynde, hvorfra disse marcherede til Leiren ved Ratzeborg; da denne var hævet, bragte Eskadren i October Tropperne tilbage til Kjøbenhavn.

1694 skulde Linieskibet Gyldenløve paa 56 Kanoner, commanderet af Commandeurcapitain Niels Larsen Barfod, med en Snau og en svensk Fregat convoiere fra Flekkerø til Frankrig, men blev den 12te August paa Downs Rhed angrebet af det engelske Linieskib Stirling Castel paa 70 Kanoner, Capitain Dähn, fordi Barfod nægtede at stryge eller kippe sin Vimpel for Viceadmiral Shovels Flag. Da endnu et engelsk Linieskib nærmede sig, overgav Barfod sig til denne dobbelte Overmagt efter at have mistet 20 Mand Døde og Saarede. Gyldenløve lagdes herefter under Beslag i Sherness, og Chefen blev holdt i Fangenskab, medens Convoien tillodes at fortsætte Reisen under den svenske Fregat og danske Snaus Beskyttelse. Ved diplomatisk Mellemkomst frigaves senere Barfod, som derpaa næste Aar den 1ste Januar kom hjem med sit Skib.

1695 blev Linieskibet Lindormen, Capitain Joest Juel, paa Hjemreisen fra Frankrig, hvorhen det i Forening med en svensk Fregat havde bragt en Convoi, den 31te Mai i Canalen angrebet af engelske Orlogsmænd, der vilde tvinge Juel til at kippe Vimplen; men han afslog kjækt Angrebet og endte heldigt sin Reise. Endnu i 1695 convoierede et andet Linieskib til franske Havne; men herefter ophørte Convoieringen, for hvilken ikke blot Koffardiskibene havde

side 330

maattet erlægge Convoipenge), men som tillige havde givet Anledning til en nyttig Øvelsesfart.

I 1696 manoeuvrerede 16 »Smaa Fregatter«, deelte i 2 Eskadrer, under Viceadmiralerne Frederik Gede og von Stöcken, i Øresundet mod hinanden. Ligeledes beseilede Kongen selv den 7de October Linieskibet Dronning Lovisa sammesteds »oc beffant det meget wel«). 1697 bleve to Aaret i Forveien færdigt byggede Linieskibe beseilede med tre af de ældre Skibe, uden at det vides, hvorledes Prøverne faldt ud. 1698 øvede i 14 Dage Generaladmirallieutenant Grev Gyldenløve med 8 Snauer og den til Kongen 1690 af Span byggede Jagt Officererne i de nye Flaadeevolutioner, som han havde lært under sit Ophold paa den franske Flaade. Kongen overværede jevnligt disse Øvelser).

Marinen mistede i dette Tidsrum tre af sine bedste Admiraler. Hendrik Bielke udmærkede sig allerede under Christian IV og førte under Frederik III Flaaden med stor Berømmelse. Vel tillod hans Alder og legemlige Svaghed ham ikke at tage activ Deel i den skaanske Krig; men han gavnede dog lige til sin Død, den 16de Marts 1683, Søetaten ved den Anseelse og de Forbindelser, hvori han stod til Hoffet. Der var derfor skjellig Anledning til, at Flaaden, som laa paa Rheden, ved hans Begravelse heisede Flagene paa halv Stang, og at hvert Skib skjød 9 Sørgeskud.

Fodnoter

*) Efter Admiralitets-Copibogen og Archivet i »Efterretninger om den danske og norske Sømagt«, I, 315, 330—33 og 338, 340—42 samt 345.

**) Molbechs Christian V's Dagbøger, S. 162—63, 167.

***) Efter Admiralitets-Copibogen og Archivet i »Efterretninger om den danske og norske Sømagt«, I, 347, 48 og 49.

side 331

Beseilinger, Blekes, Spans, Juels og Christian V's Død. Tilbageblik.

Henricq Span var en af de faa Hollændere, som tilegnede sig vor Nationalitet efterat være bleven optagen i den dansk-norske Marine, og som ikke alene i Krigen mod Sverrig udmærkede sig ved Mod og Dygtighed, men senere til sin Død, i Begyndelsen af 1695, med Hæder hævdede sin Post som Holmens Chef.

Til Mindet om Danmarks store Niels Juel knytter sig de stolteste Erindringer om Gullands Erobring, Tilbagetoget fra Bornholm 1676, Seiren over Sjøblad og Slaget paa Kjøgebugt 1677. Ogsaa som Haandhæver af vor fædrelandske Nationalitet overfor Hollænderne og som dygtig Bestyrer af Holmen og Admiralitetet fortjener han det Hædersminde, der er sat ham paa hans Grav i Holmens Kirkes Capel med dets Inscriptioner. Han døde den 8de April 1697 og blev begravet med stor Høitidelighed under hele Folkets Sorg. Fra en ved Nyhavn henlagt kongelig Jagt affyredes Sørgeskud, medens hans Lig førtes til Holmens Kirke, og her modtoges det af Kongen, Dronningen og det øvrige kongelige Hus.

Et Tilbageblik paa Christian V's Regjering viser, at den maadelige Forfatning, hvori Sømagten paa Grund af Mangel paa de fornødne Pengemidler i Begyndelsen befandt sig, efterhaanden blev saaledes afhjulpet, at Flaaden i de rette Hænder under den skaanske Krig blev i Stand til at udføre hine glimrende Bedrifter, der danne Hovedglandspunktet i vor Søkrigshistorie. Vel skortede det efter Freden atter paa de tilstrækkelige Midler; men dette gik nærmest ud over det Personelle, saa at det Materielle alligevel var fremdeles i god Fremgang lige til Christian V's Død, den 25de August 1699. Uden at være i Besiddelse af sin store Farfaders Indsigter i Søvæsenet, hvorfor han heller ikke personlig tog Deel i Søkrigsbegivenhederne,

side 332

som han gjorde det i Landkrigen, var Christian V dog paa ingen Maade ligegyldig for Marinens Anliggender. Dette viser sig blandt Andet ved de jevnlige Besøg han, naar hans Helbred tillod det, deels alene, deels ledsaget af Dronningen eller Prindserne, aflagde paa Holmen og Flaaden), ligesom det fremgaaer af den Tilføining, han personlig gav Instruxen for Kronprindsens Udenlandsreise i 1691, hvorved denne indskjærpedes at gjøre sig bekjendt med Forholdene i den franske Marine).

Iøvrigt fremgaaer det tydeligt ogsaa af de for Marinen paa hiin Tid udstedte Instruxer, hvormeget Alt gik ud paa at centralisere Bestyrelsen i hine Enevoldsmagtens første Dage. At det virkelig var fra Christian V selv og ikke, som Riegels har paastaaet, fra Ministrene, at de forskjellige Bestemmelser udgik, er tydeligt saavel af hans ved afgangne Etatsraad Molbech offenliggjorte egenhændige Dagbøger, Journaler og Memorialer, som af de af Professor Worsaae paa Rosenborg fundne og efter Hans Majestæt Kongens Befaling nyligt udgivne ligeledes tildeels egenhændige testamentariske Bestemmelser.

Fodnoter

*) Ved almindelige Leiligheder lod Kongen sig kun salutere med det danske Løsen, 3 Skud.) Molbechs Christian V’s Dagbøger, S. 138.

Register og rettelser

Register over de forekommende Skibe og Personer

Abildgaard, Jørgen ..... 100.

Abraham ..... 262, 286.
Abrahams Offer ... 258, 266.
Achilles ... 53, 62, 72, 81, 82.
Ackerboom ..... 267.
Adelaer, Cort Sivertsen 241, 242, 246, 247, 249, 251, 252, 254, 255, 265.
Admiralskib, lybsk ..... 70.
Ahlefeldt, Claus von ..... 245.
Albrecht, Hertug af Meklenborg 12, 13, 23, 25, 28, 31, 32, 34, 36, 37, 38, 39, 41.
Albrecht, Hertug af Preussen 14.
Allday, Jacob..... 99.
Allemonde, Philip 260, 264, 267.
Altri, Thimotheus..... 267.
Amarant ..... 278, 280, 281.
Anckarhjelm, Marten Thiessen, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 10.
Andersen, Peter .... 258, 266.
Andersen, Svend ..... 167.
Andromeda ..... 278, 280.
Angelibrandt ..... 112, 117.
Angelika..... 112, 115.
Ankarhjelm, M. ..... 286.
Ankarstjerna ..... 302.
Anna af Skotland og England ..... 108, 148.
Anna Cathrine, Christian IV's Dronning ..... 118.
Anna Sophia, Linieskib 266, 271, 284.
Anten, Isak, T. von ..... 284.
Antonette, Fregat ..... 266.
Appelboom, A. ..... 262, 285.
Appelboom, H. ..... 285.
Arcken ..... 61, 63, 64.
Arenfeldt, Hans..... 277.
Aresøn, Jon ..... 49.
Argo ..... 111, 112, 124, 169.
Argoroes..... 112.
Arken ..... 172, 173.
Arke Rosa ..... 112.
Arnheim, Feltmarskal .... 160.
Ascheron ..... 248.
Baadt, Kield ..... 115.
Bår, Johan ..... 262, 263.

Baffin ..... 147.
Bagge, Jacob 56, 59, 60, 62, 63, 64, 65, 66, 68.
Bagge, Mads ..... 116, 127.
Balfour, David 111, 112, 138, 167.
Banckert..... 278, 279.
Baner ..... 66.
Baner, Pehr Axelsen..... 75.
Bang, Zacharias.. 257, 278, 284.
Barfod, Niels Larsen 258, 266, 302, 303, 329.
Barken..... 107.
Barner, Jan Hugo ... 257, 267.
Basse, Christoffer ..... 58.
Bastianz, Willem..... 293.
Bauman, Johan..... 262.
Beck, Albert ..... 56.
Beck, Jacob..... 129.
Becker, P., W., 215, 216, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248.
Bedan, Hugo ..... 95.
Beesemacher, P..... 284.
Behn, Johan ... 257, 266, 285.
Beij, C. ..... 285.
Beij, E. ..... 286.
Bellinghusen, Henrik..... 55.
Berg, Oluf..... 262.
Bergenstjerna ..... 262, 263.
Berlin, Moritz von ..... 58.
Bertell ..... 95.
Bertelsen, Martin..... 259.
Besançon, Peder..... 266.
Beyer, Capitain..... 158.
Bielke, Christian 257, 266, 273, 278, 279, 284, 288, 295, 296, 303, 309, 326.
Bielke, Hendrik 213, 218, 223, 226, 227, 228, 231, 232, 233, 234, 236, 237, 238, 240, 241, 243, 49, 251, 265, 272, 275, 276, 296, 309, 310, 311, 330, 331.
Bielke, Ture..... 86, 87.
Bjelkenstjerna, Clas 227,234, 235, 236.
Bjelkenstjerna, Hans ..... 124.
Bilde, Anders .... 6, 7, 18, 22.
Bilde, Anders, Rigsmarsk 186, 192, 225, 226.
Bilde, Claus ..... 40.

Bilde, Effuert..... 83.
Bilde, Eske ..... 40, 41, 68.
Bilde, Peder ..... 92.
Bilenberg..... 259.
Bille, Frantz..... 58, 59.
Bille, Torben..... 70.
Binckes..... 255.
Biørnen, svensk Brander .. 286.
Biørnsøn, Jørgen ... 214, 250.
Bjørnen ... 53, 61, 69, 89, 91.
Bjørnson, Anders..... 66, 67.
Blå Ormen ..... 127.
Bockkes, Peter..... 267.
Bogbinder, Ambrosius 3, 6, 7, 37, 38, 39.
Bogmann, J..... 286.
Boldewig, Jens..... 179.
Bonneadventura .... 258, 284.
Boomfeldt, Cornelius M. 257, 266, 278, 284, 304, 305.
Borg, O. (Stjernborg) .... 286.
Bornholm, Peder..... 170.
Boshauwers, Marchelis (see Migomme).
Boye..... 262.
Boysen, Claus ..... 151.
Brahe, Jørgen .... 61, 64, 72.
Brahe, Steen ..... 105.
Brandenborg, Churfyrsten af 123, 253, 254, 256, 265, 267, 275, 294, 298, 299, 300, 301, 302, 303.
Brandt, C. ..... 286.
Brandt, Johan ..... 167.
Brandt, Johan, svensk Skibschef..... 278.
Bredal, Peder 228, 229, 232, 233, 234, 235.
Bremen, Erkebisp af..... 42.
Bremer, Samson ..... 50.
Brockenhuus, Frantz ... 84, 86.
Brockenhuus, Frants..... 124.
Brockenhuus, Frederik ... 61.
Brockenhuus, Jacob . 55, 56, 57.
Brockenhuus, Mikel . 18, 32, 34.
Brunel, Oliver ..... 99.
Brun, Hans..... 114, 117.

Bruns, Frederik ..... 15.
Buchwald, von..... 187.
Budde, Hans ..... 70.
Bullen ..... 53.
Byens Løffue 61, 63, 66, 67, 91.
Bylow, Joachim..... 115.
Byssen ..... 112.
Caleb ..... 267.
Calmar.... 286, 288, 289, 290.
Calmar Barcken ..... 75, 76.
Calmar Castell 278, 279, 280, 281.
Candy, Kongen af..... 146.
Carisius, Jonas..... 116.
Carl I af Storbritanien 111, 221.
Carl II. . . . 244, 246, 247, 248.
Carl IX af Sverrig 86, 87, 120, 122, 123, 125, 127, 132.
Carl X af Sverrig 220, 223, 226, 228, 229, 230, 231, 235, 236, 237, 238.
Carl XI af Sverrig 253, 254, 255, 264, 269, 323, 327.
Carl XI, Linieskib ..... 262.
Carl XII af Sverrig ..... 195.
Carl V, Keiser 2, 36, 41, 42, 49.
Carolus ..... 285.
Carstensen, Floris 257, 266, 284, 288, 295.
Catho ..... 170.
Cesar .... 262, 286, 288, 290.
Charitas 258, 259, 261, 266, 289.
Charitas..... 262.
Charittas ..... 112, 115, 170.
Charlotte Amalie 266, 285, 290.
Christensen, Thyge ... 170, 179.
Christian Albrecht af Holsten-Gottorp . . 323, 324, 325, 326.
Christian III, Kong 1, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15 16, 17, 18, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 27, 30, 2, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 43, 50.
Christian IV, Kong 45, 99, 105, 106, 107, 108, 109, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 22, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 45, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 66, 168, 169, 171, 173, 174, 175, 177, 178, 179, 181, 182, 183, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 92, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 201, 202, 203, 204, 205, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 17, 218, 249, 252, 292, 307, 315, 316, 319, 320, 321, 322, 330.

Christian V, Kong 121, 139, 220, 243, 250, 253, 254, 255, 260, 265, 268, 271, 272, 273, 274, 275, 76, 277, 282, 283, 289, 291, 293, 294, 297, 298, 301, 302, 303, 305, 306, 307, 308, 309, 311, 317, 24, 325, 326, 327, 330, 331, 332.
Christian, Thronfølger 119, 155, 178, 187, 193, 202, 205, 211.
Christiania 257, 265, 266, 278, 279, 284.
Christianshavn ..... 174.
Christiansand 278, 280, 282, 284.
Christianus Qvartus 257, 266, 278, 279, 284, 304.
Christianus Qvintus 265, 266, 270, 278, 279, 282, 284, 288, 289, 291, 292, 298, 302.
Christiern, Kong 2, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 15, 16, 24, 36.
Christina, Dronning af Sverrig 181, 182, 205, 208, 223.
Christoffer..... 107.
Christoffer, Greve af Oldenborg 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 18, 20, 21, 22, 23, 25, 31, 32, 34, 6, 38, 39, 41.
Churprindsen 257, 266, 270, 278, 279, 284, 291.
Clary ..... 322.
Classen, Hans ..... 129.
Claussen, Thimand ..... 179.
Clement, Skipper... 11, 12, 13.
Clerck, Hans ... 261, 263, 286.
Clerck, Johan ..... 262, 285.
Colery..... 232.
Compagni-Solen ..... 262.
Coninck, Peder Jansen ... 232.
Constantia ..... 258, 259.
Constantia ..... 262.
Coyet ..... 261, 286.
Crappe, Roland ..... 146.
Creutz, Johan ..... 261.
Creutz, Lorentz 261, 263, 264, 267, 269, 270, 307.
Crocodillen .... 112, 126, 179.
Cromwell, Oliver .... 221, 223.
Crono Solen ..... 286, 290.
Croock, Jan ..... 267.
Croon ..... 266.
Daa, Claus 134, 165, 173, 179.
Daa, Herlof .... 115, 116, 119.
Daa, Jørgen 91, 97, 101, 126, 127, 128, 144, 145.
Daa, Oluf ..... 58.

Daa, Peder..... 58, 66.
Daa, Torbiørn ..... 58, 66.
Damfertt, Math. ..... 62.
Dannebroge ..... 315.
Danske Christoph .. 61, 75, 76.
Danske Falk ..... 70.
Danske Jomfru ..... 54.
Danske Svanen..... 286.
Danske, Thomas ..... 96.
Danzæus, Carolus ..... 87.
David .... 53, 61, 66, 67, 91.
David, Galei ..... 107.
David, John ..... 147.
David, svensk ..... 75.
De fire kronede Lillier 258, 266.
Dekker..... 267.
Delft ..... 267.
Delmenhorst, Fregat 167, 171, 191, 194, 207, 217.
Delmenhorst, Linieskib 257, 259, 266, 284, 302.
Den blaa Due ..... 107, 172.
Den danske Hane ..... 53.
Den danske Svale ..... 53.
Den engelske Fortuna ... 81.
Den flyvende Geist ..... 53.
Den flyvende Hjort ..... 179.
Den forgyldte Maage .... 53.
Den forlorne Søn ..... 54.
Den gotlandske Grif .... 107.
Den hvide Bjørn..... 171.
Den lange Galei..... 111.
Den lille Jægcr .... 278, 285.
Den norske Galei ..... 170.
Den røde Løve 107, 112, 116, 117.
Den sorte Bjørn..... 171.
Den store Hjort ..... 53.
Den store Samson ..... 50.
Den stralsundske Pucenelle . 290.
Den svenske Jomfru .... 53.
Den vilde Mand ..... 53.

De to Kroner..... 171.
De to Løver ..... 171.
Diana . 278, 280, 281, 285, 287.
Dorthea, Christian III's Dronning ..... 39, 83.
Dorthea (Kong Christierns Datter) ..... 36.
Dortrecht..... 267.
Dragen, dansk Kaper .... 72.
Dragen, Krigsskib ... 107, 112.
Draken ... 261, 286, 288, 297.
Dreyer, Andreas 257, 266, 272, 278, 279, 284, 290, 295, 299, 304.
Drufvan ..... 262, 286.
Duen..... 107, 115.
Durel, Magnus ..... 215, 216.
Durham, Alexander 97, 101, 115.
Dybendal ..... 171, 172, 191.
Dynkarck, W. ..... 261, 285.
Dynkirken ..... 112.
Dyre, Frants ..... 58.
Dähn ..... 329.
Eberstein, Feltmarskal ... 237.
Edenberg..... 261.
Eenhjørningen 112, 144, 147, 148.
Effmundsøn, Wyllam .... 170.
Eitzen, Albert von. ..... 180.
Ekeberg, J. ..... 286.
Ekorn ..... 261, 271, 286.
Elefanten ..... 53, 61, 82.
Elephanten, dansk ... 217, 227.
Elephanten, svensk . . 63, 64, 67.
Elers, Jan .... 257, 266, 284.
Elers, Jørgen..... 311, 313.
Elisabeth af England 98, 100, 116.
Elisabeth, svensk ... 262, 286.
Elsevier, Daniel ..... 267.
Emanuel ..... 172, 194.
Embden, Jan Fock van 258, 266, 289, 305.
Encoert, Jan ..... 260, 266.
Engel Gabriel 278, 279, 280, 281, 305.
Engelbrechtsen, Oluf, Erkebiskop..... 2, 24, 40, 41.

Engelen, lybsk ..... 64.
Engelen, svensk..... 72.
Engellenn ..... 53, 81.
Engelske Gabriel ..... 53.
Engelske Ketze ..... 61, 82.
Enhørning ..... 261, 271.
Enighed 260, 266, 278, 279, 284, 289, 304.
Enkedronning, Christian III's (see Dorthea).
Enkedronning, Frederik II's (see Sophie).
Enkhusiske Jomfru ..... 70.
Erick Erichsens Krawell .. 33.
Erick Gyldenstierne, Barck. 33.
Erick Gyldenstierne, Galeon 33.
Erik XIV 54, 55, 57, 58, 59, 60, 66, 76, 79, 80, 83, 84, 85, 86, 90.
Ernst, Hertug af Weimar . . 153.
Evertz ..... 274.
Faaborg, Jens..... 179.
Falcken, svensk Brander . . 286.
Falck, Jan .... 278, 282, 284.
Falck van Aalborg ..... 61.
Falken..... 66, 67, 82.
Falster, Josep .... 18, 34, 41.
Farbroder, Frederik II's (see Hertug af Holsten).
Ferdinand II, Keiser 68, 150, 151, 153, 156, 163, 177, 178, 181, 186.
Fides ..... 170.
Fides ..... 194, 207.
Fisken..... 170.
Finska Svanen . . 63, 64, 72, 75.
Flasken..... 54.
Fleming, Claes .. 64, 65, 66, 89.
Flemingh, Clas Larson 192, 193, 195, 198, 199, 201.
Flemming, Erik ... 18, 22, 36.
Flensborg ..... 154, 160, 170.
Fliegende Geist ..... 89, 91.
Flieringen, Arndt von .... 284.
Flygande Wargen 262, 263, 285, 288, 289, 290.
Flyvende Fisk .. 111, 162, 179.
Flyvende Hjort.. 194, 302, 305.
Flyvende Piil ..... 172.

Folkertsen, Johan ..... 179.
Forgyldte Bjørn ..... 171.
Forgyldte Stokfisk 172, 194, 258, 284.
Forlorne Søn ... 112, 126, 172.
Fortuna ... 53, 61, 63, 64, 107.
Fortuna, Kreiert..... 258.
Fortuna, svensk .... 262, 286.
Fortuna, svensk..... 286.
Francke, Sylvester 72, 78, 84, 85, 88, 89.
Frankrig, Kongen af 48, 87, 90, 253, 275, 301, 303.
Fransk Skib ..... 112.
Frederica Amalia ... 261, 285.
Fredericus Tertius 260, 266, 284, 289, 290, 294.
Frederik ..... 171, 217.
Frederik ..... 242.
Frederik I, Kong 1, 2, 3, 7, 14, 15, 16, 17.
Frederik II, Kong 50, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 70, 77, 78, 83, 85, 86, 87, 88, 90, 91, 92, 93, 95, 8, 100, 103, 104, 105, 106, 107, 114, 116, 136, 140, 212.
Frederik III, Kong 149, 183, 192, 211, 212, 213, 216, 217, 220, 221, 223, 226, 229, 230, 232, 235, 36, 237, 238, 239, 241, 242, 244, 245, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 320, 330.
Frederik IV, Kong 195, 324, 332.
Frederik VII, Kong ..... 332.
Frederik IV af Holsten Gottorp ..... 327.
Frederik, Pfalsgreve 36, 37, 40, 41, 49.
Frederiksøn Christian (see Christian IV).
Fregatten (see holl. Fregat).
Friedenreich ..... 308.
Frobisher ..... 147.
Friis, Frits ..... 201.
Frisia ..... 266.
Frys, Christen ..... 124.
Fuchsen, lybsk..... 64, 70.
Fyerblasen ..... 53.
Gabor, Fyrst ..... 153.
Gabriel .. 53, 82, 107, 170, 179.
Gabrielsøn, Sivert ... 169, 177.
Gak med ..... 171, 194.
Gallas ..... 192, 203.
Galskyt, Otte ..... 58, 61.

Galt, Peder . 170, 179, 194, 198, 199, 200, 201, 202, 203.
Galting, Lauritz ..... 222.
Gardie, Pontus Grev de la . 290.
Gedde, Frederik 284, 324, 325, 330.
Gedde, Offue 146, 165, 169, 189, 191, 192, 203, 208, 209, 213, 220, 240.
Gedeon ..... 107, 112, 115.
Geer, Louis de 184, 185, 188, 189, 190, 192, 193, 203.
Gelderen, Hertug af ..... 36.
Georg, Hertugen af Liegnitz. 89.
Gerten, J. v. ..... 286.
Gideon ..... 267, 271.
Giseler, Tille ..... 15.
Gjertsen, Cato ..... 179.
Gjestenn ..... 61, 82.
Gjøe, Birgitte. ..... 74.
Gjøe, Christoffer ..... 167.
Gjøe, Hendrik ..... 15.
Gjøe, Mogens . . 1, 8, 9, 18, 74.
Gjøgen..... 62.
Glückstadt ..... 289.
Goede ..... 286, 291.
Gottorp (see Holsten-Gottorp).
Graah ..... 141.
Graa Ulv 171, 191, 194, 232, 294.
Grabow, Køn Joachim 152, 170, 177, 179, 199, 222.
Greiffenkerl, Claus ..... 70.
Gribben ..... 154, 172, 179.
Griben ..... 73.
Grif af Kongsberg .... 61, 81.
Griffenfeldt, Grev 254, 255, 256, 257, 307.
Grip ..... 66.
Gripen ..... 75, 76.
Gripen .... 262, 278, 280, 286.
Grøn, Jørgen ..... 62.
Grønlandske Bark ... 112, 118.
Grønne Draken ..... 286, 290.
Grønne Jæger ..... 284.
Grønwald, D..... 261, 285.
Gustafvus ..... 278, 279, 280.

Gustav Adolph af Sverrig 125, 127, 130, 131, 132, 150, 160, 161, 181, 184.
Gustav (Vasa) 2, 4, 7, 8, 10, 13, 14, 15, 18, 35, 39, 54.
Guttorm ..... 118.
Gyldencrone ..... 209.
Gyldenløve, Fregat ..... 242.
Gyldenløve, Linieskib 257, 259, 266, 278, 279, 280, 281, 284, 329.
Gyldenløve, Statholder 248, 268.
Gyldenløve, Ulrik Christian 195, 311, 330.
Gyldensparre ..... 296.
Gyldenstjerna, Jørgen . 124, 125.
Gyldenstjerne, Erik ... 25, 32.
Gyldenstjerne, Hendrik .... 96.
Gyldenstjerne, Jørgen .. 86, 87.
Gyldenstjerne, Knud ... 15, 16.
Gyldenstjerne, Mogens 48, 49, 62, 77, 78.
Gyllende Lejonet ..... 75, 76.
Gynther, Frederik ..... 188.
Gøteborg ..... 206, 261, 286.
Hack, Christoffer ..... 25.
Haffrun ..... 278, 279, 281.
Hafhunden ..... 286.
Hafmanden ..... 286.
Halfweg, Niels Petersen . . 18.
Hall, James..... 117, 118.
Hall, Robert..... 233.
Hamborger-Gallionen .. 53, 82.
Hamborger-Jegeren ..... 69.
Hammer, Niels ..... 170.
Hammerich, Professor 11, 105, 107.
Hannibal ..... 80.
Hannibal ..... 171, 232.
Hans, Prinds ..... 1.
Hansen, Oluf..... 313.
Hansen, Peder ..... 18, 34.
Hansön, Erik ..... 58.
Harboe, Ludvig ..... 49.
Harboe, Søren .... 154, 170.
Hardenbrock..... 266.
Haren .... 111, 162, 170, 179.

Hartwig, Hans ..... 266.
Hasselberg, Petter..... 278.
Havfruen 257, 266, 278, 279, 284.
Havfruen, lybsk..... 81.
Havhesten 152, 154, 157, 158, 159, 170, 171, 179, 194, 207.
Havmanden 257, 258, 266, 278, 284.
Hector, 53, 55, 56, 91, 107, 115, 116, 144, 170.
Hector, svensk . 64, 75, 76, 127.
Heinesen, Mogens 99, 100, 101, 106.
Heldorn, Hans ..... 266.
Heldorn, Hendrik ..... 258.
Heldt, Nicolaus 215, 230, 232, 233, 234, 235, 238, 246, 247, 248, 249.
Hemman, A. ..... 285.
Hemmingsen, Niels ..... 74.
Hendrik VIII af England . . 4.
Hendriksen, Lukas .. 154, 170.
Henrich, Hertug af Brunsvig 42.
Her Henrick Rosenkrantz krawell ..... 33.
Her Henrick Rosenkrantz seydenskib ..... 33.
Her Mogens Goyes holck . 33.
Her Vincentius krawell ... 33.
Hercules . . 53, 55, 56, 91, 107.
Hercules, svensk ..... 72.
Hercules, svensk ... 261, 286.
Heringnæs .. 112, 126, 128, 144.
Hertug Olufs Pinke ... 62, 81.
Hessen, Landgreve af .... 41.
Hess, Hendrik..... 179.
Hess, Marcus..... 179.
Heuvel, van der..... 267.
Hieronimus 261, 271, 288, 289, 290.
Hjorten ..... 55, 56, 91.
Hjorten, Galei ..... 162, 172.
Hjorten, svensk .... 262, 268.
Hoeck, Jacob 260, 266, 278, 285.
Hof, Hendrik ..... 147.
Holberg, Ludvig 105, 134, 158, 245, 247.
Holck, Hendrik ..... 160.
Holgers, Anne ..... 38.

Hollandske Fregat 172, 189, 194.
Hollandske Printzen .... 234.
Holm, Børge..... 179.
Holsten-Gottorp, Hertug af 105, 156, 163, 164, 178, 186, 323, 324, 325, 326, 327.
Holst, Jørgen..... 126.
Holst, Peder..... 126.
Honning, Niels ..... 170.
Hoppe, Ifuer..... 284, 324.
Horn, Clas Christenson 66, 67, 69, 70, 71, 72, 73, 75, 76, 77, 79, 80, 81, 82, 83.
Horn, Evert, Henrik, Baron 285, 288, 289, 292, 293, 307.
Horn, Gustaf..... 261, 285.
Horn, Gustav 187, 193, 204, 205.
Horn, Hendrik ..... 237.
Hudson ..... 147.
Huitfeld, Christoffer ... 18, 41.
Huitfeld, Peder 58, 61, 69, 70, 71, 75, 84, 100.
Hummeren 111, 138, 151, 152, 153, 154, 156, 157, 158, 160, 162, 170, 179.
Hummeren 242, 257, 258, 259, 266, 278, 280, 281, 284, 285, 295.
Hus, Hendrik..... 170.
Hus, Marcus..... 170.
Husum, Daniel ..... 179.
Hvide Bjørn ..... 171.
Hvide Falk ..... 267, 285.
Hviid, Christiern ..... 18.
Høeg, Hendrik ..... 58.
Høgen ..... 61, 82.
Høienhald .. 172, 194, 229, 232.
Høya Johan, Grev ..... 13.
Høyenhald ..... 81.
Høyer barck ..... 33.
Isack..... 53.
Iseb[usikker: muligvis Isebrandt, bogstaver utydelige], Jacob .... 154, 179.
Iversøn, Frants..... 58.
Jacob, Galei..... 107.
Jacob af Skotland og England ..... 108, 132, 148.
Jacobsen, A..... 286.
Jacobus..... 261.
Jansen, Gisbert..... 285.
Jansen, Peder..... 232.

Jason..... 53.
Jasmund, Stensel von .... 207.
Jegern ..... 53, 61, 62.
Jensen, Arild ..... 34, 35.
Jensen, Jens..... 266.
Jensen, Malthe ..... 56.
Jensen, Niels ..... 86.
Jensøn, Jørgen ..... 58, 61.
Johan Casemir af Polen . . 223.
Johan, Christian IV's Broder 119.
Johan Ernst, Hertug af Weimar ..... 153.
Johan III af Sverrig 85, 86, 87, 88, 90, 91, 120.
Jomfru Pinken ..... 62, 82.
Jomfrusvend ..... 172, 194.
Jonas ..... 61, 82, 107, 112.
Jonas, svensk Skib ..... 127.
Jonathan ..... 53.
Josaphat..... 107, 112, 115.
Josva, dansk ... 107, 172, 194.
Josva, lybsk..... 75, 81.
Judichær, Olaus .... 314, 315.
Juel, Børge .... 151, 170, 179.
Juel, Christen..... 58, 61.
Juel, Iver ..... 58, 61.
Juel, Jens, Baron 283, 284, 287, 293, 294, 297, 298, 299, 300, 311, 313.
Juel, Joest..... 329.
Juel, Niels 195, 214, 220, 225, 226, 227, 229, 233, 234, 235, 237, 238, 241, 243, 249, 250, 251, 252, 57, 258, 259, 260, 261, 262, 264, 265, 266, 267, 270, 271, 273, 274, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 82, 283, 284, 285, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 302, 303, 04, 305, 306, 307, 309, 310, 311, 319, 321, 323, 324, 325, 326, 331.
Juel, Vincentius ..... 61.
Jupiter..... 111, 112, 144.
Jupiter, svensk .. 262, 286, 290.
Justina..... 267.
Justitia 111, 112, 155, 170, 171, 179.
Jutehateren..... 63.
Juul, Jens..... 58.
Jyde, Jacob..... 58.
Jägaren..... 262.

Järnwågen .... 261, 263, 271.
Jægeren..... 147.
Jægermesther 72, 73, 75, 76, 91.
Jørgensen, Jens..... 115.
Jørgen van der Wisks boyerth 33.
Kaas, Biørn..... 84.
Kaas, Niels..... 92, 105, 109.
Kaas, Staller..... 170, 179.
Kammersvend, Jens ..... 38.
Kannin, Peter ..... 225.
Karll Skottes boyert .... 33.
Kate, Geert J..... 124.
Katlin, Hans ..... 94, 107.
Katten .... 112, 116, 117, 126.
Keiseren, den romerske (see Carl V, Maximilian og Ferdinand II).
Ketting, Sweder, 59, 68, 77, 79.
Ketzen..... 112.
Kieldsøn, Søren..... 124.
Kindt Gaades .... 61, 75, 82.
Kingo..... 294.
Kjøbenhavn ..... 225.
Kjøbenhavn .... 260, 266, 272.
Kjøbenhavnske Fribytter .. 158.
Kjøgehøgen ..... 81.
Klevenfeldt..... 16.
Klingenberg ..... 241.
Knebel, Frederik 59, 62, 65, 75.
Knight, John ..... 116.
Kniphausen, Baron von ... 180.
Knudsen, Bagge .... 290, 302.
Knudsen, Oluf ..... 179.
Kock, Jørgen 3, 5, 6, 7, 12, 34, 38, 39.
Koenn ..... 53, 82.
Komp-Gerritz ..... 266.
Kongell, Jørgen..... 170.
Konnung David (major) 262, 286.
Konnung David (minor) 262, 284.
Korffmacker ..... 30.
Kox, Owen (see Sjøløw).

Krabat .... 53, 62, 72, 82, 91.
Krabbe, Elsebe..... 17.
Krabbe, Tyge..... 17, 43, 61.
Krabben..... 127.
Krag, Otto ..... 209, 232.
Krantz, Niels ..... 170.
Kronede Fisk ... 179, 194, 207.
Kronen ..... 179.
Krono Solen ..... 261, 286.
Kruse, Cornelius ..... 215.
Kruse, Enevold ..... 58, 61.
Kruse, Gabriel 123, 144, 145, 149, 154, 155, 160, 161, 169, 179.
Kruse, Lauritz . 92, 93, 99, 101.
Kunsze, barcken ..... 33.
Kyszell, Frederik..... 22, 36.
Kønigsmark, Grev..... 300.
Køning, Hans (John Cunningham) ..... 116, 117.
Lamferheck, Jonas, lybsk Viceadmiral ..... 82.
Lammet ..... 171, 194, 207.
Lamprenen .... 147, 148, 152.
Lampretten ..... 127, 286.
Langebeks Diplomatarium 70, 71.
Lange Hercules ..... 53.
Laurentius..... 286.
Lauritzøn, Hans 61, 72, 78, 79, 82, 104.
Lawyken, jackt..... 33.
Laxen ..... 286, 303, 305.
Lazarusen, Hans..... 284.
Lee, W. ..... 286.
Lenersen, Gelles..... 232.
Leonora..... 267.
Leoparden..... 53.
Leoparden ..... 112, 144.
Leoparden, svensk ... 207, 262.
Liegnitz, Hertug af (see Georg).
Lille Jæger..... 285.
Lille Lykkepot..... 179.
Lillien..... 112, 115.
Lilliencrona, svensk Gesandt 243, 244, 246.

Linden..... 172.
Lindenov, Godske 110, 116, 117, 118, 122, 124, 126, 129.
Lindenov, Christoffer 165, 214, 220.
Lindormen, Fregat 112, 158, 170, 171, 179, 189, 191, 194, 206.
Lindormen, Linieskib 217, 257, 266, 278, 279, 284, 329.
Lindsey..... 217.
Linneberg, P. Th. ..... 285.
Lorentz, Valentin ..... 322.
Lossen ... 257, 267, 285, 306.
Lou, Frantz..... 261, 305.
Louise af Meklenborg.... 324.
Louys..... 266.
Lovisa..... 330.
Ludvig XIV af Frankrig 253, 275, 301, 303, 327.
Lund, Johan ... 278, 281, 284. [usikker: et tal/tegn er muligvis overdækket af en blækplet i originalen middelbart efter "284"]
Lund, svenzk Galliot . 286, 307. [usikker: muligt yderligere tal skjult af blækplet efter "307"]
Lunge, Vincentius ..... 4. [usikker: tallet er delvist dækket af en blækplet i originalen, muligvis "40"]
Lybsche Trotz..... 70.
Lybske Christoph..... 61, 72.
Lybske David..... 112, 129.
Lybske Mand ..... 112.
Lybske Ommeral ..... 53.
Lycke, Erik..... 61.
Lycke, Peder..... 58.
Lydersøn, Hans..... 170.
Lykkepotten..... 171.
Lytenandt..... 170.
Lytzen, Peder..... 225.
Løffuen..... 53.
Løven..... 22, 107, 112.
Løvenhjelm .... 299, 300, 306.
Maagen..... 328.
Maas, Georg..... 202.
Madsen, Peder ..... 266.
Magnus, Hertug ..... 54, 85.
Makaløs ... 63, 64, 65, 68, 75.
Makarel ..... 111, 112, 125.
Mansfeldt, Grev..... 153.

Margareta..... 262.
Margrethe af Parma..... 68.
Maria..... 284.
Maria, svensk .. 227, 261, 286.
Markatten 112, 123, 126, 151, 158, 170, 171, 179, 191, 194, 207.
Mars..... 63.
Mars..... 261, 285, 288, 290.
Marselius .. 172, 208, 217, 232.
Marstrand..... 155, 170.
Marquorsøn, Niels..... 18.
Matsøn, Niels..... 61.
Matzen, Hans..... 107.
Maximilian, Keiser 83, 87, 90, 91.
Meckelborg, Jacob von ... 58.
Meer-Fruen..... 54.
Meerman..... 207.
Meermand..... 53.
Meiercrone..... 306.
Meklenborg, Hertug af 12, 13, 23, 25, 28, 31, 32, 34, 36, 37, 38, 41, 55, 100.
Meklenborg, Hertuginde 101, 102.
Meklenborg, Prinds..... 101.
Meklenborg, Prindsesse ... 101.
Melander, C..... 286.
Meler, Arendt..... 99.
Melusina, en jackt..... 33.
Mercurius 53, 59, 61, 72, 75, 81.
Mercurius, svensk ..... 261.
Meurs, Winand de ... 278, 284.
Meydingborg, Jacob 62, 286, 288, 289, 290.
Meyer, Gert..... 35.
Meyer, Markus 4, 5, 12, 23, 35.
Meyert, af Dansken ..... 62.
Michael..... 20, 53.
Michelsen, Peiter..... 167.
Migomme, Prinds af ..... 146.
Mjøhunden..... 261.
Mjølkepigan..... 124.
Mogensdatter, Karen .... 85.
Mogensen, Christoffer .. 81, 104.

Mohr, Johan..... 170.
Molbech, C. 317, 326, 327, 330, 332.
Morgan, General 154, 155, 161, 163.
Morian .. 53, 61, 62, 66, 67, 91.
Morianen, lybsk Admiralskib 81.
Morri, Carl..... 18.
Morsing, Peter 257, 266, 278, 281, 284, 295, 296, 299.
Moth, Sophie..... 311.
Muat, Christoffer 151, 154, 170, 179.
Muat, Jacob ..... 258.
Muller, Cort..... 267.
Mundt, Hendrik ..... 202.
Mundt, Protz 158, 159, 160, 170, 191, 192, 194, 198, 199, 201, 205, 206, 207.
Munk, Christen ..... 99, 101.
Munk, Erik ..... 68, 97, 98.
Munk, Jens 126, 128, 135, 144, 147, 152, 154, 170.
Munk, Kirstine ..... 213.
Munk, Peder 52, 72, 85, 88, 92, 100, 104, 105, 106, 108, 110.
Müller- (Paludan), see Paludan-Müller.
Mynden ... 111, 162, 170, 179.
Møller ..... 295.
Møllerske Samling ..... 153.
Mønikedam..... 234.
Mønnickhaven, Johan . 131, 132.
Møntmester, Jörgen ..... 38.
Mønster, Blok van ..... 61.
Nactergalen..... 53, 69.
Nakskov..... 157.
Nassau..... 170.
Navette, Normand de la .. 107.
Nell, David de..... 215.
Nellebladet 149, 151, 154, 158, 170, 171, 179, 191, 194, 207.
Nellebladet 257, 266, 278, 279, 280, 282, 285.
Neptunus 112, 115, 116, 189, 191, 194, 207, 278, 280, 282, 284, 289, 305.
Neptunus, svensk ... 261, 271.
Nerven..... 82.
Nielsen, Lauritz..... 225.
Nolk, Anders..... 117, 126.
Norby, Hans..... 58.

Norby, Per..... 34.
Norby, Severin..... 7.
Nordstjernan..... 262, 286.
Nordmand..... 61.
Norske Drage..... 172.
Norske Fregat..... 172.
Norske Løve 171, 189, 191, 194, 232, 248, 284, 291, 298, 303, 306.
Norske Løve, Defensionsskib 172.
Norske Løve, Galliot .... 284.
Northolland..... 267.
Nya Fortuna..... 207.
Nyckelen 262, 286, 304, 305, 306.
Oddewald, Lauritz..... 179.
Oldenborg 111, 171, 179, 194, 207.
Oldenborg, Greve af..... 5.
Olsen, Arvid..... 62.
Olsen, M..... 286.
lufsen, Arnold..... 70.
Oosterwyck..... 289.
Opdam, Jacob van Wassenaer 220, 231, 232, 234, 235, 236, 265.
Oranienboom..... 258.
Oranien, Prinds af 55, 183, 265, 298.
Orning, Jørgen 151, 169, 170, 179.
Orning, Søren . 232, 260, 266.
Oslo, Galei..... 170.
Ostergo..... 266.
Ottesøn, Erik ... 165, 202, 204.
Oxe, Peder..... 83, 104.
Oxe, Eskild..... 58.
Oxenstjerna, Axel 181, 182, 183, 184.
Oxenstjerna, Grev..... 259.
Palmskjold..... 262.
Paludan-Müller..... 30, 36.
Papegoye..... 61, 81.
Papegøien..... 112, 115.
Parma, Hertug af..... 100.
Parma, Margrethe (see Margrethe).
Parsbjerg, Manderup .... 105.
Patientia 147, 149, 158, 169, 171, 194, 195, 196, 197, 202, 204, 206.

Pauli..... 286, 291.
Pedersen, Johan..... 126.
Peine, Johan (see Preen).
Peitterson, Robert..... 112.
Peleus..... 113.
Pelicanen..... 53.
Pelicanen, svensk ..... 72.
Pelikanen 171, 191, 194, 207, 218.
Penitents ..... 111, 112, 124.
Perlan..... 261, 286.
Perle..... 267.
Perlen..... 147.
Person, Erik..... 262.
Person, Matz..... 64.
Pertit..... 112.
Petersen, Truid..... 158.
Peter van Alckmers boyert. 33.
Pettersen, E..... 286.
Pettersen, L..... 286.
Pheiffer, H. ..... 286.
Phil, Mathias..... 266, 285.
Philip II af Spanien .... 68.
Phoenix..... 171, 189.
Phoenix, svensk .... 261, 286.
Polen, Kongen af .. 87, 91, 186.
Pol, St. ..... 306.
Pommern, Hertug af .... 70.
Poort, van der ..... 267.
Porath..... 278.
Posthornet..... 262.
Postillionen 111, 151, 155, 170, 172, 189, 191, 194, 284.
Postillon..... 262.
Preen, Johan..... 18, 29, 32.
Preville, Marquis de.... 325.
Pricker, Ernst .. 151, 158, 170.
Prince, Capitain..... 143.
Prinds Christian . 172, 194, 217.
Prindsebarken..... 107.
Prinds Georg..... 254, 293.

Prints, H. ..... 286.
Printz, Moritz..... 169.
Prip, Jørgen..... 58.
Pyne, Jan..... 278, 279, 282.
Quesne, Abraham de .... 206.
Quikelberg, P..... 261, 286.
Råbocken..... 262, 286.
Raabokken..... 112, 115.
Rantzau, Breide .... 110, 124.
Rantzau, Daniel ..... 79, 84.
Rantzau, Geert .... 129, 130.
Rantzau, Johan 5, 7, 12, 13, 20, 21, 31, 54.
Rantzau, Moritz..... 72.
Raphael 107, 112, 115, 128, 149, 151, 170, 179.
Rasmussen, Kall Professor . . 16.
Ravnen . . . . . 158.
Reckemanns, Hans . . . . . 30.
Recompens . . . . . 111, 169.
Rees, Barent . . . . . 267.
Reetz, Peder . . . . . 213, 232.
Regina . . . . . 206.
Renholt . . . . . 53.
Resen 45, 52, 53, 55, 56, 58, 62, 66, 67, 71, 75, 77, 78, 82.
Resen, Biskop . . . . . 137.
Reventlau, Anne Margrethe . 16.
Ribbing . . . . . 303.
Richelieu . . . . . 324.
Richardson, Karsten . . 117, 118.
Richter, C. de. . . . . 313.
Riegels . . . . . 275, 332.
Riga . . . . . 262, 285.
Rodstehn, Jens 254, 255, 260, 264, 266, 268, 273, 285, 296, 296, 300.
Roedtstehn, [usikker: Markuor] 225, 255, 272, 273, 284, 288, 289, 296, 300.
Rokke . . . . . 266.
Roklitan . . . . . 262.
Rosen . . . . . 54.
Rosen, Galei . . . . . 179.
Rosen, svensk . . 278, 279, 280.
Rosenfelt . . . . . 261.

Rosenfelt, Werner von 262, 286.
Rosenkrantz, Christoffer . 58, 61.
Rosenkrantz, Henrik Nilsøn 18.
Rosenkrantz, Holger 92, 145, 170, 179.
Rosenkrantz, Jørgen . . . . 105.
Rosenkrantz, Palle . . 175, 190.
Rostocker David . . . . . 53.
Rostrup, Jacob . . . . . 107.
Rothe, C. P. . . . 100, 105, 106.
Rothkirk . . . . . 278.
Rubbiness, James . . . 167, 217.
Rubbiness, Jonas . . . 167, 217.
Rud, Erik 62, 67, 72, 75, 77, 78, 79.
Rud, Otto 61, 64, 65, 72, 74, 75, 76, 77, 78.
Ruyter, Michael Adrian de 206, 235, 236, 237, 238, 265.
Rybling . . . . . 168, 217.
Ryning, Erik . . . . . 209.
Rytteren (see Sorte Rytter).
Ræffen, Berent . . . . . 70.
Røde Gaas . . . . . 172, 194.
Røde Løve . . . . . 126, 169.
Rømer, Ole . . . . . 323.
Rønnow, Joachim, Biskop . 6.
Sachsen, Churfyrsten af 83, 85, 89, 123.
Sachsen, Churfyrstinden af . 83.
Salomon, Galei . . . . . 107.
Salvador . . . . . 262, 286.
Samson . . . . . 81, 107, 191.
Sanct Anna 111, 112, 158, 169, 194.
Sanct Anne, Defensionsskib 172.
Sanct Cathrine . . . . . 172.
Sanct Erik . . . . . 75.
Sanct Hans . . . . . 232, 234.
Sanct Jacob . . . 172, 194, 258.
Sanct Jacobus . . . . . 286.
Sanct Johannes, Kaper . . . 284.
Sanct Johannes, Brander . . 285.
Sanct Johannes, svensk Brander . . . . . 286.
Sanct Johannes, svensk Brander . . . . . 286.

Sanct Jøran . . . . . 75, 76.
Sanct Jørans Boiert . . . . . 62.
Sanct Mathæus . . . . . 188.
Sanct Michael . . . . . 248.
Sanct Michel 107, 112, 115, 116, 126.
Sanct Mikkel, Defensionsskib 172.
Sanct Peder . . . . . 53.
Sanct Peder . . . 111, 112, 285.
Sanct Peder af Nyborg 172, 194.
Sanct Peder, svensk . . 280, 281.
Sanct Sophia 169, 171, 179, 191, 194, 209.
Sandvich, Montagnes, Greve af 235, 245.
Sara, Poul von . . . . . 62.
Sass, Hartvig . . . . . 170.
Saturnus . . . . . 262, 285, 290.
Scepter . . . . . 195, 196.
Schack . . . . . 237.
Schenck, Nils . . . . . 73.
Scheltudtz . . . . . 111.
Schinckel, Johan 257, 266, 285.
Schlegel 45, 105, 111, 122, 126, 127, 129, 134, 140, 141, 153, 158, 162.
Schultzbacb, Pfalsgreve af . 237.
Seefeld, Jacob . . . . . 105.
Sehested, Hannibal 168, 169, 187, 188, 191, 208, 217.
Sehested, Steen Mattesøn, Marsk . . . . . 123, 125.
Sehestedt, Christoffer 309, 311, 313.
Seyden Skybeth . . . . . 33.
Shovel . . . . . 329.
Sigismund af Polen og Sverrig . . . . . 120.
Simmesen, Hans . . . . . 115.
Sinklar, Georg . . . . . 132.
Sinklair, Daniel . . . . 138, 167.
Sjøblad, Erik 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 292, 293, 331.
Sjø-Hästen . . . . . 261.
Sjøløw . . . . . 234.
Sjømannen . . . . . 262.
Skeel, Albert 58, 59, 115, 133, 134.
Skeel, Claus . . . . 58, 61, 69.
Skeel, Jacob . . . . . 58, 61.

Skeel, Jørgen . . . . . 75.
Skildpaden . . . . . 170.
Skotte, J. . . . . 285.
Skotte, Pinken . . . . . 62.
Skovgaard, Hans . . . . 77, 88.
Skram, Christen . . . . . 17.
Skram, Hartvig . . . . . 58.
Skram, Peder 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 26, 27, 32, 33, 34, 35, 36, 43, 49, 50, 52, 58, 59, 60, 61, 04, 121.
Slange 45, 99, 105, 107, 110, 111, 116, 122, 124, 126, 127, 129, 134, 140, 141, 153, 158, 162, 180, 82, 188, 190, 199, 200, 201, 203.
Smaalandske Lejonet . . . . 206.
Smith, Marcus . . . . . 179.
Snarensvend . . . . . 171, 172.
Sole . . . . . 286.
Solen . . . . . 166.
Solenn . . . . . 53, 61, 82.
Sophie af Meklenborg, Christian IV's Moder . . . . 105.
Sophie Amalia, Enkedronning 256.
Sophie Amalia, Orlogsskib . 217.
Sophie Amalia, Orlogsskib . 242.
Sorte Bjørn . . . . . 171, 194.
Sorte Hund . . . . . 112, 126.
Sorte Rytter 151, 171, 189, 194, 220, 232, 315.
Span, Henricq 276, 282, 284, 288, 289, 296, 303, 304, 305, 309, 314, 315, 317, 322, 325, 326, 330, 31.
Sparre, Gustaf . . 261, 286, 289.
Spes 112, 149, 158, 170, 171, 179.
Spes, svensk . . . . . 262, 286.
Spinreph . . . . . 286.
Splijd, Jens . . . . . 18.
Split, Jens . . . . . 40.
Spraglede Falk 257, 258, 266, 284, 295.
Spurven . . . . . 112.
Stavanger . . . . . 179.
Steding, Wilken . . . . . 16.
Steen, Jan . . . . . 267.
Steenson, Jørgen . . . . . 18.
Stenbock, Gustav Otto Grev 237, 255, 256, 307.

Stigge, Peder . . . . . 69.
Stirling Castel . . . . . 329.
Stjernborg (see Borg).
Stjernen . . . . 112, 124, 125.
Stjernen, Fregat . . . . . 322.
Stokfisken . . . . . 171, 266.
Stora Kronan 261, 269, 270, 306.
Store Kravel . . . . 18, 20, 22.
Store Lykkepot . . . . . 179.
Stormarn . . . . . 171, 194, 207.
Storm, Asmus . . . . . 62.
Sture, Steen Swantesøn . . 75.
Sture, Svante . . . . . 85.
Strudtzen . . . . . 53, 107.
Støcken, Christoffer Ernst von 195, 314, 327, 330.
Støcken, Henrich von . . . 309.
Sundswal . . . . . 261.
Svalen . . . . . 53, 81.
Svanen 82, 151, 152, 154, 170, 171, 179, 194, 284.
Svanen, svensk . . . . 207, 234.
Svanen, svensk . . . . . 261.
Svend . . . . . 167.
Svenske Charitas 258, 259, 261, 266.
Svenske Diderich . . . . . 315.
Svenske Falck 257, 266, 280, 285.
Svenske Hector . . . 64, 75, 76.
Svenske Jomfru 62, 67, 72, 75, 82, 91.
Svenske Koe . . . . . 18.
Svenske Leyonet . 261, 286, 290.
Svenske Løve . . . . . 323.
Svenson, Måns (Some) . . . 18.
Svärdet 261, 270, 271, 274, 306.
Swarte Adelaer . . . . . 207.
Syrig . . . . . 70.
Sælhunden 111, 158, 159, 162, 170.
Södermanland, Hertug af (see Carl IX af Sverrig).
Søfrensen, Jens . . . . . 322.
Søfrensen, Steffen . . . . . 126.
Søhesten (see Havhesten).

Sørensen, Søren . . . . . 170.
Talbot, Sir Gilbert 244, 245, 246.
Tanjour, Naiken af . . . . . 146.
Taube, E. . . . . 286.
Taube, Frederik . . . 261, 286.
Taube, N. . . . . 262.
Teddeman, Sir Thomas . . . 245.
Thamsen, Hartvig . . . . . 34.
Thend bruggerske Krawell . 33.
Thend danske amerall . . . 33.
Thend engelske krawell . . . 33.
Thend frossen en holck . . . 33.
Thend narren holck . . . . . 33.
Thend prysk amerall . . . . 33.
Thend [usikker: slij] boijert . . . . . 33.
Thend sorte Hund . . . . . 53.
Thiessen, Marten (see Anckarhjelm).
Thinnappel, Bartolomæus . . 82.
Tho myszaner barck . . . . 33.
T'Hoen . . . . . 266, 270, 271.
Thuillerie, de la . . . . 186, 210.
Tiessen, Cornelius 278, 279, 280.
Tilly, General . . . . . 153.
To Løver . . . . . 194, 207.
Tommisøn, Hartvig . . . . . 18.
Tordsøn, Jep . . . . . 18.
Tornquist 18, 35, 36, 55, 56, 57, 59, 62, 63, 66, 67, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 76, 77, 80, 94, 127, 129, 30, 192, 194, 195, 198, 205, 206, 227, 235, 256, 262, 265, 269, 286, 291.
Torstensohn, Linnardt 182, 183, 185, 186, 189, 192, 199, 204.
Trebrøder . . . . . 261.
Trefoldighed 171, 187, 189, 190, 191, 194, 195, 196, 197, 198, 201, 204, 220, 223, 232, 234.
Tregaard, Jacob . . . . . 115.
Trekroner, Galei . . . . . 179.
Trekroner, Orlogsskib 111, 112, 119.
Trekroner, Orlogsskib 167, 171, 191, 194, 232, 285, 291.
Tre Løver 168, 171, 189, 191, 194, 207.
Tre Løver 217, 232, 244, 260, 266, 284.
Troilus . . . . . 72, 73, 75.
Trolle, Arved . . . . . 64, 68.

Trolle, Børge . . . 107, 114, 115.
Trolle, Gustav, Erkebiskop 6, 13.
Trolle, Herlof 51, 52, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 71, 72, 73, 74, 75, 103, 104, 194.
Trolle, Niels . . . . . 165, 213.
Trolle, Nils . . . . . 61, 72, 75.
Tromp, Cornelius, Grev 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 279, 283, 289, 93, 294, 296, 297, 298, 299.
Trost 111, 112, 116, 117, 118, 151, 170, 171, 172, 179.
Trumslagaren . . . . . 262, 286.
Trundsen, Christoffer 49, 52, 54, 55, 58.
Trundsøn, Oluf . . . . . 62.
Turtelduen . . . . . 112, 126.
Tvende Achilles . . . . . 58.
Tydemand, Marquor . . . . . 18.
Tønsberg . . . . . 179.
Ugerup, Arild . . . . . 61, 66.
Uggerup, Erik . . . . . 18, 58.
Uggla, Claus . . . . 261, 263, 269, 270.
Ulfeld, Corfitz, Rigshofmester 166, 182, 201, 212, 213, 214, 215, 223.
Ulfeld, Corfitz, Schoutbynacht 207.
Ulfeld, Ebbe . . . . . 187.
Ulfeld, Eiler . . . . . 195.
Ulfeld, Jacob . . . . . 101.
Ulfeld, Jørgen . . 151, 152, 153.
Ulfeld, Mogens 110, 119, 122, 124, 125, 129, 130, 131, 133, 141.
Ulfstand, Arved Jensøn . . . 18.
Ulfstand, Hack . . . . . 105.
Ulfstand, Jens Truidsøn . . 82.
Ulfstand, Truid . . . 12, 35, 41.
Ulrik, Hertug af Meklenborg 55, 101, 102.
Ulrikke Eleonore, Christian V's Søster . . . . 255, 323.
Unge Prinds . . . . . 285.
Unge Ulv . . . . . 172.
Urne, Erik . . . . 115, 124, 149.
Urne, Johan . . . . . 7.
Uttern . . . . . 261, 285.
Uttrecht . . . . . 267.
Vapen van Enkhusen . . . . 234.
Veen, Adrian van . . . . . 232.

Venus . . . . . 53, 82.
Venus, Jagt . . . . . 284.
Venus, svensk . . . . . 262, 286.
Venus, svensk Jagt 278, 280, 281.
Victor 112, 114, 115, 126, 155, 160, 170, 179.
Victoria . . . 171, 304, 305, 323.
Victoria, svensk . . . . . 262.
Vildsvinet . . . . . 158.
Vilhelm af Brunsvig Lyneborg 37, 38.
Vogel, Jan de . . . . . 278, 282.
Vogelen en holck . . . . . 33.
Vrangel . . . . . 261, 285, 290.
Vries, Berent de . . . . . 266.
Vægter . . . . . 144.
Wachtmeister, H. Baron 262, 263, 286, 294, 303, 304, 305.
Waesdorp . . . . . 267.
Walchendorf, Christoffer 93, 100, 105, 106, 110.
Wallachiet, Fyrste af . . . . 101.
Wallenstein, General 153, 154, 155, 156, 159, 161.
Wallenstein, Thomas . . . . 260.
Wandel, Bagge . . . . . 322.
Warnov, Claus . . . . 28, 29, 30.
Wegener, Conferensraad . . 100.
Weigle, Peder . . . . . 115.
Weimar, Hertug af (see Johan Ernst).
Wenus . . . . . 286.
Wering, C. . . . . 285.
Westervik . . . . . 286.
Westmand, Lawe . . . . . 69.
Wibe, Christian . . . . . 314.
Wibe, Oberstlieutenant . . . 272.
Wibe, Peder . . . . . 182.
Wictoria . . . . . 285.
Wiibecke . . . . . 187.
Wilhelm af Storbritanien 326, 327.
Willemsen, Willem . . . . . 266.
Willumsen, Steen 134, 149, 165.
Wils, C. . . . . 285.
Wind, Hendrik 147, 151, 153, 154, 156, 157, 158, 159, 161, 162, 170, 179.

Wind, Ifver . . . . . 201, 202.
Wind, Iver . . . . . 175.
Wind, Jørgen 165, 194, 195, 196, 197, 201.
Wismar . . . . . 262, 285.
Witt, Cornelius de 257, 266, 278, 284.
Wittle, Markus . . . . . 187.
Wleugel, Peter Carlsen 257, 266, 284.
Wognsøn, Erik . . . . . 93.
Wolstrup, Henning . . . . . 115.
Worm, Eiler . . . . . 169.
Worsaae, Professor . . . . . 332.
Wrangel, Carl Gustav 199, 206, 207, 208, 210, 217, 229, 231, 236.
Wrangel, svensk Linieskib 285, 290.
Wrangels Pallats 278, 279, 281, 289.
Wullenwæver, Jørgen 2, 3, 4, 5, 8, 25, 31, 42, 43.
Wynbergen . . . . . 267.
Zill, Abraham van . . . . . 267.
Zirick, Henrich . . . . . 70.
Åplet . . . . . 262, 271, 306.
Ørnen . . . . 112, 117, 172, 194.

Rettelser

Side 6, Linie 7 f. n.: spiltes, læs: spildtes.
— 50, — nederst: svare, læs: svære.
— 59, — 7 f. n.: utilfreds, læs: utilfredse.
— 78, — 9 f. o.: Knud, læs: Mogens.
— 87, — 12 f. o.: udsetdte, læs: udstedte.
— 95, — 11 f. o.: Bovsprydet, læs Bougsprydet.
— 109, — 3 i Overskriften: 1615, læs: 1613.
— 115, — 17 f. o.: stodte, læs: stødte.
— 168, — 14 f. o.: Reparationsbradebænk, læs: Reparationsbradbænk.
— 195, — 3 f. n.: da, læs: og.
— 208, — nederst: Marselii, læs: Marselius.
— 236, — øverst: forjog, læs: forjoge.
— 256, — 2 f. n.: paatog, læs: paatoge.
— 323, — 6 f. n.: Pas, læs: Paa.

Hvor samme Navne forekomme forskjelligt bogstaverede, hidrører dette fra Originalernes Uregelmæssighed desangaaende.